

«НАША ШКОЛА»

№ 4, 2010

Науково-методичний журнал

Виходить один раз на два місяці з вересня 1993 р.
Засновано в 1923 р., відновлено в 1993 р.
Зареєстровано 14 березня 1994 р. Серія ОД № 158.

Згідно з постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 9 червня 1999 року № 1-05/7 журнал «Наша школа» увійшов до Переліку № 1 наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки та психології на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Головний редактор: **В. А. КАВАЛЕРОВ**,
канд. пед. наук

Редакційна колегія:

Л. К. Задорожна, канд. філософ. наук, *заступник головного редактора*; **В. М. Руссол**, канд. пед. наук, *відповідальний секретар*; **А. Ю. Анісімов**, канд. пед. наук; **А. М. Богуш**, д-р пед. наук, професор, дійсний член АПН України; **В. В. Грінчук**; **Д. М. Демченко**, канд. пед. наук, доцент; **Н. М. Дзюба**; **Ю. І. Завалевський**, канд. пед. наук; **Є. Є. Карпова**, д-р пед. наук, професор; **Б. Г. Кремінський**, канд. пед. наук; **Н. В. Кічук**, д-р пед. наук; **З. Н. Курлянд**, д-р пед. наук, професор; **С. Л. Курочкін**, канд. біол. наук, доцент; **О. І. Папач**, канд. пед. наук, зав. кафедри методики викладання природничо-математичних дисциплін; **Г. Б. Редько**, професор; **Н. А. Руденко**, зав. кафедри методики викладання іноземних мов та мов і літератур національних меншин; **С. А. Свінтковська**; **В. М. Терзі**, канд. пед. наук, доцент; **О. Г. Топчієв**, д-р геогр. наук, професор; **В. А. Трунова**, канд. пед. наук, доцент; **Л. І. Фурсенко**; **Р. І. Хмелюк**, д-р пед. наук, професор; **Т. Н. Чебикіна**, канд. психол. наук, зав. кафедри педагогіки і психології; **О. С. Цокур**, д-р пед. наук, професор.

Редактори-коректори: **Г. Я. Богомолова**,
І. Ф. Ацабріка,
К. М. Безусова

Засновники:

Управління освіти Одеської обласної державної
адміністрації

Одеський обласний інститут удосконалення вчителів

Міжгалузевий науково-технічний центр «Нормаль»

Обласне відділення Педагогічного товариства

Адреса редакції: 65014, м. Одеса, пров. Нахімова, 8.
Відділ навчально-методичного забезпечення та педагогічних видань ООІУВ. Тел. 729-45-12.

Затверджено на засіданні вченої ради ООІУВ.
Протокол № 4 від 12.05.2010 р.

Здано у вироб. 08.07.10. Підп. до друку 03.08.10. Формат 60×84¹/₈. Папір друк. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 23,72. Обл.-вид. арк. 21,08. Тираж 700 прим. Зам. № 82.

Надруковано у друкарні видавництва «Екологія».
м. Одеса, вул. Базарна, 106, к. 313
Тел.: (0482) 33-07-18, 37-07-95, 37-14-25.

Одеса • Одеський ОІУВ • 2010

З М І С Т

В. А. Кавалеров, Л. К. Задорожна. Якісні зміни — якісна освіта 3

З історії розвитку освіти на Одещині

Л. І. Фурсенко. Одеський учбовий округ. Сторінка дванадцята 9

Керівникам навчальних закладів

В. М. Руссол. Науково-методологічні засади розробки Концепції розвитку школи 11
С. В. Воронова. Захисна функція профспілок працівників освіти 16
Т. Й. Іванова. Перспективний педагогічний досвід — кроки до нової школи 21
Л. М. Бурлакова, В. І. Івасів. Модель розвитку сільської профільної школи 25
С. Г. Здрагат, В. П. Митюхіна, С. В. Пустовалова. К модернизации через инновации 30

Педагогіка і психологія

Т. М. Чебикіна, Ю. П. Жогно. Аналіз експертної оцінки професійної компетентності педагогів у системі підвищення кваліфікації 37
Ю. П. Жогно, С. І. Шеремет. Контроль рівня знань в системі підвищення кваліфікації (на прикладі роботи вихователів ГПД та шкіл-інтернатів) 43
Т. П. Репнова. Формування психологічної культури учнів шляхом введення в навчально-виховний процес системи уроків з психології 46
В. В. Ягоднікова. Психолого-педагогічний супровід розвитку соціальної креативності учнів 51

Позакласне та позашкільне виховання

Т. М. Козіна, Р. І. Нікітенко. Креативність в структурі психолого-педагогічної компетентності педагога позашкільного закладу освіти 54
С. І. Шеремет. Сучасні погляди на виховну діяльність: досягнення, проблеми та перспективи 58
О. І. Чешенко. Забезпечити здорове середовище життя для дітей — забезпечити краще майбутнє 61
Т. А. Саказли, Н. В. Іванова, М. І. Лефтерова, О. П. Каралаш. Школа культури здоров'я — Школа партнерства 70

Дошкільне виховання. Початкове навчання

В. В. Скрипник, О. М. Страценко, О. А. Хоменко. Рекомендації до річного та календарного планування роботи за Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» 78
Н. Г. Луцишина. Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в початковій школі у 2010/2011 навчальному році 84
В. П. Митюхіна. Обучение учеников начальной школы с учетом антропологических аспектов развития (методические рекомендации) 86

Дисципліни суспільно-гуманітарного циклу

С. А. Свінтковська, Г. А. Могильницька, О. В. Гашибаязова, Л. А. Плетньова. Профілізація навчання — веління часу 89
Е. Ю. Крюченкова. О преподавании русского языка в 2010/2011 учебном году и задачах профессиональной деятельности учителей-словесников 93
О. В. Рыба. Викладання зарубіжної літератури/літератури в умовах профільної школи: регіональний вимір 99
О. М. Котенко. Історичне краєзнавство: нові реалії... 104
В. І. Ярошенко. Олімпіади, конкурси, турніри — складова комплексної програми пошуку та розвитку інтелектуально обдарованої молоді 106
Т. В. Юрченко. Вивчення іноземних мов в профільній школі 109

© Одеський обласний інститут удосконалення вчителів, 2010

<i>Т. В. Саннікова.</i> Розвиток в учнів духовності як домінуючого начала морального виховання.....	111
Вчителям болгарської мови та літератури в Україні	
<i>Н. С. Бузян.</i> Методически препорьки за учителите по български език и литература	114
Вчителям молдовської мови та літератури в Україні	
<i>Л. І. Fetescu.</i> Despre studierea limbii moldovenești și literaturii (moldovenești și universale) în anul de învățămînt 2010/2011	117
Дисципліни природничо-математичного циклу	
<i>О. І. Папач.</i> Якщо ми не йдемо вперед, ми йдемо назад	122
<i>Л. І. Ятвецька.</i> Психолого-педагогічні засади сучасної фізичної освіти	125
<i>Н. П. Шапірова, В. П. Яковенко.</i> Хімічна освіта: сьогодні і майбутнє	130
<i>Л. М. Кононенко, В. П. Калугіна, Т. В. Карішева, Ф. М. Парзул, С. В. Чернецька.</i> Роль вчителя в реалізації завдань шкільної біологічної освіти в сучасних умовах	134
<i>В. К. Дадикіна, І. П. Тертична.</i> Деякі орієнтири шкільної географічної освіти	138
<i>Л. В. Холостенко.</i> Розвиток основних компетентностей учнів засобами шкільного курсу економіки	141
<i>О. Ю. Гапонова.</i> Деякі питання щодо проведення олімпіади з інформатики в Одеській області	144
<i>В. В. Грінчук, В. Ю. Потьомкіна.</i> Аналіз якості знань з математики випускників основної школи за результатами моніторингу та ДПА	147
<i>І. М. Топор, Л. В. Полещук.</i> Пропаганда здорового способу життя та профілактика ВІЛ-інфекції в загальноосвітніх навчальних закладах області	151
Вчителям музики та образотворчого мистецтва	
<i>Л. В. Вовк, Н. В. Шатайло.</i> Організаційно-методичні засади впровадження курсу «Художня культура» в 10-му класі та його роль у формуванні світогляду старшокласників	153
<i>Л. В. Вовк, Н. В. Шатайло.</i> Шкільний курс «Художня культура»: перші підсумки та завдання на новий 2010/2011 навчальний рік	163
Основи безпеки життєдіяльності	
<i>М. Г. Нечипоренко, О. І. Папач.</i> Теорія і практика формування культури здоров'я і безпечної життєдіяльності	168
Вчителям допризовної підготовки та фізичної культури	
<i>Б. І. Шестаков.</i> Вчителям предмета «Захист Вітчизни»	171
<i>І. О. Шапкін, О. М. Кривицький.</i> Методичні рекомендації з організації та проведення в закладах освіти фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи	175
<i>Д. П. Сліпенко, М. С. Міценко.</i> Тематичне оцінювання рівня фізичної підготовленості учнів початкових класів	180
Балтському педагогічному училищу – 80	
<i>Ю. І. Завалевський, Л. К. Задорожна.</i> В пам'яті вічно Балтське педагогічне... ..	188
<i>С. І. Іванніков.</i> Сторінки історії Балтського педагогічного училища	189
<i>Н. С. Шендеровська.</i> 80-річчю педагогічного училища присвячуємо	192
<i>К. М. Адаменко.</i> Світлі спогади про роки навчання	193
<i>В. Г. Крючкова.</i> Співзвучність учительських сердець	198
Інформаційний відділ	
<i>Ю. В. Богатий, С. А. Тувіченко, І. В. Мартиневська.</i> Про проведення інтелектуальних змагань і олімпіад у 2009/2010 навчальному році	200

Вживають не найсильніші і не найрозумніші види, а такі, що найкраще реагують на зміни.

Чарльз Дарвін

Початок нового навчального року — хвилююча мить для керівників закладів освіти, вчителів, батьків, учнів. Хвилююча вона і для управлінців, і для методичних служб.

Цьогорічне перше вересня особливе. Прийнятий Верховною Радою України та підписаний Президентом України В. Ф. Януковичем Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти» викликав у педагогічних працівників як схвальну підтримку, так і тривожні думки.

З початком нового 2010/2011 навчального року в освіті відбуваються зміни стратегічні: перехід з 12-річного терміну навчання на 11-річний, запровадження обов'язкової дошкільної освіти дітей п'ятирічного віку; а також *операційні зміни*, що будуть стосуватися впровадження в навчально-виховний процес нових систем, методик і технологій.

Важливо усвідомити, що ці зміни досягнуть своєї стратегічної мети лише тоді, коли модернізація освіти набуде ознак еволюційно-прогностичного процесу, який, з одного боку, опирається на позитивні надбання національної науки і практики, а з другого, адекватно реагує на запити й тенденції суспільного розвитку.

Результати змін значною мірою будуть визначатися знаннями, творчим потенціалом, професійною майстерністю і загальною культурою педагогічних працівників.

У даному аспекті важко не погодитися з твердженням М. М. Мойсеева, що «всю історію людського суспільства можна вивчати в контексті розвитку системи створення, накопичення і передачі знань, культури й освіченості від одного покоління до іншого. І провівши такий аналіз, ми бачимо, що саме вчитель, я підкреслюю — не політик, військовий чи інженер, а саме вчитель поступово стає центральною фігурою історії людей».

Сьогодні в Одеській області працює багато талановитих, творчих педагогів, які постійно шукають нові, ефективні форми і методи навчання та виховання школярів. Ми пишаємося такими вчителями, як: **Ерментраут Лілія Олександрівна**, вчитель початкових класів ЗОШ І—ІІІ ступенів № 7 м. Іллічівська; **Трибой Олена Миколаївна**, вчитель зарубіжної літератури Перехрестівського НВК Фрунзівського району; **Лекарь Анатолій Михайлович**, вчитель історії НВК «Балтська ЗОШ І—ІІІ ступенів № 2 — гімназія» Балтського району; **Діденко Галина Олександрівна**, вчитель біології Авторської ім. М. П. Гузика експериментальної спеціалізованої І—ІІІ ступенів школи-

комплексу № 3 м. Южного; **Кузменкова Ольга Данилівна**, вчитель фізичного виховання ЗОШ І—ІІІ ступенів № 52 м. Одеси; **Болгаріна Ірина Св'ятославівна**, вчитель російської мови та літератури НВК «Спеціалізована школа І—ІІІ ступенів № 84 з поглибленим вивченням іноземних мов» м. Одеси; **Страт Любов Павлівна**, вчитель молдовської мови та літератури Новоселівського НВК Саратовського району; **Кара Наталя Василівна**, вчитель болгарської мови та літератури Болградської гімназії ім. Г. С. Раковського; **Чабан Олена Володимирівна**, вчитель української мови та літератури Дачненської ЗОШ І—ІІІ ступенів № 1 Біляївського району; **Чимшир Валентин Іванович**, вчитель інформатики Ізмаїльського політехнічного лицею; **Гриник Надія Павлівна**, вчитель англійської мови Осичківської ЗОШ І—ІІІ ступенів Савранського району; **Віктор Павло Андрійович**, вчитель фізики Рішельєвського лицею м. Одеси; **Шолудько Олена Михайлівна**, вчитель музики НВК «Балтська ЗОШ І—ІІІ ступенів № 2 — гімназія»; **Догару Ганна Георгіївна**, вчитель математики ЗОШ І—ІІІ ступенів № 2 м. Ізмаїла; **Борщавецький Вадим Анатолійович**, вчитель географії Новоселівської ЗОШ І—ІІІ ступенів Великомихайлівського району; **Мешкова Олена Михайлівна**, вчитель хімії Української гімназії № 1 м. Іллічівська; **Скорич Сніжана Іллівна**, вчитель правознавства Болградської гімназії ім. Г. С. Раковського; **Загороднюк Алла Володимирівна**, вчитель трудового навчання Таїровської ЗОШ І—ІІІ ступенів Овідіопольського району; **Макарова Валентина Аркадіївна**, вчитель російської мови та літератури СЗОШ І—ІІІ ступенів № 46 з професійним навчанням м. Одеси.

Сучасній школі потрібен вчитель, який би постійно оновлював і удосконалював зміст своєї діяльності. Впоратися з цим завданням можна тільки за умови добре організованої методичної роботи.

Науково-методична робота в області — цілісна система, яка покликана забезпечувати поглиблення професійних знань, підвищення освітнього і кваліфікаційного рівнів педагогічних працівників, розвиток їх творчого потенціалу, формування професійної активності, що сприятиме оновленню змісту освіти та забезпеченню її якості.

Управління освіти і наукової діяльності Одеської обласної державної адміністрації та Одеський обласний інститут удосконалення вчителів спрямовують свою діяльність на вирішення проблем, пов'язаних з новими підходами до розвитку освіти та підвищення її якості.

На колегії управління освіти і наукової діяльності Одеської обласної державної адміністрації було розглянуто питання «Про рівень навчальних досягнень учнів загальноосвітніх шкіл Одеської області та першочергові заходи щодо підвищення якості знань і практичних навичок».

Аналіз, який було проведено, підтвердив необхідність реалізації системного і більш результативного підходу до визначення змісту загальної середньої освіти регіону та компонентів, які впливають на якість освіти:

- якість навчального процесу як педагогічна діяльність (якість викладання);
- якість науково-педагогічних кадрів;
- якість тих, хто навчається;
- якість матеріально-технічної бази та інформаційно-освітнього середовища;
- якість управління;
- якість науково-методичного супроводу;
- якість дослідження стану викладання предметів.

Значна кількість цих компонентів знаходиться в сфері впливу методичних служб області. Всі форми методичної роботи виступають організованими ланками єдиної системи післядипломної освіти вчителя.

У зв'язку з цим в інституті було переглянуто підходи до забезпечення науково-методичного супроводу педагогічних працівників області у міжквартальний період.

Позитивним є те, що вчитель самостійно обирає напрямки науково-методичної діяльності відповідно до власних потреб.

Вагомість вчительського здобутку в зростанні його фахового рівня залежить як від його особистих зусиль, так і від підтримки, яку він відчуває у своєму професійному оточенні. Провідна роль в цьому має належати тим методичним службам, які безпосередньо забезпечують супровід його діяльності, а саме районним (міським) методичним кабінетам.

У цьому контексті важливого значення для успішного функціонування в регіоні системи науково-методичної роботи з педагогічними працівниками набуває координація діяльності ООІУВ з районними і міськими методичними кабінетами.

Значної уваги потребують питання, які пов'язані з:

- трансформацією наукових ідей у педагогічну практику;
- впровадженням сучасних особистісно орієнтованих методів і форм організації освітнього процесу, інформаційних технологій; відновленням пріоритетів виховання;
- системним моніторингом змісту, форм і методів освіти та її результативності;
- науково-методичним забезпеченням розвитку освітніх установ і закладів;
- аналізом та розробкою сучасних концепцій, навчальних програм, посібників, підручників (у тому числі альтернативних),

сприянням створенню умов для реалізації варіативної частини навчальних планів, поглибленого вивчення предметів, профільного навчання з урахуванням потреб регіону;

— вивченням, узагальненням і поширенням перспективного педагогічного досвіду;

— сприянням інтеграції педагогів і учнів в інформаційне суспільство;

— створенням оптимальної системи інформаційного забезпечення та інформаційно-аналітичного обслуговування навчально-виховного процесу й управління ним. Саме на це у новому навчальному році буде спрямована спільна діяльність ООІУВ і методичних служб області.

Після прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти» як ніколи актуальною стала розробка регіональних навчальних планів загальноосвітніх шкіл.

Основним смисловим навантаженням регіональних планів 2010/2011 навчального року є підтримка закладів освіти у розбудові профільного навчання, можливість здобуття в школі, за наявної матеріально-технічної бази, професійної освіти, забезпечення в області вільного розвитку і використання російської мови та інших мов національних меншин, запровадження і вивчення регіонального курсу «Природа та історія Одещини».

У зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про дошкільну освіту» в частині забезпечення обов'язковості здобуття дошкільної освіти дітьми п'ятирічного віку виникла необхідність в оновленні системи методичної роботи з керівниками та вихователями дошкільних закладів області.

Перш за все, це здійснення глибокого аналізу і вивчення об'єктивного стану розвитку дошкільця в області, забезпечення програмного і методичного супроводу, планування роботи щодо підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів.

Починаючи з серпня 2010 року на базі інституту буде проведено ряд семінарів для тих вихователів дошкільних закладів, які будуть працювати з дітьми 5-річного віку і, зокрема, в групах короткотривалого перебування, групах при загальноосвітніх закладах, або будуть займатися соціально-педагогічним патронатом 5-річок.

Започатковано роботу творчої групи вихователів дошкільних закладів з розробки посібника «Реалізація актуальних освітніх завдань для розвитку дитини як компетентної особистості» відповідно до базової програми «Я у Світі» та методичних рекомендацій «Організація навчально-виховної роботи з дітьми 5-річного віку».

Новий зміст освіти, впровадження сучасних інформаційних технологій навчання, реформування соціально-економічної системи створили в суспільстві ситуацію, коли неможливо навчи-

тись один раз на все життя. У зв'язку з цим у освітан є потреба постійно поглиблювати й оновлювати знання, вміння й навички.

Серед пріоритетних напрямів роботи у новому навчальному році залишається підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Це — плановий процес, що реалізується як комплексний, системний та безперервний — через курси, міжкурсову, методичну роботу і самоосвіту.

Система підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів при ООІУВ спрямована на задоволення інтересів освітан у професійному зростанні, забезпечення потреб регіону у кваліфікованих педагогічних кадрах, мотивацію їх до самоосвіти, творчої інноваційної діяльності.

Удосконалення цієї системи здійснюється на основі впровадження інтерактивних методів навчання, модульної технології, застосування різноманітних форм навчання, зокрема:

- очної форми навчання (курси загальної підготовки, авторські, проблемні, тематичні);
- дистанційної;
- за індивідуальним планом, екстернат;
- змішаної форми навчання (модульно-продовжані тощо).

Сьогодні в Україні немає цілісної системи, яка б передбачала підвищення соціальної й професійної кваліфікації, забезпечення особистісного розвитку впродовж усього життя в доступній формі та оптимальному режимі.

Передбачені в Законі України «Про освіту» гарантії підвищення кваліфікації один раз на п'ять років (ст. 57) не можуть вирішити проблему розвитку професіоналізму, повною мірою підготувати педагогічного працівника до роботи в умовах модернізації освіти та забезпечити її неперервність.

На зміну традиційній репродуктивній моделі навчання дорослих в ООІУВ розроблено інноваційні моделі з елементами дистанційного навчання. Розпочато створення локальних та міжінституційних мереж з метою використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі дистанційної освіти. Для поширення післядипломної педагогічної освіти за дистанційною формою навчання здійснюється робота щодо розвитку технологічної компетентності викладачів, методистів інституту та керівників навчальних закладів, удосконалюються їх уміння й навички щодо використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Зростає значущість науково-методичної роботи у курсовий і міжкурсовий період, одержують підтримку нові методи, які засновані на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Поєднання практичної професійної діяльності і навчання полегшується завдяки розвитку відкритої освіти з використанням дистанційної форми. Лише у 2010 році за цією формою навчання свій професійний рівень підвищили більше 200 педагогічних працівників.

У статті «Філософія освіти XXI століття» В. Кремень, президент Академії педагогічних наук України, наголосив «що навіть при застосуванні найсучасніших комп'ютерних систем, високих телекомунікаційних технологій, які, поза всяким сумнівом, стимулюють динаміку та ефективність навчального процесу, підвищують інтерактивність освітнього середовища, ніщо і ніхто неспроможний повністю витіснити і замінити мистецтво безпосереднього педагогічного діалогу «Вчитель-Учень». Тому у XXI столітті особливо важливою є підготовка високопрофесійних педагогічних та науково-педагогічних курсів, які відповідають інтеграційному критерію «педагогічна майстерня + мистецтво комунікації + нові технології». Саме в сенсі відповідності цим критеріям слід вносити зміни як до підвищення фахового рівня окремого вчителя, так і до зміни діяльності закладів освіти в цілому.

Інноваційна діяльність — це процес внесення в освіту якісно нових елементів, що допомагають створювати нові освітні технології, формувати новий світогляд всебічно розвиненого учня, удосконалювати взаємозв'язки між школою і суспільством.

З метою активізації впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес, стимулювання інноваційного стилю професійної діяльності та розвитку творчого потенціалу вчителів, керівників закладів освіти ООІУВ здійснював і надалі буде здійснювати системний науково-методичний та психолого-педагогічний супровід інноваційних процесів в закладах освіти області.

Останнім часом за підтримки інституту, зокрема науково-методичних лабораторій проблем виховання, управлінської діяльності, педагогічних інновацій, створено та впроваджено в області інноваційні системи і моделі закладів освіти:

- Модель сільської школи як соціокультурного центру безперервної шкільної освіти (Новотроїнівський НВК «Дитячий садок — ЗОШ I—III ступенів-лицей» — директор Д. Г. Кіров, переможець Всеукраїнського конкурсу на кращу модель сучасної сільської школи. Диплом II ступеня).

- Школа — центр комплексного розвитку особистості (Сергіївська ЗОШ I—III ступенів № 8 Білгород-Дністровського району — директор Л. І. Козубенко, дипломант Всеукраїнського конкурсу-захисту педагогічних освітніх інновацій).

- Політехнічний лицей — багатопрофільний заклад з безперервною освітою та професійною підготовкою молоді, майбутньої еліти незалежної України (Загальноосвітній політехнічний лицей II—III ступенів м. Ізмаїла — директор О. Г. Сараєва).

- Модель управління сільським загальноосвітнім навчальним закладом повного дня (Слов'яносербський НВК «ЗОШ I—III ступе-

нів — ДНЗ» Великомихайлівського району — директор В. А. Бурковська, переможець конкурсу «Сучасний директор сільської школи—2009»).

- Сучасний директор сільської школи—2009 (Городненська ЗОШ І—ІІІ ступенів Болградського району, переможець конкурсу сучасних директорів сільської школи. Диплом ІІ ступеня).

- Виховна система Школи зростання особистості (автор Т. В. Фокіна, заступник директора з виховної роботи загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів № 3 м. Котовська).

- Система виховної діяльності Школи культури здоров'я «Компетентність + творчість + партнерство + родинність = успіх» (автор Л. І. Арансон, заступник директора з виховної роботи Вилківської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів № 1 Кілійського району).

- Модель виховної системи Одеської гімназії № 9 на засадах козацької педагогіки (автор О. О. Андріянова, заступник директора з виховної роботи Одеської гімназії № 9).

- Виховна система «Квалітативна освіта + ефективна система виховання = компетенції особистості + успіх» (автор А. І. Боляк, заступник директора з виховної роботи Одеської спеціалізованої школи І—ІІІ ступенів № 10 з поглибленим вивченням французької мови імені льотчиків — космонавтів Г. Добровольського та Г. Шоніна).

- Виховна система Школи особистісного розвитку (автор Л. А. Єрофеева, заступник директора з виховної роботи Великодолинського НВК «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — ліцей» Овідіопольського району).

- Модель експериментально-дослідницької виховної діяльності НВК «Цілісний розвиток багатогранної індивідуальності учня» (автор Л. Г. Пораденко, заступник директора з виховної роботи Білгород — Дністровського НВК «Загальноосвітня школа ІІ ступеня — ліцей»).

- Модель виховної діяльності «Школи культури здоров'я — Школи розвитку сучасної компетентної особистості» (автор О. А. Ступкевич, заступник директора з виховної роботи Одеської гімназії № 8).

- Модель виховної діяльності Кам'янського НВК «Здоров'я + інтелект + творчість = УСПІХ» (автор Н. В. Іванова, экс-заступник директора з виховної роботи Кам'янського НВК «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — гімназія» Ізмайльського району).

- Виховна система сучасного навчального закладу — Школи успіху «Духовність, здоров'я, родина, культура» (автор В. М. Сливка, заступник директора з виховної роботи Мирненської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів Біляївського району).

- Виховна система сільської школи на засадах духовних скарбниць народу (автор А. В. Глушко, заступник директора з виховної роботи Сергіївської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів Саратського району).

- Система виховної діяльності Жовтневої школи «Шкільними сходінками до вершин успіху» (автор Н. Г. Кірчева, заступник директора з виховної роботи Жовтневої загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів Болградського району).

- Модель виховної діяльності Рівненського НВК «Школа-родина — школа з національним складом учнів» (автор Т. І. Джигова, заступник директора з виховної роботи Рівненського НВК «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — дошкільний навчальний заклад» Тарутинського району).

- Модель виховної системи Дивізійської школи «Школа — родина — Школа духовного становлення особистості» (автор Н. М. Головченко, заступник директора з виховної роботи Дивізійської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів Татарбунарського району).

- Модель системи виховної роботи школи. Розвиток індивідуальних здібностей учнів як складова формування творчої особистості (автор Г. А. Макшанська, заступник директора з виховної роботи Одеської загальноосвітньої школи № 63 І—ІІІ ступенів).

- Модель виховної системи малокомплектної сільської школи. Становлення творчої і працелюбної особистості в умовах сільської школи (автор В. І. Ракша, заступник директора з виховної роботи Борщівської загальноосвітньої школи № 1 І—ІІІ ступенів Котовського району).

- Виховна система «Школи духовності, сприяння здоров'ю та соціального партнерства» (автор І. М. Попова, заступник директора з виховної роботи Української гімназії № 1 м. Іллічівська).

- Виховна система життєдіяльності сільського НВК на засадах української козацької педагогіки (автор Т. В. Тягай, заступник директора з виховної роботи НВК «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — сільськогосподарський ліцей» с. Троїцьке Любашівського району).

- Виховна система «Школи сприяння здоров'ю — освітнього простору для формування життєвої компетентності як основи успіху та самовдосконалення особистості» (автор Л. М. Ісаєва, заступник директора з виховної роботи Новоселівської загальноосвітньої школи І—ІІІ ступенів Котовського району).

Досвід роботи ООІУВ та 14 закладів Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю (регіональний координатор О. І. Чешенко) успішно був презентований на Міжнародній виставці «Сучасні навчальні заклади—2010». Серед них: НВК «Балтська ЗОШ І—ІІІ ступенів № 2 — гімназія», Шабська ЗОШ І—ІІІ ступенів № 1 Білгород-Дністровського району, Кам'янський НВК «ЗОШ І—ІІІ ступенів — гімназія» Ізмайльського району, Липецька ЗОШ І—ІІІ ступенів Котовського району.

Розвиток освіти України неможливий без вивчення та впровадження досвіду Європей-

ських держав. Одеський обласний інститут удосконалення вчителів співпрацює з **інститутами-партнерами** як в Україні, так і поза її межами, а саме з інститутами післядипломної освіти Австрії, Болгарії, Нідерландів, Німеччини, Росії, Польщі, бере активну участь у міжнародних проєктах з нагальних проблем освіти дорослих (громадські платформи освітніх реформ, проєктні заняття в школах, міжкультурна освіта в школі, розв'язання конфліктів в школі), мобільно реагує на зростаючі потреби шкільної освіти нашого регіону. Цей невеликий перелік проєктів, організованих в інституті за останні роки, свідчить про масштаби та інноваційність розвитку і підвищення якості навчання, дає можливість підтримувати надійну команду партнерів, удосконалювати професійні компетенції, йти в ногу із суспільними змінами.

У минулому навчальному році завершився україно-нідерландський проєкт «Громадські платформи освітньої реформи в Україні». Мета цього проєкту — об'єднати досвідчених в освіті людей, які здатні підтримати та розвинути ідеї і пропозиції щодо розвитку сучасної школи і, що важливо, побачити школу майбутнього.

Підсумком цього проєкту стала розробка регіональних моделей «Школи майбутнього». За глибоким переконанням учасників проєкту «Школа майбутнього» має стати своєрідним центром запитань і відкриттів, розвитку багатогранного інтелекту учнів, школою творчості, психологічного комфорту для всіх учасників навчально-виховного процесу, закладом, який постійно навчається і постійно розвивається, бути конкурентноспроможною. Звідси і випливає потреба: школі потрібен «лідер-творець», «лідер-учитель», «лідер-керівник», здатний координувати неминучий, динамічно складний процес освітніх змін.

Надійними і важливими партнерами в діяльності ООІУВ є методичні кабінети Балтського (Л. Ф. Оранчук), Болградського (М. Ф. Чебанова), Великомихайлівського (Н. П. Лук'ячук), Татарбунарського (А. А. Вотовтова), Овідіопольського (Т. В. Добровольська), Ренійського (Л. В. Потрібна) районних відділів освіти та Ізмаїльського (М. І. Лапшина), Іллічівського (Л. Г. Адаменко) міських відділів освіти. А також загальноосвітні навчальні заклади: Новотроянівський НВК «Дитячий садок — ЗОШ І—ІІІ ступенів — ліцей» (директор Д. Г. Кіров), Кам'янський НВК «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — гімназія» Ізмаїльського району (директор Т. А. Саказли), Городненська ЗОШ І—ІІІ ступенів Болградського району (М. Д. Пінті), Нерубайська гімназія Біляївського району (директор С. П. Зубрицька), Одеська спеціалізована школа І—ІІІ ступенів № 10 з поглибленим вивченням французької мови імені льотчиків — космонавтів Г. Добровольського та Г. Шоніна (директор В. І. Шелакін), Економічний ліцей м. Одеси (директор О. В. Слеса-

ренко), НВК «СЗОШ І—ІІІ ступенів № 2 — гімназія» м. Одеси (директор С. М. Вегерчук), НВК «СЗОШ І—ІІІ ступенів № 13 — гімназія» м. Одеси (директор Н. А. Романенко), Юридичний ліцей м. Одеси (директор А. В. Шиян), НВК «СЗОШ І—ІІІ ступенів з поглибленим вивченням предметів гуманітарно-природничо-математичного профілю — ЗОШ № 84» м. Одеси (директор А. В. Ілько), ЗОШ І—ІІІ ступенів № 1 м. Одеси (директор О. П. Масленко), НВК «СЗОШ І—ІІІ ступенів № 4 — гімназія» (директор Ж. Г. Золотаревська).

Саме такі колективи проявляють готовність і спроможність до змін в освіті. Тому їх діяльність є конкурентноспроможною в наданні освітніх послуг та дозволяє формувати позитивний імідж у регіоні.

З метою впровадження ефективних змін у розвитку освіти області ООІУВ приєднався до спільного польсько-українського проєкту «Лідери освітніх ініціатив» (за підтримки Міністерства закордонних справ Республіки Польщі, Міністерства освіти Республіки Польщі, Центрального Осередку розвитку освіти (Польща) й Міністерства освіти і науки України), який впроваджується в Україні з 2010 року. Основна мета проєкту — пошуки моделі співпраці освітніх закладів України в процесі впровадження змін.

Проєкт покликаний сприяти системним змінам, пов'язаних з підвищенням якості роботи шкіл, забезпеченням зростання фахового рівня вчителів та рівних можливостей отримання освіти, підготовкою лідерів підтримки та лідерів змін, завданням яких буде вдосконалення навчального процесу та роботи педагогічних рад, діагностика і планування діяльності, спрямованої на розвиток професійної кваліфікації вчителів та впровадження освітніх змін на рівні школи.

Основна форма роботи цього проєкту — навчання керівних кадрів області, діяльність яких спрямована на:

- **розвиток** внутрішньої мотивації, лідерських якостей та позитивних установок до освітніх змін;

- **формування** лідерських компетентностей та навичок роботи в команді, навичок успішного впровадження та управління змінами;

- **моделювання** щодо реалізації змін в закладах освіти регіону.

Безумовно, зміни пов'язані з певними витратами та ризиком і до того ж вимагають великої праці, але якщо заклад освіти не ставить собі на мету сміливо йти назустріч змінам і швидко мінятися разом з навколишнім світом, він приречений на животіння. У періоди корінних структурних перетворень виживають тільки ті заклади освіти, які своєчасно відчують тенденції до змін і оперативно реагують на них.

Саме тому завданням кафедри менеджменту і розвитку освіти ООІУВ є спонування до ана-

лізу змін якнайбільше загальноосвітніх навчальних закладів, їх керівників та вчителів.

Вже з першого вересня цього навчального року керівники закладів освіти мають детально проаналізувати ті тенденції до змін, які пов'язані з прийняттям Закону України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти». Найперше — усвідомити нагальні зміни, провести аналіз нинішнього стану закладу освіти, кадрового складу, матеріально-технічного і науково-забезпечення, психологічного клімату в учительському, учнівському та батьківському колективах. При необхідності внести корективи до плану роботи закладу освіти на 2010/2011 навчальний рік і визначити напрямки змін (що маємо змінити, чого хочемо досягнути).

І насамкінець, знайти однодумців (лідерів), які будуть найактивніше впроваджувати ці зміни. Досить важливо визначити етапи та дослідити реалізацію змін протягом першого року.

Зміна — це заповнення проміжку між наявним станом і бажаним у майбутньому часі.

Не секрет, що процесу змін властивий опір. Це комунікаційні бар'єри в управлінській сфері, відсутність загального критерію системи цінностей педагогічної спільноти і громадськості, відсутність загального усвідомлення наявності проблем як таких, почуття загрози, невпевненість. Для запобігання цьому з перших днів нового навчального року варто:

— надавати учнівському та батьківському колективам повну інформацію про зміни, цілі, конкретні кроки та рішення;

— залучати кращих вчителів до активної участі в реалізації змін;

— висвітлювати зміни як продовження раніше розпочатих реформ;

— чітко визначати послідовні кроки та створювати шкільні проекти змін.

Володіючи достатньою аналітичною базою даних про рівень навчальних досягнень учнів загальноосвітніх шкіл області та наявністю затверджених колегією управління освіти і наукової діяльності першочергових заходів щодо підвищення якості їх знань і практичних

навичок і враховуючи зміни, які відбудуться в структурі загальної середньої освіти з початку нового навчального року, колектив інституту вніс корективи до своєї власної діяльності.

Перш за все — кардинальна зміна підходів до організації методичної роботи з педагогічними кадрами, розробка та впровадження цільових регіональних проектів:

- «Створення інноваційної системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів шляхом запровадження кредитно-модульної форми навчання у міжтестастійний період»;

- «Лідери освітніх змін».

Розробка кафедрами ООІУВ технологій гнучкого науково-методичного супроводу Програми дослідно-експериментальної діяльності в закладах освіти.

Створення автоматизованої бази даних з питань забезпечення інноваційного освітнього простору в регіоні.

Удосконалення діагностики науково-методичної роботи, чітка зорієнтованість на запити конкретних установ і педагогічних кадрів.

Створення регіональної системи моніторингу якості освітніх послуг та ефективності управління освітою регіону.

Успіх в освіті неможливий без об'єднання зусиль всіх, хто до неї причетний.

Потреби сьогодення спонукають до солідарного створення освітньої перспективи. У цій ситуації необхідними є не тільки інформаційний прорив і грамотна побудова інноваційної діяльності, а й партнерство, спільний аналіз досягнень і недоліків на шляху освітніх перетворень, пошуки необхідних корекційних підходів.

Той, хто прагне, зробить більше за того, хто може.

Ключові слова

Зміни в освіті, лідери змін, освіта дорослих, підвищення кваліфікації, якість освітніх змін.

В. А. КАВАЛЕРОВ,

директор ООІУВ, кандидат педагогічних наук, доцент, головний редактор журналу «Наша школа».

Л. К. ЗАДОРЖНА,

заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи ООІУВ, кандидат філософських наук.

Одеський учбовий округ. Сторінка дванадцята КУЛІШ МИКОЛА ГУРОВИЧ

Народився Микола Гурович 18 (6) грудня 1892 року в селі Чаплиному Дніпровського повіту (Олешківський район) Херсонської губернії в сім'ї наймита. Мати рано померла. Микола жив у сирітському будинку.

У 1901—1905 рр. навчався в сільській школі, в 1905—1909 рр. — вищій початковій школі, 1909—1913 рр. — у приватній гімназії в Олешках, а у 1914 році став студентом історико-філологічного факультету Одеського (Новоросійського) університету.

У 1914 році був мобілізований до армії, закінчив в Одесі чотиримісячну школу прапорщиків, два роки воював у Литві, на Волині, у Галичині. Революційного 1917 року повернувся до родини в Олешки. Вступив у шлюб з вчителькою Антоніною Іллівною. Згодом у них народилися донька Ольга і син Володимир. Організував в Олешках товариство «Просвіта», був обраний головою міської управи Олешок. З початком німецької окупації краю Миколу Гуровича кинули до в'язниці, де він провів сім місяців. Після визволення його знову обрали очільником міської управи. Потім він став одним з організаторів Першого Українського Дніпровського полку (був його комісаром), що вкрив себе славою в боях з денікінцями і відступав разом з Червоною Армією на північ України, був знову заарештований, потрапив під розстріл, довго хворів тифом, лікувався і врешті-решт повернувся до своїх рідних Олешок. Там вже була встановлена радянська влада.

У червні 1919 року став членом КП(б)У.

Микола Гурович розпочинає роботу на ниві народної освіти, працюючи інспектором народної освіти, завповітнаросвітою, пише український буквар «Первинка»... І, як сніг на голові, вже органи ЧК заарештовують його, і він опиняється в тій же Олешківській в'язниці (згодом перевели до в'язниці Херсонської). Від розстрілу Куліша врятував Олешківський виконком, що взяв його на поруки.

У листопаді 1922 року М. Г. Кулішу запропонували роботу в Одеському губернському відділі народної освіти старшим інспектором, згодом перевели на посаду завідуючого відділом соціального виховання. В Одесі сім'я Куліша (дружина Антоніна Іллівна, двоє дітей і теща) жила спочатку на Малому Фонтані, потім переселилася на майдан Карла Маркса (тепер Єкатерининська), будинок 8, квартира 9 (на третьому поверсі). У той час цей будинок називали «губернським будинком народної освіти» через те, що в ньому розміщувався гу-

бернський відділ народної освіти, який з часом перевели на вулицю Княжеську (потім Баранова, а тепер знову Княжеська), будинок № 10.

Микола Гурович брав активну участь в роботі 1, 2, 3, 4 повітових з'їздів Рад, в роботі Першого губернського з'їзду Рад, Першої губернської партійної конференції у 1922 році.

У лютому 1924 року був присутній у Харкові на Другій сесії наукових методичних комітетів.

У 1923—1924 рр. опублікував низку праць в щомісячному журналі Одеського губернського відділу народної освіти «Наша школа».

Основним завданням тодішнього інспектора народної освіти була боротьба з неграмотністю, у зв'язку з чим Микола Гурович багато часу проводить у відрядженнях по губернії, вивчає питання охоплення дітей школою, встановлює причини невідвідування школи, вживає певних заходів. Разом з тим, він зустрічається з сільськими вчителями, виступає перед ними з лекціями, організовує курси для вчителів, займається українізацією шкільної справи (підготовка вчителів, підручників тощо).

У робочому кабінеті Миколи Гуровича робота кипіла. В одному з листів він писав: «...немає хвилини присісти, відчуваю себе як муха в окропі. Вранці рано встаю, похапцем снідаю і їду на службу. Трамваї, кабінет, комісії, прийоми, циркуляри, операційні плани, діти, дим, чад — і так до самої ночі. Увечері, сумерки вже, вертаюсь додому. Ну, звичайно, настроїй такий, що немов кипів цілий день у казані».

Працюючи в Одесі, Микола Гурович за короткий час спромігся написати буквар «Червона зірка», де його й було видано (першим букварем була «Первинка»).

Побачене в селах Одеської губернії людське горе (голод, холод, розруха, інші лиха, що залишилися після революції та громадянської війни) Куліш описав у нарисі «По весям и сёлам», розміщеному в п'яти номерах науково-методичного журналу «Наша школа» за 1923 рік. Згодом на тому ж самому матеріалі, який він зібрав, написав п'єсу «97», прем'єра якої відбулася 4 лютого 1925 року. Потім — переробив написану ним ще в гімназійні роки комедію «На рыбной ловле» і дав їй нову назву «Отак загинув Гуска»...

За порадою тодішнього наркома освіти Олександра Шумського Микола Гурович у вересні 1925 року переселяється до Харкова, де займає посаду шкільного інспектора Наркомату освіти. На цій посаді він отримав можливість побачити в межах всієї України те, що

бачив в Одеській губернії, назвав це «злиднями українського села».

Згодом його переводять на посаду редактора журналу «Червоний шлях». Він бере активну участь в роботі літературної організації «Вапліте».

У Харкові Куліш знайомиться з Миколою Хвильовим, Павлом Тичиною, Лесем Курбасом та його театром «Березиль», іншими діячами культурного фронту. Тут він відчув, наскільки був відірваний від прогресивних мистецьких діячів, і з головою поринає в літературну діяльність. У перший же рік проживання в Харкові Куліш створює драму «Зона», інтермедію «Хулій Хуліна».

Трохи згодом пише три блискучі п'єси: «Народний Малахій» (1928), «Мина Мазайло» (1929) та «Патетична соната» (1931). Трохи пізніше «Комуна в степах» та останню з поставлених драм «Маклена Граса».

Всього Микола Куліш написав 13 п'єс. Шість з них йшли в театрах Одеси, Харкова, Москви, Ленінграда, Іркутська, Баку. А інші сім пізніше були заборонені. Хмари згущалися над Миколою Гуровичем. 7 грудня 1934 року, по дорозі на похорони свого кращого друга Івана Дніпровського, його заарештували. Майже одночасно з ним були заарештовані Лесь Курбас, Мирослав Ірчан, Антон Крушельницький, Валентин Підмогильний та інші — всього 17 чоловік.

Куліша засудили до 10 років покарання на Соловках.

За виданням довідника «Письменники Радянської України» (1917—1987) Микола Куліш помер у 1942 році. А журналіст Сергій Шевченко повідомляє, що «українських письменників, які були заарештовані, вивезли в лісове урочище Сандормох під Медвежегорськом, що у Карелії, і навіки поклали у мертву землю Півночі». Сталося це у перших числах листопада 1937 року, напередодні двадцятих роковин Жовтневої революції 1917 року.

Микола Гурович наче передбачав своє майбутнє. Він говорив, що коли зараз його критикують і навіть заарештували, то нащадками й усіма тими, хто писав проти пролетарської революції, він буде визнаний.

Так і сталося.

На щастя, нікого із членів родини Миколи Куліша (ні дружину Антоніну Іллівну, ні доньку Ольгу, ні сина Володимира) не репресували.

На початку 90-х років ХХ століття до Києва приїхав син Миколи Куліша Володимир Куліш, який подарував Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка, Національній академії наук України 45 листів від Миколи Куліша (два з них датовано 1934 роком, 17 — 1935 роком, 18 — 1936 роком, 6 — 1937 роком), книжки та сімейні фотознімки. Під час цього приїзду він розповів про подальшу долю сім'ї Миколи Гуровича.

Після засудження майно Куліша було конфісковано, потім родину виселили з письменницького будинку (ніч і два дні родина провела під будинком, ніхто й не підійшов до них, усі відсахнулися, були налякані).

Якийсь час про долю Миколи Гуровича нічого не було відомо, але згодом надійшов лист із Соловків...

Дружина Миколи Гуровича Антоніна Іллівна працювала на панчішній фабриці, донька Ольга закінчила консерваторію, стала піаністкою, виїхала на Донбас, де грала в шахтарських клубках, а син Володимир за допомогою свого дядька, хрещеної матері та друзів, що жили в Одесі, влаштувався на роботу вантажником в Одеський порт. З Одеси Володимир виїхав до Львова, куди з воєнного Харкова в 1942 році через Полтаву приїхали мати і сестра. Звідси мати потрапила до Німеччини. Володимир опинився у Франції, потім 12 років жив в Аргентині, звідки переїхав до США, у Філадельфію. Пізніше сюди приїхала і сестра Ольга.

Володимир Куліш жонатий другим шлюбом на письменниці Ярославі (псевдонім Оксана Керч, померла в 1991 році). До Києва приїхав разом зі своїм сином Миколою, народженим в Аргентині, який став кінорежисером, має двох дітей — Максима і Майю.

Від першого шлюбу Володимир мав також сина Ярополка (Ярополк Лисовський видав в англійському перекладі томик «Василь Стус. Вибрані поезії», він став професором музики, композитором). У Ярополка народилися дві доньки — Дарина й Оксана, перша — доктор математики, друга — музикант, обидві вийшли заміж за українців.

За спогадами Володимира Микола Гурович мало приділяв уваги дітям. Його голова весь час була зайнята власними думками: «...ми й не говорили з ним душевно — як батько з сином. Але коли тата заарештовували, я тоді вже закінчував десятий клас, довго ще мені вчувалися татові кроки на сходах, адже коли він пізно приходив, я вставав відчиняти вхідні двері. Був тато педантичний, на письмовому столі завжди мав зразковий порядок, і ніхто не міг щось рушити на нім. Був ніжний, але суворий. Мав тато й силу волі — слово його було тверде».

Література

1. Багазій М. Український Лопе де Вега // Думська площа. — 2003. — № 1 (10 січ.).
2. Державний архів Одеської області. — Ф. Р-134. — Оп. 1. — Спр. 282.
3. Кузякіна Н. Микола Куліш в Одесі // Вечерня Одеса. — 1987. — 20, 21, 22 окт.
4. Люсюк М. Правда Миколи Куліша // Чорноморська комуна. — 1992. — 17 груд.
5. Михайленко А. Карна справа № 1255 // Думська площа. — 2001. — 6 квіт.
6. Самохоцький В. По п'єсе Миколи Куліша // Правда України. — 1993. — 11 марта.
7. Тарнашинська Л. Портрет у родинному інтер'єрі // Українська культура. — К., 1996. — Вип. 29.

ХАЇТ ІЗРАЇЛЬ АБРАМОВИЧ

Працював завідуючим Одеським губернським відділом народної освіти з 1 грудня 1922 року, а з 15 липня по 24 серпня 1925 року — окружним інспектором Одеського окружного відділу народної освіти.

Народився в 1895 році в селі Стівці Мінської губернії. Закінчив учительський інститут, отримав професію вчителя. Виходець із вчительської сім'ї. До Лютневої буржуазної революції займався педагогічною діяльністю; до Великої Жовтневої революції — педагогічною роботою і суспільно корисною діяльністю, а після — на радянській роботі, яку розпочав у 1919 році. Був членом БУНДУ, а з липня 1919 року — членом РСДРП. З 1920 року — завідувач губернських відділів народної освіти на Волині та Миколаївщині. Вільно володів єврейською і російською мовами. Дружина І. А. Хаїта була партійним працівником.

Був членом Одеського губернського виконавчого комітету. Займався партійною і профспілковою роботою. Деякий час поряд з освітянською роботою редагував випуск єврейської газети, був членом редколегії газети «Комуніст».

У 1923 році започаткував щомісячний науково-методичний журнал «Наша школа». В журналі висвітлювалися питання методології, педагогічної практики, шкільної політики, професійного життя вчителів та інші. Журнал № 3 (за березень) 1924 року, наприклад, мав 11 відділів, виданий обсягом 6 друкованих аркушів (213 сторінок), накладом 2000 екземплярів.

Ізраїль Абрамович сам часто виступав в журналі зі своїми статтями. У номері 1–2 за 1924 рік з приводу смерті Леніна він писав: «Вспоминаю я 1919, 1920 годы. Сколько у нас работавших по просвещению было замечательных идей и теорий!.. Бесконечно ломались копы и велись горячие споры. И в увлечении

теоретизированием 99 процентов из нас не видели, а под час не хотели видеть нашей брэнной практики».

Микола Гурович Куліш, завідуючий відділом соціального виховання губернського відділу народної освіти, одразу відреагував на цю заяву: «Должен сказать, что серия реформ, предложенных нашему вниманию, крайне неожиданна. Поражает многообразие проектов. Было бы гораздо лучше, если бы все эти проекты были предварительно обсуждены на местах и согласованы с нашими нуждами... Принцип американизма хорош, но пригодного состава преподавателей на местах мы найти не можем, ибо их там нет...».

На долю Ізраїля Абрамовича випав поділ губернської освіти на окружні відділи народної освіти. 15 липня 1925 року він і очолив Одеський окружний відділ народної освіти, а вже 25 серпня 1925 року був відряджений на роботу до Комісаріату народної освіти України, де працював інспектором, начальником відділу, а в 1934–1936 роках заступником Народного комісара освіти України. У його віданні були питання забезпечення учнів підручниками, робота бібліотек, організація підготовки педагогічних кадрів шляхом заочної освіти та деякі інші.

Література

1. Державний архів Одеської області. — Ф. Р-134. — Оп. 1. — Спр. 323.
2. Державний архів Одеської області. — Ф. Р-150. — Оп. 1. — Спр. 215.
3. Збірник наказів і розпоряджень Народного комісаріату освіти. — 1935. — № 1, 2, 4, 8, 11, 16.
4. Кузякина Н. Николай Кулиш в Одессе // Вечерняя Одесса. — 1987. — 20 окт.
5. Наша школа. — 1924. — № 1–2, 3.

Л. І. ФУРСЕНКО,

ст. викладач кафедри менеджменту та розвитку освіти ООІУВ.

Керівникам навчальних закладів

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ШКОЛИ

Теоретичні викладки, орієнтовні зразки практики розвитку навчального закладу найчастіше стосуються стратегічного чи оперативно-конкретного планування та організації його роботи з більш-менш виразним визначенням загальної мети і не завжди повного набору

цілей і завдань. Такий стан обумовлений неухвагою до концептуального підходу, який базується на певній ідейній основі, системі доказів певних положень і поглядів на розвиток начального закладу як цілісного явища. І хоча за цих умов у процесі чи стратегічного, чи то

оперативного планування, безумовно, присутня опора на певні цінності і цілі, проте без достатньої концептуальності воно (планування) має уривчастий, неповний, неглибокий, переважно інтуїтивний чи спонтанний характер. Воно не виключає деякого, часом досить відчутного, позитивного впливу не лише на підвищення ефективності діяльності окремих ділянок, але й загального механізму функціонування закладу. Та це аж ніяк не забезпечує всебічності, повноти і глибини як аналізу стану справ у навчальному закладі, так і чіткості перспектив його розвитку як системи. Як обгрунтовано зазначає Б. С. Гершунський в статті «Чи готова сучасна освіта відповісти на виклики XXI століття?» (2002): «Неувага до вищих цінностей і цілей освіти, пасивне сприйняття тих життєвих пріоритетів, які стихійно складаються в суспільстві — чи не головна болячка сучасної освіти». Тому, мабуть, таким попитом користуються пропоновані річні циклограми роботи школи, які дуже часто переносяться без будь-якої трансформації через вищі цілі і цінності на умови «свого» закладу. Звідси, очевидно, й ті типові недоліки річних планів, на які вказують дослідники і розробники питання:

— «...не враховуються реальні потреби навчального закладу і зовнішнього середовища;

— є формальними, повторюваними за більшістю пунктів із року в рік; різні розділи плану не пов'язані між собою;

— недостатньо відображена проблема, над якою працює школа; ...» [6, 9–77].

Без необхідної ідеологічності практично неможливо охопити всі напрямки діяльності, всі елементи шкільної системи в їхній взаємодії, скоординувати, сконцентрувати наявні ресурси, спрямувати їх на досягнення значимого результату вдосконалення навчального закладу як цілісної соціальної організації зі специфічною та унікальною місією (навчання, виховання, розвиток особистості) та відповідно якісною характеристикою.

Для того, щоб усі ознаки, що складають цю характеристику, були не лише наявні, але в збалансованому за змістом, властивостями і взаємними зв'язками утворювали таку характеристику і цілісно утримували її в процесі розвитку, потрібна тверда концептуальна основа, яка б узгоджувала не лише напрями, зміст, але й способи та темп руху до наміченого удосконалення організації із забезпеченням її оптимального функціонування в кожному кроці.

Стрижнем концептуального підходу до проблеми розвитку і удосконалення навчального закладу як відкритої системи соціальної організації, досягнення певного рівня ефективності його функціонування є віднайдення і виразне визначення провідної (основоположної) ідеї як определеної в часі і конкретних умовах «сукупності філософських, загальнотеоретичних і метатеоретичних основ» (парадигми) [6, 704]

стосовно означеної проблеми з виходом на її теоретичне, прагматичне, практичне, організаційне осмислення і вираження.

Як свідчать «результати дослідження успішних шкіл (Lipsik, 1984; Deal, 1987; Sequovanni 1994; HiU, Toster, Cendler, 1990), ... кожна з них має якийсь центр, що складається з «сакральних» цінностей, переконань...» [13, 164] (у значенні обрядових, ритуальних, священних, які дуже цінують і оберігають: священне, заповітне; те, що стало звичним, узвичаєним, традиційним — [6, 1096]) «...Можна собі уявити, що кожна школа має свою офіційну «релігію», завдяки якій усе набирає відповідного сенсу та яка спрямовує шкільні дії. Як скарбниця цінностей, цей центр є джерелом ідентичності для вчителів та учнів, завдяки якому їхнє шкільне життя набирає сенсу. А тому основне завдання провідництва в культурній моделі освіти — розвивати й підтримувати ці схеми центру, щоб вони забезпечували нормативну базу для шкільної діяльності» [6, 164].

Одним із основоположних моментів формування, утвердження розвитку й підтримки такого цілісного центру школи, надання йому образу офіційної «релігії», завдяки якій усе набуває відповідного сенсу і одночасно нормативної бази для творення, утвердження шкільної культури та діяльності, якраз і є розроблення «особливої» концептуальної моделі конкретного навчального закладу, розвитку та вдосконалення його функціонування. Така модель вибудовується на основі панівних цінностей, символів, переконань, елементів, які поділяють і в яких співпадають учні, їхні батьки, вчителі та інші члени групи чи спільноти шкільного середовища. Вона одночасно відображає вже встояні звичаї, традиції, ритуали, історію школи як організації в сповідуваннях і вчинкових взаєминах її членів, приховане розуміння ними важливих життєвих і виробничих ситуацій, норми, вимоги, а також спільні смисли, припущення і очікування. Від чистоти, величі, масштабності, глибини, повноти провідних педагогічних морально-етичних, освітнянських ідеалів, цінностей і мети залежить якісний потенціал функціонування навчального закладу, його маркетинговий імідж. Мова йде не лише про визначення орієнтирів, а й про переведення їх у площину розуміння, прийняття, утвердження і впровадження в життя школи. Щоб надати цим намірам системного діяльнісно-процесуального планового характеру, потрібна відповідна концепція розвитку навчального закладу, яка б закріпила вже сформовані й утверджені фундаментальні засади шкільної культури і одночасно критично оцінила тенденції та визначально окреслила перспективи розбудови навчального закладу відносно певних цінностей, мети, завдань удосконалення освіти.

Аналіз практики засвідчує, що, незважаючи на важливість централізованої політики на

рівні області і країни, підвищення якості освіти пролягає через кожну школу зокрема. Експерти проблеми якості освіти переконані, що хоч самі ідеї стосовно вдосконалення шкіл можна розробляти на рівні регіону, країни, послідовне впровадження та закріплення реальних змін можливе лише на рівні окремої школи. Органи управління «...зобов'язані заохочувати школи розробляти свої плани вдосконалення, які б ґрунтувалися на власному аналізі шкільних проблем. Удосконалення шкіл ... потребує підтримки та спонсорства від округу, але успіх цієї справи залежить насамперед від того, наскільки директор, учителі, учні та батьки окремої школи залучені до вирішення проблеми школи та розробки власних планів удосконалення» [13, 36].

Усі процеси розбудови вітчизняної освіти, управління нею, зокрема, свідчать про намагання влади не подолати чи оптимізувати, «раціоналізувати», а навпаки, багато в чому посилити позиції політики розпоряджень, «стимулювання» та регламентації, так би мовити, «вертикалізації» і не тільки в головних, але й «технологічних» аспектах. За такого підходу, коли правила і постанови вищих інстанцій безпосередньо регламентують рішення чи дії освітян і шкіл, незважаючи на рівень їхньої готовності та потенційні потужності, простір вибору для них (освітян і шкіл) фактично зводиться до відповідальності за правильність і ефективність зовнішніх постанов, правил, рішень. На тлі дисонансів певних суспільних процесів і декларацій щодо демократизації, децентралізації, розвитку місцевого менеджменту та посилення ролі громади в організації діяльності і розбудови навчальних закладів така тенденція несе в собі серйозний «вибуховий» заряд необхідності і неминучості усунення неспівпадання і протиріч.

Найефективнішим у вирішенні цих протиріч, коли «утворюється змішана підводна течія» [там само], є стратегія збалансованості необхідних регламентацій, обов'язковостей, оптимальних стандартів освіти та свободи вибору не лише організаційного апарату, інструментарію виконання настанов, але й розроблення схем удосконалення та зміни системи. Саме на такій комбінації потреб та обмежень і повинна вибудовуватися ідеологія навчального закладу як організації з певними ціннісними орієнтирами, внутрішньою культурою та здійснюватись вибір відповідного інструмента для впровадження нової політики [7; 11; 12]. Конкретним проектом такої ідеології фундації та розбудови навчального закладу й є концепція його розвитку. Це не довгостроковий план і навіть не програма конкретних дій. Це «політичний маніфест», культурно-етичний образ школи як організації зі специфічною соціальною місією всебічного розвитку людини як особистості і найвищої цінності суспільства, її розумових і фізичних здібностей, формування високих моральних

цінностей, виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, окресленого Законом України «Про освіту». Це — «звернення» у вигляді узагальнених програмних намірів шкільної організації щодо задоволення освітніх потреб громадян з обов'язковим урахуванням нормативно-правових і суспільних морально-етичних обмежень.

Потреба в концепції розвитку школи обумовлена цілим рядом **необхідностей**, зокрема **щодо**:

- виразності, чіткості, повноти, глибини і легітимності ціннісно-цільових орієнтирів фундації навчального закладу як педагогічної організації;

- мети і завдань його функціонування;

- визначеності напрямів і шляхів, засобів і способів досягнення результатів щодо утвердження бажаних ціннісно-цільових орієнтирів, реалізації мети та завдань функціонування і розвитку навчального закладу;

- доцільності, раціональності, міцності (виробничої комфортності) організаційно-педагогічної архітектури (конструкції, структури) закладу;

- повноти, глибини, завершеності в досягненні учнями відповідного встановленому на кожному етапі рівня освітнього стандарту, максимальної реалізації і розвитку їхніх навчально-пізнавальних можливостей і здібностей, певного комплексу життєво важливих компетентностей з урахуванням умов функціонування конкретного навчального закладу;

- своєрідності і специфіки умов соціально-педагогічного середовища;

- збалансованості ієрархічності і автономності, потреб і обмежень, обов'язковості і творчості, регламентації і вибору;

- дотримання принципів *справедливості* щодо всіх елементів та учасників педагогічного процесу; *ефективності* функціонування навчального закладу як системи; *права вибору* в засобах, способах організації навчально-виховного процесу; *удосконалення* навчального закладу як освітньої організації;

- інноваційності процесу змін і модернізації в освіті на засадах демократії та гуманізму шкільного життя;

- творення сильної культури з орієнтацією на мету, «привабливе бачення бажаного стану речей, яке надає чіткості теперішній ситуації та стимулює до відданої праці в майбутньому» [13, 166];

- упровадження, утвердження та розвитку державно-громадської системи управління з урахуванням завдань і напрямів модернізації управління освітою, регіональних, місцевих особливостей, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентноспроможності освітніх послуг.

Відповідно до цих необхідностей здійснюється аналіз реального стану закладу як організації, формується загальне бачення

бажаного його образу в ідейноположних, культурних, ціннісно-цільових, змістових, структурних та організаційних аспектах і обрисах, визначаються напрями і шляхи його досягнення.

Розроблення шкільної концепції розвитку передбачає дотримання *певних правил*.

Перше. Визначати місію завдання та стратегії розвитку школи в межах Національної доктрини, загального напрямку, тенденцій і перспектив розбудови вітчизняної освіти.

Друге. Дотримуватися збалансованості і логічного взаємозв'язку теоретичних, прагматичних, практичних, організаційних аспектів дослідження та вирішення проблем.

Третє. Формувати чітке, повне, завершене прогресивне і реалістичне бачення бажаного привабливого образу свого навчального закладу в його засадничих духовних, морально-етичних, гуманітарних, психолого-педагогічних, дидактико-організаційних визначеннях і характеристиках.

Четверте. Орієнтуватися на утримання громадської довіри через консенсусне поєднання образів навчального закладу в баченні людей, цілих суспільних груп з різними інтересами, запитами, ціннісно-цільовими пріоритетами навколо спільного предмета зацікавленості — особистісного компетентісного розвитку і виховання дітей.

П'яте. Забезпечення мотиваційної потужності концептуальних установок шляхом оптимального поєднання раціональних і «необмежених» підходів до змін, вивільнення якомога ширшого простору для творчої інноваційної діяльності, самореалізації учасників навчально-виховного процесу, зміцнення шкільної спільноти, створення сприятливої психолого-педагогічної атмосфери спільності інтересів, мети та єдності дій.

Шосте. Дотримання культурних традицій та їх розширення, продуктивна адаптація до свого довкілля, утримання внутрішньої інтеграції цілісності навчального закладу як організації, рівновага основних напрямів та видів діяльності.

Зазначені правила не є вичерпними і можуть бути не лише деталізовані, але й доповнені іншими, та за своєю вагою, на нашу думку, що базується на аналізі теоретичних положень та досліджень широкої практики з даної проблеми, є достатньо необхідними при розробленні концептуальних засад розвитку навчального закладу.

Як зазначається в навчальному посібнику «Освітній менеджмент» за редакцією Л. Даниленко, Л. Карамушки, «Спрямованість концепції розвитку школи залежить від того, яка сторона діяльності визначена керівництвом як ключова. Можуть бути концепції розвитку і вдосконалення навчального процесу, виховної роботи, системи управління» [10, 51].

Безумовно, розвиток школи здійснюється й через розвиток і вдосконалення одного чи

кількох елементів шкільної системи, та при цьому слід передбачати, як такі зміни вплинуть на весь її зміст і структуру. Окрім того, щоб концептуально виокремити якусь сторону чи аспект діяльності закладу і більш глибоко, повно і детально його окреслити в певній спрямованості, необхідна координована орієнтація щодо загальних фундацій, базових засад розбудови навчального закладу. Потрібна «шкільна доктрина» розвитку у формі цілісної Концепції, яка б чітко визначала ідейноположні засадничі характеристики та спрямування розбудови навчального закладу.

Автори вищезгаданого посібника рекомендують формувати концепцію розвитку школи за такими основними розділами:

1. Аналіз освітньої ситуації в школі.
2. Актуальність концепції.
3. Цілі та завдання вдосконалення роботи закладу.
4. Сутність концепції. Основні теоретичні засади оновлення системи.
5. Шляхи оновлення структури системи (наприклад, запровадження п'ятиденки, розкладу навчальних занять на циклоблочній, циклопоточній, модульній основі тощо).
6. Шляхи оновлення системи внутрішньо-шкільного управління (цілі, завдання, зміст, методи, форми управління школою).
7. Прогноз щодо кінцевих результатів діяльності школи. (Як правило, передбачається розвиток якостей учнів — зміцнення їхнього фізичного, морального, духовного здоров'я; формування комунікативних, вольових, громадянських якостей, підприємницьких якостей, здатності до самовираження, самовизначення, саморозвитку, вміння бачити нове, перебудовувати свою діяльність відповідно до змін, адаптуватися) [там само].

Цілісна концепція дозволяє вийти на розроблення цільової програми розвитку. Причому автори посібника зазначають, що розробка програми з орієнтацією «на розвиток одного з аспектів діяльності школи — недоцільна. Більш ефективною є розробка комплексної цільової програми...» [10, 51]. Це твердження ще раз обґрунтовує необхідність цілісної концепції розвитку школи, яка б вбирала в себе всю шкільну систему.

Виходячи з того, що об'єктом нашого дослідження і одночасно впливу є навчальний заклад, а предметом — його розвиток, концепція розвитку навчального закладу виступає як мегасистема щодо обох означень (об'єкта і предмета). Це передбачає «побудову сімейства відповідних визначень — як змістових, так і формальних», у рамках якої тільки й можна «виразити основні системні принципи: *цілісності* (принципова незводимість властивостей С. до суми властивостей елементів, що її складають, і невиводимості з останніх властивостей цілого; залежність кожного елемента, властивостей і відношень С. від його місця,

функцій та ін. всередині цілого), *структурності* (можливість опису С. через встановлення її структури, тобто сітки зв'язків і відношень С.; обумовленість поведінки С. не стільки поведінкою її окремих елементів, скільки властивостями її структури), *взаємозалежності* С. і середовища (С. формує і виявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем, будучи при цьому ведучим активним компонентом взаємодії), *ієрархічності* (кожний елемент С. в свою чергу може розглядатися як С., а досліджувана в даному випадку С. є одним із компонентів більш широкої С.), *множинності опису кожної С.* (у силу складності кожної С. її адекватне пізнання вимагає побудови множинності різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект С.)» [14, 610].

Ці та інші закономірності, принципи і правила в нашому випадку напряму стосуються Концепції, розгляд її як системного утворення з чіткою спрямованістю на розвиток начального закладу з метою його вдосконалення. У цьому розумінні Концепція як документ матиме **таку структурно-змістову логіку:**

I. Вступ.

1. Тенденції та перспективи, напрями і шляхи, концептуально-методологічні та нормативно-правові засади становлення і розвитку вітчизняної освіти.

2. Аналіз освітньої ситуації в навчальному закладі.

3. Актуальність Концепції.

II. Сутність Концепції.

1. Основні теоретичні засади (закономірності, закони, принципи, правила, параметри)

2. Мета і завдання концепції.

3. Ціннісно-цільові орієнтири, завдання, умови організації та вдосконалення роботи закладу.

4. Напрями і шляхи вдосконалення та оновлення змісту і структури шкільної системи:

а) мегасистеми школи і змісту її фундаментальних елементів (конструкція навчального закладу; організація виховання, навчання, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; навчально-методичне забезпечення; матеріально-технічна база, управління закладом); структури системи школи (встановлення сітки зв'язків і відношень між елементами, врахування обумовленості поведінки системи, не так від поведінки окремих її елементів, як від структури, тобто взаємозв'язків і відношень системи і середовища);

б) окремих підсистем (елементів) мегасистеми:

1) структури (конструкції) школи;

2) виховання школярів;

3) навчання учнів;

4) розвитку дітей;

5) кадрового забезпечення, підвищення кваліфікації педагогічних працівників школи;

6) навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу;

7) управління навчальним закладом;

8) створення, утвердження і розвиток культури навчального закладу

в) взаємозалежність системи і середовища (визначення місця і ролі школи у створенні сприятливого соціально-педагогічного, загальнокультурного середовища в мікрорайоні закладу; основні напрями, засоби і способи адаптації і координації взаємовпливів внутрішнього і зовнішнього середовища школи).

III. Упровадження Концепції.

1. Опрацювання Концепції колективом школи (вивчення, обговорення, узгоджене осмислення шляхом оптимального поєднання колективних групових, індивідуальних форм).

2. Презентація, доведення Концепції до широкої громадськості з метою створення в середовищі атмосфери сприяння розвитку освітньої системи закладу, залучення державних, громадських, приватних інституцій до вирішення проблем школи, її розвитку і вдосконалення (збори, конференція, «круглі столи», видрук, електронні засоби, дискусії тощо).

3. Розроблення на засадах Концепції комплексної цільової програми розвитку школи. (Щодо структури і оціночних критеріїв такої програми доцільно скористатися порадами і настановами вищезгаданого посібника [10, 51–52]).

4. Розроблення річного плану роботи на основі Концепції та комплексної цільової програми розвитку школи. Найбільш повно і системно процес напрацювання плану роботи навчального закладу (керівництво процесом, підготовча робота, алгоритм складання, алгоритм підготовки, технологія підготовки, залучення учасників, варіанти структури річного плану) подано в матеріалі Валентини Кириленко і Галини Ковчанич «Розробляємо річний план роботи школи» [9, 6–22]. Його орієнтаціями можна творчо скористатися й при розробленні концепції розвитку школи).

IV. Очікувані результати.

Цей розділ доцільно подати в таких двох площинах:

1. Загальна характеристика створення моделі (образу) навчального закладу в його структурно-змістовому, культурологічному, організаційному, кадровому, навчально-методичному, процесуальному, матеріально-технічному та управлінському означенні.

2. Загальна характеристика моделі учня на різних етапах процесу навчання і в результаті його завершення на I, II, III ступенях.

Концепція розвитку школи як ціннісно-цільова ідеологія її організації, функціонування та вдосконалення є основою цілеспрямованості в роботі її підрозділів, створює умови для ефективної роботи навчального закладу як цілісної повнокровної організації на засадах спільності інтересів, спільності мети та єдності дій усіх учасників освітнього процесу.

Література

1. Закон України «Про освіту» // Освіта. — 1966. — 21 серп.
2. Закон України «Про загальну середню освіту» // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. — 1999. — № 15. — С. 6–31.
3. Національна доктрина розвитку освіти: Затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002.
4. Концепція середньої загальноосвітньої школи України // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. — 1992. — № 14.
5. Положення про загальноосвітній навчальний заклад // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. — 2001. — № 6.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.: Ірпінь.
7. Даниленко Л. І. Управління загальноосвітнім навчальним закладом як відкритою системою: конспект лекції. — К.: ЦППО, 2002. — 25 с.
8. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління (тези лекції). — Х.: Основа, 2001. — 128 с.
9. Кириченко В., Ковчанич Г. Розробляємо річний план роботи школи // Практика управління закладом освіти. — 2010. — № 5. — С. 6–22.
10. Освітній менеджмент: Навч. посіб. / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. — К.: Шк. світ, 2003. — 400 с.
11. Павлютенков Є. М., Крижко В. В. Основи управління школою. — Х.: Основа, 2006. — 176 с.
12. Руссол В. М. Закони, закономірності, напрямки, особливості, принципи і правила ефективного управління освітою // Наша школа. — 2009. — № 5. — С. 68–74.
13. Середжівіанні Т., Барлінгейм М., Кумз Ф., Тарстон П. Керування освітою і шкільне врядування / Пер. з англ. О. Шур. — Л.: Літопис, 2001. — 440 с.
14. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л. Ф. Ильичев, П. М. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Планов. — М.: Сов. энцикл., 1983.

В. М. РУССОЛ,

заступник директора ООІУВ з наукової роботи, канд. пед. наук, доцент.

УДК 331.105.445:37

ЗАХИСНА ФУНКЦІЯ ПРОФСПЛОК ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ситуацію, яка склалась сьогодні на ринку праці України, умовно можна назвати задовільною. Соціологічні дослідження свідчать, що причинами численних трудових суперечок в Україні є затримки з виплатою заробітної плати, низький рівень та недосконалість оплати праці в більшій частині галузей національної економіки, численні порушення трудового законодавства, пов'язані з необґрунтованими відмовами в прийомі на роботу, незаконними звільненнями працюючих. Порушується також законодавство щодо індексації заробітної плати. З метою запобігання масових звільнень працівників практикуються «вимушені» відпустки без збереження заробітної плати. Велика кількість трудових суперечок і страйків визначається, в першу чергу, економічними факторами. Але причини такого стану справ нерідко криються і в позаекономічних факторах, які, без сумніву, впливають на рівень соціальної захищеності працюючих. Громадські організації, сферою діяльності яких є галузь освіти, володіють достатнім правовим підґрунтям, вони можуть і повинні відігравати помітну роль у захисті соціальних прав певних категорій населення, взаємодіяти з владними структурами, бізнесом, політичними партіями в процесі розробки державної соціальної політики та надавати ті соціальні послуги, які наразі відсутні або не фінансуються державою. Однією з таких громадських організацій є профспілка.

Сьогодні у профспілках України активно розвиваються процеси адаптації до сучасних умов. Якщо на великих підприємствах проф-

спілкові організації мають достатній досвід роботи щодо захисту прав та інтересів своїх членів і володіють відповідними для цього засобами, то колективи малих підприємств такими можливостями не володіють. Найчастіше працівники малих приватних підприємств не знають своїх прав і, як наслідок, їх права обмежуються роботодавцями. Більш того, власники не зацікавлені в створенні на своїх підприємствах профспілкового органу. Нові соціально-економічні реалії суспільства — складні, неординарні процеси, що відбуваються у профспілковому русі, зумовлюють необхідність переосмислення ролі цієї організації у здійсненні нею соціальної політики. Життя підтверджує, що сьогодні потрібен якісно новий підхід до реалізації можливостей, які відкриваються перед профспілками в сфері регулювання процесами соціального розвитку й, насамперед, у посиленні соціальної безпеки працівників освіти, їх соціального захисту.

Аналіз українського профспілкового руху за останній час свідчить, що проблема реального здійснення профспілками захисної функції є дуже актуальною. Зростає необхідність в осмисленні сучасних відносин, які формуються в сфері діяльності профспілкових організацій закладів освіти, в процесі пошуків шляхів підвищення ефективності їх функціонування щодо захисту прав педагогічних працівників. У зв'язку з цим дослідження діяльності профспілок з виконання функції захисту прав працівників освіти уявляється перспективним і дає можливість уникнути помилок минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання, пов'язані із захисною

функцією профспілок, досліджували такі російські вчені, як К. С. Батигін, В. М. Догадов, С. О. Іванов, Р. З. Лівшиць, Г. К. Москаленко, О. С. Пашков, В. М. Скобелкін, О. В. Смирнов, В. І. Смолярчук, І. О. Снігирьова, В. М. Толкунова, А. І. Цепін, В. А. Чібісов, а також вітчизняні дослідники Н. Б. Болотіна, В. С. Венедиктов, Г. С. Гончарова, П. І. Жигалкін, А. Р. Мацюк, Л. І. Лазор, П. Д. Пилипенко, О. І. Процевський, В. Г. Ротань, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишева. Необхідність здійснення профспілками захисної функції обумовлена наявністю протиріч між інтересами роботодавців та працівників, між їх потребами та можливістю задоволення. Незважаючи на деяку активізацію захисту прав та інтересів працівників освіти, профспілкам України не вдається повною мірою виконувати своє призначення [4, 3–5].

На нашу думку, поняття захисної функції профспілок, враховуючи різні точки зору вчених (М. Г. Александров, Р. І. Кондратьєв, В. І. Прокопенко, З. К. Симорот, В. Ф. Цвях [6, 134–136]), слід розуміти як комплексну їх діяльність на будь-якому організаційному рівні, яка спрямована на попередження порушення трудових та соціально-економічних прав трудящих, їх захист та відновлення. Підкреслюючи широке розуміння змісту захисної функції профспілок, вважаємо, що вона об'єднує правові і неправові засоби захисту трудових прав та соціально-економічних інтересів найманих працівників.

Постановка завдання. Досліджуючи питання про форми реалізації захисної функції профспілок освіти, можна виділити чотири організаційно-правові форми: участь профспілок у відносинах соціального партнерства (включаючи відносини з встановлення умов праці на підприємствах), у застосуванні встановлених умов праці на підприємстві, у вирішенні трудових суперечок, у здійсненні профспілкового контролю за дотриманням законодавства про працю і правил охорони праці. Тому потрібно визначити поняття та основні функції профспілок освіти за сучасних умов, сформулювати поняття захисної функції профспілок, проаналізувати форми її реалізації, здійснити аналіз різноманітних форм реалізації захисної функції профспілок у регулюванні індивідуально-трудо-вих та колективних відносин, визначити можливості для підвищення ефективності здійснення профспілками захисної функції, проаналізувати можливості удосконалення механізмів здійснення профспілками захисної функції в нових соціально-економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Конституція України передбачає право громадян на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян зі спільними інтересами за родом їхньої професійної діяльності. Професійні спілки утворю-

ються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Усі профспілки мають рівні права. Обмеження щодо членства у професійних спілках встановлюється виключно Конституцією і Законами України (ст. 36). Повноваження профспілок регламентуються Законом України «Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності», прийнятим Верховною Радою України 15 вересня 1999 р. Усі інші законодавчі акти в цій сфері застосовуються у частині, що не суперечить цьому Закону. Це такі акти, як Закон України «Про об'єднання громадян», Кодекс законів про працю (глави: II «Колективний договір», XVI «Професійні спілки. Участь працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями», ст. 259), Закони «Про колективні договори і угоди», «Про охорону праці», «Про оплату праці». Згідно із Законом «Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності» професійна спілка визначається як добровільна, неприбуткова громадська організація, яка об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) (ст. 1). Метою діяльності профспілок є представництво, здійснення та захист трудових, соціально-економічних прав і інтересів членів профспілки (ст. 2). Членами профспілок можуть бути особи, які працюють на підприємстві, в установі або організації незалежно від форми власності та видів господарювання, у фізичної особи, яка використовує найману працю; особи, які забезпечують себе роботою самостійно; особи, які навчаються в навчальному закладі [1].

Об'єктивними факторами, що зумовлюють широкі можливості профспілок як суб'єкта соціальної політики, є: відкритий характер цієї організації, її доступність, масовість профспілкових лав, охоплення профспілковим членством усіх категорій працюючих, широка соціальна основа. Профспілки включають представників основних класів, соціальних груп, верств і прошарків суспільства. Функціями профспілок є представницька і захисна, які доповнюються контрольними повноваженнями за виконанням законодавства про працю. Державний курс на роздержавлення і приватизацію підприємств на перший план діяльності профспілок України висуває функцію захисту інтересів людей праці [7, 205]. При цьому оптимальним методом реалізації захисної функції стає організація соціального партнерства — цивілізованої форми взаємин між профспілками, підприємцями (роботодавцями) та урядовими структурами. Діапазон партнерської діяльності профспілок може бути різним залежно від конкретної ситуації — від прямого соціального протистояння своїм партнерам до конструктивної взаємодії з ними [3, 12–15]. Крім головної (захисної) функції, профспілки виконують й інші функції, частина яких безпосередньо впливає з їх цілей.

У Законі України «Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності» визначено повний обсяг прав профспілок. Вони класифікуються за наступними групами: права щодо встановлення на виробничому, регіональному, галузевому і державному рівнях колективних умов праці; права в галузі застосування чинного законодавства про працю; права щодо контролю за виконанням трудового законодавства. Профспілкові органи виступають від імені трудового колективу при укладанні колективного договору на підприємстві; об'єднання профспілок є стороною генеральної, регіональної, галузевої угоди, воно має право на ведення колективних переговорів з роботодавцями та їхніми об'єднаннями; здійснюють контроль за виконанням колективного договору; дають згоду на звільнення працівників за ініціативою власника. Роботодавець зобов'язаний погодити з профкомом правила внутрішнього трудового розпорядку, який у подальшому підлягає затвердженню трудовим колективом. З профкомом підприємства також мають бути погоджені графіки змінності, відпусток, введення підсумованого обліку робочого часу [1]. Для залучення працівників до «надурочної» роботи, роботи у вихідні дні власник зобов'язаний отримати згоду профкому; умови оплати праці на підприємствах, де не укладається колективний договір, власник зобов'язаний погодити з профспілковим органом; заходи заохочення застосовуються власником спільно або за погодженням з профкомом. Законодавство передбачає й інші права профспілок в сфері трудових відносин, а також додаткові гарантії для виборних профспілкових працівників (ст. 252 КЗпП). Ці гарантії можуть бути конкретизовані й доповнені на рівні певного підприємства. Необхідно мати на увазі, що представництво інтересів найманих працівників та службовців у названих вище областях суспільного життя є одночасно і правом, і обов'язком профспілкових органів.

Профспілка працівників освіти і науки України об'єднує педагогічних, науково-педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл, дошкільних та позашкільних установ, вищих навчальних закладів, а також адміністративно-господарський та допоміжний персонал. Членами профспілки є 97 % працюючих в галузі та 62 % студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації, в профтехучилищах. Основою організаційної побудови профспілки є первинна організація. Первинні організації створені практично в усіх установах, навчальних закладах Міністерства освіти і науки України. На початок 2010 року профспілки освітніх організацій України об'єднували 29 406 первинних організацій. Первинні організації здійснюють свої повноваження через профспілкові комітети, які обираються на загальних зборах. Первинні профспілкові організації шкіл, дошкільних, позашкільних установ об'єднують

ся на районному, міському рівні, де функціонують комітети (ради) профспілки. Обласні конференції формують виборні комітети і ради з терміном повноважень у 5 років. Сьогодні в структурі Профспілки працівників освіти і науки України функціонують Кримський республіканський комітет та 24 обласні комітети і ради профспілки, Профспілка працівників освіти і науки м. Києва, Профспілка працівників освіти і науки м. Севастополя.

Вищим органом профспілки є з'їзд, який скликається не рідше одного разу на 5 років. Центральний комітет як вищий орган профспілки в період між з'їздами організовує виконання рішень з'їзду, програми, основних напрямів діяльності профспілки, координує діяльність профспілкових організацій. Згідно з «Програмою основних напрямів діяльності Профспілки працівників освіти і науки України на 2006–2010 роки», організаційні ланки профспілки спрямовують свою діяльність на підвищення статусу вчителя, викладача вищого навчального закладу, приведення їх заробітної плати у відповідність до суспільного значення педагогічної праці та норм законодавства України про освіту, вирішення соціально-економічних проблем в галузі.

Демократичними засадами діяльності Профспілки є добровільність вступу та вихід з неї, виборність всіх профспілкових органів знизу доверху, розмежування повноважень виборних профспілкових органів та самостійність у вирішенні питань, що належать до їх компетенції, звітність всіх виборних органів перед організаціями, що їх обрали, підпорядкованість нижчих профспілкових органів вищим за ступенем, колегіальність в роботі профспілки, її виборних органів та особиста відповідальність за виконання прийнятих рішень і профспілкових доручень, єдність профспілкового руху, солідарність всіх членів профспілки та їх організаційних ланок у вирішенні статутних завдань [5, 95]. Статут профспілки визначає її як унітарну організацію, а первинні і територіальні організації — як її організаційні ланки. Центральний комітет, територіальні комітети і ради наділяються керівними функціями в межах визначеної компетенції. Підвищено взаємну відповідальність профорганів різних рівнів, посилено внутрішньоспілкову дисципліну. Рішення виборного органу, що не відповідають положенням Статуту, можуть бути скасовані вищим за ступенем виборним профорганом. Розділи Статуту визначають мету і завдання, принципи діяльності Профспілки, основи організаційної побудови, права та обов'язки членів Профспілки, повноваження виборних органів усіх рівнів та схему контролю за їх діяльністю, врегульовують майнові питання, умови та порядок припинення діяльності профспілки [8, 23–25].

Для оздоровлення працюючих і студентів в галузі функціонують 55 санаторіїв-профілак-

торіїв вищих навчальних закладів, в тому числі на узбережжі Чорного та Азовського морів, 8 санаторіїв-профілакторіїв інститутів післядипломної освіти вчителів, дитячий санаторно-оздоровчий табір «Пуща-Водиця», дитячі оздоровчі табори у Волинській, Дніпропетровській, Львівській, Запорізькій, Одеській областях, бази відпочинку у Донецькій, Закарпатській, Львівській областях, Автономній Республіці Крим.

Одним з важливих напрямів діяльності профспілки є розвиток ділового співробітництва з міжнародними організаціями, галузевими міжнародними об'єднаннями. Діють двосторонні Договори про співробітництво з профспілками працівників освіти і науки Білорусі, Російської Федерації, Молдови, Грузії, Спілкою польських вчителів. Галузева профспілка активно використовує і поширює досвід роботи зарубіжних профспілок, вивчає їх досягнення з питань соціального і правового захисту працівників освіти, взаємодії профспілок з державними органами, отримує правову підтримку на основі міжнародних норм.

Одеська обласна організація Профспілки працівників освіти і науки України є однією з найчисельніших організаційних її ланок. Вона об'єднує 36 територіальних організацій та 22 первинні профспілкові організації вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації. На кінець 2009 року кількість членів обласної організації профспілки досягла 113 218 осіб, з них 61 228 — молодь віком до 35 років включно. Всього в обласній організації галузевої профспілки налічується 1193 первинних профспілкових організацій закладів освіти. Історія Одеської обласної організації профспілки веде свій початок з 20-х років ХХ століття, коли була створена Одеська організація «Робітос». За цей час вдалося згуртувати та зміцнити велику освітянську родину області, вирішити чимало проблем, особливо тих, що виникли в середині 90-х років у зв'язку з фінансовою кризою. Активну участь обласний комітет профспілки бере в укладанні колективних договорів в закладах освіти, в обговоренні проєктів законів, які безпосередньо стосуються прав освітян. Виборним органом обласної організації Одеської галузевої профспілки є обком.

З метою підвищення кваліфікації голів районних, міських профспілкових організацій та голів профкомів регулярно проводяться семінари, інформаційні наради. З 2007 року запроваджено практику проведення «Днів обкому Профспілки» в районах та містах Одеської області. Щомісяця працівники апарату обкому виїжджають до районних і міських організацій Профспілки, проводять зустрічі та семінари з профактивом, юридичні консультації. Крім того, один раз на рік організовується виїзний семінар для голів територіальних організацій профспілки на базі однієї з районних або

міських її організацій. Окремо організовується навчання для бухгалтерів, скарбників та голів ревізійних комісій. Керівники студентських первинних профспілкових організацій щокварталу збираються разом за «круглим столом» і проводять семінар-нараду. Працюють також секції середньої та вищої школи.

В обласній організації Одеської профспілки регулярно проводяться огляди-конкурси на кращу первинну профспілкову організацію, стану умов і охорони праці в навчальних закладах і установах освіти, художньої самодіяльної творчості серед педагогічних працівників і студентів вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації. З метою пропаганди здорового способу життя щороку організовуються спортивні заходи: семінари-змагання зі спортивного туризму, обласна спартакіада серед працівників освіти, обласні студентські ігри. Переможці нагороджуються грамотами, дипломами, кубками, грошовими преміями. Діє Угода між управлінням освіти і наукової діяльності Одеської обласної державної адміністрації та Одеським обласним комітетом профспілки працівників освіти і науки України. Відповідно до взятих зобов'язань управління освіти і наукової діяльності облдержадміністрації та обласний комітет Профспілки спрямовують свою діяльність на створення умов для забезпечення стабільної та ефективної роботи закладів освіти і науки, попередження виникнення трудових суперечок, зміцнення трудової дисципліни, на захист соціально-економічних, професійних та духовних інтересів працівників на основі діючого законодавства та даної Угоди.

На засіданнях президії обкому Одеської профспілки розглядаються питання стану громадського контролю за дотриманням трудового законодавства в закладах освіти регіону. Представники профспілкових організацій беруть участь в роботі комісій за напрямками діяльності органів управління освітою. Однією з ознак активності соціального партнерства є кількість укладених колективних договорів. На початок 2010 року колективні угоди укладено в 1167 навчальних закладах та 15 вищих навчальних закладах. Ними охоплено відповідно 46 038 та 13 951 працюючих. Обком Профспілки спрямовує свою діяльність на забезпечення її територіальними виборними органами, профкомами ВНЗ функцій щодо контролю за дотриманням законодавства про оплату праці. До відома організаційних ланок оперативно доводяться нормативні документи стосовно змін в оплаті праці. Обласний комітет Одеської профспілки направляє до Міністерства освіти і науки України пропозиції щодо удосконалення системи оплати праці працівників освіти, зокрема встановлення додаткової оплати вихователям дошкільних навчальних закладів за групі кімнати. Одеським обкомом Профспілки здійснюється цілеспрямована робота щодо по-

кращання житлово-побутових умов проживання студентів у студентських гуртожитках. З цією метою щорічно проводиться обласний огляд-конкурс на кращий студентський гуртожиток серед вищих навчальних закладів. Відповідні питання систематично обговорюються на засіданнях Одеського обкому Профспілки, засіданнях профспілкових комітетів вищих навчальних закладів.

З метою створення більш сприятливих умов для здійснення захисної функції профспілок пропонуємо надати профспілкам права законодавчої ініціативи на рівні Федерації профспілок України і внести відповідні доповнення до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» і до ст. 93 Конституції України. У проекті Закону України «Про соціальне партнерство» пропонуємо зазначити, що у своїй діяльності щодо захисту трудових прав та інших соціально-економічних інтересів профспілки, перш за все, повинні використовувати соціальний діалог та інші форми соціального партнерства (наприклад, взаємне врахування інтересів сторін), утримуватись від застосування радикальних форм боротьби за підвищення матеріального рівня трудящих.

Таким чином, можна зробити наступні висновки.

1. Профспілки є наймасовішою громадською організацією, яка об'єднує значну кількість працюючих в системі освіти. Ця організація займає важливе місце серед інших громадських організацій, тому що вона об'єднує працівників освіти. При загальному зниженні чисельності профспілок освіти зберігається досить високий показник охоплення працівників профспілковим членством.

2. У сучасних умовах основними функціями профспілок освіти є захисна і представницька, причому основною функцією слід вважати захисну, а представницька функція є допоміжною в захисті прав найманих працівників, вона створює належні передумови для реалізації захисної функції. Визнання захисної функції профспілок основною передбачає, що всі інші напрями їх діяльності повинні мати підпорядкований характер і не суперечити їй.

3. У захисті трудових прав працівників освіти профспілки мають значні переваги перед іншими представниками трудящих: профспілки побудовані за певною системою — від первинних організацій до профспілки працівників освіти і науки України; профспілки накопичили значний досвід у сфері захисту трудових прав та інтересів працюючих; у своїй діяльності вони використовують зарубіжний досвід. Профспілки є сильнішими у матеріально-фінансовому положенні, адже вони мають членські внески, свої видавництва, створюють під-

приємства. Інші представники трудящих цього не мають зовсім.

Анотація

У статті профспілки працівників освіти розглядаються як громадська організація, визначаються основні її функції за сучасних умов. Сформульовано поняття захисної функції профспілок та відображено шляхи її реалізації. Проаналізована діяльність Одеської обласної організації профспілок в галузі освіти.

Ключові слова: профспілки, захисна функція, колективний договір, зарубіжний досвід, адаптаційні процеси, профспілкова угода.

В статье профсоюзы работников образования рассматриваются как общественная организация, определяются основные её функции в современных условиях. Сформулировано понятие защитной функции профсоюзов и отображены пути её реализации. Проанализирована деятельность Одесской областной организации профсоюзов в сфере образования.

Ключевые слова: профсоюзы, защитная функция, коллективный договор, зарубежный опыт, адаптационные процессы, профсоюзное соглашение.

The trade unions consider in education sphere in the article as a public organisation, its basic functions in modern conditions. The concept of protective function of trade unions is formulated and ways of its realisation are displayed. Activity of the Odessa regional organisation of trade unions in an education sphere is analysed.

Keywords: trade unions, protective function, the collective agreement, foreign experience, adaptable processes, the trade-union agreement.

Література

1. Закон України «Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності», прийнятий Верховною Радою України 15 вересня 1999 р. — К.: Профінформ, 1999. — 25 с.
2. Жуков В. І. Наймані працівники та їх професійні спілки як суб'єкти соціального партнерства. З історії профспілкового руху в Україні з перебудовних часів // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — К., 2000. — № 3. — С. 12–15.
3. Осовий Г. В. Актуальні питання діяльності профспілок щодо соціально-економічного захисту трудящих за сучасних умов // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — К., 2000. — № 3. — С. 3–5.
4. Хрущев О. В. Особенности информационной культуры профсоюзных работников // Известия Уральского государственного университета. Серия 3. Общественные науки. — Екатеринбург, 2007. — № 51. — С. 95.
5. Цвих В. Ф. Профспілки у громадянському суспільстві // Вісник Київського університету. Філософія. Політологія. — К., 2003. — Вип. 55. — С. 134–136. — (Дні науки 2003: міжнарод. наук.-практ. конф.: тези доп.).
6. Цесарський Ф. А. До питання про захисну функцію профспілок // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. — К., 2004. — № 2. — С. 203–207.
7. Шмаков М. В. Повышать нашу активность на всех уровнях и по всем направлениям профсоюзного движения // Профсоюзы и экономика. — М., 2006. — № 7. — С. 23–25.

С. В. ВОРОНОВА,
методист кафедри менеджменту та розвитку освіти ООІУВ.

ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД — КРОКИ ДО НОВОЇ ШКОЛИ

Если вы чувствуете в себе силы — идите *вперед* века,
Если не можете быть впереди — идите *в ногу* с веком,
Но никогда не оказывайтесь *позади* своего века.

Висловлення належить людині, яка любить життя, людей і бажає всім успіху і сил на життєвому шляху. На мою думку ці слова мають стати головним кредом життя кожного вчителя, тобто людей, які сьогодні віддають сили, доброту і любов дітям — майбутньому України.

Майбутнє України великою мірою залежить від реанімації національного характеру вітчизняної освіти.

Адміністрація приватного НВК «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — дошкільний навчальний заклад» «НЕУГОМОН» (директор С. М. Вишневський), творчо використовуючи ідеї педагогів-новаторів, постійно коректуючи власний досвід намагається знайти такі форми підвищення ефективності педагогічної діяльності, які б забезпечували індивідуальний підхід до кожного вчителя.

Враховуючи, що вчитель — невичерпне джерело нового, прогресивного, креативного, у приватному закладі «НЕУГОМОН» м. Одеси практикуються нові змістові форми науково-методичної роботи: експериментування, апробація, інновації (нововведення), що сприяє оптимізації розвитку творчого потенціалу кожного вчителя.

Домінуючою формою методичної роботи в школі є діяльність кафедральних об'єднань педагогічних працівників з нетрадиційною формою їх підготовки, проведення та післядії. В процесі вивчення досвіду управлінсько-керівної діяльності цього приватного закладу і персонального перспективного педагогічного досвіду окремих вчителів візуально спостерігалася згуртованість всіх вчителів як одного, але «різнокольорового кола» — творчого об'єднання.

Так, наприклад, проведення науково-практичного семінару «Застосування системи інтерактивних технологій в початково-виховному процесі та їх вплив на кінцевий результат формування знань, вмінь та навичок учнів».

Мета семінару — пошуки нових шляхів, форм і технологій проведення педагогічних нарад, які мають забезпечити підвищення рівня професійної майстерності вчителя, рівня освіченості і вихованості учня; науково-методичне оновлення і творчу діяльність предметних методичних кафедр (об'єднань).

С. М. Вишневський,
директор «НЕУГОМОН»

Завдання семінару:

— надати науково-теоретичне та практичне обґрунтування використання нестандартних підходів до проведення педагогічних нарад;

— розкрити методичні засоби підготовки і проведення педагогічних нарад за різними формами;

— ознайомити учасників семінару з практичною роботою предметних кафедр (об'єднань);

— ознайомити учасників семінару з системою організації управлінської та методичної роботи в приватному закладі освіти;

— забезпечити науково-методичний супровід семінару як безперервного фахового зростання і особистісного творчого розвитку — підвищення майстерності менеджера освіти — керівника школи, його управлінсько-керівної діяльності.

Дійсно через весь «зітканий» сценарний план семінару проходять пошуки сучасних підходів, технологій, форм, засобів проведення педагогічних нарад. Це були не просто поодинокі доповіді, а діалог, виступи з мультимедійними презентаціями. Сформовані творчі групи (дві-три і більше) вчителів від кафедри обговорювали чітко вибрану проблему (за темою семінару), всебічно її розглядали, обґрунтовували актуальність. Кожний учасник висловлював свою думку та відповідав на запитання присутніх. Деякі кафедри представили зразки вирішення цих проблем у нестандартній формі: театралізовані «Дебати», театралізовані вистави з критичними висловленнями про свої проблеми, труднощі, недоліки.

Кафедри НВК підводять підсумки роботи за рік над проблемою «Застосування системи інтерактивних технологій в навчально-виховному процесі та їх вплив на кінцевий результат формування знань, вмінь і навичок учнів». Кафедри демонструють пошуки ефективних

шляхів підвищення професійної майстерності вчителів, впровадження інтерактивних технологій в навчально-виховний процес (мультимедія, виставки, схеми, діаграми, результати досліджень).

Жваво і зацікавлено проходило обговорення основної педагогічної проблеми семінару. Представлена діагностика результатів роботи майже всіх ланок навчально-виховного процесу закладу, яку традиційно

проводить НВК за підсумками навчального року, свідчить про те, чого вони досягли в трьох основних напрямках:

— в діяльності методичних об'єднань — кафедр;

— в організації науково-методичної та експериментальної роботи (вивчення кращого педагогічного досвіду своїх вчителів);

— в навчальній і виховній роботі з усіх напрямків.

В ході роботи семінару-педради чітко показана вагомість педради як керівного інструмента в забезпеченні сучасних підходів до розбудови і розвитку нового навчального закладу. Це дійсно був приклад постійно діючого колективного органу само- і співуправління педагогічних працівників школи.

Попередньо педрадою була ухвалена комісія для оцінювання захисту кафедрами НВК підсумків роботи за рік. Комісія розробила критерії оцінювання, анкети для вчителів, батьківської ради, гостей. При оцінюванні кращого захисту кожної методичної кафедри врахувались: нестандартна форма оформлення поданих матеріалів, представлення захисту проекту — підсумків самоаналізу роботи за рік кожною кафедрою, окремих напрямків. Кафедра, яка була визначена комісією кращою за всіма напрямками представленого матеріалу-презентації, одержувала винагороду. Рішення приймалось на основі оцінок комісії та через анкетування.

Комісія заслужено відзначила роботу В. С. Войтенко, вчителя математики, педагогічний досвід якої вивчається науково-методичною лабораторією управлінської діяльності кафедри менеджменту і розвитку освіти Одеського ОІУВ.

Така форма проведення педагогічної ради сприяє більш глибокому усвідомленню вагомості педагогічної наради, особливо підсумкової, в рішенні якої розглянуто майже всі основні питання, які повинні увійти до річного робочого плану закладу на новий навчальний рік.

Слово «управління» сьогодні відомо кожній людині. Що воно означає? Оксфордський словник англійської мови так визначає зміст цього терміну: «мистецтво керування, спосіб, манера спілкування з людьми, які гостро відчувають потребу в умінні ладити один з одним». Суспільству потрібні фахівці, які вміють пропонувати нові ідеї, брати на себе відповідальність керувати іншими людьми, розвивати в них ентузіазм і енергію. У вирішенні цих завдань особливе місце належить новому перспективному напрямку в сучасній психологічній науці — психології управління.

Вивчивши перспективний педагогічний досвід роботи приватного

закладу «НЕУГОМОН», можна сказати, що вищезазначені управлінсько-керівні риси при таманні директору школи Вишневському Сергію Миколайовичу. Спостерігаючи за роботою педагогічного колективу, ставленням до дітей і один до одного, можна стверджувати, що в центрі концепції управління в цьому закладі знаходяться ДИТИНА і ЛЮДИНА — кожний учасник навчально-виховного процесу розглядається як вища цінність.

Всі системи управління в закладі спрямовано на розвиток ініціативи і творчості педагогічних працівників закладу (доказ — це проведення нетрадиційного науково-практичного «семінару-педради»), створення умов для ефективної професійної діяльності.

Вважаю, що зацікавлю багатьох читачів розповіддю про перспективний педагогічний досвід вчителя математики — (вчителя від Бога) Войтенко Наталії Степанівни. Стаж роботи вчительки майже 30 років. Працює в школі «НЕУГОМОН» 10 років. Багато це чи мало? Те, що я побачила в роботі цієї вчительки, можна описати не в одній статті, тому що матеріалу вистачить на декілька посібників.

Н. С. Войтенко застосовує в своїй роботі створену нею технологію різнорівневої диференціації та інтерактивних форм навчання, в якій вона використала елементи технологій В. Ф. Шаталова та А. Н. Капіносова. Сутність технології Н. С. Войтенко полягає в наступному:

1) навчальний матеріал вводиться великими блоками (тема, розділ), що дозволяє краще його осмислити і більшу частину уроків присвятити формуванню в учнів умінь і навичок;

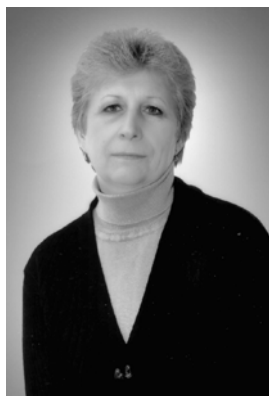
2) учням пропонуються опорні конспекти, які дають можливість краще запам'ятати теоретичний матеріал, викладений в доступній і зрозумілій формі: у вигляді таблиць, схем, зрозумілих знаків;

3) в конспектах пропонуються питання для закріплення вивченого матеріалу;

4) для закріплення теоретичного матеріалу і формування умінь і навичок рішення задач і вправ у даному блоці використовуються картки-підказки з пропусками (пусті конспекти — ігрова форма). Учні заповнюють в правилах, теоремах — ключові слова, на кресленнях — головні лінії та фігури;

5) на наступних уроках при виконанні завдань і вправ більш високого рівня складності, тобто нестандартних завдань, завдань творчого характеру здійснюється формування умінь і навичок;

6) за планом-графіком проводяться заліки з теоретичного матеріалу і практичного вміння рішення задач, з правом перескладання в тому випадку, якщо учень хоче підвищити свій рівень знань;

Н. С. Войтенко,
вчитель математики

7) на кожному уроці за свою роботу учень отримує оцінку, яка фіксується в його робочому зошиті на спеціальному бланку у вигляді графіка. На цьому ж графіку виставляється оцінка за ведення зошита і за тематичні контрольні роботи або заліки (всі батьки знають про успіхи своєї дитини). Під графіком учень малює смайлики, за допомогою яких він здійснює самооцінку своїх знань, умінь і навичок.

Таким чином: застосування такої технології для навчання учнів дає можливість приділити більше уваги урокам формування знань, умінь, навичок, проводити корекцію їх знань на кожному уроці, формувати логічне мислення, уміння застосовувати одержані знання в нестандартних ситуаціях. Учні, які навчаються за даною технологією, досягають значних успіхів у навчанні, і, як показала практика, на кінець навчального року добре підготовлені до успішного проходження державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного тестування.

На мій погляд, досвід Н. С. Войтенко:

- забезпечує виконання актуальних завдань навчання й виховання учнів;
- допомагає в подоланні труднощів під час організації навчально-виховного процесу;
- сприяє досягненню учасниками навчально-виховного процесу високих результатів в роботі з найменшими затратами сил і часу;

— поступово забезпечує високий рівень навчально-виховного процесу, його результативність, самостійний контроль учня самого себе — Я — знаю, Я — вмю, Я — впевнений в собі.

Директор приватного закладу «НЕУГО-МОН» та його заступники систематично відвідують уроки Войтенко Наталії Степанівни, при аналізі звертають увагу на відповідність змісту роботи вчителя поставленим завданням, врахування індивідуальних особливостей учнів, їх психічного стану. Звертається увага на те, чи був оптимальним вибір організаційних форм, методів і прийомів навчання для формування його мотивації, розвитку здібностей і можливостей кожного учня.

За результатами вивчення системи уроків Н. С. Войтенко проводився моніторинг навчальних досягнень учнів, здійснювалась підсумкова перевірка якості навчальних досягнень, яка задовольнила учасників — дослідників педагогічного досвіду вчительки.

У додатках пропонуються схеми декількох блочних уроків, пусті і заповнені опорні конспекти. Вони можуть бути зрозумілими для всіх тих, хто прагне знати математику.

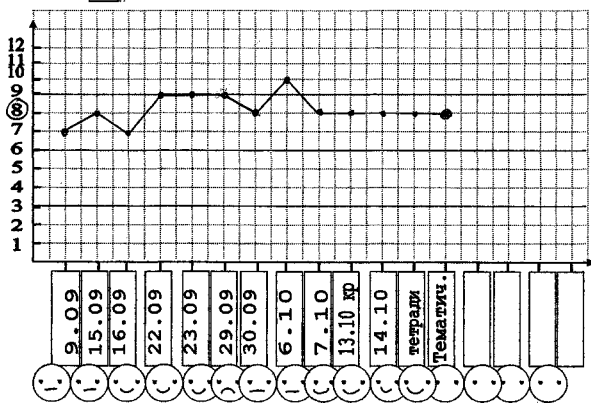
ДОДАТКИ

График учебных достижений учащихся

8-й класс

Ф.И.

Тема № 1. Сложение и вычитание алгебраических дробей (11 ч).

Пустой конспект

ДЕЛИМОСТЬ ЧИСЕЛ

цифры

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

четные цифры (.....)

Четные числа — 12(6) 14(0) 56(8) 3752(2)

ДЕЛИТЕЛИ И КРАТНЫЕ

ДЕЛИТЕЛИ	Д ₁₈ : 1, 2, 3, 6, 9, 18 18 : делители	Делителем натурального числа а называется).....
	К ₁₈ : 18, 36, 54, ... Кратные : на 18	Кратным натуральному числу а называется

ПРИЗНАКИ ДЕЛИМОСТИ

НА 2	НА 5
НА 10	НА 3
НА 9	НА 4

ПРОСТЫЕ И СОСТАВНЫЕ ЧИСЛА

1 -

Простые числа

Составные числа

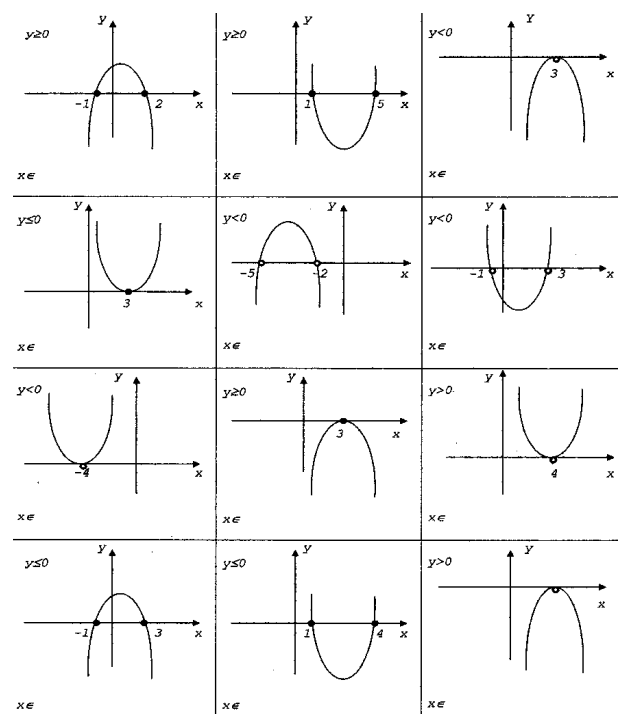
2, 3,

1

ДЕЛИМОСТЬ ЧИСЕЛ

цифры									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
четные цифры (делятся нацело на 2)									
Четные числа - оканчиваются четной цифрой									
12 (6)		14 (0)		56 (8)		3752 (2)			
ДЕЛИТЕЛИ И КРАТНЫЕ									
ДЕЛИТЕЛИ	$D_{18}: 1, 2, 3, 6, 9, 18$ 18 : делители				Делителем натурального числа a называется такое натуральное число, на которое a делится без остатка (конечное число делителей).				
КРАТНЫЕ	$K_{18}: 18, 36, 54, \dots$ Кратные : на 18				Кратным натуральному числу a называется такое натуральное число, которое делится без остатка на a (бесконечное число кратных).				
ПРИЗНАКИ ДЕЛИМОСТИ									
НА 2		32, 68, 50, 32 - оканчиваются четной цифрой					НА 5		
		30, 45, 90, 175 - оканчиваются цифрой 0 или 5							
НА 10		100, 1240, 30000 - оканчиваются цифрой 0							
		165:3 = 55 - сумма цифр числа делится на 3 (1+6+5=12:3)					НА 3		
НА 9		3861:9=429 - сумма цифр числа делится на 9 (3+8+6+1=18:9)							
		16548:4=4137 - число из двух последних цифр (48:4=12) делится на 4					НА 4		
ПРОСТЫЕ И СОСТАВНЫЕ ЧИСЛА									
1 - ни простое число, ни составное									
Простые числа делятся на себя и на 1 (имеют только два делителя)					$D_{17}: 1, 17$				
Составные числа имеют больше двух делителей					$D_{12}: 1, 2, 3, 4, 6, 12$				
2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31,									

На рисунках схематически изображены графики квадратичных функций. Найти решение неравенств

Последовательности. Арифметическая прогрессия

1 **ЧИСЛОВАЯ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТЬ** (X_n) , где $X \in \mathbb{N}$ - все элементы - действительные числа.

$X_1; X_2; X_3; \dots; X_{n-1}; X_n; \dots$ - члены последовательности

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 - конечная

2, 4, 6, 8, 10, ... - бесконечная

2 **ВОЗРАСТАЮЩАЯ** - если каждый последующий член \dots предыдущего

$X_n > X_{n-1}$

1; 3; 5; 7;

3 **УБЫВАЮЩАЯ** - если каждый последующий член \dots предыдущего

$X_n < X_{n-1}$

- 1; - 3; - 5;

4 **ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТЬ ЗАДАНА, ЕСЛИ**

$\forall n \in \mathbb{N} \implies X_n$

5 **АРИФМЕТИЧЕСКАЯ ПРОГРЕССИЯ** (a_n)

d - разность арифметической прогрессии

$d = a_n - a_{n-1}$

Свойство любого члена

$a_n = \frac{a_{n-1} + a_{n+1}}{2}$

Формула n-го члена

$a_n = a_1 + d(n-1)$

Числовая последовательность, каждый член которой, начиная со второго, равен предыдущему, с одним и тем же числом, называется **АРИФМЕТИЧЕСКОЙ ПРОГРЕССИЕЙ**

Формула суммы n членов

$S_n = \frac{2a_1 + d(n-1)}{2} \cdot n$

Для конечной (a_n)

$a_1 + a_n = a_2 + a_{n-1} = \dots$

Література

1. Энциклопедія інноваційних педагогічних технологій // Практика управління закладом освіти. — 2009. — № 8. — С. 80–87; № 10. — С. 74–79.
2. Комар О. Застосування інтерактивних технологій — один із напрямків удосконалення навчального процесу // Школа. — 2006. — № 6. — С. 64–67.
3. Мирна О. Робота з педагогічними кадрами // Школа. — 2006. — № 10. — С. 5–9.
4. Павлютенков Є. М., Крижко В. В. Організація методичної роботи. — Х., 2006. — (Серія «Управління школою»).
5. Перспективний педагогічний досвід. — К., 2004. — (Б-ка «Шкільного світу»).
6. Правлінський Б. Орієнтовна річна циклограма управлінської діяльності адміністрації загальноосвітнього навчального закладу // Практика управління закладом освіти. — 2009. — № 8. — С. 23–31.
7. Школа життєтворчості особистості: Наук.-метод. зб. — К., 1995.

Т. Й. ІВАНОВА,
методист НМЛ управлінської діяльності, викладач кафедри менеджменту і розвитку освіти ООІУВ.

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Згідно з Концепцією профільного навчання та новими підходами до організації освіти в старшій школі вона має функціонувати як профільна. Це створюватиме сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, для формування в них орієнтації на майбутню професійну діяльність. Профільна школа найповніше реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії. Введення профільного навчання потребує від шкільного колективу вибору напрямку діяльності закладу. По-перше, визначити її функціональне призначення, спрямованість на реалізацію тих чи інших цілей освіти і контингенту учнів. По-друге, створити загальний образ майбутньої школи, яка має передбачати спільну мету профільного навчання, зміст та організаційну модель реалізації навчального плану, програм і методів викладання. У зв'язку з тим, що практично відсутні нормативні бази та науковий супровід нововведень (особливо це стосується шкіл, розташованих у сільській місцевості), завжди є сумніви стосовно правильного розуміння сутності ситуації та організації діяльності.

Метою даної статті є продовження розповіді про роботу творчої групи керівників сільських шкіл області, створеної у 2007 році на базі науково-методичної лабораторії управління діяльності ООІУВ. Основа діяльності творчої групи — програмно-цільовий підхід щодо мети та визначення програми її діяльності. Мета програми — сприяти розвитку сільської школи, формуванню творчого потенціалу керівників, педагогічних працівників, використанню надбань сучасної науки, новітніх технологій та практики. Зміст роботи творчої групи визначається проблемою, над якою вона працює — «Розвиток ключових компетенцій керівників сільських шкіл».

8 квітня 2010 року на базі Жовтневого НВК «ЗОШ I–III ступенів» Ширяєвського району для творчої групи керівників сільських шкіл відбувся семінар «Теорія та практика розроблення моделі шкіл нового типу в умовах реалізації Концепції профільного навчання», в якому взяли участь 28 директорів та заступників директорів з навчально-виховної роботи 23 районів та міст області. Учасники семінару мали змогу отримати методичну допомогу в створенні власної моделі профільної школи нового типу та ознайомитися з досвідом роботи Жовтневого НВК щодо реалізації Концепції профільного навчання в умовах сільської школи.

Сільські загальноосвітні школи за своїми базовими характеристиками дуже різні: приміські, розташовані в райцентрах і окремих населених пунктах, малочисельні та ті, що за кількістю учнів не поступаються міським. Кож-

на з них має унікальні особливості, що відрізняють її від інших шкіл, створює свою модель розвитку.

Жовтневий НВК «ЗОШ I–III ступенів — ДНЗ» Ширяєвського району — заклад освіти нового типу, в якому 375 учнів та вихованців, 47 педагогів («Відмінників освіти України» — 3, «Старших вчителів» — 8, спеціалістів вищої категорії — 6, першої — 6, другої — 6 та спеціалістів — 18), 20 технічних працівників. Середній вік педагогічних працівників НВК 30–40 років, що є кращим періодом професійного зростання і розкриття творчого потенціалу.

Заклад відрізняється створенням сприятливих умов для:

— здобуття безперервної освіти (від ДНЗ до школи III ступеня);

— різнобічного розвитку дитини, збереження та зміцнення її фізичного і психічного здоров'я;

— ефективного використання інноваційних технологій;

— впровадження ППД;

— введення профільного навчання.

Історія закладу розпочалася в далекому 1898 році, коли в містечку Петровівці (сьогодні — Жовтень) було відкрито школу. Протягом 112 років вона є осередком культурно-освітнього та морально-духовного життя села зі своїми традиціями і звичаями, формами і шляхами розвитку.

Для успішного вирішення проблем наступності, неперервності дошкільної та загальної середньої освіти в 2007 році заклад реорганізовано в НВК «ЗОШ I–III ступенів — ДНЗ». У такому навчальному закладі є можливість реалізувати наскрізну стратегію розвитку особистості. ДНЗ як структурний підрозділ Жовтневого НВК, в якому створені сприятливі умови для формування знань і умінь дітей, виховання гармонійної, всебічно розвиненої особистості та закладення основ компетентності дошкільника, що дозволяє школі спиратися на розвиток дитини, певні знання, уміння та навички, отримані нею в дитячому садочку [3]. Матеріально-технічне забезпечення дитячого садка — сучасні, комфортні, автономні приміщення трьох груп (блоки) для перебування дітей протягом дня та ігрові майданчики.

У НВК створено чітку систему забезпечення загальної середньої освіти через:

— повний облік дітей від народження до 18 років, які проживають на території села;

— єдину загальношкільну систему обліку відвідування учнями занять;

— моніторинг якості освіти;

— ДПА, ЗНО;

— екстернат.

З вересня 2009 року Жовтневий НВК бере участь в регіональному експерименті Міністерства освіти і науки України за напрямком

«Комп'ютерна психолого-педагогічна діагностика та проектування соціального розвитку особистості учнів». Науковий керівник експерименту — старший науковий співробітник Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, доцент кафедри психології Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України, кандидат педагогічних наук Киричук Валерій Олександрович. Головною метою експерименту є впровадження інноваційної системи навчально-виховного процесу освітнього закладу, яка створена на засадах особистісно-розвивального підходу та спрямована на всебічний розвиток індивідуальності учня (фізичний, психічний, соціальний і духовний).

Протягом 2009/2010 н. р. педагогічний колектив оволодівав теоретико-практичними основами психолого-педагогічної діагностики та комплексного аналізу психолого-соціального розвитку особистості учня. Практичним психологом організовано і проведено комплексний моніторинг психолого-соціального розвитку учнів НВК. Заступник директора з виховної роботи разом з класними керівниками вивчають результати зрізу комплексного психолого-педагогічного моніторингу для статистичного врахування кількісного аналізу розвитку класних колективів у плануванні роботи навчально-виховного закладу на наступний рік.

Пріоритетним напрямком експериментальної роботи НВК є формування в учнів національної свідомості, любові до рідної землі та свого народу, шанобливого ставлення до батьків, культури та історії рідного краю; працелюбства, толерантності та уміння спілкуватися, утвердження принципів загальнолюдської моралі.

Очікувані результати експерименту:

- гуманізація навчально-виховного процесу;
- допомога учням у пізнанні себе, своїх здібностей, нахилів, інтересів, в реалізації своїх можливостей в навчально-виховному процесі;

- розкриття потенційних можливостей кожного учня;

- робота педагогічного колективу як цілісної системи без сегментаризму в плануванні і цілісній організації навчально-виховного процесу;

- позитивні зміни в динаміці розумового та інтелектуального розвитку учнів, підвищенні результативності навчально-виховного процесу;

- покращання в цілому показників особистісного розвитку учнів у навчально-виховному процесі.

Термін дії експерименту: 2009–2014 рр.

Аналіз виховної роботи НВК за попередні роки показав, що підвищенню її результативності сприяють удосконалення діючої системи роботи, пошуки нових систем виховання та запровадження інноваційних технологій. Го-

ловним завданням виховної роботи в 2009/2010 н. р. є створення умов для творчого зростання педагогів та формування життєвої компетентності учнів. Тому виховна робота навчального закладу в поточному році була спрямована на вирішення проблеми «Створення умов для творчого зростання педагогів та формування життєвої компетентності учнів».

У сучасному визначенні процес виховання — закономірна, неперервна і послідовна зміна моментів розвитку взаємодіючих суб'єктів, набуття ними індивідуального досвіду у фізичній, психічній, соціальній та духовній сферах життєдіяльності (О. В. Киричук) [2].

Динаміка суспільних відносин, інтенсифікація виробництва обумовлюють ускладнення соціальних функцій школи, тому вся виховна система НВК має бути спрямована на формування таких цілісних структур духовного світу молоді людини, як світосприйняття, громадянська позиція, ідейно-моральна зрілість, культура, готовність до безперервної самоосвіти і самовиховання впродовж усього життя та охорона і зміцнення здоров'я.

Успіх виховного процесу залежить від стосунків між педагогом і учнем, які повинні будуватися на підставі співдружності і ділового партнерства. Вчитель і учень — рівноправні суб'єкти навчально-виховної діяльності. Тому слід більше уваги приділяти стимулюванню внутрішньої і зовнішньої активності учнів, їх оптимальній участі в суспільній діяльності.

Виховна система закладу (модель) має такі напрямки діяльності та системоутворюючі ланки (рис. 1):

- громадянське виховання:
 - органи самоврядування,
 - дитяче об'єднання «Зоряний час»,
 - учнівська рада;
- превентивне та правове виховання:
 - профілактика правопорушень,
 - правові декади,
 - робота з батьками,
 - спільна робота з органами міліції, службою у справах неповнолітніх;
- національно-патріотичне виховання:
 - гуртки «Сторінками історії» та військово-патріотичний,
 - клуб «Пошук»;
- художньо-естетичне виховання:
 - гуртки: «Чарівна голка», «Літературні обрії», «Драматичний», «Казковий світ театру», «В'язання гачком»,
 - музей школи;
- спортивно-оздоровче виховання:
 - формування здорового способу життя,
 - спортивні гуртки,
 - секції,
 - безпека життєдіяльності;
- екологічне виховання — участь в конкурсах та проектах, гурток «Квіти навколо нас»;
- родинне:
 - участь у конкурсах і проектах,

Рис. 1

- батьківський всеобуч,
- тренінги для батьків.

Педколектив НВК приділяє велику увагу обдарованим дітям, залучаючи їх до участі в олімпіадах, конкурсах, турнірах, МАН тощо. Розроблено шляхи пошуку обдарованих та здібних дітей Жовтневого НВК, форми роботи з обдарованими дітьми, циклограми роботи з учасниками предметних олімпіад та учасниками конкурсу-захисту наукових робіт «Дослідник», а також критерії, за якими визначається рейтинг учнів та вчителів НВК (рис. 2).

Щорічно в ЗНЗ здійснюються різноманітні акції: «Милосердя», «Ветеран», «Діти — дітям», «Доброта», «Толока», «Дзвони Чорнобиля», «33 хвилини».

В системі управління виховним процесом суттєвим є врахування результатів роботи клубів, гуртків, секцій та інших системоутворюючих ланок формування позитивного іміджу школи, рейтингу в районних заходах та атестації педагогічних працівників.

Жовтневий НВК має багато традицій, які, примножуючись та розширюючись, визначають мету виховної роботи. Головним в ній є орієнтація випускників на високі моральні цінності, активну життєву позицію та рівень задоволення від перебування в навчальному закладі.

Суттєвим фактором підвищення ефективності навчально-виховного процесу є впровад-

ження профільного навчання (рис. 3). Воно здійснюється на основі раціонального використання варіативної складової змісту освіти з урахуванням пізнавальних інтересів, освітніх запитів, індивідуальних особливостей, життєвих планів учнів, створення реальних умов для повноцінного розвитку особистості кожного школяра, орієнтації навчального процесу на кожну окрему особистість. Залежно від конкретних характеристик учнів в одних випадках треба збільшити обсяг рухової активності, організувати оздоровчі заняття, в інших — збільшити кількість годин для вивчення обов'язкових предметів, організувати систему компенсуючого навчання, передбачити заняття з дітьми, які мають яскраво виражені інтелектуальні здібності шляхом введення учнів у широкий і різноманітний світ людського життя й діяльності, залучення їх до різних видів практичної діяльності [4].

Введення профільного навчання передбачає:

- наявність високого фахового та загально-освітньо-культурного рівня вчителів;
- розробку нормативних документів, які мають забезпечити розвиток та реалізацію нововведень;
- створення навчально-методичного оснащення;
- оновлення матеріально-технічної бази;
- залучення до навчально-виховного процесу науковців-консультантів;

Рис. 2

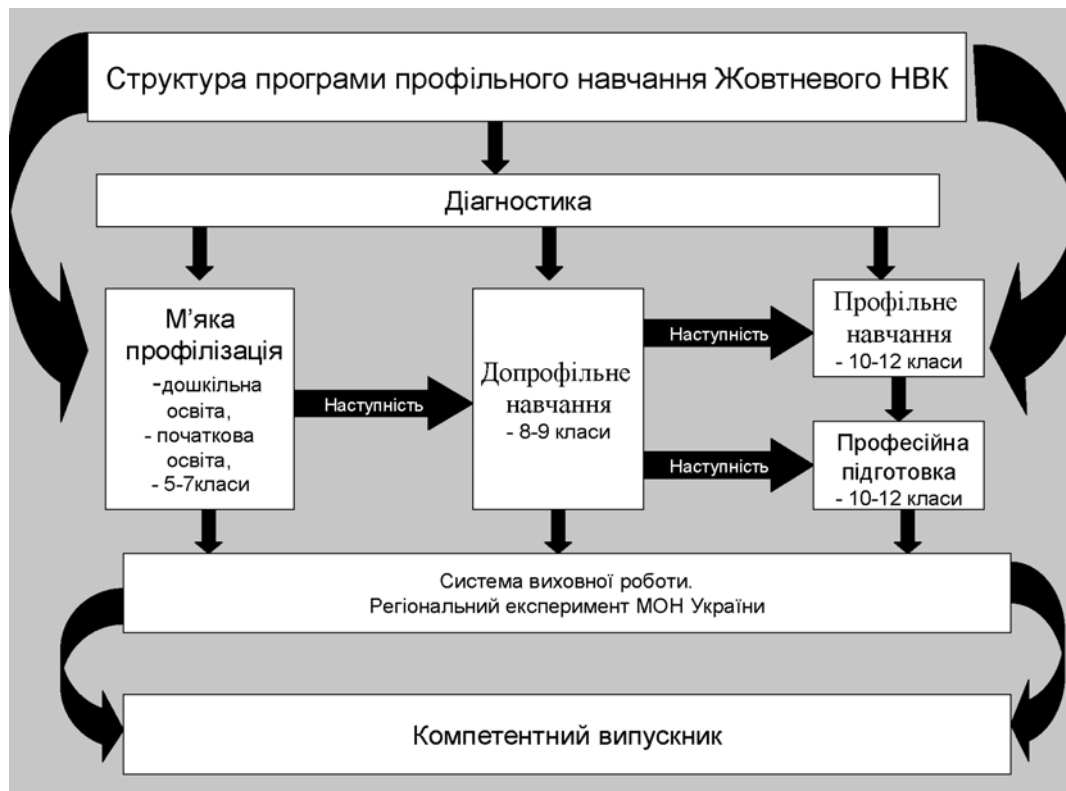

Рис. 3

— удосконалення системи співпраці з вузами, позашкільними закладами та виробничими підприємствами.

Педагогічним колективом НВК розроблена «Програма переходу на профільне навчання» (затверджена педрадою від 25.01.2007 року, протокол № 3). Це довготерміновий напрямок розвитку закладу. Мета програми — задоволення освітніх та допрофесійних потреб учнів і розвиток здібностей у певній галузі пізнавальної та практичної діяльності, сформованість у випускників базових компетенцій.

Профільне навчання в школі реалізується шостий рік. Організаційна модель НВК — багатопрофільна школа.

Шляхи профілізації:

- природничо-математичний;
- природничий;
- гуманітарний;
- суспільно-гуманітарний;
- технологічний;
- універсальний.

Разом з профільним класом в кожній паралелі старшої школи є універсальний клас. На даний час у цьому є свій сенс. Якщо пропонувати вибір, то він має бути в тих, хто ще не визначився з профілем та має отримати освіту на старшому ступені за універсальним напрямком.

Введено учнівський компонент освіти, який представлений у вигляді переліку спецкурсів, факультативів для учнів 5–11-х класів:

- «Ділове мовлення»;
- «Екологія»;
- «Основи математичної логіки»;
- «Футбол»;
- «Вишивка»;
- «Краєзнавство».

На сучасному етапі кожен випускник повинен вміти користуватися комп'ютером, тому вивчення інформатики введено з 5-го класу. Розвиток матеріально-технічного оснащення навчального процесу дозволяє вчителям проводити уроки з використанням сучасних освітніх технологій. НВК має комп'ютерний клас з виходом в Інтернет, мультимедійне обладнання, достатній фонд навчальної та довідкової літератури.

Профільному навчанню в старшій школі має передувати усвідомлений вибір дитиною майбутнього освітнього шляху. В НВК це реалізується через м'яку профілізацію (дошкільна освіта, початкова освіта, 5–7 класи) та допрофільну підготовку (8–9 класи).

Допрофільна підготовка в НВК розпочинається з 7-го класу. Саме в цьому віці (12–13 років) підліток починає проявляти зацікавленість до вибору подальшої освітньої траєкторії, саме в цей період він має певні навички, які дозволяють йому самому оцінити свої здібності та зробити попередній вибір. У реальній шкільній практиці актуальним стає застосування механізмів реалізації психоло-

го-педагогічних можливостей профільного навчання, тобто подолання штучної його організації без використання психофізіологічних особливостей та професійних переваг дітей, керуючись лише «модою» або соціальними спрямуваннями батьків учнів, що приводить до низької прогностичності професійних орієнтацій учнів, навчальним перевантаженням, часто за рахунок здоров'я [1].

У 7–8-х класах з учнями працює психолог, який здійснює психолого-педагогічну підтримку школярів, вивчає їхні нахили та здібності, соціальне замовлення батьків, надає допомогу у визначенні резервів освіти дитини, яка має бути індивідуалізована, функціональна та ефективна.

Особлива увага в НВК приділяється визначальному етапу в житті школярів — етапу переходу з основної школи в старшу. На цьому рівні велику роль відіграють вчителі та класні керівники, які забезпечують необхідну педагогічну підтримку дитини у визначенні цілей навчання, виховання та розвитку. Провідна роль їх діяльності — розвиток самостійності у вирішенні проблемних ситуацій, орієнтація в особливостях спеціальної предметної діяльності, знайомство з особливостями вивчення предмета на профільному рівні.

За допомогою анкетування учнів 9-х класів, їхніх батьків та класних керівників визначаються підсумки організації допрофільної підготовки, освітні запити учнів, шляхи проведення інформаційної і профорієнтаційної роботи. Отримані результати аналізуються на батьківських зборах.

У рамках допрофільної підготовки разом з навчальною діяльністю важливу роль відіграє позашкільна робота. Учні беруть активну участь у науково-дослідній діяльності, олімпіадах, інтелектуальних конкурсах, зустрічаються з цікавими людьми, проводять екскурсії. Вони готують тематичні вечори, організують виставки, ведуть природоохоронну діяльність. Психологічною службою НВК розроблено систему психолого-педагогічного супроводу та діагностичний інструментарій.

Особливості і нестандартні умови функціонування сільської школи, життєдіяльність якої тісно пов'язана з агропромисловим комплексом, уклад життя та побут сільської молоді змушують педагогічний колектив НВК шукати адекватні, ефективні технології, які б забезпечували підготовку школярів до свідомого вибору трудової діяльності. Обрано декілька форм організації профільного навчання на найближчий час:

- Поєднання загальноосвітньої та початкової професійної підготовки в умовах сільської школи. Здобуття професій на курсах за спеціальностями: «тракторист», «бджоляр», «діловод», «оператор комп'ютерного набору».

- Створення освітнього округу. Жовтневий НВК — опорний навчальний заклад, що виконує функцію «ресурсного центру» [5].

• Цілеспрямоване залучення освітніх ресурсів інших навчальних закладів, зокрема здійснення деяких напрямків власних профільних програм на базі НВК «Олімп» «ЗОШ І–ІІІ ступенів — гімназія» смт Ширяєво.

Аналізуючи презентовану модель нової профільної школи, слід визнати, що вона є новою, відкритою, цілеспрямованою, демократичною, зорієнтованою на неперервний розвиток та здатною до кореляційного розвитку.

Суспільство довірило педагогам виховувати молоде покоління та готувати спеціалістів для завтрашнього дня. Тому ця система має бути відкритою для нововведень, критичного сприйняття досягнень, і в той же час педагоги повинні створювати свої власні новоутворення й усі умови для їх запровадження в педагогічну практику [6].

Продовження роботи творчої групи керівників шкіл з проблем сільської школи має відбутися на базі Кулевчанської ЗОШ І–ІІІ ступенів Саратського району в рамках семінару за темою «Створення умов для здобуття конкурентоспроможних знань у сільській школі. Організація профільного навчання». Метою семінару є презентація моделі взаємодії мережі загальноосвітніх навчальних закладів та міжшкільного навчально-виробничого комбінату. Така модель дозволяє за рахунок організаційного залучення освітніх закладів різних типів використовувати ресурси соціокультурного середовища та розкривати старшокласникам потенціал позашкільного освіт-

нього простору, тобто отримання профільної освіти не тільки там, де він вчиться, але й в закладах, з якими кооперує навчальний заклад освітньої структури.

Література

1. Дзятковская Е. Н., Дьякова М. Б. Учет индивидуальных особенностей школьников при подготовке к профильному обучению // Профильная школа. — 2003. — № 2. — С. 24–25.
2. Киричук О. В. Концепція виховання підростаючих поколінь суверенної України // Радянська школа. — 1991. — № 5. — С. 33–40.
3. Колпакова А. Г. Нові типи навчальних закладів в сільській місцевості // Освітня система сільського регіону: проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. — К., 2000. — С. 143–147.
4. Мелешко В. В. Моделі управління сільською малокомплектною початковою школою // Освітня система сільського регіону: проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. — К., 2000. — С. 202–204.
5. Нова редакція Концепції профільного навчання в старшій школі: Наказ МОН України від 11.09.2009 р. № 854 // <http://www.mon.gov.ua>.
6. Химинець В. В. Інноваційні підходи до управління сільською школою в сучасних умовах // Особливості управління сільською школою на сучасному етапі розвитку суспільства: Зб. матеріалів конф. / За ред. В. А. Яструбової. — Запоріжжя, 2007. — С. 248.

Л. М. БУРЛАКОВА,

методист НМЛ управлінської діяльності ООІУВ,

В. І. ІВАСІВ,

директор Жовтневого НВК «ЗОШ І–ІІІ ст. — ДНЗ» Ширяєвського району.

К МОДЕРНИЗАЦИИ ЧЕРЕЗ ИННОВАЦИИ

Теория без практики — бесполезна,
практика без теории — опасна.

І. Творческая группа — мастерская учителя

Педагогическая деятельность — процесс постоянного творчества. Но в отличие от творчества в других сферах (наука, техника, искусство) творчество педагога не имеет своей целью создание социально ценного нового, оригинального, поскольку его продуктом всегда остается личность. Конечно, творчески работающий педагог, а тем более педагог-новатор, создает свою педагогическую систему, но она является лишь средством для получения наилучшего в данных условиях результата. Педагогическая деятельность, как и любая другая, имеет не только количественные, но и качественные характеристики. Содержание и организацию педагогического труда можно правильно оценить, лишь определив уровень

творческого отношения педагога к своей деятельности. Этот уровень отражает степень реализации педагогом своих возможностей, своего потенциала при достижении поставленных целей. Многообразие педагогических ситуаций, их неоднозначность требуют вариативных подходов к анализу и решению вытекающих из них задач, требуют определенного уровня педагогического мастерства.

Педагогическое мастерство — это деятельность педагога на уровне образцов и эталонов, отработанных в практике и уже описанных в методических разработках и рекомендациях. Мастерство педагога прямо не связано со стажем его работы. В отличие от мастерства педагогическое творчество — это всегда поиск и нахождение нового: либо для себя (обнаружение педагогом вариативных нестандартных способов решения педагогических за-

дач), либо для себя и для других (создание новых оригинальных подходов, приемов, переосмысливающих известный педагогический опыт). Мастерство педагога достигается путем грамотно организованной работы над развитием своего творческого потенциала. Для реализации этой возможности в образовательном учреждении может быть организована творческая группа, которая помогает осуществлять включение педагогов в научно-исследовательскую и опытно-экспериментальную работу, направленную на решение любых задач образовательной системы.

Творческая группа — объединение педагогов одного или нескольких учреждений (воспитателей, учителей, руководителей), занимающихся разработкой какой-либо психолого-педагогической, воспитательной, образовательной или управленческой проблемы практико-ориентированного характера. Это профессиональное объединение педагогов, заинтересованных в обеспечении творческого подхода к работе, занимающихся изучением и внедрением новых идей, созданием оптимальных условий для реализации образовательного процесса.

Творческие группы педагогов могут быть двух видов: а) проблемные творческие группы; б) целевые творческие группы.

Проблемная творческая группа — это временное научно-исследовательское объединение наиболее квалифицированных творческих педагогов и руководящих работников, разрабатывающих программы локальных экспериментов, концепцию или программу системного преобразования учреждения с изменением его миссии, статуса, предназначения, содержания образования, организации образовательного процесса, технологии обучения, воспитания и развития детей, а также системы управления.

Проблемные творческие группы могут реализовывать программы исследования следующих аспектов обучения и воспитания:

- интеграция дополнительного и общего образования детей;
- научно-методическое обеспечение образовательного процесса как условие повышения его качества и результативности;
- поиск путей совершенствования системы учебно-воспитательной работы как условия повышения качества образовательного процесса и др.

Проблемные творческие группы позволяют привлекать максимальное количество педагогов к работе по проектированию, как ключевых направлений развития образовательного учреждения, так и конкретных практических проблем, связанных с содержанием образования, методикой преподавания, воспитания, освоением современных педагогических технологий и т. д.

Целевая творческая группа — временное научно-исследовательское объединение педагогов, занимающихся разработкой какой-либо конкретной образовательной проблемы прак-

тико-ориентированного характера. Такие творческие группы создаются из наиболее опытных и творческих педагогов, имеющих склонность к исследовательской работе и проявивших интерес к конкретной проблеме.

Целевые творческие группы содействуют повышению профессионального мастерства педагогов на избранном направлении деятельности, распространению научных педагогических идей и практического опыта работы по выбранной проблематике.

Основными направлениями работы целевых творческих групп могут быть:

- проектирование и программирование педагогической деятельности;
- разработка курсов в рамках допрофильного и профильного обучения;
- внедрение современных педагогических технологий;
- разработка и апробация программ развития образовательного учреждения и др.

Творческая группа образовательного учреждения создается для решения определенной части задач, возникающих в ходе организации образовательного процесса и отличается от других объединений (в том числе и от школ передового педагогического опыта) тем, что ее работа строится на опытно-экспериментальной основе.

Творческие группы в своей деятельности руководствуются действующей нормативно-правовой базой, нормативными документами по методической работе, программным и учебно-методическим обеспечением государственных стандартов.

Основными формами работы творческих групп могут быть: организация «круглых столов»; проведение научных конференций и теоретических семинаров; проведение открытых уроков и мастер-классов, тренингов; защита проектных работ; исследовательские лаборатории; научно-методические конференции; научно-педагогические фестивали; деловые игры; конкурсы «Учитель года», Ярмарка педагогических идей; школа передового опыта; школа управленческого мастерства и др.

К задачам творческой группы можно отнести изучение литературы и перспективного педагогического опыта по соответствующей проблеме, анализ и фактическое состояние педагогического процесса в аспекте данной проблемы, создание новых моделей организации образовательного процесса, проведение экспериментальной апробации проектов (моделей) как собственных, так и разработанных другими группами и анализ эффективности их внедрения, подготовка методических рекомендаций на основе результатов, полученных в группе, создание условий для личностного развития членов группы; формирование навыков педагогической рефлексии, представление своих исследований для обсуждения педагогической общественностью (на научно-практической конференции, педагогических чтениях и т. д.).

Руководство творческой группой осуществляет опытный педагог, имеющий высшую или первую категорию, хорошо ознакомленный с данной проблемой, кандидатура которого утверждается на методическом совете.

Создание творческой группы закрепляется приказом руководителя учреждения.

Работа творческой группы проводится в соответствии с планом на текущий учебный год, в котором определены тема и цель её работы, тематика заседаний. План составляется руководителем творческой группы и утверждается руководителем учреждения.

Заседания творческой группы проводятся раз в 2 месяца, не реже 4–5 раз в год. По каждому из обсуждаемых на заседании вопросов принимаются рекомендации, с которыми в дальнейшем будут ознакомлены все педагоги учреждения. Контроль за деятельностью творческой группы осуществляет заместитель руководителя учреждения по учебно-воспитательной работе.

Творческие группы создаются из наиболее опытных педагогов, но не исключается участие и молодых, творчески настроенных педагогов.

Участники группы разрабатывают программу деятельности (если это необходимо при участии администрации или методистов), затем эта программа согласовывается с администрацией учреждения и включается в план.

II. Примерное положение о творческой группе

1. Общее положение

Творческая группа — это структурное подразделение методической службы, объединяющее преподавателей учебных дисциплин, относящихся к какой-либо одной образовательной области, имеющих достаточно высокую квалификационную категорию и ведущих учебно-воспитательную, опытно-поисковую, экспериментальную, научно-методическую и проектно-исследовательскую деятельность.

Творческая группа создается при наличии не менее 3 педагогов. Количество творческих групп и их численность определяются методическим советом учреждения, исходя из необходимости комплексного решения поставленных перед образовательным учреждением задач, и утверждается приказом директора.

В своей деятельности творческая группа руководствуется Уставом и локальными правовыми актами учреждения (правилами внутреннего трудового распорядка, трудовыми договорами и т. д.).

2. Задачи, направления деятельности и содержание работы творческой группы

Творческая группа выполняет следующие основные задачи и реализует такие направления деятельности:

— поиск и систематизация прогрессивных идей, способствующих модернизации методики обучения и воспитания;

— создание психолого-педагогических конструкций образовательного процесса (цель, типы связей, результат, прогнозирование и конструирование образовательного процесса);

— изучение, апробация и внедрение новых образовательных технологий, методик, приемов педагогической техники;

— проведение педагогических исследований и формирование аналитических выводов по инновационным направлениям развития образования;

— подготовка методической документации по инновационным направлениям педагогической деятельности (программы, конспекты уроков, занятий, учебные пособия, рекомендации);

— разработка и практическое использование в образовательном процессе активных форм обучения;

— консультации по разработанной тематике;

— изучение научно-методической литературы и передового педагогического опыта по выбранной теме;

— проверка эффективности творческих идей на практике;

— инициирование прогрессивного педагогического опыта;

— разработка тематических планов, учитывающих государственный, региональный и школьный компоненты, условия и особенности обучения различных групп учащихся;

— утверждение тематики индивидуальных исследований учителей;

— обеспечение непрерывного совершенствования качества преподавания; обучение учителей методологии ведения опытно-поисковой и научно-исследовательской работы;

— оказание помощи членам творческой группы в подготовке к аттестации;

— установление творческих связей с творческой группой и методическими объединениями других образовательных учреждений с целью изучения, обобщения и распространения опыта работы лучших учителей;

— оказание помощи молодым специалистам в овладении педагогическим мастерством;

— участие в экспериментах и научных исследованиях по важнейшим творческим проблемам в соответствии с профилем творческой группы, проблемам педагогики в тесной связи с задачами повышения качества преподавания учебных предметов;

— проведение экспертизы авторских и модифицированных программ;

— организация и руководство проектно-исследовательской работой учащихся, подготовка их к олимпиадам, интеллектуальным конкурсам, конференциям;

— организация профессиональной ориентации учащихся; анализ результатов образовательной деятельности по предметам;

— участие в разработке вариативной части учебных планов, внесение изменений в требования к минимальному объему и содержанию учебных курсов;

— разработка интегрированных учебных программ по изучаемым предметам, согласование их с программами смежных дисциплин для более полного обеспечения, усвоения учащимися требований государственных образовательных стандартов;

— подготовка и обсуждение рукописей учебно-методических пособий, дидактических материалов и наглядных пособий по предметам;

— проведение открытых занятий и открытых внеклассных мероприятий по предметам;

— подготовка и обсуждение докладов по вопросам методики преподавания учебных предметов и повышения квалификации учителей;

— обсуждение докладов по методике изложения программ;

— обсуждение методики проведения отдельных видов учебных занятий и содержания дидактических материалов к ним;

— рассмотрение вопросов организации, руководства и контроля исследовательской работы учащихся;

— сравнение настоящих достижений с прежними, согласование с требованиями программ, с прогнозируемыми результатами других диагностик;

— разработка методической документации (конспекты уроков, занятий, рекомендации, рефераты, доклады и др.);

— индивидуализация и дифференциация обучения;

— изучение новых технологий обучения;

— разработка положения о проведении конкурсов, олимпиад, соревнований по предметам и др.

3. Организация работы творческой группы

Руководитель творческой группы организует учебно-воспитательную, научно-методическую, экспериментальную и опытно-исследовательскую работу; он назначается по приказу директора, ему подчиняются все учителя, входящие в состав творческой группы.

4. Документация творческой группы

Для нормальной работы творческой группы должны быть следующие документы:

— положение о творческой группе;

— анализ работы творческой группы за предыдущий учебный год;

— план работы на текущий учебный год;

— банк данных о членах творческой группы (возраст, образование, какой вуз и когда закончили, специальность, какие имели награды, учебная нагрузка, тематика исследований);

— сведения о профессиональных потребностях учителей; адреса педагогического опыта;

— протоколы заседаний;

— приказ руководителя образовательного учреждения о создании творческой группы;

— анализ состояния практики образовательного процесса;

— анализ полученных результатов, обобщение опыта работы;

— методические рекомендации;

— статьи, коллективные монографии и брошюры;

— отчёт о работе творческой группы за год.

5. Права и обязанности творческой группы

Творческая группа имеет право:

— готовить предложения и рекомендовать учителей для повышения квалификационной категории;

— выдвигать предложения об улучшении учебного процесса в школе;

— ставить вопрос о публикации материалов о передовом педагогическом опыте, накопленном творческой группой;

— ходатайствовать перед администрацией школы о поощрении сотрудников творческой группы за активное участие в учебно-воспитательной, экспериментальной, научно-методической и опытно-поисковой деятельности;

— рекомендовать учителям различные формы повышения квалификации;

— вносить предложения относительно организации и содержания аттестации учителей;

— выдвигать от творческой группы учителей для участия в конкурсе «Учитель года» и других творческих конкурсах.

Творческая группа обязана:

— представлять рекомендации, соответствующие государственным стандартам образования;

— определять эффективные пути реализации образовательных программ;

— составлять аналитические материалы, оформлять методические рекомендации;

— представлять отчет о работе творческой группы на педагогическом совете учреждения.

6. Контроль за деятельностью творческой группы

Контроль за деятельностью творческой группы осуществляется руководителем учреждения, его заместителями по методической и учебно-воспитательной работе в соответствии с планом внутришкольного контроля, утвержденным директором.

III. Творчески внедряя концепции и принципы альтернативных педагогик

(из опыта работы творческой группы учителей по использованию элементов вальдорфской педагогики в традиционных школах Одесской области)

Инновационные процессы в современном образовании, как и в обществе в целом, обусловлены объективными причинами эволюционного развития. Возникает необходимость в переосмыслении как в целом всей педагогической системы, так и относительно определенных методик и подходов в образовании на основе антропологических закономерностей развития ребенка.

Педагогические конференции, на которых обсуждаются проблемы педагогики XXI столетия, проблемы свободного развития и воспитания, все чаще фокусируют свое внимание на альтер-

нативных педагогиках, которые активно интегрируются в отечественное педагогическое пространство. Педагогическое сообщество все чаще обращается к идеям, технологиям и методикам, которые реализуются в альтернативных педагогиках. Особое внимание педагогов привлекают концепции и принципы альтернативных педагогик, основанных на понимании антропологических закономерностей развития ребенка.

Именно заинтересованность этими педагогическими проблемами стала мотивацией для сотрудников НМЛ педагогических инноваций Одесского института усовершенствования учителей для создания творческой группы учителей Одесской области по изучению принципов вальдорфской педагогики и применению элементов вальдорфской педагогики в учебном процессе традиционных школ. Эта деятельность способствовала установлению сотрудничества многих педагогов традиционных школ с вальдорфской школой.

Творческая группа начала работу в 2007 году на базе Одесского УВК «Ступени» «Общеобразовательная вальдорфская школа I—III ступеней — детский сад» и продолжает свою деятельность в настоящее время.

Работа творческой группы построена таким образом, что в ее задачи входит:

— знакомство с вальдорфской педагогикой и школой;

— знакомство с принципами вальдорфской педагогики;

— наблюдение педагогического процесса (учителя различных школ области присутствуют на уроках; предметной «эпохе»; участвуют в работе педагогической коллегии УВК);

— проведение детального анализа урока, где рассматриваются методы, направленные на обеспечение соответствия данного материала возрасту, темпераменту, психологическому состоянию учащихся;

— рассмотрение механизмов восприятия материала и его воздействия на физиологию и психологию учащихся;

— анализ методов развития свободного мышления и способов реализации личностных и волевых усилий ребенка;

— расстановка акцентов ценности в восприятии материала;

— рассмотрение технологий и методик вальдорфской педагогики, которые можно использовать в учебном процессе традиционной школы;

— учет вовлечения в учебный процесс всех органов восприятия ребенка;

— усиление внутренней мотивации и концентрации внимания учащихся;

— приоритет моральных ценностей и др.

Творческая группа состоит из 10–12 участников основного постоянного состава педагогов из Одессы, Измаила, Белгорода-Днестровского, Березовского, Кодымского, Коминтерновского, Раздельнянского, Овидиопольского, Тарутинского районов и участников творче-

ской группы, которые включаются в работу, проявив интерес к рассмотрению конкретной темы. Как правило, каждый очередной семинар посещают 22–25 педагогов.

Ритм работы творческой группы в течение двух лет был стабильным и осуществлялся в форме семинарской работы, обсуждения определенной проблемы на заседании «круглого стола», участия в открытом уроке, групповой работе, отработке определенных педагогических методов самими педагогами, рефлексии.

Рассматривая принципы и методы вальдорфской педагогики, педагоги смогли увидеть в ней большие возможности для собственной творческой работы, своего профессионального совершенствования, в первую очередь для оказания помощи детям, в силу направленности методик на индивидуальное развитие каждого ребенка и понимания антропологических закономерностей его развития. Особенно это актуально в настоящее время, когда процент «проблемных» детей высок уже в 1-м классе, а дети-шестилетки и младше требуют особой заботы для сохранения их здоровья. Такая система работы творческой группы позволяет учителям осознанно подходить к выбору обучения, творчески работать с учебным материалом и ориентировать этот материал на его восприятие конкретным ребенком.

Существуют определенные причины, которые не позволяют создать большое количество вальдорфских школ (недостаток квалифицированных вальдорфских педагогов, финансовые трудности и т. п.). Применение элементов вальдорфской педагогики помогает в некоторой степени преодолеть вышеобозначенные проблемы, оздоровить сам учебный процесс, решить определённые педагогические и методические задачи, сохранить здоровье детей, связать учебный материал с окружающей жизнью и её законами, что способствует повышению качества образования.

План работы творческой группы составляется на базе использования методики единства теоретических основ антропологического развития ребенка и практической реализации педагогических задач в каждом конкретном случае. Темы семинаров подбирались по желанию самих участников творческой группы. Особый интерес вызвали следующие педагогические проблемы:

• Критерии выбора инновационных технологий в начальной школе

• Самоорганизация учителя — инициация креативной деятельности ученика

• Организация урока в вальдорфской школе как метод оздоровления учебного процесса

• Роль ритмов в жизненном процессе ребенка (антропологическое обоснование построения учебного процесса)

• Раннее интеллектуальное развитие ребенка

• Как помочь ребенку? (методы адаптации детей к учебному процессу)

• Воспитание через образование как способ формирования компетентности учеников

• Методика рассмотрения ребенка на педагогической коллегии и др.

Опыт работы творческой группы учителей свидетельствует о том, что идеи вальдорфской педагогики вызывают интерес, они плодотворны и востребованы, их можно применять в педагогической практике традиционных школ, особенно на первой ступени.

Анализ работы творческой группы показал, что состав слушателей всех семинаров в основном стабильно сохраняется, а это свидетельствует об интересе слушателей к данной проблеме. Практически все учителя, которые побывали на семинаре, смогли найти в уроках и в самой педагогике методы решения определенных педагогических проблем, важных для своей индивидуальной педагогической работы.

Исследуя анкеты участников творческой группы, можно отметить, что многие учителя указали те методы и приемы вальдорфской педагогики, которые они применяют в своей работе (утреннюю песенку, ритмическую часть, методы обучения математике: счет в движении, методику изучения таблицы умножения, методику изучения украинского, русского языка, речи, некоторые аспекты воспитательного характера), а также описали, как это воздействует на учеников и какие изменения у детей увидели родители. Намечились проблемы, над которыми учителя творческой группы и вальдорфские педагоги школы планируют рассмотреть совместно. Это развитие интереса учащихся к учебному материалу и к учебе вообще; использование методов сохранения здоровья при высокой нагрузке и др.

Анкеты участников семинаров говорят о том, что интерес к вальдорфской педагогике проявляется в силу её ориентированности на законы человеческого развития (физического, душевного, духовного). В современном ритме развития общества именно это понимание важно как в работе руководителя, методиста, так и непосредственно учителя.

Педагогическая практика вальдорфских школ наглядно демонстрирует возможные подходы к воспитанию гармоничной и свободной индивидуальности.

По результатам работы творческой группы учителей Одесской области предполагается разработать и издать методические рекомендации к применению элементов вальдорфской педагогики в традиционной школе на основе антропологических закономерностей развития ребенка.

IV. Инновационные подходы в дошкольном образовании — требование времени

Актуальность проблемы управления качеством образования связана с общими ориентирами процесса совершенствования системы

образования и находит отражение в ряде документов, регламентирующих и концептуально обосновывающих деятельность образовательных учреждений.

Вышеназванные документы предусматривают глубокую перестройку образовательного процесса с кардинальным изменением подходов к нему, поэтому педагоги требуют оперативной методической помощи. В этой связи особая миссия методических служб районных (городских) методических кабинетов, дошкольных учреждений заключается в широкой популяризации базовой программы «Я у Світі» среди педагогического, родительского коллективов и организации её изучения; содействию осмыслению концептуальных принципов, мировоззренческих позиций обновленного дошкольного образования; осознании приоритетов дошкольного детства; разработке психолого-педагогического алгоритма действий, руководствуясь при этом интересами каждого ребенка.

Цель педагога дошкольного учреждения — способствовать формированию ребенка как личности, развивать его способности и задатки. Как сказал американский философ Бакминстер Фуллер: «Все дети рождаются гениями, но в течение первых шести лет их жизни мы помогаем им избавиться от этой гениальности». Самое эффективное время для развития способностей ребенка — дошкольный возраст, который позволяет начать освоение нововведений развивающего характера, направленных на духовное развитие малыша.

Одним из условий управления качеством образования является оптимизация педагогического процесса, осуществляемая путем применения педагогических технологий для обновления содержания образования, организации образовательного пространства.

Современные педагогические технологии в дошкольном образовании направлены на реализацию государственного стандарта дошкольного образования.

Внедрение базовой программы развития ребенка дошкольного возраста «Я у Світі» и оптимальное сочетание ее с вариативными программами и авторскими технологиями обеспечивают выполнение государственных требований к уровню развития и образования детей.

В настоящее время в практике работы дошкольных учреждений используются разные варианты организации воспитательно-образовательного процесса. Каждый педагог дошкольного учреждения вносит в педагогический процесс что-то своё, индивидуальное. Педагогическая индивидуальность определяется уровнем осмысления содержания программы, оснащением педагогического процесса, условиями, в которых находятся дети в дошкольном учреждении.

Личностно ориентированная технология реализуется в развивающей среде, отвечающей требованиям новой Программы. Задача взрос-

лого — исходить из интересов ребенка и перспектив его дальнейшего социального развития. В социальном развитии ребенка обеспечивается формирование его социальной компетентности или социальной зрелости в единстве мотивационного, когнитивного и поведенческого компонентов.

Однако сегодняшняя ситуация в дошкольных учреждениях не всегда позволяет говорить о том, что педагоги полностью приступили к реализации личностно ориентированных технологий. Режим дня детей перегружен учебными занятиями, на игру остается мало времени. Игра постепенно уходит из жизни дошкольника, а вместе с ней уходит и само детство.

Базовая программа «Я у Світі» отражает новые подходы к системе дошкольного образования, которые выражаются в использовании современных инновационных педагогических технологий на основе гуманизации и демократизации педагогического процесса.

Одной из функций управления качеством образования является контроль, обеспечивающий совершенно необходимую для управления обратную связь. Контроль за качеством образования становится неизбежным, поскольку приобретает характер мониторинга, то есть постоянного отслеживания результатов образования и проверки их соответствия промежуточным или конечным операционально поставленным целям. Особенностью контроля за качеством образования является и то обстоятельство, что оценивать в ходе контроля-мониторинга приходится процесс, текущие (промежуточные), конечные и отдаленные результаты образования.

Основой объективной оценки уровня образования являются государственные образовательные стандарты. Сравнение реальных результатов со стандартами в воспитательно-образовательной деятельности — один из компонентов и этапов мониторинга, за которым следует оценка и коррекция. В рамках мониторинга в детском саду проводится отслеживание и оценка педагогической деятельности. Цель педагогической диагностики — определение соответствия конкретного образа желаемому результату, которого мы реально можем достичь к четко определенному моменту времени. Развернутая и тщательная диагностика результатов воспитательно-образовательной работы с детьми является одной из форм рефлексивной деятельности педагога, а значит — средством его профессионального и личностного роста. Проводимый анализ позволяет администрации дошкольного учреждения спланировать работу по повышению квалификации педагогов, оказать своевременную методическую помощь, способствует обобщению и внедрению перспективного педагогического опыта.

С целью формирования инновационных подходов в деятельности методических служб и

педагогических кадров по внедрению базовой программы, обеспечения системного организационно-методического сопровождения, мониторингового изучения жизнедеятельности детей и профессионального уровня педагогов системы дошкольного образования при НМЛ педагогических инноваций создается творческая группа педагогов-дошкольников, основными заданиями которой является:

— модернизация содержания дошкольного образования;

— создание предпосылок для внедрения базовой программы «Я у Світі»;

— разработка эффективных форм работы с детьми благодаря использованию современных образовательных технологий;

— осуществление подготовки педагогических работников к реализации базовой программы «Я у Світі»;

— разработка отдельных аспектов совершенствования педагогического процесса;

— изучение, обобщение, научное обоснование, распространение и внедрение перспективного педагогического опыта;

— привлечение к работе в творческой группе представителей науки и передовой практики.

В процессе работы творческой группы планируется проведение постоянно действующих семинаров, «круглых столов», мастер-классов, тренингов. К сотрудничеству приглашаются творчески работающие педагоги, желающие поделиться методическими наработками, знаниями и опытом.

Таким образом, педагогическое творчество в современных условиях состоит в том, что по мере развития науки все становится более управляемым. А так как в период ускорения социально-экономического развития общество ориентируется на достижение не просто хороших или лучших, а именно наивысших, возможных для реальных условий результатов при нормативных, рациональных (или даже минимально необходимых) затратах времени, то речь идет о направленности творчества на достижение оптимальных результатов оптимальными средствами. Творческая группа как никакая другая форма работы позволяет реализовать эти задачи.

С. Г. ЗДРАГАТ,

заведующая НМЛ педагогических инноваций кафедры менеджмента и развития образования ООИУУ,

В. П. МИТЮХИНА,

методист НМЛ педагогических инноваций кафедры менеджмента и развития образования ООИУУ,

С. В. ПУСТОВАЛОВА,

методист НМЛ педагогических инноваций кафедры менеджмента и развития образования ООИУУ.

АНАЛІЗ ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Актуальність. Якість навчання є інтегральною характеристикою освітнього процесу та його результату, що визначає міру їхньої відповідності вимогам українського суспільства, яке після появи в 1993 році Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») рухається в напрямку створення в Україні «...цілісної програми для забезпечення випереджального розвитку цієї галузі в цілому...» [12]. Ця мета у повній відповідності до євроінтеграційного вектору держави спрямовує та орієнтує всі системні ланки та рівні державної освіти, зокрема систему підвищення кваліфікації освітян, на певний освітній результат. Остання, на засадах комплексності, диференціації, безперервності, модульності, індивідуалізації, наскрізності, приділяє значну увагу процесам реформування організації навчального процесу [6]. Таким чином відбувається «...зміщення акцентів з передачі нормативного змісту післядипломної освіти на розвиток індивідуальних систем професійних моделей...», які, не в останню чергу, включають формування рефлексивної культури педагогів [6]. Післядипломна освіта (перепідготовка та підвищення кваліфікації) безпосередньо стосується процесу професіоналізації педагога, зокрема рівня професійної компетентності, та його регулюючої складової — діагностики, оцінювання, експертизи, процедур контролю та атестації. Науковці розглядають подібну регуляцію як необхідний елемент забезпечення якості освіти в якості своєрідного «зворотного зв'язку» між суб'єктами освітньої системи [2, 19].

Таким чином, експертиза (а, отже, експерти) як регулюючий елемент підвищення кваліфікації педагога є важливою детермінантою результату оцінювання його професіоналізму, яка враховує не тільки його кваліфікаційну складову, але й облігатний спектр професійно важливих якостей, що безпосередньо торкаються мотиваційного компонента праці професійного фахівця (за А. К. Марковою [10, 131]).

Враховуючи вищезазначене, мета статті полягає в оприлюдненні результатів констатуючого дослідження щодо визначення емпіричної диференціації експектацій (від англ. *expectation* — очікування) експертної оцінки, що її подають експерти-освітяни відносно рівня професійної компетентності вчителів різних кваліфікаційних категорій. Йдеться, насамперед, про експектації експертів (керівники

освітніх закладів, завучі, методисти, викладачі тощо), які оцінюють конкретного педагога, зокрема, при процедурі атестації; їх думки відносно переважаючого (уявного, найбільш передбачуваного та бажаного) рівня професійної компетентності атестованого педагога.

Об'єктом дослідження є процедура експертного оцінювання професійної компетентності педагога. **Предметом дослідження** стала емпірична розбіжність експектацій експертів, а також валідність експертної оцінки. Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1) визначити експертну оцінку щодо певного набору психологічних особливостей педагогів різної кваліфікаційної категорії;

2) визначити середні показники для кожної кваліфікаційної категорії педагогів;

3) провести порівняльний аналіз експертної оцінки та об'єктивних даних психологічної діагностики.

За С. Ю. Головіним експектація розглядається як система «...очікувань або вимог відносно норм виконання індивідом ролей... На відміну від офіційних розпоряджень, посадових інструкцій та інших регулятивів поведінки в групі, характер експектацій неформалізований та є не завжди усвідомлюваним...» [15, 708]. Автор виокремлює декілька різновидів експектацій, зокрема, приписуючі (визначають належний характер виконання певної конвенційної поведінки) та прогностичні (визначають імовірнісний характер реалізації останньої з урахуванням індивідуальності виконавця та контексту виконання) [15, 708]. Очевидно, прогностична модальність експектацій, на противагу об'єктивним результатам фахової праці, враховує ще й широкий спектр особистісних властивостей фахівця певної кваліфікаційної категорії (спеціаліст, вчитель 2-ї, 1-ї та вищої категорій [13]), які в сукупності утворюють ієрархічну систему та мають відповідні нормативи щодо професійних та особистісних характеристик педагогічного фахівця.

Методологічною основою дослідження є професіографічний підхід К. К. Платонова [14], на якому базується психологічна діагностика в освітньому середовищі; концепція професіоналізму А. К. Маркової [10]; концепція індивідуально-типологічних особливостей професіонала Є. А. Клімова [8]. Як відомо, професіографія визначає професію за допомогою еталонної, стандартизованої моделі спе-

Склад загальної вибірки дослідження

	Кількість осіб	заокруглений %
Експерти		
Менеджери освіти	27	41
Методисти	31	47
Науковці	8	12
<i>Підсумок</i>	66	100
Педагоги		
Спеціалісти	72	52
1-ї категорії	28	20
2-ї категорії	22	16
Вищої категорії	17	12
<i>Підсумок</i>	139	100

ціаліста, центральною ланкою якої є професіограма, яка стосується безпосередньо суб'єкта праці [10, 12]. В центрі нашої уваги, перш за все, знаходиться так звана *мотиваційна складова професіоналізму* та її формалізований опис — *професіограма* та, зокрема, *психограма* — вимоги до психіки фахівця; решта вимог до моделі спеціаліста, інакше, операціональний компонент професіоналізму, а саме — професійно-посадові вимоги, кваліфікаційні вимоги та розряди зарплати тощо, розглядаються поза межами психології, в рамках відповідної фахової галузі.

Як відомо, серед науковців [5; 8; 10; 14] існує певна понятійна інтерференція загальних понять психології праці (професіоналізм, професійна компетентність, кваліфікація тощо), проте ми, погоджуючись з А. К. Марковою, вважаємо, що вони співвідносяться за принципом підпорядкованості, утворюючи умовний феноменологічний ряд «...необхідної для суспільства, соціально корисної та обмеженої внаслідок розподілу праці області прикладення фізичних і духовних сил людини...» [10, 8] (див. рис. 1):

Рис. 1. Феноменологічний ряд професіоналізму фахівця

Програма констатуючого дослідження містить такі етапи:

1) розробка: а) процедури оцінювання психологічних особливостей професійної компетентності педагогів; б) психодіагностичного комплексу для дослідження професійної компетентності педагога;

2) статистичний аналіз результатів експертної оцінки та визначення експертного профілю професійної компетентності для певної кваліфікаційної категорії педагогів;

3) розробка рекомендацій для працівників освіти щодо проведення процедури оцінювання педагога та інтерпретація результатів.

Вибірка дослідження складається з:

а) підвибірки експертів ($n = 66$), яку укомплектовано згідно з процедурою оцінювання — менеджери освітніх установ (директори шкіл та завучі — слухачі курсів підвищення кваліфікації), методичні (завідуючі методичними лабораторіями, методисти) та наукові працівники (викладачі, серед яких 8 кандидатів наук) трьох кафедр Одеського обласного інституту удосконалення вчителів (ООІУВ);

б) вибірки педагогів ($n = 139$) різних кваліфікаційних категорій — слухачі курсів підвищення кваліфікації ООІУВ (див. табл. 1).

Враховуючи спрямованість дослідження на мотиваційний компонент професіоналізму педагога [17], ми використали наступні стандар-

тизовані методики: 1) методика діагностики стилів педагогічного спілкування [16]; 2) методика оцінки професійної спрямованості особистості вчителя [7]; 3) методика діагностики «емоційного інтелекту» [15]; 4) методика діагностики професійного вигорання Н. Є. Водоп'янові [4]; 5) методика Є. П. Ільїна «Мотиви вибору діяльності викладача» [7]; опитувальник «Якоря кар'єри» [9]. Вищенаведені методики дозволяють отримати 27 показників, згрупованих у три блоки: мотиваційно-ціннісний (мотиви, сенс та цілі праці), емоційний (відношення фахівця), витратний (психологічна ціна результату праці).

Експертна оцінка — один з основних методів науково-технічного прогнозування, який ґрунтується на припущенні, що на основі думок експертів можна побудувати адекватну модель об'єкта прогнозування. Прогностичний аспект оцінки експертів (у розумінні А. А. Бодальова, В. В. Століна [1] та Л. С. Виготського [3]), як відомо, презентує типологічний варіант діагнозу, який полягає у «...визначенні місця та значення отриманих даних у цілісній та динамічній картині особистості...» [3, 86]. Власне процедуру експертного оцінювання впроваджено в три етапи [11, 5]: 1) *підготовчий* (ухвалення рішення про необхідність проведення експертного опитування, формулювання його мети; розробка і затвердження технічного завдання для проведення експертного опитування); 2) *основний* (розробка регламенту процедури збору і аналізу експертних оцінок; підбір експертів відповідно до їх компетентності; проведення збору експертної інформації); 3) *аналітичний* (аналіз експертної інформації; розробка рекомендацій).

Опитування містило анкету, в якій експерту пропонувалось оцінити за 27 пунктами (відповідно до показників психодіагностичної батареї) 4 кваліфікаційні категорії педагогічних фахівців: спеціаліста, 2-ї, 1-ї, вищої категорій. Зміст завдання експертів полягав у визначенні припустимої «ваги» для певної, запропонованої до розгляду характеристики уявного (на разі фізично не присутнього, тобто віртуального) педагога,

маючи на увазі те, що педагогічні фахівці різних кваліфікаційних категорій повинні значно різнитись [5, 13, 14]. Власне саме цей «приріст» якості є підставою для атестуючого підвищити кваліфікаційну категорію атестованому, для оцінюючого — створити по суті прогноз (або етіологічний діагноз у розумінні Л. С. Виготського [3, 87]), для контролюючого — спроектувати власні професійні експектації (обнайділиві передбачення, антиципації) на конкретні психодіагностичні результати педагога.

Результати дослідження. Основною статистичною процедурою стала перевірка даних підвбірок експертів та педагогів на достовірність відмінностей, яка, оскільки більшість даних є непараметричними, проведена за допомогою критерію Манна-Уїтні для двох незалежних вибірок (див. табл. 2).

Розглядаючи результати порівняльного аналізу, можна зазначити наступні особливості:

1. Плеяда рівнів значущості для педагога 2-ї категорії має найбільшу (9) кількість пунктів, за якими оцінки експертів співпали з реальними характеристиками вчителів. «Найчутливішими» експерти виявились при оцінці моделей педагогічного спілкування (точно «передбачено» 6 моделей), інтегрального показника емоційного інтелекту (EQ), рівнів деперсоналізації та педагогічного покликання; решта оцінок гіпо- або гіпердіагностують педагога-спеціаліста. Другою за кількістю вірно спрогнозованих рівнів значущості (8) йде категорія педагога-спеціаліста: маємо подібну комбінацію «вгаданих» показників з незначною ротацією (деякі моделі педагогічного спілкування та другорядні мотиви педагогічної діяльності).

Таблиця 2

Результати порівняльного аналізу середніх показників для підвбірок експертів та вчителів

Стандартизовані методики	Показники	Кваліфікаційні категорії педагогічних фахівців											
		спеціаліст			2-га			1-ша			вища		
		Екс	Пед	с	Екс	Пед	с	Екс	Пед	с	Екс	Пед	с
Діагностика стилів (моделей) педагогічного спілкування Н. П. Фетіскіна [16]	Диктаторська	41,4	43,0	0,721	38,0	46,6	0,242	33,7	46,6	0,001*	29,9	50,2	0,001*
	Неконтактна	45,2	41,9	0,647	38,3	45,9	0,507	33,2	45,9	0,001*	27,9	47,1	0,001*
	Диференційованої уваги	51,4	58,4	0,023	49,2	59,3	0,001*	44,8	59,3	0,001*	42,5	60,3	0,001*
	Гіпореклексивна	45,9	38,4	0,010	39,0	45,4	0,547	32,6	45,4	0,001*	28,7	46,6	0,001*
	Гіперрефлексивна	51,6	51,5	0,906	45,3	52,4	0,003	39,5	52,4	0,001*	37,1	52,5	0,001*
	Негнучкого реагування	52,3	49,0	0,196	45,5	50,9	0,428	41,4	50,9	0,001*	36,9	51,5	0,001*
Оцінка професійної спрямованості особистості вчителя [7]	Авторитарна	50,9	47,5	0,417	45,2	50,9	0,556	37,3	50,9	0,001*	34,2	49,6	0,001*
	Активної взаємодії	51,8	57,8	0,002	58,3	56,7	0,361	66,0	56,7	0,001*	71,3	60,9	0,001*
	Організованість	61,2	49,9	0,001*	65,5	49,1	0,001*	69,8	49,1	0,001*	74,3	70,1	0,001*
	На предмет	62,1	48,7	0,001*	65,0	55,6	0,001*	70,1	55,6	0,001*	75,1	58,5	0,001*
Тест Н. Холла [15]	Комунікатор	62,7	49,6	0,001*	65,9	54,2	0,001*	70,2	54,2	0,001*	74,5	52,1	0,001*
	Мотивація схвалення	61,7	54,9	0,007	62,9	59,7	0,015	65,9	59,7	0,009	69,5	58,8	0,001*
	Інтелігентність	70,5	57,1	0,001*	72,4	61,6	0,001*	74,6	61,6	0,001*	76,3	61,3	0,001*
Методика діагностики професійного вигорання Н. Є. Водоп'янової [4]	Емоційний інтелект	37,1	37,8	0,473	40,0	36,5	0,258	45,0	36,5	0,001*	48,1	39,1	0,001*
	Емоційне виснаження	40,5	47,0	0,002	38,3	45,3	0,048	39,1	45,3	0,019	37,3	44,2	0,018
	Деперсоналізація	41,3	37,7	0,744	37,3	39,5	0,550	34,6	39,5	0,015	30,2	36,5	0,002
Мотиваційна структура педагогічної діяльності за методикою Є. П. Ільїна «Мотиви вибору діяльності вчителя» [7]	Редукція особистісних досягнень	39,6	61,1	0,001*	37,3	59,0	0,001*	34,5	59,0	0,001*	34,1	62,8	0,001*
	Педагогічне покликання	59,8	67,4	0,002	63,6	68,1	0,804	70,2	68,1	0,113	74,1	69,1	0,001
Кар'єрні орієнтації вчителів за опитувальником Е. Шейна [9]	Другорядні мотиви педагогічної діяльності	50,2	48,7	0,494	49,2	51,7	0,038	49,5	51,7	0,476	49,0	43,3	0,246
	Професійна компетентність	57,9	56,9	0,001*	64,0	59,6	0,001*	69,8	59,6	0,001*	74,4	58,7	0,001*
	Менеджмент	50,3	41,7	0,001*	56,3	46,5	0,001*	66,1	46,5	0,001*	73,4	39,3	0,001*
	Автономія	50,0	55,0	0,001*	52,7	59,4	0,001*	56,6	59,4	0,001*	61,0	54,7	0,001*
	Стабільність	55,4	66,1	0,001*	58,9	67,4	0,001*	63,7	67,4	0,001*	66,2	68,6	0,001*
	Служіння	56,7	67,9	0,001*	61,7	69,1	0,001*	65,8	69,1	0,001*	78,7	69,6	0,001*
Підприємництво	Виклик	49,4	54,5	0,001*	53,5	55,2	0,001*	55,5	55,2	0,001*	57,5	56,5	0,001*
	Підприємництво	51,9	54,5	0,001*	56,3	56,3	0,001*	61,7	56,3	0,001*	66,8	52,6	0,001*

Примітки: 1. Екс — середнє значення для оцінки експертів; Пед — середнє значення для підвбірки педагогів;

2. с — двосторонній рівень значущості U-критерію Манна-Уїтні для двох незалежних вибірок (власні значення критерію не наводяться);

3. Напівжирним курсивом виокремлено дані, за якими середні показники для оцінок експертів та даних підвбірки педагогів достовірно не відрізняються;

4. * — позначені вічка таблиці, для яких виконується строга нерівність $s < 0,001$.

2. Натомість характеристики педагогів 1-ї та вищої кваліфікації майже не співпали з експектаціями експертів (за винятком 2 показників мотиваційної структури педагогічної діяльності).

3. Треба наголосити на тому, що цілком не співпадаючими залишились оцінки експертів і типові рівні професійної спрямованості особистості вчителя та кар'єрних орієнтацій вчителів. Отже, кількісно співвідношення збіг/розбіжність оцінки та об'єктивних даних мають такий вигляд: спеціаліст (8/27 ≈ 29,6%), 2-га категорія (9/27 ≈ 30%), 1-ша категорія (2/27 ≈ 7,4%), вища категорія (1/27 ≈ 3,7%).

Окрім зазначених кількісних особливостей експектацій експертів, нами виявлено ще дві якісні тенденції. Перша полягає у довільному заниженні оцінок тих показників, які свідчать про можливі «недоречні» якості в оцінюваних «віртуальних» педагогів. Наприклад, об'єктивні рівні емоційного виснаження та редуції особистісних досягнень, які, на думку науковців [4; 5; 8; 10], однозначно свідчать про професійну деформацію педагога (по суті, більш-менш без винятку категорій педагогів виявились значно більшими, ніж їх експертні очікування. Чим вищий кваліфікаційний рівень у педагога, тим меншого рівня виснаженості та редуції особистісних досягнень очікує від фахівця експерт — й помиляється. Подібний феномен недооцінки (читай — ігнорування, нехтування) наявних симптомів через упереджені очікування є, безумовно, *гіподіагностикою*. Але окрім недооцінки, коли можливо побачити дещо наявне, присутня і *гіпердіагностика*, коли враховується те, що є по суті недоречним. Наприклад, експертну оцінку найоптимальнішої моделі педагогічного спілкування «активної взаємодії» для педагога-спеціаліста занижено, а для решти категорій — завищено, проте жодна з оцінок не співпадає з об'єктивними даними. Отже, експерти фактично лінійно інтерполюють (шукають відсутні проміжні точки поміж певною низкою відомих) ряд оцінок без урахування специфіки процесу професіоналізації педагога, наприклад, етапів професіоналізації фахівця [10; 14] або вікові та психологічні кризи [5; 8]. За верхню точку подібного інтерполяційного ряду, очевидно, приймається певна «ідеальна» модель педагога.

Отже ми спостерігаємо певну закономірність, радше тенденцію, яка обслуговується механізмами гіпо- та гіпердіагностики. Головний набуток даної тенденції — невиправдана та надмірна експлуатація образу «ідеального фахівця» та, як наслідок, тотальний відрив суб'єктивного (оцінки) від об'єктивного («сирих» балів). В літературі подібне явище описано як похибки оцінки експерта (за П. С. Пряжніковим [16, 92]): *похибка поблажливості* (коли суб'єктивне оцінювання небажаних якостей через суб'єктивний характер

експектації значно завищено), *стереотипізація в оцінці* (тенденція порівнювати оцінюваного зі стереотипом «ідеального працівника»). Подібний стан речей можна спостерігати для всіх кваліфікаційних категорій педагогів (див. рис. 2).

Перш за все, мова йде про поблажливість експертів на тих етичних і методичних позиціях, які безпосередньо впливають на якість навчально-виховного процесу (моделі педагогічного спілкування, кар'єрні орієнтації вчителя, його професійна спрямованість), на психологічну безпеку освітнього середовища (рівні емоційних інтелекту та вигорання). На нашу думку, подібні тенденції оцінювання виявляють фактичну відсутність критерію та інформації (даних) щодо ступеня погодженості результатів оцінки з іншими характеристиками особистості педагога (тестових норм). А тому можна говорити про низьку (недостатню) валідність процедури оцінювання, яку в літературі називають критеріальною [3, 36].

Критеріальна валідність оцінювання виступає в якості «...виміру, показника вимірюваних психологічних особливостей...», вважає Л. Ф. Бурлачук [3, 36] та наголошує на «незалежності від тесту» та «безпосередній цінності» критеріального показника. Ми вважаємо, що таким критерієм оцінювання можуть стати тестові норми за показниками, що змістовно наближені до оцінюваної психологічної особливості. Саме тестові норми, які ґрунтуються на даних репрезентативного прошарку фахівців, дозволять побудувати адекватний критерій валідності оцінки, оцінювання загалом.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити наступні **висновки**:

1. Встановлено, що співставлені розподіли експектацій експертів та об'єктивних результатів психодіагностування мотиваційної складової професійної компетентності педагогів достовірно різняться (значущо відмінні). Найбільший відсоток збігу розподілів, що розглядаються (біля 30 %), належить нижчим кваліфікаційним категоріям (спеціаліст та 2-га категорія) педагогів.

2. Виявлена специфічна тенденція оцінювання педагогічних фахівців, яка полягає у надмірній поблажливості експертів до професійно небажаних якостей оцінюваних, що виявляється в їх значному завищенні. Загальною особливістю експертних експектацій також є стереотипізація в оцінці, яка полягає в тенденції безпідставного, з точки зору об'єктивної психодіагностичної інформації, порівнювання оцінюваного з абстрактним стереотипом «ідеального фахівця».

Враховуючи вищесказане, ми рекомендуємо:

1. Підвищити критеріальну валідність процедури оцінювання шляхом створення бази даних **критерію валідності оцінки**. У випадку оцінки педагогічних фахівців йдеться про **тес-**

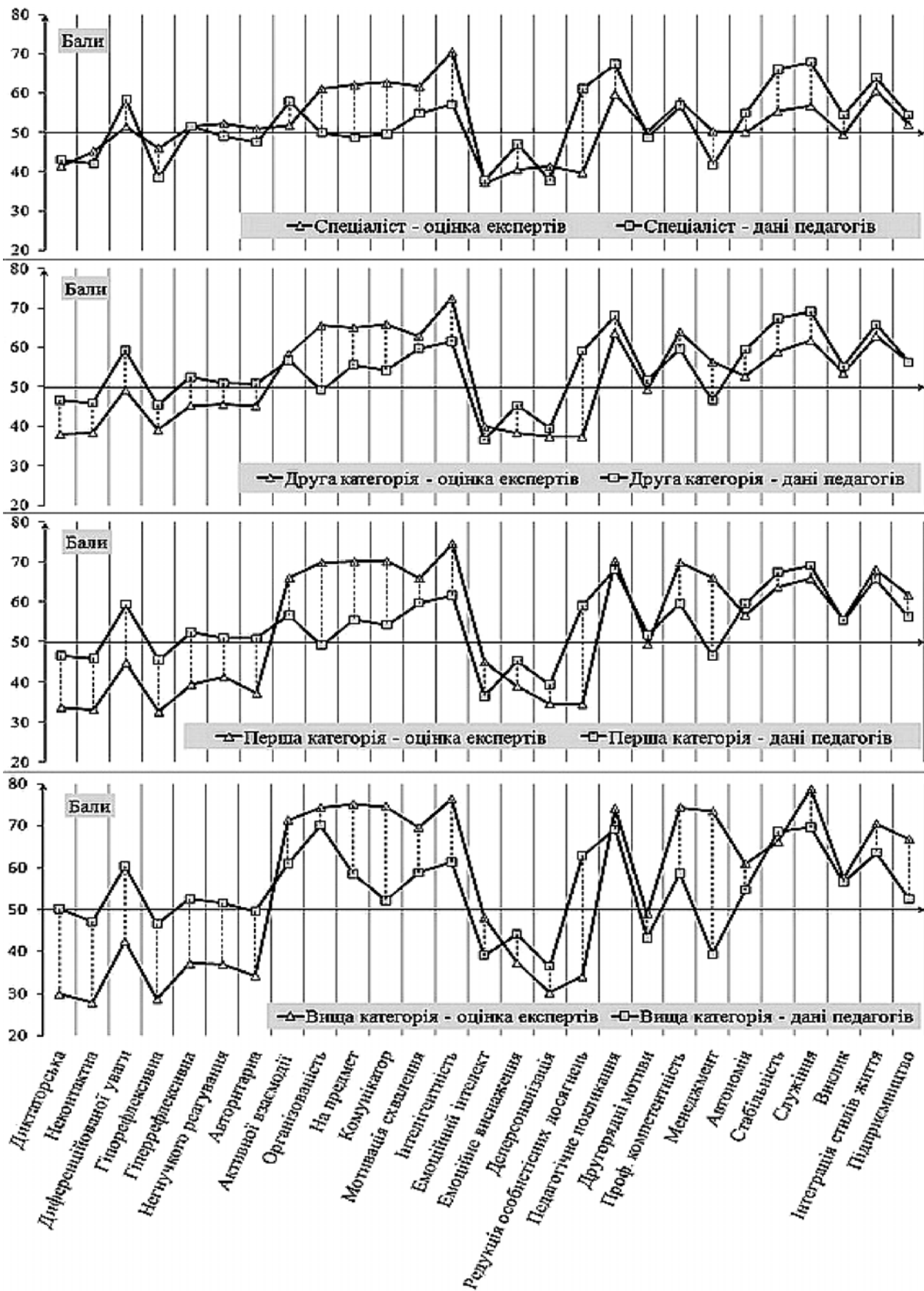

Рис. 2. Гістограми середніх показників для експертних оцінок та об'єктивних даних 4 кваліфікаційних категорій педагогів

тові норми, які дозволяють визначати рівні досягнень або ступінь прояву певних психологічних властивостей.

2. Тестові норми при оцінюванні професійної компетентності педагога повинні враховувати професійні (кваліфікаційна категорія, спеціальність) та соціально-демографічні (вік, стать, регіон) особливості педагогічної праці.

Література

1. Бодалев А. А. Общая психодиагностика: [учеб. пособие для студентов] / А. А. Бодалев, В. В. Столин, В. С. Аванесов; под общ. ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. — СПб.: Речь, 2000. — 440 с.

2. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: [навч. посіб. для слухачів закл. підвищення кваліфікації системи вищої освіти] / Я. Я. Болюбаш. — К.: ВВП «КОМПАС», 1997. — 64 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolubash2.doc>.

3. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. — СПб.: Питер Ком, 1999. — 528 с.

4. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. — СПб.: Питер, 2008. — 336 с.

5. Дмитриева М. А. Психология труда и инженерная психология / М. А. Дмитриева, А. А. Крылов, А. И. Нафтельев. — Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1979. — 220 с.

6. Загальні відомості про післядипломну освіту / [М-во освіти і науки України] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/topic/pdosv/zgv>

7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. — СПб.: Питер, 2006. — 512 с.

8. Климов Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. — М.: Ин-т практ. психологии, 1996. — 400 с.

9. Методи психодіагностики в системі професійної консультації безробітних: [метод. посіб.] / упоряд. В. В. Синявський; ред. М. А. Міропольська; за заг. ред. В. В. Синявського. — К., 2001. — 192 с.

10. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. — М.: Междунар. гуманит. фонд «Знание», 1996. — 237 с.

11. Орлов А. И. Экспертные оценки: [учеб. пособие] / А. И. Орлов. — М.: Экзамен, 2002. — 31 с.

12. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): [постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=896-93-%EF&p=1241286788537310>.

13. Про затвердження «Типового положення про атестацію педагогічних працівників України»: [наказ МОН України № 310 від 20.08.93 р.]: зареєстровано в Міністерств юстиції України 2 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d42.htm>.

14. Платонов К. К. Профессиография: ее значение и методика работы / К. К. Платонов // Социалистический труд. — 1971. — № 4. — С. 34–41.

15. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. — Минск: Харвест, 1997. — 800 с. — [Электронный ресурс] / — Режим доступа: http://www.koob.ru/books/slovar_prakticheskogo_psyhologa.rar.

16. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. — М.: Прогресс, 2002. — 490 с.

17. Чебикіна Т. М. Психологічна діагностика професійної компетентності педагога: [метод. рекомендації для працівників освіти] / Т. М. Чебикіна, Ю. П. Жогно. — О., 2010. — 60 с.

Аннотация

Статья посвящена прогностическому аспекту оценивания (определения соответствия квалификационным требованиям) педагогических кадров. Исследованы экспертные ожидания уровня профессиональной компетентности педагога для различных категорий экспертов: менеджеров образовательных учреждений, методических и научных работников. Исследование позволило установить эмпирические соотношения экспертной оценки и реальных психодиагностических данных для различных квалификационных категорий педагогических работников, что дает возможность оптимизировать процедуру аттестации педагогов.

Ключевые слова: экспертное оценивание, экспертные ожидания, тестовые нормы, профессиональная компетентность педагога, гипо- и гипердиагностика.

Summary

The article is devoted to the prognosis aspect of evaluation (determinations of conforming to the qualifying requirements) of pedagogical shots. Expert expectations of level of professional teacher's competence are investigational for the different categories of experts: managers of educational establishments, methodical and scientific workers. Research allowed to define empiric correlations of expert estimation and real diagnostics information for the different qualifying categories of pedagogical workers, that enables to optimize procedure of teacher's attestation.

Keywords: expert evaluation, expert expectations, test norms, professional competence of teacher, hypo- and hyper diagnostics.

Т. М. ЧЕБИКІНА,

зав. кафедрою педагогіки і психології
ООІУВ, канд. психолог. наук, доцент,

Ю. П. ЖОГНО,

викладач кафедри педагогіки і психології
ООІУВ.

КОНТРОЛЬ РІВНЯ ЗНАНЬ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛІВ ГПД ТА ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ)

Актуальність дослідження. В умовах розбудови національної системи освіти України на сучасному етапі її розвитку важливого значення набуває підготовка педагога як професіонала, зокрема підвищення кваліфікації та перепідготовка, тобто післядипломна освіта, «...яка забезпечує фахове удосконалення громадян, поглиблення, розширення і оновлення професійних знань, умінь і навичок...» [3]. Як вважає Я. Я. Болубаш, основними формами організації навчального процесу у вищих закладах освіти є: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка і контрольні заходи [1, 9]. Саме до останнього прикута наша увага, оскільки він, будучи своєрідним «зворотнім зв'язком» поміж суб'єктами освітнього середовища, надає їм відповідну інформацію щодо якості взаємодії, рівня асиміляції навчального матеріалу, подолання так званої зони найближчого розвитку (за Л. С. Виготським), необхідної корекції навчального процесу, необхідності застосування певного виховного впливу тощо.

Так, контроль, на думку О. В. Нестерової, в першу чергу, пов'язаний з оцінкою реалізації навчальної мети та вирішення поставлених навчальних завдань [4, 57]. Він має системне значення, оскільки застосовується там, де фактичне порівнюється з наміченим, та, з огляду на співвіднесеність з етапом навчально-виховного процесу, буває початковим (відбіркоким), навчальним (проміжним) та підсумковим (заключним) [5, 55]. Я. Я. Болубаш дотримується дещо іншої думки щодо організації навчального процесу у вищих закладах освіти та вважає, що в останньому застосовується лише поточний та підсумковий контроль [1, 18]. Подібні розбіжності поглядів науковців відтворюють **головну методологічну проблематичність статті.**

Отже, **метою статті** є рандомізована (від англ. *random*, вибраний навмання, випадковий) оцінка рівня знань слухачів курсів підвищення

кваліфікації. **Об'єктом статті** є процедура контролю рівня знань, а **предметом**, відповідно, є фактичний рівень знань педагогічних фахівців, а саме його відповідність нормативній програмі підготовки педагогів. Для досягнення мети дослідження нами пропонується вирішити наступні **завдання**:

1. Провести вхідне анкетування соціально-демографічних особливостей слухачів та самооцінки професійних досягнень.

2. Провести контроль рівня знань слухачів.

3. Провести статистичний аналіз результатів.

Загальна **вибірка дослідження** ($n = 54$) є фактично гомогенною: жінки складають 96,7 % від загалу; всі слухачі є вихователями, зокрема: 70,4 % — ГПД та 29,6 % — шкіл-інтернатів; 36 осіб — вихователі з м. Одеси, 18 осіб — представляють освітні заклади області. Отже, вибірка дослідження, на нашу думку, достатньо репрезентативна як за віком, так і за спеціалізацією вихователів (загальноосвітні заклади презентовані більшою кількістю досліджуваних).

Проведений попередній статистичний аналіз результатів дослідження показав, що з семи змінних, котрих обрали для диференціації загальної вибірки, лише 2 (Пс та См) розподілені за нормальним законом, решта — є непараметричними (див. табл. 1).

Наступним кроком нашого дослідження став кореляційний аналіз отриманих результатів (див. табл. 2).

Проведена процедура рангової кореляції між змінними загальної вибірки визначила декілька значущих (не менше слабкої $\tau \geq 0,19$) кореляційних плеяд. Подібні тенденції прямого та зворотного зв'язку дозволяють говорити про їхню невипадковість та, ймовірно, певну закономірність. Використання рангової кореляції Кендалла зумовлено можливістю ймовірнісного характеру інтерпретацій її результатів. Отже, надпотужні плеяди — у змінних См (са-

Таблиця 1

Описові статистики загальної вибірки

Показники	Змінні						
	Пс	Пн	Гн	Кк	Оз	См	Рз
Середне	22,06	28,93	6,59	1,00	0,70	35,24	3,92
Ст. відхилення	12,15	7,14	8,220	1,149	0,461	9,192	1,690
Z*	0,72	1,87	2,66	1,99	3,26	0,63	1,48
c**	0,338	0,001	0,0001	0,0001	0,0001	0,411	0,012

Примітки:

1. * — Z-оцінка та ** — рівень значущості за одностороннім критерієм Колмогорова-Смірнова;
2. Пс — педагогічний стаж, Пн — педагогічне та Гн — громадське навантаження вихователя, Кк — кваліфікаційна категорія, Оз — тип навчального закладу (а саме — вихованці закладу з психофізіологічними вадами або без таких), См — самооцінка вихователем власних професійних досягнень, Рз — рівень знань.

Таблиця 2

Взаємна кореляція змінних загальної вибірки

Змінні	Параметри*	Пн	Кк	Оз	См	Рз
Пс	τ	-0,23	0,32			
	ρ	0,05	0,001			
Пн	τ			0,20	0,21	0,23
	ρ			0,05	0,05	0,02
Гн	τ		0,19			
	ρ		0,04			
Кк	τ				-0,21	
	ρ				0,03	
Оз	τ				-0,197	
	ρ				0,05	

Примітка. * — параметри кореляційного аналізу: ранговий показник τ -Кендалла та його односторонній рівень значущості ρ .

мооцінка) та Пн (педагогічне навантаження), які взаємопов'язані зі змінними Оз ($\tau=0,2$ при $\rho \leq 0,05$), См ($\tau=0,21$ при $\rho \leq 0,05$), Рз ($\tau=0,23$ при $\rho \leq 0,02$) та Пн ($\tau=0,21$ при $\rho \leq 0,05$), Кк ($\tau=-0,21$ при $\rho \leq 0,03$), Оз ($\tau=-0,197$ при $\rho \leq 0,05$) відповідно.

Отримана кореляційна матриця унаочнює ще декілька значущих тенденцій, зокрема: очевидно, що кращий рівень знань продемонстрували вихователі з більшим стажем ($\tau=0,23$ при $\rho \leq 0,02$), їм, зокрема, характерне менше педагогічне навантаження ($\tau=-0,23$ при $\rho \leq 0,05$); чим менше педагогічний стаж, тим більше кваліфікаційна категорія ($\tau=0,32$ при $\rho \leq 0,001$) та прямо пропорційна громадському навантаженню вихователя ($\tau=0,19$ при $\rho \leq 0,04$); виявилась цілковита відсутність зв'язку між реальним рівнем знань вихователя і його самооцінкою професійних досягнень та типом навчального закладу вихователя. Однак, самооцінка професійних досягнень більше у вихователів дітей з певними психосоматичними вадами ($\tau=-0,197$ при $\rho \leq 0,05$). Саме ці вихователі й мають більше педагогічного навантаження ($\tau=0,21$ при $\rho \leq 0,05$) та меншу кваліфікаційну категорію ($\tau=-0,21$ при $\rho \leq 0,03$).

Розглядаючи результати контролю знань (див. мал. 1), можна зазначити, що запропоновані вихователям контрольні завдання містять 10 наступних запитань, які орієнтовані на матеріал курсів загальної (6 запитань) та спеціальної (4 запитання) педагогіки, а саме:

1. Яку мету виховання ставить сучасна загальноосвітня школа?
2. Ціль виховання полягає у ...
3. Задачами виховання є ...
4. Педагогічний процес — це система, яка поєднує ...
5. Складовими педагогічного процесу є ...
6. Позначте некоректне визначення: виховання — це..., соціалізація — це...
7. Визначте правильну відповідь: реабілітація — це..., компенсація — це...
8. Принципи спеціальної освіти — це ...
9. Які групи методів виховання викорис-

товуються у загальній та спеціальній педагогіці як основні?

10. Навчання дітей і дорослих з особливи-ми освітніми потребами проводиться за такими формами ...

Вочевидь, завдання вимагають знання елементарних понять педагогіки, відповідають нормативній програмі підготовки педагогів (див., наприклад, [2; 5 та ін.]), а тому не мають завищеного ступеня складності, проте рівень знань загальної вибірки виявився достатньо низьким (див. рис. 1).

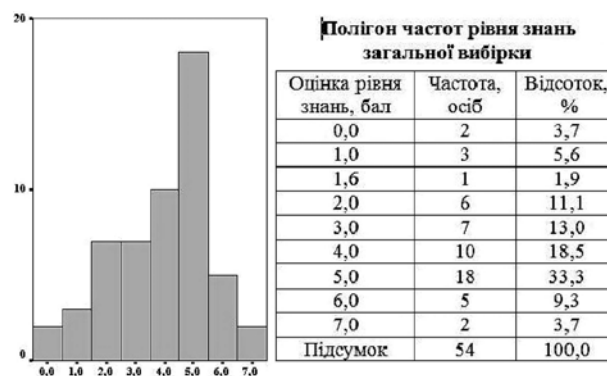

Рис. 1. Гістограма змінної «рівень знань»

Очевидно, що лише 13,0 % (7 осіб) з анкетованих мають задовільний рівень (вище 5 балів), а решта — 87,0 % (44 особи), відповідно, незадовільний рівень академічних знань (5 та нижче балів). Треба наголосити, що жодна оцінка не перевищує 7 балів.

Наступним кроком дослідження стало встановлення достовірності відмінності результатів для підвибірок, які можна утворити із загальної вибірки досліджуваних. Нас, в першу чергу, цікавила диференціація загальної вибірки за ознаками кваліфікаційної категорії та типом освітнього закладу. Так, чотири підвибірки, що утворені за критерієм «кваліфікаційна категорія вихователя», перевірені на достовірність відмінностей результатів за допомогою критерію Краскала-Уоллеса для 4 незалежних вибірок (у нашому випадку для вихователів-спеціалістів, 2-ї, 1-ї та вищої категорії), що виявило достовірні відмінності між ними лише за змінною «педагогічний стаж» (див. табл. 3).

Таблиця 3

Достовірність відмінностей підвибірок вихователів

Критерії Параметри	Пс	Пн	Гн	Кк	См	Рз
Манна-Уїтні						
U-значення	278,5	222,0	274,5	271,5	234,0	260,0
ρ^*	0,314	0,05	0,292	0,261	0,092	0,198
Краскала-Уоллеса						
H-значення	16,02	2,80	2,52	0,96	4,05	1,54
ρ^*	0,001	0,212	0,236	0,405	0,128	0,336

Примітка. * — односторонній рівень значущості.

Дані двох підвбірок, які утворилися за критерієм «тип освітнього закладу» (N1 — заклад для дітей з психосоматичними вадами або N2 — заклад для соціально депривованих дітей), перевірені на достовірність відмінностей результатів за допомогою U-критерію Манна-Уїтні для 2 незалежних підвбірок (див. табл. 3), що виявило достовірну відмінність

між ними лише за рівнем педагогічного навантаження: вихователі ГПД мають значно більший рівень педагогічного навантаження, ніж їх колеги зі шкіл-інтернатів ($U = 222,0$ при $p \leq 0,05$). Крім того, процедура факторного аналізу для даних підвбірок ($n_1 = 16, n_2 = 38$ осіб відповідно) дозволила скласти наступні факторні моделі (див. табл. 4).

Таблиця 4

Факторні моделі для підвбірок вихователів, утворених за критерієм «тип освітнього закладу»

Підгрупи	Фактори моделі									Параметри факторизації		
	1			2			3			Підсумок для моделі, %	КМО тест	Bartlett тест
	Змінна	Ваговий коефіцієнт	% дисперсії на загал	Змінна	Ваговий коефіцієнт	% дисперсії на загал	Змінна	Ваговий коефіцієнт	% дисперсії на загал			
N1	Пс	-0,88	30,65	Кк	0,93	23,94	См	0,83	21,98	76,57	0,513	0,05
	Рз	0,87					Пн	0,59				
N2	Кк	0,75	28,09	Рз	0,853	22,35	Гн	0,97	17,48	67,93	0,548	0,05
	См	-0,71										
	Пс	0,703		Пн	0,73							

Примітки: 1. Метод витягу факторів — Principal Component Analysis, метод обертання факторів — Varimax with Kaiser Normalization; 2. Умовні скорочення для змінних — див. табл. 1.

Очевидно, моделі підгруп достатньо різняться, а саме за якісним складом факторів (оскільки кількісно вони подібні): для вихователів підвбірки N1 змінна Гн (громадське навантаження) жодним чином не пов'язана з рештою змінних, а отже не впливає на розподіл загальної дисперсії підвбірок; змінна «рівень знань» у підвбірці N1 реципрокно пов'язана зі змінною Пс (педагогічний стаж), а у підвбірці N2 — прямо пропорційна змінній Пн (педагогічне навантаження); подібну закономірність можна спостерігати (див. табл. 4) в обох підвбірках і для пар змінних — См/Пн та См/Пс. Це відображає достовірні відмінності у характеристиках підвбірок, що, ймовірно, свідчить про їхню неподібність.

Обговорення результатів розпочнемо з таких узагальнень:

— виявлено відсутність зв'язку між реальним рівнем знань вихователя і його самооцінкою професійних досягнень (які, очевидно, мали б корелювати), а також невиправдано низький рівень академічних знань, який свідчить про неадекватну (радше завищену, таку, яка є соціально прийнятною) самооцінку професійних досягнень фахівців;

— визначено, що підвбірки не різняться за рівнем академічних знань — він однаково низький як для вихователів ГПД, так і для вихователів шкіл-інтернатів;

— на підставі даних кореляційного та факторного аналізів доведено, що вихователі ГПД

та шкіл-інтернатів на достатньому рівні значущості відрізняються, принаймні, за декількома ознаками — педагогічним навантаженням та самооцінкою професійних досягнень;

— на підставі факторного аналізу даних 2 підвбірок (критерій розподілу — тип освітнього закладу) емпірично визначені дві факторні моделі, які свідчать про різний характер взаємозв'язків рівня знань: для підвбірки вихователів ГПД він реципрокно взаємопов'язаний з педагогічним стажем, а для вихователів шкіл-інтернатів він є прямо пропорційним до педагогічного навантаження.

Підсумовуючи вищенаведені результати дослідження, ми можемо зробити наступні висновки, які мають ряд рекомендацій:

— враховуючи виявлений (низький) рівень знань слухачького загалу, існує, на нашу думку, нагальна потреба *корекції* навчальних планів кафедр підвищення кваліфікації, а саме **переорієнтація останніх** з «...поглиблення, розширення... професійних знань...» на «...оновлення...» [3], оскільки як поглиблення, так і розширення ґрунтується на відповідній базі знань, інакше — зникає, власне, предмет поглиблення;

— оскільки виявлені розбіжності у професійних та навчальних характеристиках підвбірок загального потоку слухачів (тобто його гетерогенність за типом освітнього закладу, за кваліфікаційною категорією тощо) **нівелюються при початковому контролі загальної ви-**

бірки, постільки для оптимізації навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогів бажано запровадити обов'язкову процедуру початкового контролю, а також диференціювати останню для кожного можливого критерію розподілу загального потоку слухачів.

Література

1. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : [навч. посіб. для слухачів закл. підвищення кваліфікації системи вищої освіти] / Я. Я. Болюбаш. — К. : ВВП «КОМПАС», 1997. — 64 с.
2. Голованова Н. Ф. Общая педагогика : [учеб. пособие для вузов] / Н. Ф. Голованова. — С.Пб. : Речь, 2005. — 317 с.
3. Загальні відомості про післядипломну освіту / [МОН України] [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/topic/pdosv/zgv>.
4. Нестерова О. В. Педагогическая психология в схемах, таблицах и опорных конспектах : [учеб. пособие для вузов] / О. В. Нестерова. — М. : Айрис-пресс, 2006. — 112 с.

5. Подласый И. П. Педагогика: Новый курс : [учеб. для студентов пед. вузов] : [в 2 кн.] / И. П. Подласый. — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. — 576 с.

Аннотация

В статье представлены результаты диагностики уровня знаний слушателей ООИУУ пилотного проекта программы для воспитателей ГПД и школ-интернатов. Результаты исследования социально-демографических, профессиональных характеристик слушателей позволяют скорректировать структуру и объем учебной программы, а также дать рекомендации для организаторов подобных программ переподготовки.

Ключевые слова: система повышения квалификации педагогов, воспитатели ГПД и школ-интернатов, контроль уровня знаний, самооценка профессиональных достижений.

Ю. П. ЖОГНО,

викладач кафедри педагогіки і психології ООІУВ,

С. І. ШЕРЕМЕТ,

завідуюча науково-методичною лабораторією проблем виховання ООІУВ.

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВВЕДЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС СИСТЕМИ УРОКІВ З ПСИХОЛОГІЇ

Сьогодні психологічна служба освіти Одеської області реалізує державну Концепцію розвитку психологічної служби освіти України на період до 2012 року, згідно з якою одним з програмних завдань психологічного супроводу навчально-виховного процесу школи є введення уроків психології.

Психолого-педагогічні дослідження і вивчення досвіду роботи навчальних закладів переконливо довели, що проблеми виховання в учнів психологічної культури сьогодні є актуальними і потребують негайного вирішення. Незважаючи на те, що основи культури здебільшого започатковуються в родині, підвищення психологічної культури особистості великою мірою залежить від педагогів і практичних психологів загальноосвітніх шкіл. Сучасна практика виховної роботи в середніх школах налічує чимало прикладів того, що педагоги не мають чітких орієнтирів з питань розвитку психологічної культури учнів. Практичні психологи також не визначають як пріоритетний напрямок роботи з учнями розвиток у них психологічної культури через процеси саморозвитку, самопізнання, саморегуляції тощо, а тому виховання психологічної культури учнів залишається без належної уваги з боку фахівців. Брак такої культури суттєво збіднює розвиток учнів, послаблює їх здатність до вирішення питань особистісного самовизначення, самоствердження в навчальній діяльності та спілкуванні.

Педагогічна практика свідчить, що психологічні знання надаються дітям безсистемно, часто з різними порушеннями. Існуючі наразі програми «Основи психології для старшокласників» переважно спрямовані на ознайомлення учнів старших класів з теоретичними основами психології. При цьому не звертається увага на прикладний аспект психологічних знань, який передбачає оволодіння особистісними, пізнавальними, вольовими та іншими ресурсами.

Культурних людей об'єднує здатність до конструктивного спілкування, повага до дорослих, визнання авторитетів. Культурною можна назвати ту людину, яка з повагою ставиться до загальнолюдських цінностей, які ґрунтуються на толерантному відношенні до іншої людини. Культуру формує соціум (сім'я, школа, держава).

Сучасна сім'я відірвана від тих моральних засад, які декларує держава, вони не стали життєво необхідними, об'єднувальними, тими, що підсилюють ідентичність народу. Тому, перш за все, у побудові навчально-виховного процесу необхідно враховувати, якою дитина потрапляє до школи з лона сім'ї: чи здатна вона до самостійності, чи проникнута повагою до вчителя, чи хоче йти до школи, чи вміє спілкуватися, чи регулює свою поведінку та емоційні стани. Шкільні психологи області звертають увагу на те, що останнім часом діти приходять до школи з високим ступенем на-

пруженості психологічних захистів, низькою самооцінкою, зниженим фоном настрою й переважно негативним відношенням до себе, оточуючих людей і світу в цілому. При проектуванні школою розвитку особистості учня треба враховувати, що дитина, яка принижена в сім'ї, ізольована буде шукати шляхи компенсації своїх дефіцитарних відносин з близькими людьми. Можливо через пряму агресію, насилля над слабшим, ще гірше через форми аутоагресії (пресуїцидальні стани, суїцидальну поведінку). Тому важливо не подавляти агресію дитини, а розвивати культуру прояву сильних емоцій, управління ними.

Ситуацію в сім'ї ні школа, ні сама дитина змінити не можуть. Тоді на допомогу приходять спільні цінності, які мають бути загальнодержавними, основою сучасної культури, де є шанобливе ставлення до батьків, орієнтація на працю, самовдосконалення, цілепокладання, толерантне відношення до людей, совість тощо.

Можливість реалізації нових цілей та завдань освіти потребує відповідної перебудови її змісту, введення нових предметів гуманітарного циклу, впровадження особистісно орієнтованої системи навчання, використання активних форм і методів. До базового навчального плану повинні включатися не тільки предмети, які забезпечують формування наукового світогляду, пізнання довкілля, а й такі навчальні курси, які б дозволяли учням набути досвід пізнання самого себе, розуміння інших людей, механізмів і законів, що впливають на людські відносини, сформувані навички конструктивної взаємодії з оточуючими. Це допоможе краще усвідомити права й свободи інших людей, сформувані толерантність, вміння долати труднощі та відстоювати свої права, конструктивно розв'язувати конфлікти. Опанування соціальними навичками повинно відбуватись не стихійно, а стати системою виховної роботи.

У формуванні означених якостей особистості важливе місце займає підвищення психологічної культури, яке, перш за все, передбачає розуміння самого себе як особистості, усвідомлення свого місця серед людей, формування навичок рефлексії, врахування потреб та інтересів інших, вміння вирішувати проблеми у конструктивний засіб. Виховання адекватної самооцінки, поваги до себе самого — необхідна умова формування правової культури, вироблення власної позиції, соціальної активності. Підвищення психологічної культури учнівської молоді передбачає оволодіння основами загальної психології, соціальної психології та психології спілкування.

Щодо актуальності викладання психології в сучасній школі. Освіта тісно пов'язана з культурою. Навчальна програма включає систему знань з різних галузей наук, які визначають загальне культурне поле сучасного суспільства. Кожна окрема галузь науки дозволяє дитині ознайомитися з нею як з частиною за-

гальної культури. Зміст будь-якого навчального предмета на доступному рівні залучає дитину до своїх культурних змістів, значень, розширює кругозір дитини, створюючи тим самим умови для її розвитку, забезпечує можливість самостійного та усвідомленого життєвого самовизначення. Однак психологія в цьому культурному просторі не представлена.

Психологія є важливою складовою загальної культури. Вся наша духовна і матеріальна культура — це сфера, де у конкретній формі зафіксовані психологічні ідеї та явища (казки, фольклор, мистецтва, звичаї тощо). Діти, весь час торкаючись культури соціального оточення, засвоюють психологічну інформацію, не усвідомлюючи при цьому її психологічної сутності. За допомогою освіти або без неї людина входить в культуру, набуває досвід.

Люди будь-якого віку, опираючись на побутове життєве досвіді, не вивчаючи психології, часто застосовують прийоми психології у повсякденному житті, але нерідко недоречно або помилково. Звичайно, набагато корисніше було б використовувати психологічні знання свідомо та з розумінням.

Усі знають, що фізична травма небезпечна, і людину треба вчити, як надати першу допомогу або як уникнути травми. Про стреси, страхи, тривожність (психічні травми) останнім часом також почали багато писати і говорити. Але системного підходу до засвоєння знань про те, як зберегти психічне здоров'я, до цього часу не існує.

Дитина, яка досягла певного віку, пізнає себе у фізичному відношенні. Ознаки фізичної зрілості для нас очевидні. А от психологічне самопізнання, самоусвідомлення для дитини — процес складний, іноді пов'язаний із стражданнями. Висновки про самого себе нерідко бувають помилкові, тому що дитина не володіє знаннями про себе як про людину.

Незнання законів розвитку психіки, нерозуміння, що таке здібності, невміння відрізнити стійкий інтерес від миттєвого захоплення, нерозуміння самого себе призводять до того, що дитина (підліток, юнак) нерідко не може зробити самостійний вибір профільного класу, форми навчання, майбутньої професії, життєвої позиції та ін.

Підростаючій людині постійно говорять, що треба вміти керувати своєю поведінкою, але не пояснюють, як це робити. Підлітки і старшокласники часто звертаються до шкільного психолога з питаннями, як пізнати самого себе, як розвивати в собі ті чи інші якості особистості, як визначити свої здібності, як налагодити стосунки з ровесниками та дорослими. Вони просять підказки, як можна дізнатися про самого себе, про свої індивідуальні особливості, можливості, як змінити щось у своїй поведінці, характері. Таким чином, діти чекають допомоги, підказки дорослих, навіть не здогадуючись про те, що є така наука, вивчення якої може допо-

могти самій людині багато зрозуміти як у собі самому, так і в оточуючих людях, світі.

Дитину однаково легко переконати як у своїй неповноцінності, так і у власній геніальності. І те, і інше вкрай шкідливе для розвитку особистості. Дитина повинна навчитися сама оцінювати свої сильні і слабкі сторони.

Пізнання потенційних можливостей, що заклали в людині природа і соціум, може спонукати дитину покладатися, насамперед, на самого себе, а не тільки чекати допомоги та вимагати чогось від інших.

На сьогоднішній день викладання в школі психології являє собою епізодичні включення окремих психологічних знань у загальний курс навчання. Багаточисельна науково-популярна психологічна література також не дає системного знання.

Все частіше з'являються люди, які, користуючись психологічною неграмотністю суспільства, оголошують себе фахівцями з психології (різні екстрасенси, гадалки, провидці). На телебаченні і пресі збільшується кількість матеріалів про псевдокультуру.

Тому одним із завдань сучасної освіти є формування критичного мислення та уміння протистояти інформаційним впливам. Мова йде про реалізацію засад особистісно орієнтованої освіти, яка ґрунтується, насамперед, на навчанні дитини бути самостійною, відповідальною, творчою особистістю. Результатом такого навчання і виховання є здатність дитини діяти самостійно на основі засвоєних загальнолюдських норм і цінностей; оволодіння інтелектуальними, комунікативними, вольовими та іншими здібностями.

Таким чином, формування психологічної культури учня, як мету особистісно орієнтованого виховання, можна представити в трьох аспектах:

1. Залучення учня до загальнолюдських цінностей та здатність визначати свою позицію по відношенню до цінностей та наповнювати смислом своє життя.

2. Здатність зберігати душевну рівновагу, вміння справлятися зі стресами, емоційними кризами, здійснювати свої задуми, визначати і досягати мету, прагнення до саморозвитку.

3. Поєднання осмисленого включення в суспільство та уміння займати і відстоювати свою власну позицію у будь-яких ситуаціях соціальної взаємодії (не піддаватися впливу ЗМІ, відстоювати свої права).

Завдання успішного психічного розвитку дитини на різних вікових етапах:

- Загальне емоційне благополуччя
- Здатність спілкуватися з іншими людьми
- Засвоєння норм людської поведінки
- Формування загальнолюдських почуттів
- Розвиток здібностей
- Позитивна, адекватна самооцінка та самовизначення
- Вміння вибудовувати позитивні відносини з іншими людьми

- Досягнення певного рівня самостійності
- Розвиток емоційної саморегуляції
- Розвиток керованої поведінки

У зв'язку з цим вивчення психології в школі набуває особливого значення. Знання про людину, які одержують діти, повинні бути науковими. Необхідна наукова і систематична психологія, а не знайомство з окремими психологічними питаннями на уроках літератури, історії, біології, на різного роду тренінгах з психологом.

Отже, метою вивчення психології в школі можна вважати *оволодіння кожним школярем елементарною психологічною культурою, яка є необхідною частиною загальної культури.*

Нагадаємо, що культура — це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених і розвинених людством в ході його історії.

Психологічна культура — це здатність до ефективної психологічної діяльності на основі визнання особистості найвищою цінністю. А саме, усвідомлення людиною своєї честі, гідності та цінності іншої людини (В. В. Рибалка, 2009 р.).

У нашому суспільстві, на жаль, фактично відсутня психологічна культура. Тому дорослі — батьки, педагоги у своїй більшості не можуть прилучати до неї молоде покоління.

Сподіваємось, прилучення до психологічних знань в шкільному віці приведе наше суспільство до розуміння психології, визнання необхідності оволодіння цією наукою для повноцінного розвитку людини та людства, для визнання цінності людини самої по собі, незалежно від національності, посади, віку та ін. Без знання основ психології особистості дуже важко виховати молоде покоління в душі толерантності — поваги до людини як особистості.

Коли починати вивчати психологію в школі? Сьогодні існує чимало програм з навчального курсу «Психологія». Більшість з них створена для старших класів. Це не зовсім вірно. Учні різного віку намагаються розібратися в собі. Але інтерес до самопізнання перевищує їх можливості пізнати себе, тому що вони не володіють знаннями про психологічні особливості людини. Звідси неадекватні способи пізнання себе та інших, незадоволеність, невизначеність в оцінках, самооцінках, намірах. Чим краще дитина усвідомлює себе, свої інтереси, здібності, переживання, тим більш чітко формуються в неї уявлення про свій життєвий шлях. Саме в початковій школі починає формуватися світогляд дитини, і саме цей віковий період є сенситивним для формування психологічного компонента світогляду, який вбирає в себе розуміння людини як активної частини реального світу. На наш погляд, найбільш придатним віком для включення дітей в процес пізнання психології є 9–10 років, тобто 3–4-й клас, коли дитина вже вміє читати і писати, вже зрозуміла, що світ знань великий та

багатогранний, що оволодіння знаннями залежить від неї самої. Досвід вивчення психології показує, що дітям цікавий та зрозумілий навчальний матеріал з психології, який викладає у доступній формі.

Одеський обласний центр практичної психології і соціальної роботи на період 2009–2012 років реалізує **обласний проект «Підвищення психологічної культури учнів»**, метою якого є сприяння формуванню та розвитку психологічної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів шляхом введення уроку з психології.

Основні цілі проекту.

- Розробити методологічні засади формування та розвитку психологічної культури учнів загальноосвітньої школи.

- Створити та апробувати навчальні програми з розвитку в учнів культури пізнання, культури емоцій, культури самовизначення, культури поведінки та взаємодії як основних складових психологічної культури особистості.

- Впроваджувати кращий педагогічний досвід з розвитку психологічної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів області.

- Забезпечити розширення мережі шкіл сприяння формуванню психологічної культури учнів в Одеській області.

Психологічна культура виступає як підґрунтя здатності особистості свідомо засвоювати, формувати, зберігати, примножувати, актуалізувати і передавати психологічну цінність своєї особистості як найпотужніший ресурс, який забезпечує підвищення ефективності поведінки, емоційної регуляції, предметної діяльності і життєдіяльності і проявляється у **саморозвитку, саморегуляції, самовизначенні, самоактуалізації особистості**.

Структурними компонентами психологічної культури є:

1. Культура пізнання — спрямованість особистості на саморозвиток.

2. Культура емоцій — спрямованість особистості на самовираження та саморегуляцію.

3. Культура самовизначення — спрямованість особистості на життєве самовизначення.

4. Культура поведінки та взаємодії — спрямованість особистості на самоактуалізацію власного досвіду та соціальну компетентність.

Мета проекту: сприяння формуванню та розвитку психологічної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів шляхом введення уроку з психології.

Об'єкт дослідження: рівень розвитку психологічної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження: процес формування та розвитку психологічної культури учнів.

Гіпотеза: формування та розвиток психологічної культури учнів шляхом введення уроку з психології сприяє підвищенню рівня їх саморозвитку, саморегуляції, самовизначення, самоактуалізації — основних складових психологічної культури особистості.

Основні завдання.

1. Дослідження проблеми формування психологічної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів Одеської області.

2. Теоретико-методологічне обґрунтування структури та визначення ознак психологічної культури особистості.

3. Створення навчальних програм щодо формування психологічної культури учнів навчальних закладів.

4. Експериментальна апробація навчальних програм.

5. Моніторинг динаміки та рівня розвитку психологічної культури учнів.

6. Впровадження в навчальний процес кращого психолого-педагогічного досвіду.

Етапи проекту.

I. Пошуково-аналітичний.

II. Організаційно-методичний.

III. Теоретико-методологічний.

IV. Творчо-моделюючий.

V. Експериментальний.

VI. Впровадження кращого педагогічного досвіду.

Науковий керівник проекту: Т. П. Рєпнова, завідувачка центру практичної психології і соціальної роботи ООІУВ.

План дій обласного проекту «Підвищення психологічної культури учнів» затверджено рішенням вченої ради ООІУВ № 3/4 від 20 квітня 2010 року (додаток). У проекті беруть участь 25 пілотних районів Одеської області. Результати діяльності творчих груп буде висвітлено в наступній публікації.

Додаток

План дій щодо реалізації обласного проекту «Підвищення психологічної культури учнів» на період до 2012 року

№ з/п	Напрямки та завдання	Суб'єкти взаємодії	Термін проведення	Виконавець	Очікувані результати, документація
I етап. Пошуково-аналітичний					
1.	Вивчення на курсах підвищення кваліфікації, семінарах, конференціях запитів навчальних закладів області щодо зниження рівня психологічної культури учнів.	Педагогічна громадськість	2009 рік	ОЦППСР	Визначення проблеми

№ з/п	Напрямки та завдання	Суб'єкти взаємодії	Термін проведення	Виконавець	Очікувані результати, документація
2.	Вивчення та аналіз стану вивчення основ психології в навчальних закладах області.	Методисти РМК (ММК)	Грудень—січень 2009—2010 рр.	ОЦППСР	Лист, аналітична довідка, стаття
3.	Вивчення проблеми, визначення мети і завдань.	Методисти ОЦППСР	Лютий—березень 2010 року	ОЦППСР	Підготовка проекту
4.	Обласний науково-практичний семінар для методистів РМК (ММК) з психологічної служби «Методологічні засади проекту «Урок з психології».	Методисти РМК (ММК)	2 березня 2010 року	ОЦППСР	Громадське обговорення проекту
II етап. Організаційно-методичний					
5.	Складання плану дій щодо реалізації проекту.	Методисти РМК (ММК)	Квітень 2010 року	ОЦППСР	Схвалення проекту рішенням вченої ради ООІУВ, наказ
6.	Створення робочої групи експертів з числа досвідчених фахівців з метою науково-методологічного супроводу проекту.	Психологи ЗНЗ, методисти, науковці	Квітень 2010 року	ОЦППСР	Наказ, графік роботи, план дій
7.	Створення рай (міськ) творчих груп з числа досвідчених фахівців з метою пошуку ресурсів та активізації досвіду.	Психологи ЗНЗ, методисти РМК (ММК)	Березень—квітень 2010 року	ОЦППСР	Наказ, графік роботи, план дій
III етап. Теоретико-методологічний					
8.	Вивчення результатів сучасних досліджень проблеми формування психологічної культури особистості та її розвитку.	Науковці	Лютий—березень 2010 року	ОЦППСР	Методологічна основа проекту
9.	Визначення поняття «психологічна культура особистості».	Науковці	Лютий—березень 2010 року	ОЦППСР	Методологічна основа проекту
10.	Визначення структури психологічної культури особистості.	Науковці	Лютий—березень 2010 року	ОЦППСР	Методологічна основа проекту
11.	Визначення показників психологічної культури учнів за такими структурними компонентами: I. Культура пізнання. II. Культура емоцій. III. Культура поведінки та взаємодії. IV. Культура самовизначення.	Члени робочої групи експертів	Квітень—травень 2010 року	Керівник робочої групи експертів ОЦППСР	Факторний аналіз компонентів психологічної культури
12.	Складання програми моніторингового дослідження рівня психологічної культури учнів на різних вікових етапах.	Члени робочої групи експертів	Квітень—травень 2010 року	Керівник робочої групи експертів ОЦППСР	Методологічна основа моніторингового дослідження
IV етап. Творчо-моделюючий					
13.	Робота творчих груп з розробки навчальних програм за модулями відповідно до освітніх стандартів.	Члени творчих груп	Травень—липень 2010 року	Керівники творчих груп	Програми «Психологічна культура учнів»
14.	Науково-методологічна допомога творчим групам.	Члени творчих груп	Травень—липень 2010 року	Керівник робочої групи експертів	Методичні рекомендації щодо складання програм
15.	Подання навчальних програм до робочої групи експертів ОЦППСР.	Керівники творчих груп	Червень—липень 2010 року	Керівники творчих груп	Програми «Психологічна культура учнів»
16.	Організація та проведення експертизи програм.		Липень—серпень 2010 року	Керівник робочої групи експертів ОЦППСР	Аналітична довідка, наказ про затвердження програм

№ з/п	Напрямки та завдання	Суб'єкти взаємодії	Термін проведення	Виконавець	Очікувані результати, документація
V етап. Експериментальний					
17.	Організація обласного експерименту.	Рай (міськ) відділи освіти, ЗНЗ області	Серпень 2010 року	ОЦППСР	Наказ про УОНД про проведення експерименту в ЗНЗ області
18.	Розробка програм проведення експерименту в районах області.	Методисти РМК (ММК)	Липень—серпень 2010 року	Рай (міськ) відділи освіти	Наказ про початок експерименту
19.	Семинар-нарада для учасників експерименту «Науковий підхід в експериментально-дослідницькій роботі»	Науковці, методисти РМК (ММК), психологи ЗНЗ	26 серпня 2010 року	Методисти РМК (ММК), члени творчих груп	Наказ про початок експерименту
20.	Організація роботи експериментальних майданчиків в школах (входження в перший потік експерименту).	Методисти РМК (ММК), психологи ЗНЗ	Вересень 2010 року	Методисти РМК (ММК), члени творчих груп	Наказ про початок експерименту
21.	Проведення моніторингу рівня розвитку складових психологічної культури особистості в експериментальних та контрольних групах.	Методисти РМК (ММК), психологи ЗНЗ	Вересень, грудень 2010 року, травень 2011 року	Методисти РМК (ММК), члени творчих груп	Наказ, аналітична довідка

Література

1. Практическая психология образования: Учеб. пособие / Под ред. И. В. Дубровиной. — С.Пб.: Питер, 2006. — 592 с.
2. Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року: Наказ МОНУ від 19.06.2008 р. № 554.
3. Пономаренко Л. П., Белоусова Р. В. Основы психологии для старшеклассников: пособие для педагога: В 2 ч. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. — 192 с. — (Б-ка школьного психолога).

4. Репнова Т. П. Подолання учнівського насилля та конфліктності через формування культури емоцій: [Стаття по матеріалах конференції Австрійського проекту КультурКонтакт: «Керування конфліктними ситуаціями в школі», 11 червня 2009 року, м. Одеса].

Т. П. РЕПНОВА,

завідувачка Одеського обласного центру практичної психології і соціальної роботи ООІУВ.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ

Сьогодення, яке характеризується процесами глобалізації та інтеграції в усіх сферах життєдіяльності людини, постійними змінами та оновленням світу, потребує **креативної особистості**, яка має високий рівень адаптації та соціалізації, плідно і творчо творить своє життя і цей світ. Креативність як якість особистості проявляється в різних сферах життєдіяльності. Для **соціального становлення** особистості учня, формування в нього соціальної компетентності та адаптації його в соціумі важливим стає формування та розвиток соціальної креативності, яка проявляється в соціальній сфері і необхідна людині в її повсякденному і професійному житті. Освіта як одна із сфер соціального життя відіграє важливу роль у формуванні, розвитку та становленні сучасної особистості. Тому виховання такої

особистості є **актуальною проблемою** сучасного освітньо-виховного закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з означеної проблеми свідчить, що соціальна креативність є відносно новою категорією, яка виокремилася в самостійний комплексний напрям досліджень на межі філософії, психології, педагогіки та інших наук. При існуванні різноманітних підходів до вивчення та дослідження соціальної креативності (Г. В. Сорокоумова, А. А. Попель, Т. Н. Березина, Е. Л. Солдатова, А. А. Голованова, Д. Л. Джонсон, А. Н. Воронін, І. Е. Стрелкова, Н. П. Мальтеникова та ін.) слід відмітити недостатню розробленість самого поняття, а також відсутність його тлумачення в психологічних та педагогічних словниках. Крім того, недослідженими є питання щодо проблеми визначення шляхів розвитку

соціальної креативності. Тому *метою статті* є розкрити суть і зміст психолого-педагогічного супроводу розвитку соціальної креативності учнів в освітньо-виховному закладі.

Вагомий вклад у розв'язання даної проблеми внесли дослідники психології творчості Б. Г. Ананьєв, А. В. Брушлинський, Л. С. Виготський, О. М. Матюшкін, В. О. Моляко, О. М. Леонтьєв, Я. О. Пономарьов, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов, Н. В. Хазратова та ін.

Соціальна креативність як здібність до творчості в соціальному контексті розглядається в працях Н. І. Бобневої, Ю. Н. Ємельянова, В. Н. Куніциної, Н. А. Амінова, Є. В. Кобилянської, А. А. Бодальова, О. К. Тихомирова та ін.

Соціальну креативність А. А. Попель, В. В. Рижов розуміють як здатність людини оперативно знаходити і ефективно застосовувати нестандартні, оригінальні, творчі рішення ситуацій міжособистісної взаємодії. Т. Л. Валуйська, Т. М. Немера, Н. Ф. Сечко розглядають соціальну креативність як самостійний вид креативності, особистісну якість, яка забезпечує соціальну творчість відповідно до суб'єкту перетворювальної активності особистості в просторі соціономічних процесів та явищ.

Більшість дослідників стверджують, що **формування соціальної креативності характеризується:**

- творчим ставленням особистості до дійсності;
- безоціночним відношенням до життя;
- творчою поведінкою;
- гнучкістю поведінки;
- умінням орієнтуватися у бурхливому світі соціальних взаємодій;
- умінням перетворювати навколишній простір;
- умінням застосовувати набуті знання в різноманітних ситуаціях;
- умінням знаходити та приймати нестандартні, оригінальні рішення;
- здатністю впливати на події;
- здатністю до розв'язання складних, нестандартних завдань;
- толерантністю, умінням налагоджувати соціальні зв'язки;
- демократичністю стосунків з оточуючими;
- готовністю відмовлятися від стереотипів, шаблонів, консервативності та відкритістю до нових ідей, іншого досвіду;
- готовністю постійно змінюватися, розвиватися, удосконалюватися, проявляти індивідуальність та власну неповторність.

Для розв'язання проблеми розвитку соціальної креативності учнів необхідно розглянути можливості його психолого-педагогічного супроводу. Але спочатку про поняття «психолого-педагогічний супровід». Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про різні підходи до даного визначення. Так,

• А. Мудрик розуміє це поняття як особливу сферу діяльності педагога, який прагне за-

лучити підлітків до соціокультурних і моральних цінностей суспільства, що стане підґрунтям їхнього саморозвитку та самореалізації.

• М. Губанов розглядає супровід як підтримку суб'єкта в становленні його незалежності, створення сприятливих умов для його саморозвитку, самоідентифікації, самопізнання, самовизначення, самоорганізації, самоконтролю, самореалізації.

• І. Фурман і І. Слободчиков стверджують, що психолого-педагогічний супровід — це допомога в особистісному зростанні, формуванні настанови на емпатійне розуміння оточуючих, відкрите спілкування.

• Н. Крилова розглядає ототожнення супроводу з позицією педагогів як «вільне спілкування», «товариські взаємини дорослого і дитини», «їх внутрішній настрій».

Таким чином, дане поняття застосовують, характеризуючи взаємодію педагогів і психологів з дітьми.

Психологічна складова супроводу передбачає здійснення комплексу заходів з психологічної підготовки та психологічної допомоги. Так, М. Бітянова, А. Деркач, Г. Бардієр, І. Романзан, Т. Череднікова визначають психологічний супровід як систему професійної діяльності психолога, яка спрямована на створення спеціальних умов для повноцінного розвитку в конкретному освітньому середовищі. За Н. Воляннюк, це комплексний метод, що забезпечує зовнішні умови для прийняття суб'єктом діяльності оптимальних рішень в різних ситуаціях життєвого вибору. Мета психологічної складової супроводу — в розкритті повноцінного особистісного потенціалу учнів та задоволення їх потреб у діяльності.

Педагогічна складова супроводу спрямована на забезпечення гуманістичної мети виховного процесу, оптимізацію змісту всіх його компонентів. В. Айрапетова розуміє педагогічний супровід як нову змістову й організаційно-управлінську функцію гуманізації виховання, що є формою партнерської взаємодії [1]. Педагогічний зміст супроводу більш вдало відображається у двох підходах до його визначення:

- як психолого-педагогічна технологія, спрямована на вирішення проблем дитини, пов'язаних із засвоєнням соціальних норм, розвитком соціально-психологічної компетентності;
- формування життєвої стратегії й вибору професії.

Широка інтерпретація педагогічного змісту пов'язується зі створенням сприятливих умов, необхідних для розвитку і саморозвитку дитини, розкриття та реалізації внутрішнього потенціалу, формування здатності до самостійних дій та вільного вибору.

Розробники **теоретико-методичних засад** психолого-педагогічного супроводу О. Газман, О. Лідерс, Н. Михайлова підкреслюють, що такий супровід на основі особистісно орієн-

тованого підходу розвиває та культивує суб'єктний потенціал дитини.

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що *психолого-педагогічний супровід розвитку соціальної креативності учнів — це цілеспрямована і системна діяльність педагогів, класних керівників, вчителів, вихователів, шкільного психолога, яка спрямована на створення комплексної системи необхідних умов, що сприяють засвоєнню учнями знань, умінь, навичок, певних компетентностей, їх успішній адаптації та інтеграції в соціумі.*

Основні завдання психолого-педагогічного супроводу:

- створення в освітньо-виховному закладі успішного процесу виховання;
- соціалізація дитини та її самореалізація;
- формування самостійної, відповідальної та соціально мобільної особистості, здатної до соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці;
- максимальне розкриття потенційних можливостей учнів;
- створення умов для повноцінного прояву позитивних сторін індивідуальності учнів.

Визначені завдання вимагають широкого використання під час психолого-педагогічного супроводу різноманітних програм розвитку соціальних навичок, здатності учнів до особистісного самовизначення і саморозвитку.

Зміст психолого-педагогічного супроводу асоціюється з виховною діяльністю педагога, сприянням адаптації дитини та встановленням добрих взаємовідносин, пов'язаних з навчанням, спілкуванням, побудовою міжособистісних стосунків.

І. Б. Левицький, С. К. Турчак [2] звертають увагу на те, що психолого-педагогічний супровід може здійснюватися у *двох напрямках:*

— *загальногруповий* — це забезпечення співпраці педагога з учнями, діалогові форми роботи, використання завдань, які забезпечують творчу активність учнів;

— *індивідуально-особистісний* — створення умов для індивідуального розвитку дитини за рахунок надання йому свободи в прийнятті самостійних рішень, творчості, вибору змісту і способів навчання і поведінки.

Психолого-педагогічний супровід розвитку соціальної креативності учнів не є поєднанням різноманітних методів виховання та діагностико-корекційної роботи з дітьми, а виступає як комплексна технологія, особлива культура підтримки дитини у вирішенні завдань особистісного розвитку, виховання, взаємодії, творчої поведінки та соціалізації. Таким чином, *структура супроводу* складається з:

- особистісно орієнтованих технологій;
- моніторингу розвитку соціальної креативності учнів;
- тренінгів розвитку та саморозвитку особистості учнів.

Здійснення психолого-педагогічного супроводу розвитку соціальної креативності учнів в освітньо-виховному закладі *передбачає:*

1. Створення креативно-розвивального середовища. У такому середовищі створюється система умов організації життєдіяльності учнів, які спрямовуються на розвиток соціальної креативності. Таке середовище спонукає до прояву творчого мислення та творчої поведінки. Головними складовими середовища виступають:

- учнівське самоврядування;
- інноваційні технології, методи та прийоми, які спрямовані на розвиток творчості та соціальної креативності учнів (інтерактивні технології, проектні технології, кейс-метод, тренінги);
- самостійна продуктивна діяльність та пошуково-дослідна робота;
- творчі конкурси та виставки;
- командні ігри та змагання;
- громадські доручення;
- соціальні та благодійні акції;
- організація творчих гуртків, секцій, клубів.

2. Розвиток дивергентного мислення учнів. Дивергентне мислення — це мислення «вшир», у різних напрямках. Воно передбачає, що на будь-яке питання існує не одна, а декілька правильних відповідей. В його основі лежить модифікація інформації, відхід від жорстких взірців, встановлених практикою. Тому саме дивергентне мислення є основною умовою креативності. Розвиткові такого мислення сприяють:

- заняття з розвитку творчої уяви (РТУ);
- практичні заняття на основі теорії розв'язання винахідливих задач (ТРВЗ) (Г. С. Альтшуллер);
- методи системного аналізу.

3. Психологічна підтримка та допомога у розв'язанні проблем соціальної взаємодії. Це системна та цілеспрямована діяльність психологічної служби навчального закладу. Така підтримка передбачає:

- індивідуальні та групові консультації психолога;
- корекційну роботу з дітьми з порушеннями соціальних зв'язків;
- розроблення шкільним психологом комплексу заходів з вивчення умов і факторів, які впливають на розвиток соціальної креативності учнів;
- забезпечення сприятливих психологічних умов діяльності учнів;
- профілактика розвитку деформації особистості учня;
- забезпечення психологічної безпеки учня.

4. Формування комунікативної та соціальної компетентності. Сформованість таких компетентностей забезпечує людині повноцінне життя в суспільстві. Ефективне формування комунікативної та соціальної компетентності в освітньо-виховному закладі забезпечить ціле-

спрямована, системна виховна діяльність педагогів та шкільного психолога, яка спрямована на формування в учнів уміння ефективної взаємодії і конструктивного виходу з конфліктних ситуацій. Крім того, вона передбачає:

- діагностику виявлення рівнів сформованості комунікативної та соціальної компетентності;
- моніторинг розвитку комунікативної та соціальної компетентності;
- впровадження тренінгових програм з розвитку комунікативних навичок, з творчої поведінки та соціальної взаємодії;
- організацію і проведення колективних творчих справ;
- організацію суспільно корисної діяльності та волонтерської роботи.

Аналіз літературних джерел та практика свідчать, що ефективність психолого-педагогічного супроводу розвитку соціальної креативності учнів забезпечують дотримання учасниками супроводу певних умов, до яких можна віднести:

- визнання пріоритету інтересів учня;
- формування єдиної позиції по відношенню до учня з боку всіх учасників супроводу;
- встановлення доброзичливих відносин;
- створення позитивного соціально-психологічного клімату в класі та школі;
- створення ситуації успіху;
- демонстрування цінності дитячих ідей;
- особистісний приклад дорослих;
- стимулювання самостійності, незалежності та відповідальності учнів при розв'язанні завдань;
- соціальне підкріплення творчої поведінки.

Таким чином, ефективний розвиток соціальної креативності учнів досягається при здійсненні психолого-педагогічного супроводу, в якому головним ціннісним орієнтиром є осо-

бистість учня, всебічне культивування його індивідуальних здібностей, внутрішньої свободи, творчого потенціалу.

Перспективи подальших розробок полягають у вивченні та науковому обґрунтуванні вікових особливостей розвитку соціальної креативності, використанні форм, методів, прийомів, що сприяють психолого-педагогічному супроводу розвитку соціальної креативності учнів. Необхідним є подальше осмислення методико-теоретичних питань проблеми та визначення конкретних шляхів запровадження у практику навчального закладу.

Література

1. Айрапетова В. А. Педагогическое сопровождение духовного становления старшеклассников в процессе их приобщения к русской культуре : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. А. Айрапетова. — С.Пб., 2005. — 184 с.
2. Євдокімов В. І. Креативність як фактор гуманізації освіти / В. І. Євдокімов, В. В. Луценко // За матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта». — Режим доступу: <http://conf.vstu.edu.ua/humer/2006/txt/061vvfgo.php>.
3. Левицкий И. Б. Развитие креативности школьников / И. Б. Левицкий, С. К. Турчак // Педагогика школьная. — Режим доступу: www.portalus.ru.
4. Луганська В. Соціальна креативність і лідерські здібності підлітків // Соціальна психологія. — 2006. — № 5. — С. 94–102.
5. Куницына В. Н. Межличностное общение : учеб. для вузов / В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. Н. Погольша. — С.Пб. : Питер, 2002. — 544 с.
6. Хаустова О. В. Педагогічний супровід розвитку духовного потенціалу вчителя у системі післядипломної педагогічної освіти // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти АПН України; голов. ред. В. В. Олійник. — К., 2009. — Вип. 11, ч. 1. — С. 173–179.

В. В. ЯГОДНІКОВА,

канд. пед. наук, кафедри педагогіки і психології ООІУВ.

Позакласне та позашкільне виховання

КРЕАТИВНІСТЬ В СТРУКТУРІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

1. Теоретичний підхід до вивчення креативності. Сутність феномена креативності

На початку третього тисячоліття в процесі здійснення демократичних реформ, що орієнтовані на національні й загальнолюдські цінності, відродження духовного потенціалу України мотивують соціальне замовлення на творчу особистість людини й громадянина, яка

бере активну участь у соціокультурних перетвореннях, орієнтована на самовдосконалення, є носієм нестандартного мислення. Ці завдання визначаються Законом України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Державною національною програмою «Освіта (Україна XXI століття)», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті та пріоритетними

положеннями Болонської декларації. У зазначених документах підкреслюється, що творчий розвиток є необхідною умовою життєдіяльності людини та пріоритетним напрямком у формуванні гармонійної особистості. Унікальна складова та рушійна сила цього процесу — креативне мислення особистості, що характеризується новизною свого продукту для суб'єкта та нестандартністю процесу його одержання.

Повсякденне життя доводить, що в сучасних складних умовах, які до того ж постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, здатна до генерування і використання нових ідей, задумів, підходів та рішень.

У результаті експериментальних досліджень вчених серед здібностей особистості була виділена здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися в мисленні від традиційних схем, швидко вирішувати проблемні ситуації і в такий спосіб досягати можливості самовдосконалення.

Аналіз історичних джерел свідчить, що людина завжди прагнула до самовираження та саморозвитку. Так, наприклад, у «Повчанні Володимира Мономаха дітям» (1053—1125) увага звертається на важливість розвитку у дітей ініціативи (як основи творчості), дотримання гуманних стосунків між людьми.

У сучасній психологічній літературі з'явилося поняття креативності, яке сформувалося як визначення потенціалу, внутрішнього ресурсу людини, що виступає умовою творчого саморозвитку особистості і є суттєвим резервом її самоактуалізації. Креативність виражається чуттєвістю до проблем, відкритістю до нових ідей та здатністю руйнувати чи змінювати стійкі стереотипи з метою створення нового, отримання нетривіальних, неочікуваних та нетипових вирішень проблем. Українські психологи (Є. С. Громов, В. О. Моляко) визначають креативність як здібність перетворювати діяльність на творчий процес і виділяють такі ознаки: оригінальність, евристичність, фантазія, активність, сконцентрованість, чіткість, чуттєвість.

Креативність охоплює деяку сукупність розумових та особистісних якостей, що визначають здатність до творчості, а також тих особливостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення в діяльності особистості, розвиваються і поєднуються з її провідними мотивами та проявляються як здатність до продуктивної зміни.

Прояви креативності є досить різноманітними. Це — швидкість, гнучкість, точність, оригінальність мислення, багата уява, почуття гумору, прихильність високим естетичним цінностям, ступінь деталізації образу, проблеми. Істотною умовою актуалізації цієї здатності є самовладання і впевненість в собі.

Дослідники відрізняють креативний продукт від креативного процесу. Продукт творчого

мислення оцінюють за його оригінальністю і за значенням, креативний процес — за чутливістю до проблеми, здатністю до синтезу, до відтворення відсутніх деталей, за швидкістю думки і т.д.

На думку дослідників, значна частина проявів креативності відноситься до особливостей процесу мислення, яке має поєднувати логічний та інтуїтивний підходи до проблеми, що вивчається та аналізується.

Деякі дослідники (Дж. Гілфорд, Е. П. Торренс) розглядають креативність як універсальну пізнавальну і творчу здібність особистості.

Сучасне розуміння креативності передбачає необхідність розкриття її місця в структурі психологічної компетентності педагога. Вона реалізується в умінні і готовності педагога до моделювання і розв'язання творчих, нестандартних завдань та ситуацій в процесі педагогічної взаємодії

2. До питання про психологічну структуру креативності педагога позашкільного закладу та її роль в моделюванні навчально-виховного процесу

Результати теоретичних досліджень та аналіз практичного досвіду навчально-виховного процесу в позашкільних закладах освіти дозволяють визначити основні компоненти креативності педагога:

- асоціативне мислення
- інтелектуальна гнучкість
- оригінальність, незвичність ідей
- генерація великої кількості ідей
- легкість, швидкість виконання завдання
- прагнення до краси
- здатність до виявлення і постановки нової проблеми.

Креативний підхід педагога позашкільного закладу до організації навчального процесу забезпечує такі умови, за яких у вихованців поєднуються набуті знання і нові способи їх використання для вирішення проблемних ситуацій. У такий спосіб забезпечується відхід від штампів, стандартів щодо оволодіння новими знаннями, правилами, інструкціями, розвиток у вихованця потреби у новизні пізнавальних проблем та нестандартному їх рішенні.

Креативний підхід педагога до навчально-виховного процесу в позашкільному закладі освіти передбачає його уявлення про кінцевий результат педагогічного процесу, бачення перспективи, визначення стратегії розвитку особистості дитини, формування ефективної стратегії співробітництва й співтворчості в навчальній діяльності.

Креативність педагога визначає інноваційний характер освітнього процесу, організацію навчання, результатом якого є створення нового знання, вирішення творчих завдань спільними зусиллями, у колективному пошуку, вона стимулює творчість вихованця. Саме співробітництво й співтворчість в навчальному процесі обумовлюють бажання дитини ділитися

з іншими радістю досягнення позитивного результату, враженнями про навчальні досягнення, насолоджуватися правом вибору способу вирішення проблеми і власного бачення нових ідей.

Креативний підхід до навчання припускає структурування навчального матеріалу на принципах самоорганізуючої пізнавальної діяльності. До них відносять: *принцип суб'єктності свідомості*, який передбачає, що в процесі пізнання забезпечується перетворення освітнього поля в процес породження ідей, гіпотез, проблем, знань, у цінності й особистісні змісти, при цьому педагог і вихованці є активними суб'єктами цього процесу; *принцип додатковості*, коли монолог педагога поступається місцем навчальному діалогу, взаємодії, співробітництву й співтворчості з вихованцями; *принцип відкритості* згідно з яким світ знань постає перед дитиною як особистісна цінність. Педагог не подає істину в готовому вигляді, а подає навчальну інформацію як процес відкриття.

Мистецтво викладача полягає в тому, щоб допомогти вихованцям знаходити протиріччя у своїх думках, поняттях, вчити бачити істину. Креативний підхід до освітнього процесу в позашкільному закладі реалізується через діалог педагога та вихованця, в якому розкривається творчий потенціал його учасників.

3. Креативність вихованця як результат педагогічної взаємодії в освітньому процесі у позашкільному закладі

Впровадження в навчально-виховний процес позашкільного закладу системи методів, прийомів, завдань, які сприяють розвитку креативних якостей як засобу формування успішної особистості вихованця, є важливим результатом педагогічної взаємодії педагога та його вихованців.

З цією метою педагог, керівник гуртка має розв'язувати наступні завдання:

- розвивати креативні якості вихованця: швидкість, гнучкість мислення, асоціативне мислення, оригінальність, здатність до творчості;
- підтримувати природні здібності дитини до творчості;
- створювати сприятливі умови для виявлення креативних якостей, оригінальності;
- створювати умови для професійного самовизначення;
- формувати у вихованців культуру праці, побуту, виховувати відповідальність за результати власної діяльності.

Педагоги позашкільних закладів Білгород-Дністровського міського Центру позашкільної освіти, Ізмаїльського районного та міського Центру позашкільної освіти, Ізмаїльського еколого-натуралістичного Центру позашкільної освіти та інших в своїй практичній діяльності використовують сучасні технології, ефективні форми, методи, засоби

освітнього процесу, звертають велику увагу на розвиток у вихованців креативних якостей. Значну увагу вони приділяють використанню інтерактивних технологій. Співпраця і співтворчість як основні складові інтерактивних технологій забезпечують створення сприятливої атмосфери і значно підвищують мотивацію вихованців. Так, наприклад, у Білгород-Дністровському міському Центрі педагоги створюють такі умови для учнів, коли очікування особистого успіху і незалежності в діях на заняттях гуртка породжує стан творчості. Саме тому в кожному з видів діяльності гуртківці планують та організують свої дії, а педагог виконує роль консультанта, фасилітатора, співрозмовника, особистого радника, партнера, наукового керівника, методичного наставника та координатора.

Реалізації завдань щодо формування креативних якостей особистості дитини сприяють такі організаційні компоненти ефективної діяльності гуртка: мета — сукупність ідей, для реалізації яких він створюється; взаємовідносини, які народжуються й розвиваються в діяльності, спілкуванні й інтегрують у добрі взаємовідносини; діяльність, що забезпечує реалізацію мети; керівник гуртка та вихованець, які здійснюють цю діяльність; середовище (соціальне, природне, предметно-естетичне); навчально-виховна діяльність, які забезпечують інтеграцію компонентів у цілісну систему і розвиток цієї системи.

У вихованні креативних якостей особистості дитини Білгород-Дністровський міський Центр дитячої творчості (директор А. Й. Трегубова) зосереджує увагу на моделюванні, побудові навчально-виховного процесу з урахуванням його гуманістичної орієнтації, щоб допомогти гуртківцю у виборі поведінки на основі свідомої дії і відповідно до цінностей суспільства, в якому живе людина; демократизації життєдіяльності гуртка; розвитку компонентів творчого колективу гуртка; соціальному захисту гуртківців. Функціонування навчально-виховного процесу як педагогічної взаємодії сприяє формуванню компетентностей вихованців як прогнозованого результату спільної творчої роботи, зміцненню стосунків, взаємодії та співробітництва дітей і дорослих, які беруть участь у навчально-виховному процесі.

Досвід кращих педагогів позашкільних закладів свідчить про те, що спільною умовою організації педагогічного процесу, в якому виховуються креативні якості особистості дитини, є створення ситуації успіху, атмосфери пошуку й творчості, конструктивного проблемно-діалогічного спілкування педагога і учнів, відмови педагога від менторської функції, його перехід на позиції фасилітатора, консультанта, помічника і партнера.

Діяльність педагогів позашкільних закладів Одещини переконливо доводить, що успіху досягає той педагог, який дотримується засад

педагогічної етики, поважає гідність дітей, пам'ятає, що всі діти наділені здібностями від природи. З таких позицій можливе виявлення і розвиток здібностей та індивідуальних можливостей кожного вихованця як передумови виявлення його креативних якостей. «Від творчого заняття — до креативного власного «Я» — саме так можна визначити шлях дитини, який вона проходить у своєму зростанні на заняттях гуртка. Важливо забезпечити психолого-педагогічні умови для постійного пошуку оптимальних оригінальних рішень поставлених завдань, розвиток креативного мислення дитини, здатність її бачити проблему, виявляти суперечності, створювати передумови для розвитку творчої фантазії, прагнення ефективного результату за конкретних умов праці, високий рівень загальної культури. Саме на таких психолого-педагогічних засадах свою роботу з вихованцями будують Ю. А. Коган, директор Одеського міського центру хореографічного мистецтва; А. В. Гонтаренко, керівник гуртка еколого-натуралістичного центру Суворовського району; Г. І. Потапова, керівник гуртка Ізмаїльського районного центру дитячої та юнацької творчості; Н. Г. Адзеріхо, директор Арцизького районного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді; Т. В. Клепанчук, директор Березівського районного центру дитячої та юнацької творчості; Н. І. Кондрашова, директор Будинку творчості юних техніків «Тоніка» Суворовського району; Л. І. Качій, керівник гуртка Станції юних техніків Суворовського району; С. Д. Панасенко, керівник гуртка Фрунзівського будинку дитячої творчості; С. В. Шпак, керівник гуртка, методист Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання; В. В. Дьяченко, методист Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання; О. Задерей, методист Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання; Т. І. Маляренко, керівник гуртка Кілійської районної станції юних техніків; І. Г. Рудь, керівник гуртка Котовського міського центру дитячої творчості; Т. М. Биковська, керівник гуртка Овідіопольського районного будинку творчості дітей та юнацтва; І. В. Самойленко, керівник гуртка СЮН Суворовського району; Л. А. Цубенко, методист Овідіопольського районного будинку творчості дітей та юнацтва; Ю. І. Мирівська, керівник хореографічного гуртка Одеського міського Палацу дитячої та юнацької творчості; О. А. Бедіян, керівник гуртка Іллічівського міського будинку дитячої та юнацької творчості; І. Г. Сарвіров, методист вищої категорії Ізмаїльського міського центру позашкільної роботи та дитячої творчості імені А. П. Гайдара; І. І. Югова, психолог Центру дитячої та юнацької творчості «Промінь» Малиновського району м. Одеси; Н. О. Цвікова, заступник директора з навчально-виховної роботи Білго-

род-Дністровського міського центру дитячої творчості; О. В. Шевчук, методист Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання; О. В. Проданова, заступник генерального директора Одеського обласного гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання; Л. І. Горбан, М. П. Кара — керівники гуртків Новотроїнівського НВК Болградського району; А. І. Падука, керівник Одеського театрального ліцею; Т. Г. Аргатюк, керівник гуртка Овідіопольської СЮТ; Т. І. Циня, керівник гуртка Комінтернівського РЦДЮТ.

Узагальнюючим проявом креативності особистості педагога є сформований індивідуальний стиль його діяльності, який характеризується використанням певного кола сучасних педагогічних технологій, постійним самовдосконаленням і саморозвитком особистісних і професійних якостей, збагаченням і поглибленням світоглядних знань, досягненням самореалізації в процесі діяльності.

Подальше вивчення креативності та її місця в структурі психолого-педагогічної компетентності педагога позашкільного закладу дозволить виявити шляхи та засоби педагогічної взаємодії в системі «педагог-вихованець», результатом якої є встановлення креативності особистості дитини, готової до творчої праці, саморозвитку та самовдосконалення.

Література

1. Барко В. І. Як визначити творчі здібності дитини? / В. І. Барко, А. М. Тютюнников. — К. : Україна, 1991. (Сім'я і суспільство).
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. — К. : ІЗМН, 1998.
3. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : монографія / О. В. Биковська. — К. : ІОЦ АЛКОН, 2008.
4. Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству / Д. Б. Богоявленская. — М. : Знание, 1981. — (Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Педагогика и психология» ; № 10).
5. Волощук І. Структура творчих здібностей // Українська мова і література в школі. — 2002. — № 6.
6. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. — С.Пб. : Союз, 1997.
7. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). — К. : Райдуга, 1994.
8. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления / Д. Дьюи; пер. с англ. Н. М. Николаевой ; под ред. Н. Д. Виноградова. — М. : Совершенство, 1997.
9. Киринос Д. И. Индивидуальность и творческое мышление / Д. И. Киринос. — М. : Наука, 1992.
10. Ковбасенко Л. І. Ідеологічні засади діяльності позашкільного навчального закладу.
11. Концепція загальної середньої освіти // Педагогічна газета. — 2002. — № 1.
12. Креативная педагогика и психология : учеб. пособие. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Академический Проект, 2004.
13. Кульчицкая Е. И. Диагностика творческих способностей детей / Е. И. Кульчицкая. — К. : Знание, 1996.
14. Лернер И. Я. Поисковые задачи в обучении как средство развития творческих способностей : сб. науч. творчество / И. Я. Лернер ; [под ред. С. Р. Микульского, М. Г. Ярошевского]. — М. : Наука, 1969.

15. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу ; [пер. с англ. А. М. Татлыбаевой]. — С.Пб. : Евразия, 1999.
16. Моляко В. А. Психология детской одарённости / В. А. Моляко, Е. И. Кульчицкая, Н. И. Литвинова. — К. : Знание, 1995.
17. Павлова Л. М. Нові підходи до організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах // Шляхи підвищення інноваційного потенціалу позашкільних навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф. / М-во освіти і науки України [та ін.]. — Біла Церква, 2004.
18. Про стан та перспективи розвитку позашкільної освіти. Рішення колегії МОН України від 27.11.2008 р. № 14/3-3 // Інформаційний збірник МОН України. — 2009. — № 1—3.
19. Пустовіт Г. П. Концептуальні засади сучасної позашкільної освіти і виховання учнів : наук.-метод. посіб. / Г. П. Пустовіт. — К. : Грамота, 2005.
20. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кітченко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пехоти. — К. : А. С. К., 2002.
21. Психология творчества: общая, дифференциальная, прикладная / [Я. А. Пономарев, И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов и др.] ; под ред. Я. А. Пономарева. — М. : Наука, 1990.
22. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. — Минск : Харвест, 1997.
23. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання [Текст] : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. — К. : А. С. К., 2004.
24. Хуторской А. В. Развитие одарённости школьников: Методика продуктивного обучения : пособие для учителя. — М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. — (Педагогическая мастерская).
25. Torrance E. P. The nature of creativity as manifest in the testing. — Cambr. : Press, 1988.

Т. М. КОЗІНА,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології ООІУВ,

Р. І. НІКІТЕНКО,

зав. науково-методичною лабораторією творчого розвитку особистості ООІУВ.

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ВИХОВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Початок третього тисячоліття характеризується глобалізацією суспільства в цілому з перетвореннями в усіх сферах діяльності. Значних змін зазнала соціальна система суспільства. Розглядаючи школу як частину цієї системи, варто зазначити, що це цілісна, відкрита, динамічна соціально-педагогічна структура. Важливе місце в цій структурі займає процес виховання (мета, завдання, зміст, наповнюваність, форми, методи), що постійно потребує змін та корекції.

Незайвим буде нагадати, що метою виховання є створення умов для цілеспрямованого розвитку морально-духовної, життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал; створення та проектування цілісної моделі виховної системи на основі національних та загальнолюдських цінностей.

Сучасний зміст виховання — це науково обґрунтована система загальнокультурних та національних цінностей, сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, природи, культури, самої себе. Змістовий компонент процесу виховання, шляхи побудови цілісної моделі виховання, формування навчально-виховного середовища обґрунтовані в Концептуальних засадах Основних орієнтирів виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів України. Цей документ не втратив своєї актуальності і є основою змістового наповнення виховної діяльності.

Спостереження засвідчують, що значна частина шкіл працює в правильному руслі. Створені та ефективно діють різнопланові виховні системи: Школа соціального партнерства, Школа козацько-лицарського виховання, Соціально-економічна модель розвитку інтелектуальних та творчих здібностей учнів, Модель виховної системи сільської школи «Єдність», Школа творчості, добра і успіху, Школа екологічної культури, Школа сприяння гуманістичному вихованню дитини (програма «Шкільний Оскар»), Модель «Квалікативна освіта + ефективна система виховання = компетенції особистості + успіх», Модель «Сучасні технології + творчість = УСПІХ».

Значний досвід мають навчальні заклади області в забезпеченні ефективної діяльності створених моделей, що сприяють збереженню і зміцненню здоров'я особистості, а саме:

- Школа сприяння здоров'ю — освітній простір для формування життєвої компетентності як основи успіху та самовдосконалення особистості (Липецька ЗОШ Котовського району)
- Від Школи високої екологічної культури до Школи культури здоров'я (Суворовська ЗОШ Ізмаїльського району)
- Школа культури здоров'я — Школа гармонійного розвитку (Шабська ЗОШ І—ІІІ ст. № 1 Білгород-Дністровського району)
- Школа культури здоров'я — Школа розвитку сучасної компетентної особистості (гімназія № 8 м. Одеси)
- Школа сприяння здоров'ю «Гармонія»

Культура. Творчість» (ЗОШ № 3 м. Білгород-Дністровського)

- Школа вільного розвитку — Школа сприяння здоров'ю «Інтелект. Здоров'я. Творчість» (Татарбунарський НВК «ЗОШ — гімназія»)

- Школа культури здоров'я «КОМПЕТЕНТНІСТЬ + ТВОРЧІСТЬ + ПАРТНЕРСТВО + РОДИННІСТЬ = УСПІХ» (Вилківська ЗОШ І—ІІІ ст. № 1 Кілійського району)

- Школа сприяння здоров'ю — Школа ефективного розвитку компетентної творчої особистості («Вилківська ЗОШ І—ІІІ ст. — лицей» Кілійського району)

- Школа культури здоров'я — школа партнерства (Кам'янська ЗОШ І—ІІІ ст. Ізмайльського району).

Позитивним є те, що в Котовському районі всі навчальні заклади підпорядковані моделі виховної системи сільського району «Виховний простір».

Варто відзначити значні напрацювання навчальних закладів міста Одеси з проблеми «Консолідація зусиль вихователів, педагогів, сім'ї та громадськості щодо поліпшення всебічного виховання і навчання юних одеситів». У відповідності до ст. 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» видано розпорядження Одеського міського голови № 1599-01р від 27.07.2009 р. «Про оголошення 2009/2010 навчального року — Роком консолідації зусиль вихователів, педагогів, сім'ї та громадськості щодо поліпшення всебічного виховання і навчання юних одеситів», яке має на меті консолідацію зусиль усіх учасників навчально-виховного процесу щодо зміцнення зв'язку родини з навчально-виховними закладами, виховання юного одесита, громадянина, спроможного взяти на себе відповідальність за майбутнє нашого міста і держави. У рамках Року консолідації проведено міський конкурс проектів закладів освіти міста «Партнерство заради виховання». Створено електронний банк проектів, які стали переможцями цього заходу.

Світ, в якому живуть наші діти, стрімко змінюється: руйнуються суспільні цінності, життєві орієнтації, певні стереотипи, які спонукають до оновлення навчально-виховної системи закладів освіти.

Однак існуюча система виховання не повною мірою використовує досягнення психолого-педагогічної науки, не завжди враховує тенденції та перспективи розвитку людства, вимоги до формування особистості ХХІ століття. В основному заклади декларують те, що хотіли б змінити, доповнити, поновити, але механізми для реалізації відсутні. Це обмежує підготовку учнів до продуктивної соціалізації їх у нових суспільно-економічних та інформаційних умовах.

Турбує той факт, що в освітній практиці не знайшов належного застосування системний підхід до організації виховної діяльності, ство-

рення індивідуальних виховних моделей у кожному навчальному закладі області.

В основному планування здійснюється за напрямками виховання (громадянське, правове, превентивне, моральне тощо) та заходів, які забезпечують їх реалізацію. У кращому випадку — це система заходів, що відображає установлену циклограму навчального року. Відбулися зміни і в назвах: напрям діяльності замінено на програму, проект; захід, бесіду — на рольову, ділову гру, шоу — концерт, тренінг.

На жаль, у переважній більшості випадків нововведень сучасного спрямування у змістовому наповненні виховної діяльності не спостерігається. У підготовці таких заходів діти залишаються простими виконавцями волі дорослих, які планують, контролюють та оцінюють їх проведення.

Варто підкреслити важливість змістового компонента сценаріїв, який має забезпечити навчальне, розвивальне та виховне наповнення, де розглядаються певні проблеми, подаються конкретні способи їх вирішення, визначаються життєві перспективи, приділяється увага дитині як особистості. Слід нагадати слова Ш. О. Амонашвілі, що вихователі разом зі своїми цілями, завданнями, цінностями, смислами мають зміститися «в бік реального життя дитини так, щоб завдання виховання й життя певною мірою співпали».

Ознайомлення з навчально-виховною діяльністю закладів, спостереження, групові та індивідуальні бесіди з методистами, заступниками директорів з виховної роботи дали змогу визначити певні перешкоди на шляху до забезпечення ефективного виховання. Серед них слід виокремити наступні:

- нереальні завдання виховання (всебічний, гармонійний розвиток особистості, створення умов для самореалізації особистості...). Ці завдання нічим не підкріплені, відсутнє ресурсне забезпечення;

- величезні кількісні зусилля дорослих не перетворюються в якісні показники. Цьому є ряд причин: несприйняття дітей як рівноправних партнерів педагогічної взаємодії; модель уявного успіху не завжди співпадає з реальністю; вплив на виховання школярів зовнішнього навколишнього середовища (яке не завжди є сприятливим); часткове самоусунення сім'ї, батьків від виховання дитини;

- формальне копіювання сучасних форм роботи, «чужого» досвіду, а не творче використання певних ідей. Педагоги прагнуть застосувати вже напрацьований досвід з того чи іншого питання і очікують на позитивний результат у короткий термін. Важливо творчо підходити до опрацювання наукових розробок та на їх основі здійснювати своє напрацювання, враховуючи специфіку навчального закладу, класного колективу, регіональні особливості, місцеві ресурси;

- плани з неефективними формами та мето-

дами роботи. У багатьох школах переважають вербальні методи впливу на особистість. Недостатня увага приділяється самоврядуванню школярів, залученню їх до суспільно значущої діяльності. Форми роботи орієнтовані на процес, а не на результат: розвиток компетентностей через різні види діяльності;

— проведення компетентної діагностики, яка б сприяла виявленню нахилів та обдарувань особистості. Відсутність певних спеціалістів у цій галузі. Не завжди правильний підбір інструментарію зводить діагностування до примітивної форми;

— незабезпеченість прозорості загального та адміністративного аналізу, моніторингових досліджень. Відсутність збалансованого інструментарію для проведення моніторингу якості виховної діяльності;

— відсутність уваги педагогів до захоплень, внутрішнього світу дитини, а відтак — ослаблений інтерес учнів до внутрішнього життя школи, класу;

— відсутність мотивації спрямованості учнів на підвищення свого виховного рівня, самовдосконалення, самоутвердження, вміння самореалізуватися в соціумі, стати конкурентоспроможним.

На нашу думку, щоб у тій чи іншій мірі подолати ці перешкоди, варто розробити довгострокову програму міського/районного рівня самореалізації будь-якої системи. Важливо, щоб до створення та реалізації цієї програми долучилися органи місцевого самоврядування, органи державного управління, державні структури, громадські організації.

Адміністрації кожного навчального закладу доцільно зробити реальний аналіз виховної ситуації, внести корективи, спрямувати свою діяльність на усунення проблем та недоліків.

Керівникові закладу, його заступникам, класним керівникам, вчителям-предметникам, усім учасникам навчально-виховного процесу слід проявляти справжню зацікавленість реальним життям дітей, спрямовувати їхню діяльність у правильне русло, залучати до процесів творення шкільного життя.

Важливим моментом є створення необхідного ресурсного забезпечення процесу виховання, властивого тільки цьому навчальному закладу, формування на основі наукових досягнень, досвіду роботи шкіл України, області, району своєї виховної системи, моделі, виховної роботи.

Вищим рівнем розвитку виховної системи є створення та ефективність дії єдиного виховного простору, який суттєво впливає на життєдіяльність учня та педагога. Це простір соціальних, культурних, життєвих виборів особистості, яка самореалізується в різних виховних середовищах: навчальному (школа), позашкільному (позашкільній навчальній заклад), дитячих об'єднаннях, громадських організаціях, клубах, творчих майстернях.

Значне місце у розвитку виховної системи займає педагог. Варто визначити акценти в науково-методичній роботі з педагогічними кадрами і спрямувати їх на формування професійних, соціальних, спеціальних і методичних компетентностей. На обласному рівні створена та ефективно діє система методичної роботи з методистами районних/міських методичних кабінетів, заступниками директорів з виховної роботи, керівниками МО класних керівників, регіональними координаторами Національної мережі Шкіл сприяння здоров'ю, керівниками навчальних закладів Національної мережі Шкіл сприяння здоров'ю. На належному рівні працюють творчі групи заступників директорів та педагогів-організаторів.

У відповідності до плану здійснюється навчання на курсах підвищення кваліфікації. Однак існує певна проблема у наповнюваності груп заступників директорів з виховної роботи. Для її вирішення розглядається можливість переведення даної категорії педагогічних працівників на очні курси тривалістю до 14 діб.

Діяльність науково-методичної лабораторії проблем виховання у міжкурсовий період спрямована на забезпечення ефективного предметно-методичного сервісу.

Періодично методисти лабораторії надають індивідуальні та групові консультації керівникам навчальних закладів, заступникам директорів з виховної роботи, педагогам-організаторам, класним керівникам з основних питань організації навчально-виховного середовища. Готують матеріали перспективного педагогічного досвіду з проблем виховання та забезпечують навчальним закладам можливість використовувати їх в своїй діяльності.

Значна увага приділяється підготовці матеріалів з досвіду роботи до друку в періодичних, методичних виданнях різних рівнів (обласному, Всеукраїнському).

Педагоги залучаються до участі у конкурсах районних/міських, обласних рівнів («Сучасний класний керівник», «Сучасний заступник директора з виховної роботи», «Сучасний педагог-організатор»). Традиційно велика кількість творчих матеріалів подається на Ярмарок педагогічних ідей та технологій (2006, 2009 рр.).

Так, у 2009/2010 н. р. проведено заочний обласний конкурс «Педагог-організатор—2010» з чотирьох номінацій:

- педагоги-організатори навчальних закладів нового типу;
- педагоги-організатори міських загальноосвітніх навчальних закладів;
- педагоги-організатори сільських загальноосвітніх навчальних закладів;
- педагоги-організатори шкіл-інтернатів.

У конкурсі взяли участь 38 учасників — переможців районних/міських турів, а саме: м. Одеса — 5, м. Южне — 1, м. Білгород-Дністровський — 1, м. Іллічівськ — 1, м. Ізмаїл — 2, м. Котовськ — 1; райони об-

ласті: Ананьївський — 1, Балтський — 2, Біляївський — 3, Білгород-Дністровський — 1, Болградський — 3, Ізмаїльський — 1, Великомихайлівський — 1, Кілійський — 1, Котовський — 1, Любашівський — 2, Овідіопольський — 2, Савранський — 1, Ренійський — 2, Тарутинський — 1, Татарбунарський — 3, Фрунзівський — 1, Ширяєвський — 1.

Переможцями стали:

— Чебан Катерина Іванівна, педагог-організатор Великодальницького навчального комплексу «Школа — гімназія» Біляївського району в номінації «Педагоги-організатори навчальних закладів нового типу (гімназій, ліцеїв, колегіумів)»

— Мишляєва Ірина Яківна, педагог-організатор ОСШ № 40 I—III ступенів м. Одеси в номінації «Педагоги-організатори міських загальноосвітніх навчальних закладів»

— Коваленко Лариса Степанівна, педагог-організатор Випаснянської ЗОШ I—II ступенів Білгород-Дністровського району в номінації «Педагоги-організатори сільських загальноосвітніх навчальних закладів»

— Матернюк Світлана Борисівна, педагог-організатор Балтської загальноосвітньої школи-інтернату № 2 I—II ступенів в номінації «Педагоги-організатори шкіл-інтернатів».

Доцільно організувати ефективне навчання керівників, педагогів на районному/міському рівні. Методична служба повинна своєчасно надавати висококваліфіковану допомогу, адекватну викликам часу, яка б передбачала такі «сервісні» послуги:

— предметно-методичний сервіс (індивідуальне та групове консультування з основних проблем навчально-виховного процесу);

— моніторинговий сервіс (розробка критеріїв та проведення моніторингових досліджень);

— маркетинговий сервіс (визначення ступеня задоволення запитів вихованців, їх батьків, громадськості в сфері виховання);

— експертний сервіс (науково-методичний супровід, експертиза виховних проєктів, рецензування, редагування);

— консалтинговий сервіс (пошук, накопичення, систематизація інноваційних технологій).

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в усьому вирі змін, динаміці перетворень, різноманітності педагогічних стратегій організації виховного процесу — важливо не загубити дитину як особистість, передбачити визначення індивідуальної траєкторії соціального розвитку кожного учня, включення у різні види діяльності, розкриття потенціалу особистості як у навчальній, так і виховній діяльності, надання можливості для саморозвитку й самореалізації.

Література

1. Бех І. Д. Ціннісні наголоси у сучасному вихованні // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. пр. — Кам'янець-Подільський, 2007. — Вип. 10.

2. Освіта України. — 2007. — № 59 (839). — Спецвипуск.

3. Виховна робота в школі. — 2010. — № 3, 4.

4. Задорожна Л. К., Фролова С. І. Методичні рекомендації щодо організації і проведення лекційних занять в системі післядипломної освіти педагогічних працівників // Наша школа. — 2008. — № 5–6.

5. Поляков С. Д. Реалістичне виховання // Завуч. — 2005. — № 23–24. — Спецвипуск.

С. І. ШЕРЕМЕТ,

завідуюча науково-методичною лабораторією проблем виховання ООІУВ.

ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЗДОРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЖИТТЯ ДЛЯ ДІТЕЙ — ЗАБЕЗПЕЧИТИ КРАЩЕ МАЙБУТНЄ

Загальновідомо, що доля будь-якої нації, держави, спільноти у майбутньому залежатиме від того, якими виростуть діти. Тож інвестиції, вкладені у дитинство сьогодні, обов'язково повернуться суспільству сторицею: гуманізмом, демократією, громадянськістю, цивілізаційністю.

«Випереджальний розвиток освіти забезпечить рівень життя, гідний людини XXI століття» — зазначено в Національній доктрині розвитку освіти. Сучасний етап процесу модернізації освіти характеризується інтенсивними пошуками нового в теорії й практиці навчання та виховання, перспективних підходах до активного впровадження нових освітніх технологій, оригінальних педагогічних ідей, освітніх

моделей, здоров'язберігаючих технологій, спрямованих на створення умов для ЯКІСНОЇ ОСВІТИ, результатів освіти конкретної особистості (її освіченості, навченості, науковості, рівня розвитку здібностей, зокрема творчих; сформованості системи ціннісних орієнтацій тощо) [10]. Проте дуже важливо, щоб за процесами реформування та модернізації не забули про здоров'я тих, заради кого ці процеси відбуваються і ким вони здійснюються — «Навчаючи, не згуби здоров'я дитини, не призводь до емоційного вигорання найбільш творчих і активних педагогів». Як свідчать дослідження та педагогічна практика, навчальні заклади України перебувають на стадії інтенсивного розвитку, структурування, моделювання, по-

шуку оптимальних шляхів методичного забезпечення та ефективного впровадження медико-педагогічних оздоровчих інновацій, спрямованих на реалізацію принципу: «Школа майбутнього — школа здоров'я, радості, духовності та інтелекту».

В. О. Сухомлинський писав: «Турбота про здоров'я людини, тим більше про здоров'я дитини, — це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм, не перелік вимог до режиму харчування, праці та навчання. Це, перш за все, турбота про гармонійну повноту усіх фізичних та духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості».

Розвиток мережі навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю

Відповідно до вимог Всесвітньої організації охорони здоров'я в різних країнах світу проводяться різноманітні конкурси, огляди, презентації Шкіл сприяння здоров'ю. Україна продовжує брати активну участь в Європейському русі, розвиваючи з 2003 року мережу навчальних закладів Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, до якої входить більше чотирьох тисяч загальноосвітніх навчальних закладів. З метою розширення Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю в Україні проведено три Всеукраїнських конкурси-захисти сучасної моделі навчального закладу (дошкільного, загальноосвітнього, позашкільного та професійно-технічного) — Школи сприяння здоров'ю (2003, 2006, 2009 рр.). Вже розпочалася підготовка до четвертого конкурсу, який відбудеться в 2012 році. В Одеській області продовжується робота щодо розвитку обласної мережі навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю (з 2003 р.), до якої входять 44 навчальних заклади.

Одеський обласний інститут удосконалення вчителів здійснює координаційну, науково-методичну та консультативну діяльність щодо подальшого розвитку обласної мережі навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю, основними напрямками якої є:

- координація методичного забезпечення діяльності навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю;

- визначення та підтримка навчальних закладів, які розробляють шкільну політику здоров'я, активно працюють над вирішенням завдань розбудови здоров'язберігаючого, здоров'яформуючого середовища, виховання здорового покоління, зміцнення і збереження здоров'я дітей, учнівської молоді;

- сприяння творчим педагогічним пошукам інноваційних педагогічних систем навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю, інноваційних здоров'язберігаючих педагогічних технологій навчання і виховання;

- розвиток навчальних закладів культури здоров'я, пріоритет діяльності яких ґрунтується на культурно-історичних національних та загальнолюдських цінностях;

- науково-методична допомога навчальним закладам у створенні моделей Шкіл культури здоров'я в умовах інтенсивного використання новітніх, інформаційних технологій навчання, побудови цілісної, педагогічно доцільної системи навчально-виховного процесу, створення науково-освітнього, навчально-виховного **ОБ'ЄДНАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я** на засадах партнерства вчителів, дітей, родин та громадськості;

- організація та проведення обласних науково-методичних і науково-практичних семінарів, семінарів-тренінгів, конференцій, методичних фестивалів, презентацій, дискусій, «круглих столів», конкурсів, обласних Ярмарків педагогічних ідей і технологій тощо;

- впровадження національних та міжнародних програм щодо формування навичок безпечного і здорового способу життя;

- соціально-психологічний супровід навчально-виховного процесу;

- діяльність обласних опорних Шкіл перспективного педагогічного досвіду;

- методична підготовка районних (міських) координаторів Шкіл сприяння здоров'ю, керівників навчальних закладів;

- вивчення, узагальнення та поширення досвіду роботи діяльності кращих навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю, друкування матеріалів досвіду;

- інформаційно-методичне забезпечення учасників навчально-виховного процесу Шкіл сприяння здоров'ю, громади;

- формування позитивного іміджу навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю;

- формування суспільної думки щодо пріоритету захисту здоров'я дитини, вирішення проблем захисту та збереження життя і здоров'я підрастаючого покоління.

За підсумками третього Всеукраїнського конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю (2009 р.) його переможцями визнано 121 педагогічний колектив навчальних закладів України, з них — 12 (9,91 %) педагогічних колективів Одещини (наказ МОН України від 07.12.2009 р. № 1102, див. «Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України» № 3, 2010 р., сайт www.mon.gov.ua). Вітаємо переможців Конкурсу, яких включено до Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю:

1. Одеська гімназія № 8 (директор Л. М. Паул)

2. Одеська загальноосвітня школа І—ІІІ ст. № 44 (директор О. В. Буйневич)

3. Загальноосвітня школа І—ІІІ ст. № 3 м. Білгорода-Дністровського (директор Т. П. Лимаренко)

4. Українська гімназія № 1 м. Іллічівська (директор Л. Ф. Антонова)

5. Навчально-виховний комплекс «Балтська загальноосвітня школа І—ІІІ ст. № 2 — гімназія» Балтського району (директор Л. А. Доні)

6. Шабська загальноосвітня школа І—ІІІ ст. № 1 Білгород-Дністровського району (директор С. М. Тихоплав)

7. Навчально-виховний комплекс «Кам'янська загальноосвітня школа І—ІІІ ст. — гімназія» Ізмаїльського району (директор Т. А. Саказли)

8. Навчально-виховний комплекс «Вилківська загальноосвітня школа І—ІІІ ст. — ліцей» Кілійського району (директор А. Г. Соловійова)

9. Вилківська загальноосвітня школа І—ІІІ ст. № 1 Кілійського району (директор П. І. Іванова)

10. Липецька загальноосвітня школа І—ІІІ ст. Котовського району (директор В. С. Маланюк)

11. Державний професійно-технічний навчальний заклад «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування» (директор Л. Є. Висоцька)

12. Авторська школа-комплекс М. П. Гузика м. Южного (директор М. П. Гузик), яка визначена освітньо-інформаційним центром з розвитку Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю.

Конкурсна комісія Всеукраїнського конкурсу відзначила високий рівень підготовки навчальними закладами конкурсних матеріалів.

В Одеській області продовжується пошук оригінальних педагогічних ідей щодо створення:

— сучасної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю в межах загальної середньої освіти та в умовах інтенсивного використання новітніх, інформаційних технологій навчання;

— науково-освітнього, навчально-виховного об'єднання культури здоров'я для розвитку здорової дитини, формування у дітей та молоді свідомого ставлення до власного життя і здоров'я, оволодіння навичками безпечного життя та здорової поведінки (на засадах партнерства вчителів, дітей, родин та громадськості).

Так, за підсумками обласного Ярмарку педагогічних ідей та технологій — 2009, рішенням експертної комісії п'ять моделей навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю визнано авторськими. «Посвідчення Автора» отримали:

№	Прізвище, ім'я, по батькові авторів	Повна назва навчального закладу	Модель навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю
1.	Ступкевич Олена Анатоліївна	Одеська гімназія № 8	Школа культури здоров'я — Школа розвитку сучасної компетентної особистості
2.	Тихоплав Сергій Миколайович	Білгород-Дністровський район, Шабська загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів № 1	Школа сприяння здоров'ю — Школа гармонійного розвитку особистості
3.	Соловійова Алла Георгіївна Сивізіна Ніна Петрівна Маляренко Тетяна Іванівна	Кілійський район, Навчально-виховний комплекс «Вилківська загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — ліцей»	Школа сприяння здоров'ю — Школа ефективного розвитку компетентної творчої особистості
4.	Іванова Прасковія Іванівна Кравченко Тетяна Юріївна Унгарова Марина Павлівна Бирченко Наталія Іванівна	Кілійський район, Вилківська загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів № 1	Школа сприяння здоров'ю «Компетентність + творчість + партнерство + родинність = успіх»
5.	Ісаєва Людмила Миколаївна	Котовський район, Липецька загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів	Школа сприяння здоров'ю — освітній простір для формування життєвої компетентності як основи успіху та самовдосконалення особистості

Нагороджені дипломами і грамотами обласного Ярмарку педагогічних ідей та технологій — 2009:

№	Прізвище, ім'я, по батькові авторів	Повна назва навчального закладу	Модель навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю
1.	Буйневич Олена Валеріївна	Одеська загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів № 44	Модель Школи сприяння здоров'ю «Барвистий світ твого життя»
2.	Лимаренко Тетяна Петрівна	Білгород-Дністровська загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів № 3	Школа сприяння здоров'ю «Гармонія, Культура, Творчість»
3.	Антонова Лідія Федорівна Попова Ірина Михайлівна	Українська гімназія № 1 м. Іллічівська	Українська гімназія № 1 м. Іллічівська — Школа духовності — Школа культури здоров'я та соціального партнерства
4.	Доні Лілія Анатоліївна Гриньова Ірина Григорівна Слепа Тетяна Дмитрівна Чокова Ірина Георгіївна	Балтський район, Навчально-виховний комплекс «Балтська загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів № 2 — гімназія	Школа сприяння здоров'ю — Школа соціалізації особистості
5.	Саказли Тамара Андріївна Іванова Наталія Вікторівна Лефтерова Марія Іванівна Калараш Олена Петрівна	Ізмаїльський район, Навчально-виховний комплекс «Кам'янська загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — гімназія»	Школа культури здоров'ю — школа партнерства

Рішенням вченої ради Одеського ОІУВ (протокол № 3 від 24.04.2009 р.) схвалено узагальнені матеріали досвіду роботи переможців обласного етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту Шкіл сприяння здоров'ю, які були представлені кафедрою педагогіки і психології, та надані рекомендації до друку 11 роботам. Творчою групою при науково-методичній лабораторії про-

блем виховання ООІУВ підготовлена до друку методична збірка «Школа культури здоров'я в інтересах дітей та створення кращого світу» (з досвіду роботи навчальних закладів Національної мережі Шкіл сприяння здоров'ю Одещини) (видання збірки заплановано у липні-серпні 2010 р.), одинадцять статей надруковано в науково-методичних та професійних журналах.

Про підсумки участі Одеського обласного інституту удосконалення вчителів та навчальних закладів Національної мережі шкіл здоров'я Одещини у Міжнародній виставці «Сучасна освіта — 2010»

24–26 лютого та 17–19 березня 2010 року в м. Києві проходила тринадцята Міжнародна виставка «Сучасна освіта — 2010».

Організатори виставки: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Компанія «Виставковий світ».

В програмі роботи Міжнародної виставки були:

- виставки-презентації навчальних закладів,
- «круглі столи»,
- семінари,
- міжнародні науково-практичні конференції,
- майстер-класи та інше.

В організації Міжнародної виставки взяли участь вчені Національної АПН України, педагоги, керівники МОН і МОЗ України та закладів освіти. Учасники Міжнародної виставки взяли участь у презентації проекту НАПН України і Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназії», «Педагоги-новатори в Україні», що акумулює актуальний та ефективний освітянський досвід в нових умовах, автори якого відзначаються найвищими освітянськими нагородами.

На запрошення О. І. Виговської, головного і наукового редактора Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназії», в роботі Міжнародної виставки взяли участь Одеський ОІУВ та навчальні заклади Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю Одещини — переможці Всеукраїнського конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю — 2009.

У рамках Міжнародної виставки з 17 по 19 березня 2010 року на виставковому стенді Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназії» демонструвалася експозиція за темою: «Національна мережа шкіл здоров'я України: збереження здоров'я учня у сучасному навчальному закладі». За поданням О. І. Виговської в цій експозиції на виставковому стенді від Одещини (банер, розмір 2,00x2,50) було презентовано:

• Одеський ОІУВ «Напрямки діяльності Одеського обласного інституту удосконалення вчителів щодо подальшого розвитку обласної мережі навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю».

• Навчальні заклади Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю Одещини — переможці Всеукраїнського конкурсу-захисту су-

часної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю — 2009.

До виставкового стенду були підготовлені візитівки досвіду роботи Одеського ОІУВ щодо розвитку обласної мережі навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю та 12 моделей навчальних закладів Одещини — Шкіл сприяння здоров'ю — учасників Міжнародної виставки.

17 березня 2010 рік (м. Київ)

Учасники Міжнародної виставки біля експозиції Всеукраїнського науково-практичного журналу «Директор школи, ліцею, гімназії» за темою: «Національна мережа шкіл здоров'я України: збереження здоров'я учня у сучасному навчальному закладі» (зліва направо): **О. І. Виговська**, головний і науковий редактор журналу «Директор школи, ліцею, гімназії» та делегація Одещини: **О. І. Чешенко**, регіональний координатор Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю; **М. П. Гузик**, директор Авторської школи М. П. Гузика м. Южного, член-кореспондент НАПН України, народний вчитель України, к.п.н.; **Н. І. Бирченко**, **Т. Ю. Кравченко** — вчителі Вилківської ЗОШ № 1 Кілійського району, співавтори моделі Школи сприяння здоров'ю «Компетентність + творчість + партнерство + родинність = успіх».

У день відкриття Міжнародної виставки журнал «Директор школи, ліцею, гімназії» став організатором проведення заходів (ведуча — О. І. Виговська):

— 24 лютого 2010 року — «круглий стіл» за темою «Національна мережа шкіл здоров'я України: збереження здоров'я учня у сучасному навчальному закладі»;

— 17 березня 2010 року — семінар за проблемою «Збереження здоров'я дітей України: роль сучасної школи та відповідальність суспільства».

Зважаючи на актуальність проблем, в роботі «круглого столу» та семінару взяли участь вчені Інституту проблем виховання НАПН України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, УМО НАПН, НПУ ім. М. П. Драгоманова, президент ПП «Спортивний клуб ЮКА», керівники закладів освіти, що входять до Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, представники асоціацій керівників шкіл, педагоги, представники ЗМІ та ТV. Серед доповідачів від Одещини були регіональний координатор Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю та група керівників навчальних закладів Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю. Підсумки проведення семінару, «круглого столу», виступи їх учасників будуть надруковані в журналі «Директор школи, ліцею, гімназії».

Організатори Міжнародної виставки «Сучасна освіта — 2010» високо оцінили діяльність Одещини щодо розвитку обласної мережі навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю, розбудови сучасних навчальних закладів Національної мережі Шкіл сприяння здоров'ю та нагородили:

— директора Одеського ОІУВ В. А. Кавалерова і регіонального координатора Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю О. І. Чешенко ПОЧЕСНИМИ ДИПЛОМАМИ Міжнародної виставки «Сучасна освіта — 2010» за активну науково-методичну діяльність з удосконалення процесу навчання та виховання (17–19 березня 2010 року, м. Київ);

— навчальні заклади Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю Одещини ДИПЛОМАМИ Міжнародної виставки «Сучасна освіта — 2010» за високі творчі досягнення в інноваційному оновленні національної системи освіти (26–28 лютого 2010 року, м. Київ).

Забезпечити здорове середовище для життя дітей

Особливої уваги потребує створення сприятливих умов для життєвого самовизначення і самореалізації дітей, становлення соціально-ціннісної, соціально-адаптивної, соціально-продуктивної особистості, успішної людини. Ставши незалежною державою, Україна з-поміж багатьох юридично-правових зобов'язань взяла на себе забезпечення громадянам сприятливих умов життєдіяльності. Збереження та зміцнен-

ня здоров'я підростаючого покоління можливе лише за умов ефективної роботи з координації та інтеграції зусиль держави і громадськості щодо:

1) реалізації конституційних прав та свобод громадян нашої держави;

2) виконання Державних та Національних програм, Указів Президента України, Постанов Кабінету Міністрів України, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я, утвердження здорового способу життя, профілактики тютюнокуріння, алкоголізму, захворювання на ВІЛ-інфекцію/СНІД та інші небезпечні хвороби, вживання наркотичних речовин серед дітей та учнівської молоді;

3) забезпечення умов та механізмів щодо діяльності Школи сприяння здоров'ю на базі кожного навчального закладу як найбільш ефективного навчального закладу у вирішенні проблем збереження і зміцнення здоров'я дитини;

4) соціального становлення і розвитку здорового підростаючого покоління, набуття учнями соціальної компетентності — базису для адаптивної позитивної поведінки та плекання дитини як суб'єкта власного життя й успіху, оволодіння нею життєвою компетентністю.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено: «Держава разом з громадськістю сприяє збереженню здоров'я учасників навчально-виховного процесу, залученню їх до занять фізичною культурою і спортом, недопущенню будь-яких форм насильства, а також проведенню та впровадженню в практику результатів міжгалузевих наукових досліджень з проблем зміцнення здоров'я, організації медичної допомоги дітям, учням і студентам, якісному медичному обслуговуванню працівників освіти, пропаганді здорового способу життя та вихованню культури поведінки населення». І далі — визначені шляхи здійснення:

— розвиток валеологічної освіти;

— повноцінне медичне обслуговування;

— оптимізація режиму навчально-виховного процесу;

— створення екологічно сприятливого життєвого простору.

Закон України «Про загальну середню освіту» одним з найважливіших завдань визначає реформування освіти, яке здійснюється в Україні, створення умов для збереження фізичного, психічного і духовного здоров'я нації. Діяльність сучасного навчального закладу має бути спрямована на формування і розвиток фізично, психічно і морально здорової особистості зі стійкими переконаннями та системою знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, застосування комплексних медико-профілактичних, психологічних та спортивно-оздоровчих заходів з метою зниження захворюваності дітей та учнівської молоді. А кожній дитині необхідно створити відповідні умови для її ефек-

тивного розвитку. Тому сучасна школа має базуватися на принципах інтересу і поваги до дитини, надавати кожній дитині допомогу щодо пошуку власного життєвого шляху в суспільстві, формуванні і закріпленні соціального досвіду, взаємодії, зберігаючи при цьому її психофізичне здоров'я. А сама дитина має навчитись не тільки писати, читати, рахувати, але й:

- турбуватися про своє здоров'я;
- знати орієнтири в нормальному стані людини;
- вести здоровий спосіб життя;
- активно займатися фізичною культурою;
- дотримуватись гігієнічних норм;
- раціонально харчуватись;
- загартовуватись;
- вміти керувати своїми почуттями, настроєм, жити в ладу з оточуючим середовищем;
- усвідомлювати переваги щодо підтримки свого організму в нормальному стані та позбавлення страшних наслідків шкідливих звичок.

Зазначені компоненти мають входити до змісту освіти і виховання дитини в сім'ї, навчальному закладі, соціумі.

Загальновідомо, що природні, соціальні, культурні фактори реально впливають на розвиток особистості, не завжди справляючи на дитину позитивний виховний вплив. Але подвоєння потенціалів життєвого простору учня й виховного простору навчального закладу, як зазначає український вчений-педагог І. Г. Єрмаков, забезпечує високу життєздатність, життєстійкість, життєтворчість дитини, в підсумку — розвиток ключових життєвих компетенцій. Тому одним із важливих соціальних завдань сучасної школи є створення сприятливих умов життя дитини, ефективного розвитку особистості.

Для цього у взаємодії з сім'єю, батьківською громадою, місцевими органами самоврядування, громадськими організаціями слід повернути увагу представників усіх галузей наук: педагогів, психологів, філософів, соціологів, медиків, юристів, літературознавців, культурологів, економістів, а також представників державних, громадських і благодійних організацій до вирішення соціально-економічних, психолого-медичних та навчально-методичних проблем, збереження та зміцнення здоров'я дітей і молоді.

Одним із механізмів реалізації цих завдань є розбудова науково-освітнього, навчально-виховного об'єднання культури здоров'я (ОКЗ) через взаємодію колективів, об'єднаних однаковою проблемою цієї проблеми, єдиними принципами і підходами, спроможних до спільної перетворюючої діяльності.

Об'єднання культури здоров'я

Провідною ідеєю розбудови об'єднання культури здоров'я є:

- розбудова виховуючого здоров'яформуючого середовища життєдіяльності дитини;
- забезпечення реалізації національної політики держави щодо збереження, зміцнення та формування здоров'я дітей і молоді, виховання здорового молодого покоління на місцевому рівні;
- на засадах партнерства державних і громадських установ, вчителів, дітей, родин та громадськості формування ефективних стратегій оздоровлення та упорядкування навколишнього середовища життя громади з системою цінностей життя.

Метою розбудови об'єднання культури здоров'я є інтеграція та координація зусиль педагогічних і учнівських колективів, батьківської громади, органів управління освітою, охорони здоров'я, органів виконавчої влади, науковців, громадськості, інших державних установ для:

- забезпечення громадянам безпечних і здорових умов життєдіяльності;
- створення належних умов щодо збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді, формування в них основ здорового і безпечно-го способу життя, активної громадянської позиції, готовності до збереження духовних, суспільних і природних цінностей, здатності до творчої праці, саморозвитку, самовиховання, самоосвіти;
- розширення мережі навчальних закладів (дошкільного, загальноосвітнього, позашкільного та професійно-технічного) — Шкіл сприяння здоров'ю.

Основні принципи організації Об'єднання культури здоров'я (ОКЗ)

1. Гуманістична спрямованість навколишнього середовища передбачає особистісну орієнтованість, урахування індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей, молоді, стану їх фізичного, психологічного і духовного здоров'я, створення психологічно, фізично та соціально комфортних умов для всіх суб'єктів соціуму, бережливе ставлення до здоров'я дітей, молоді.

2. Науковість — полягає у застосуванні при розробці об'єднання культури здоров'я та його реалізації новітніх досягнень сучасної науки.

3. Системність і наскрізність — реалізується шляхом розробки, теоретичного обґрунтування та апробації системи роботи педагогічного і учнівського колективів, батьківської громади у взаємодії з державними та громадськими установами щодо забезпечення формування основ здорового способу життя підростаючого покоління на всіх етапах соціалізації.

4. Інтегративність — забезпечує використання досягнень природничих і гуманітарних наук — педагогіки, психології, фізіології, меди-

цини, екології, соціології тощо, а також інтеграцію зусиль науковців різних галузей, педагогів-практиків, психологів, медичних і соціальних працівників.

5. Динамічність і відкритість — дозволяє залучати до роботи представників державних установ, громадських організацій, фондів, приватних осіб — всіх, хто зацікавлений в реалізації завдань виховання здорового молодого покоління громадян України.

6. Плюралізм — передбачає широку варіативність авторських проєктів розбудови об'єднання культури здоров'я, авторських моделей Шкіл культури здоров'я в умовах інтенсивного використання новітніх, інформаційних технологій навчання, з урахуванням особливостей та специфіки середовища.

7. Превентивність — перетворює середовище ризиків на простір можливостей для самореалізації особистості дитини, визначає попереджувальний характер еколого-валеологічної освіти дітей, учнівської та студентської молоді, що забезпечує готовність до компетентних дій при вирішенні різноманітних життєвих ситуацій, попередження поширення негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, шкідливих звичок, відповідальне ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Учасники об'єднання культури здоров'я

До об'єднання культури здоров'я мікрорайону навчального закладу (місця проживання дитини), крім педагогічного та учнівського колективів, батьківської громади, можуть бути включені структурні одиниці виховного середовища.

1. Відділи (служби) районних державних адміністрацій та міськвиконкомів, органи місцевого самоврядування:

- освіти;
- охорони здоров'я та медицини катастроф;
- у справах молодіжної політики, сім'ї, спорту та туризму;
- у справах преси та інформації;
- у справах неповнолітніх.

2. Управління МВС:

- державтоінспекції;
- відділ кримінальної міліції у справах неповнолітніх УМВС України;
- центр соціальної адаптації.

3. Соціальні служби.

4. Державне управління екології та природних ресурсів.

5. Вищі навчальні заклади.

6. Медичні установи, наприклад:

- Центр здоров'я.
- Медичний університет, кафедра (назва).
- Центр планування сім'ї та репродукції людини.

— Обласний наркологічний центр.

— Центр профілактики і боротьби з ВІЛ/СНІДом.

- Санітарно-епідеміологічна станція.

— Клінічний шкірно-венеричний диспансер.

— Психоневрологічний диспансер.

7. ЗМІ.

8. Громадські організації, фонди.

9. Культурно-спортивні установи.

10. Виробничі підприємства.

11. Церква.

12. Інші державні та громадські установи.

Орієнтовні напрямки діяльності об'єднання культури здоров'я:

- формування ефективних стратегій для оздоровлення навколишнього середовища, захисту дітей та молоді від впливу негативних факторів оточуючого середовища, пропаганди культури насильства, жорстокості, ліквідації наркоманії та інших ганебних явищ відповідно до нормативно-правових актів, законодавчих документів України;

- мобілізація місцевих ресурсів щодо упорядкування навколишнього середовища та створення здорового середовища проживання, спрямованого на зміцнення здоров'я дітей, їх фізичний розвиток, соціальну адаптацію, духовне зростання, підвищення культури стосунків у соціумі;

- упорядкування середовища, здійснення цілеспрямованої діяльності щодо прийняття громадою системи цінностей ЖИТТЯ, органічних еволюційних змін у контексті взаємостосунків із середовищем, здійснення громадою спільних соціальних проєктів;

- формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, виховання свідомого ставлення до власного здоров'я, суспільної думки в громаді щодо пріоритету захисту здоров'я дитини, вирішення проблем захисту та збереження життя і здоров'я підростаючого покоління;

- активізація пропагандистсько-просвітницької діяльності в громаді, започаткування руху «Громада за здоров'я»;

- впровадження цілісних профілактичних програм, проєктів, системи соціальної підтримки здорового способу життя, залучення дітей та молоді до процесів здорового самотворення й упорядкування здорового середовища власної життєдіяльності;

- забезпечення оздоровчо-компенсаторних послуг дітям і молоді з особливими потребами;

- профілактика соціального неблагополуччя дитини (сім'я, навчальний заклад, соціум) та надання їй допомоги. Визначення пріоритетів для створення здорового середовища проживання дітей (дім, школа, населений пункт), тобто місця, де вони живуть, навчаються, грають;

- підтримка та розвиток мережі навчальних закладів (дошкільного, загальноосвітнього, позашкільного та професійно-технічного) — Шкіл сприяння здоров'ю, розширення інфраструктури закладів освіти соціально-психологічною, валеологічною, медичною службами; участь працівників медичної галузі, науковців,

психологів та інших соціокультурних систем у забезпеченні ефективної діяльності Шкіл сприяння здоров'ю;

- подолання чи зменшення екологічної загрози для здоров'я дітей. Визначити основні шляхи вирішення 6 груп екологічних проблем:

- якості води;
- санітарно-гігієнічних умов;
- забрудненості повітря;
- хвороб, що передаються переносниками;
- хімічної безпеки;
- непередбачених травм;

- забезпечення всім суб'єктам середовища системної можливості для ефективного особистісного розвитку, збагачення змісту і організаційних форм насиченого соціального життя учнів та їх сімей подіями, спільною перетворюючою діяльністю, доступності для дітей, учнівської молоді послуг, що надаються різними типами закладів;

- створення за місцем проживання дитини, підлітка розгалуженої мережі дитячих і молодіжних громадських організацій, клубів, секцій відповідно до запитів, інтересів, потреб дітей та учнівської молоді, різноманітних змішаних об'єднань дітей і дорослих;

- формування ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ сучасної молодої людини, яка здорова, веде здоровий спосіб життя, сучасного навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю;

- здійснення постійного моніторингу оздоровлення середовища, дослідження чинників, які спроможні змінити вплив середовища на позитивний, спрямувати їх на прогресивний шлях розвитку; впровадження дієвої системи комплексного моніторингу стану здоров'я дітей та молоді (система динамічного нагляду за станом здоров'я на основі комплексних психологічних, соціальних і медичних обстежень дітей);

- забезпечення гласності роботи ОКЗ.

При розбудові об'єднання культури здоров'я важливо враховувати нову стартову структуру суспільства; регіональні, національні, релігійні та інші особливості середовища.

Очікувані результати розбудови об'єднання культури здоров'я

1. Оздоровлення та упорядкування навколишнього середовища життя громади, сприятливого для дитини; створення для громадян безпечних і здорових умов життєдіяльності. Гуманізація та демократизація життя середовища.

2. Міжсекторальна взаємодія (державних структур, комерційних підприємств і некомерційних організацій, громадян, дитячих і молодіжних організацій, органів учнівського самоврядування) з опорою на місцеві ресурси забезпечить створення здоров'яформуючого середовища, сприятливих умов для:

- виховання здорового молодого покоління, збереження фізичного, психічного і духовного здоров'я;

- розвитку життєстійкості та життєздатності дітей, молоді, включення їх до соціальної практики та соціального проектування, розвитку соціальної компетентності;

- залучення їх до процесів ЗДОРОВОГО САМОТВОРЕННЯ й упорядкування здорового середовища власної життєдіяльності.

3. Формування шкільної політики ЗДОРОВОЇ, розбудова в кожному навчальному закладі (дошкільному, загальноосвітньому, позашкільному та професійно-технічному) — Школи сприяння здоров'ю. Реалізація Програми розбудови районної/міської мережі навчальних закладів — Шкіл сприяння здоров'ю передбачає:

- істотне зниження захворюваності дітей, підлітків, молоді;

- підвищення рівня профілактичної роботи;

- зменшення впливу шкідливих звичок на здоров'я дітей та молоді;

- стимулювання у дітей прагнення до здорового і безпечного способу життя.

Таке навчання і виховання дітей та молоді, розбудова здорового середовища їх життя, впровадження цілісної системи соціальної підтримки здорового та безпечного способу життя має забезпечити краще цивілізаційне майбутнє та:

- 1) формування людини інноваційного типу;

- 2) виховання у дітей та молоді здатності жити і співпрацювати у глобальному світі, визначати своє місце в динамічному суспільстві з ринковою економікою, вміння скористатися шансами, які дає суспільство і уникнути небезпеки;

- 3) підготовку до життя у демократичному суспільстві;

- 4) забезпечення можливості набуття кожною дитиною науково обґрунтованих знань про здоров'я, мотивації на здоровий і безпечний спосіб життя, оволодіння засобами зміцнення і збереження здоров'я;

- 5) сприяння максимальній самореалізації;

- 6) впровадження ефективних методик організації змістовного дозвілля;

- 7) розвиток життєвої компетентності, вдосконалення фізичної та психічної підготовки до ведення довготривалого активного життя та професійної діяльності.

Запрошуємо до співтворчості у розбудові сучасної моделі Вашого навчального закладу (дошкільного, загальноосвітнього, позашкільного та професійно-технічного) — Школи сприяння здоров'ю та підготовці до ЧЕТВЕРТОГО Всеукраїнського конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю — 2012.

Чекаємо Вас за адресою: м. Одеса, площа Михайлівська, 17, корпус II, каб. 214, тел. (роб.) (048)731-21-14, факс (048)729-04-43.

Матеріали з досвіду роботи переможців Всеукраїнського конкурсу-захисту Шкіл сприяння здоров'ю ОДЕЩИНИ, які надруковані в пресі:

1. Висоцька Л. Є., Страцинська В. Г., Страцинська І. А. Школа культури здоров'я «Здоров'я, Краса, Творчість» (З досвіду роботи державного професійно-технічного навчального закладу «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування») // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2010. — № 2.

2. Гузик М. П. Філософсько-світоглядні основи педагогічної системи М. П. Гузика та особливості його авторської дидактики. Інтерв'ю Миколи Гузика Ользі Виговській // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2009. — № 2. — С. 26–38.

3. Доні Л. А., Гриньова І. Г., Слепа Т. Д., Чокова І. Г. Школа сприяння здоров'ю — Школа соціалізації особистості // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2010. — № 3.

4. Іванов О. Р. Школа сприяння здоров'ю // Управління школою. — 2010. — № 2. — С. 2–23.

5. Іванова П. І., Кравченко Т. Ю., Унгарова М. П., Бирченко Н. І. Школа сприяння здоров'ю «Компетентність + творчість + партнерство + родинність = успіх» (З досвіду роботи Вилківської ЗОШ № 1 Одеської обл.) // Сучасна школа України. — 2010. — № 5.

6. Ісаєва Л. М. Школа сприяння здоров'ю — освітній простір для формування життєвої компетентності як основи успіху та самовдосконалення особистості // Сучасна школа України. — 2009. — № 1.

7. Ісаєва Л. М. Робота підсистеми Школи сприяння здоров'ю (З досвіду роботи Липецької ЗОШ І–ІІІ ст. Одеської обл.) // Школа / для заступників і не тільки. — 2009. — № 2. — С. 10–18.

8. Лимаренко Т. П. Школа сприяння здоров'ю «Гармонія, Культура, Творчість» (З досвіду роботи Білгород-Дністровської ЗОШ І–ІІІ ст. № 3 Одеської обл.) // Школа / для заступників і не тільки. — 2010. — № 6.

9. Саказли Т. А., Іванова Н. В., Лефтерова М. І., Калараш О. П. Школа культури здоров'я — школа партнерства (З досвіду роботи навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів — гімназія» с. Кам'янки Одеської області) // Наша школа. — 2010. — № 4.

10. Соловійова А. Г., Сивізіна Н. П., Маляренко Т. І. Школа сприяння здоров'ю — Школа ефективного розвитку компетентної творчої

особистості (З досвіду роботи НВК «Вилківська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів — ліцей» Одеської обл.) // Сучасна школа України. — 2010. — № 6.

11. Ступкевич О. А. Школа культури здоров'я — Школа розвитку сучасної компетентної особистості // Школа / для заступників і не тільки. — 2009. — № 12.

Література

1. Про підсумки проведення конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю: Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.12.2009 р. № 1102 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. — 2010. — № 3. — www.mon.gov.ua.

2. Барматова І., Барматов В. Школа культури здоров'я. Сучасна модель навчального закладу. Концептуальне обґрунтування науково-дослідної експериментальної роботи // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2009. — № 2. — С. 39–59.

3. Ващенко О., Свириденко С. Як створити школу сприяння здоров'ю. — К., 2008.

4. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та підлітків // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. — 2007. — № 3.

5. Курлянд З. Н. Професійно-креативне середовище ВНЗ — передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців // Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития. — 2009. — № 1.

6. Молоді, активні, відповідальні / За ред. С. М. Пеняєва. — О., 2009. — (Сер. «Територія добрих справ «Доброчин»).

7. Паливода Т. Школа радості та добра. Формування моральних цінностей через вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2009. — № 6. — С. 170–173.

8. Сергієчко В. Запровадження в навчальний процес моделі Школи культури здоров'ю // Практика управління закладом освіти. — 2009. — № 12. — С. 23–28.

9. Фокіна Т. В. Вчитися жити у сучасному світі (Програма самовдосконалення особистості учнів) // Школа / для заступників і не тільки. — 2009. — № 10. — С. 44–56.

10. Чешенко О. І. Здоров'я для всіх у XXI столітті // Наша школа. — 2006. — № 4. — С. 46–58.

11. Чешенко О. І. Школа сприяння здоров'ю — в інтересах дітей та створення кращого світу для них // Наша школа. — 2009. — № 4. — С. 35–43.

О. І. ЧЕШЕНКО,

методист вищої категорії НМЛ проблем виховання, старший викладач кафедри педагогіки і психології Одеського ОІУВ, регіональний координатор Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю.

ШКОЛА КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я — ШКОЛА ПАРТНЕРСТВА (з досвіду діяльності навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — гімназія» с. Кам'янки Ізмаїльського району Одеської області)

Концепцією загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» на 2009–2013 роки визначено актуальну проблему нашої держави: «Спостерігається стійка тенденція до зниження рівня здоров'я населення України. Це призвело до того, що на сьогодні в державі середня тривалість життя громадян на 10–12 років коротша, ніж у країнах ЄС, а передчасна смертність, особливо серед чоловіків працездатного віку, є вищою в 3–4 рази. В Україні зафіксовано один з найвищих у світі показників природного зменшення населення (6,4 на тисячу осіб). За останні 15 років внаслідок депопуляції чисельність населення України скоротилася більш як на 5 млн осіб».

Особливою загрозою майбутньому країни є нинішній стан здоров'я і спосіб життя дітей та молоді. Кожна п'ята дитина народжується з відхиленнями в стані здоров'я. У 90 % школярів діагностуються різні захворювання. Як свідчать статистичні дані Міністерства освіти і науки України за період навчання в школі учень отримує те або інше захворювання, відхилення в здоров'ї, стан здоров'я дітей погіршується в 4–5 разів. Крім того, на стан здоров'я дітей істотно впливають несприятливі соціально-економічні та екологічні умови життя, безліч чинників ризику, які мають місце в загальноосвітніх установах. Це: 1) ускладнення освітнього стандарту; 2) недотримання елементарних фізіологічних і гігієнічних вимог до організації навчально-виховного процесу; 3) відсутність детального моніторингу стану здоров'я.

Така ситуація представляє реальну загрозу генофонду нації, безпеці України та стала пріоритетною проблемою загальнодержавного значення і вимагає адекватного вирішення.

НВК — дієвий освітньо-інформаційний центр з розвитку Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, опорний навчальний заклад Одеського обласного інституту удосконалення вчителів та відділу освіти Ізмаїльської райдержадміністрації. Здійснює просвітницьку діяльність серед учнів, молоді, односельчан, громадськості Одещини стосовно пріоритету здоров'я, здорового способу життя. Своїм авторитетом впливає на формування громадської думки щодо ролі громади і влади у створенні єдиного позитивного громадського середовища життя. Здійснює науково-методичну, консультативну допомогу з питань розбудови сучасної моделі навчального закладу — Школи культури здоров'я, впровадження інноваційних технологій, інтерактивних методів навчання та виховання.

Олена ЧЕШЕНКО,
методист Одеського обласного
інституту удосконалення вчителів,
регіональний координатор Національної
мережі шкіл сприяння здоров'ю

Зважаючи на це, проблема здоров'я учнів сьогодні не тільки педагогічна, але й соціальна. Перед педагогами, батьками і громадськістю стоїть важливе завдання — виховання здорового покоління.

Досвід навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — гімназія» с. Кам'янки Ізмаїльського району Одеської області полягає в комплексному поєднанні двох авторських Концептуальних моделей:

- Школа культури здоров'я за програмою «Здоров'я + інтелект + творчість = УСПІХ»
- Школа культури здоров'я — Школа партнерства, що сприяє ефективному навчанню, розвитку, вихованню дітей та підлітків, отриманню ними якісної освіти, попередженню травматогенності середовища.

З 2006 року НВК входить до складу Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, став переможцем двох Всеукраїнських конкурсів-захистів сучасної моделі навчального закладу — Школи сприяння здоров'ю (2006, 2009). Педагогічний колектив є лауреатом Всеукраїнського конкурсу «100 кращих шкіл України» (2006 р.) в номінації «Школа успіху», нагороджений Дипломом Міжнародної виставки «Сучасна освіта — 2010» за високі творчі досягнення в інноваційному оновленні національної системи освіти.

Проект Школи партнерства впроваджується з 2004 року. Партнерство школи та громади — це співпраця людей, які добровільно об'єднали зусилля з метою збереження кращих традицій розвитку, навчання і виховання дітей, пошуку ними свого місця в соціумі, збагачення змісту і методів діяльності НВК.

Провідна ідея проекту «Школа культури здоров'я — Школа партнерства»:

- скоординована взаємодія партнерів у створенні єдиного громадського простору життя, ефективного виховного середовища, яке позитивно впливає на життя дітей та їх батьків на засадах родинної педагогіки, етнопедagogіки;
- забезпечення умов та механізмів здійснення ефективного навчання і виховання в умовах інтенсивного використання новітніх інформаційних технологій навчання;
- партнерство школи, сім'ї, сільської громади для збереження і зміцнення здоров'я всіх вихованців, формування культури здоров'я, позитивної мотивації щодо навичок здорового способу життя, превентивного виховання;
- гармонійний розвиток особистості, фізичне та духовне виховання в умовах реалізації її творчого потенціалу, збагачення життєвих, інтелектуальних і культурних компетенцій всіх учасників проекту.

Принципи та шляхи реалізації Школи партнерства

	Принципи	Шляхи реалізації
1.	Єдність мети Єдність діяльності НВК, родини, громадськості	<ul style="list-style-type: none"> • єдине громадське середовище; • створення атмосфери взаємопідтримки; • турбота про кожного мешканця; • задоволення інтелектуальних, емоційних і соціальних потреб; • єдина система дозвілля; • громада та батьки — замовники освітніх послуг для своїх дітей, активні учасники процесу розвитку та виховання
2.	Скоординовані дії Взаємодопомога Взаємодовіра	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка партнерських відносин з громадськими і державними, вітчизняними і закордонними інститутами та окремими громадянами; • свобода та відповідальність; • самовираження, самовдосконалення • спільна участь в проектах, які потребують мобілізації зусиль; • спільне вирішення складних питань; • спільна організація та фінансування нових проектів • відповідність діяльності та документів (документації) законодавчим і нормативним правовим актам України; • повага до кожного партнера
3.	Демократичність	<ul style="list-style-type: none"> • рівноправність і рівні можливості; • самодіагностика діяльності; • гуманне взаємврядування і управління
4.	Успішне співробітництво Компетентність Організаційна готовність Професіоналізм	<ul style="list-style-type: none"> • ефективне та правомірне виконання кожною із сторін своїх функцій та повноважень; • спроможність сторін якісно і своєчасно реалізовувати свої повноваження на високому рівні; • підвищення рівня загальної культури та формування нових традицій, норм поведінки; • здійснення моніторингу рівня розвитку кожного учня; • стимулювання праці як вчителів, так і учнів; • фінансово-господарська самостійність НВК, залучення альтернативних джерел фінансування

До партнерської співпраці та співдіяльності широко залучаються батьки учнів, громадськість села, медичні заклади, заклади культури і спорту.

Село Кам'янка — одне з найкращих сіл Одещини, дуже мальовничий куточок України, розташоване у південно-західному Причорномор'ї, у Буджацькому степу. Населення сіл Кам'янка та Нова Кам'янка складає 3600 мешканців, за віковими категоріями: діти до 18 років — 769 (21,3 %), пенсіонери — 650 (18 %), працездатні жителі — 2181 чол. (60,7 %). Село було засновано у 1811 році переселенцями з Болгарії і мало назву Ташбунар. Сьогодні в селі мешкають люди 15 національностей, більша частина населення — болгари. Це дуже працьовитий та гостинний народ, який з великою повагою ставиться як до своєї національної культури, звичаїв, обрядів, традицій, так і до інших. Село являє собою своєрідний осередок духовності, культури, освіти, здорового способу життя — здоров'я формує середовище життя громади. Всі мешканці живуть у добротних будинках, вулиці заасфальтовані, село газифіковано, телефонізовано.

До інфраструктури села входять:

- Палац культури — один з кращих в Україні

- Палац спорту ім. М. Г. Миндру — базовий для проведення Всеукраїнських змагань

- Музей села Кам'янки
- Сучасний дошкільний навчальний заклад «Джерельце»

- НВК «Загальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — гімназія»

- Районна дитяча музична школа — одна з найбільших сільських в Україні

- Сільська поліклініка
- Кам'янська районна лікарня
- Дитячо-юнацька спортивна школа
- Дитяча музична школа
- Сільська бібліотека
- Музей історії освіти села Кам'янки

Соціальна сфера села дозволяє вихованцям НВК використовувати Палац культури, Палац спорту імені М. Г. Миндру, Кам'янську районну лікарню та поліклініку для всебічного їх розвитку, збереження, зміцнення здоров'я. Проект «Школа культури здоров'я — Школа партнерства» — діючий засіб виховання здорового господаря своєї країни, готового досягти реальної мети в житті. Завдяки результативності проекту сільська влада не бореться з наслідками руйнації здоров'я дітей, а докладає максимум зусиль, щоб впливати на умови збереження, зміцнення та відновлення здоров'я учнів.

Іван ЛЕФТЕРОВ,
голова сільської ради

- Музей «Шкільні шедеври»
- Церква
- Кам'янський комп'ютерний клуб
- Сільська телестудія.

Великий внесок у становлення та розбудову заможного села, його інфраструктури зробив М. Г. Миндру — мудра людина, добрий господар, багаторічний керівник колгоспу «Прогрес», меценат ХХ століття, який зумів випередити час на десятки років та створити селянам цивілізовані умови життя. В пам'ять про велетенську працю свого голови кам'янці назвали його іменем спорткомплексу та вулицю, де він жив, в центрі села встановлено його бюст. Іменем М. Миндру названа зірка в сузір'ї Ліра. Основою розвитку сучасної соціальної сфери села є співпраця та взаємодія сільської громади та АСГП «Прогрес» на засадах співдружності та взаємопідтримки.

При створенні проекту «Школа культури здоров'я — Школа партнерства» увага була зосереджена на таких актуальних питаннях:

— забезпечення умов та механізмів діяльності Школи культури здоров'я відповідно до нормативно-правових документів;

— об'єднання та координація зусиль державних і громадських організацій, закладів освіти, культури, спорту, медичних закладів, дітей та родин, соціокультурних систем з метою узгодження та об'єднання дій щодо вирішення проблем зміцнення здоров'я дітей;

— створення здорового середовища, спрямованого на зміцнення здоров'я дітей, їх фізичного розвитку, соціальної адаптації, духовного зростання, підвищення культури стосунків у соціумі;

— формування суспільної думки щодо пріоритету захисту здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного) дитини;

— здійснення моніторингу стану здоров'я, забезпечення повноцінного медичного обслуговування, впровадження новітніх технологій медичного забезпечення за підтримкою Кам'янської лікарні та поліклініки;

— профілактика соціального неблагополуччя дитини та надання їй допомоги;

— взаємозв'язок школа — родина — державні установи — громада — соціокультурні системи;

— здійснення соціально-правового захисту життя, здоров'я, прав дитини від насилля, експлуатації;

— активізація пропагандистсько-просвітницької діяльності в громаді;

— мобілізація місцевих ресурсів щодо реалізації діяльності «Школи культури здоров'я — Школи партнерства»;

— організація діяльності «Школи культури здоров'я — Школи партнерства» на засадах етнокультури та традицій, найповніше використання соціуму;

— забезпечення гласності реалізації проекту «Школа культури здоров'я — Школа партнерства», використання сільської телестудії;

Партнерство НВК, батьків, громади та органів місцевого самоврядування в управлінні освітою забезпечує розвиток громади, громадської самоорганізації та самоуправління; розвиває в громаді села традиції та практику громадянської активності і відповідальності; вже сьогодні створює на місцевому рівні реальні структури громадянського суспільства. Завдяки використанню матеріальних та інтелектуальних ресурсів освіти і науки, структур охорони здоров'я, культури і спорту, приватних підприємств, влади в селі створено середовище емоційного благополуччя, безпеки, збереження здоров'я. Партнери спрямовують свою діяльність на те, щоб діти були щасливі, засвоїли всі премудрості науки про здорову людину і навчилися турбуватися про своє здоров'я та здоров'я оточуючих.

*Тетяна ЯКИМЕНКО,
начальник відділу освіти
Ізмайльської райдержадміністрації*

— впровадження цілісної системи соціальної підтримки здорового способу життя, яка стимулює молодь до збереження і зміцнення власного здоров'я;

— підтримка національних та місцевих ініціатив щодо розбудови та розвитку «Школи культури здоров'я — Школи партнерства».

«Школа культури здоров'я — Школа партнерства» передбачає психолого-педагогічну, соціально-педагогічну, економіко-господарську діяльність.

Функції учасників проекту «Школа культури здоров'я — Школа партнерства»

Кам'янський НВК — заклад нового типу. Є міцна матеріально-технічна база, створено сприятливі умови для повноцінного розвитку учнів. Педагогічний колектив НВК працює над проблемою «Реорганізація та модернізація особистісно орієнтованого навчання з метою надання кожній дитині відчуття радості творчості». Для забезпечення **ЯКІСНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ**, високого рівня духовного, інтелектуального, фізичного і творчого розвитку дітей в НВК створено сприятливі умови та активно впроваджуються інноваційні освітні технології, інтерактивні методи навчання, комп'ютерні технології. В НВК навчаються 445 учнів (12 гімназійних та 16 загальноосвітніх класів), навчання забезпечують 69 педагогів. Мова навчання: українська, російська, з 1-го класу вивчається болгарська мова та література (за вибором батьків, більшість населення села — болгар). В НВК:

— з 2-го класу початкової школи вивчається англійська мова;

— учні 1–8-х класів гімназії вивчають другу іноземну мову — французьку;

— старшокласники навчаються в профільних класах (суспільно-гуманітарний, філологічний, природничо-математичний);

— у початковій школі впроваджуються елементи розвивального навчання за системою Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова;

— в середніх і старших класах впроваджується особистісно орієнтоване навчання з елементами педагогічної технології «Крок за кроком»;

— викладання багатьох дисциплін базується на використанні інтерактивних технологій навчання;

— впроваджується проектна технологія;

— застосовуються нові інформаційні технології навчання з використанням двох кабінетів інформатики та інформаційної мережі Internet;

— виховну систему НВК побудовано за технологією колективного творчого виховання І. П. Іванова (колективні творчі справи).

За навчальним планом НВК передбачено індивідуальні заняття, курси за вибором: «Курс користувача», «Основи теорії літератури», «Історія епохи очима людини», «Історія України», «Болгарська література»; факультативи: «Фітотерапія», «Методи розв'язування рівнянь, нерівностей, їх систем», «Художня культура», «Програмування Інтернет орієнтованої графіки» та інше. З 2007 року НВК співпрацює з Корпусом Миру США в Україні. Волонтер Ноель Річардз проводить уроки англійської мови; у позакласний час проходять заняття Школи лідерів «AWESOME»; щотижня проводяться заняття для мешканців громади, які бажають вивчати англійську мову; щомісяця на базі НВК проводяться тренінги для практичних психологів та соціальних працівників шкіл Ізмаїльського району з проблем здорового способу життя.

В НВК створено атмосферу творчого пошуку, яка сприяє активізації методичної роботи з вчителями. Комплексний моніторинг виявив, що показник здатності педагогів до інноваційної діяльності збільшився до 78%.

Навчальним закладом укладені договори про співробітництво з Ізмаїльським державним гуманітарним університетом, Південноукраїнським педагогічним університетом імені К. Д. Ушинського, Українською державною академією зв'язку імені А. С. Попова. Тісні зв'язки з вищими навчальними закладами допомагають працювати викладачам та учням на високому науковому рівні в межах Малої академії наук. Учні НВК — неодноразові пере-

можчі районних і обласних конкурсів-захистів робіт МАН з різних номінацій, Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів, інших Міжнародних та Всеукраїнських інтелектуальних і творчих конкурсів. Кожного року 80–90 % випускників гімназійних класів і більше 50 % загальноосвітніх продовжують освіту в різних вузах України та Болгарії. За останні 5 років НВК закінчили з золотою медаллю 22 учня, срібною — 24, стали студентами вузів України — 149 випускників, студентами вузів Болгарії — 14.

В основу діяльності НВК покладено єдиний освітній та оздоровчий системно-комплексний підхід, який полягає в навчанні всіх учасників навчально-виховного процесу основам здорового способу життя, збереження фізичного та психічного здоров'я, стресостійкості, формуванню здорового життєвого стилю, особистісної компетенції з питань збереження і зміцнення здоров'я, культури здоров'я. Педагогічний колектив працює над методичною проблемою «Сучасні педагогічні та здоров'язберігаючі технології в навчанні і вихованні учнів як шлях до якісної освіти та розвитку життєтворчості успішної та компетентної особистості XXI століття». Успішно реалізуються профілактичні програми з різних напрямків пропаганди культури здоров'я: «Школа проти СНІДу», «Діалог», «Рівний-рівному», авторські програми з еколого-просвітницької діяльності учнів, проводяться оздоровчі та профілактичні заходи, які спрямовані на збереження здоров'я учнів. Створено систему комплексного моніторингового дослідження стану здоров'я учнів, який систематично здійснюється, створено банк його даних. В НВК діє служба здоров'я, служба соціально-психологічної підтримки, медична служба.

Дошкільний навчальний заклад забезпечує формування первинних навичок навчальної діяльності, індивідуальний підхід до кожної дитини, виховання культури мовлення, розвиток пізнавальних і соціальних навичок збереження та зміцнення здоров'я, національне та екологічне виховання, формування та розвиток моральних чеснот, шляхетності, почуття милосердя, гармонійного поєднання особистісних індивідуальних якостей дошкільнят.

Дитячо-юнацька спортивна школа забезпечує умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я учнів, формування основ здорового способу життя, підвищує соціальну активність, залучає школярів до фізичної культури як складової частини загальнолюдської культури. Діють базові секції: баскетбол, футбол, вільна боротьба, настільний теніс, карате, волейбол, легка атлетика, основи військової підготовки, шахи, плавання.

Кам'янська районна музична школа здійснює загальноосвітню музичну освіту і виховання як додаткову освіту до програми ЗОШ, розвиток музичного світогляду, вихован-

В НВК створено умови для навчання та виховання на сучасному рівні з використанням здоров'язберігаючих технологій. Для реалізації соціального замовлення батьків і громади на отримання якісної середньої освіти та всебічний розвиток особистості в НВК навчають дитину жити в реальному світі, вмінню долати труднощі, радіти кожній, нехай маленькій, але перемозі, яка досягається своєю працею. Вчителі допомагають учням досягти гармонії з природою, сформувати валеологічний світогляд — це найголовніший закон оздоровлення в «Школі культури здоров'я — Школі партнерства».

Олена ГРАПЧЕВА,

голова шкільного батьківського комітету

ня волі та характеру, забезпечує виявлення обдарованих дітей та підготовку до навчання в спеціальних музичних навчальних закладах. Юні музиканти навчаються грати на фортепіано, гітарі, баяні, акордеоні, скрипці.

Кам'янська сільська рада забезпечує право кожної дитини народитися здоровою, вижити і мати умови для всебічного розвитку, бути надійно соціально і психологічно захищеною, створює сприятливі умови для фізичного й духовного розвитку майбутньої повноцінної особистості:

— забезпечує роботу лікарні з метою створення умов для організації медичного обслуговування учнів і працівників школи та профілактики захворювань, проведення регулярних медичних оглядів (профілактичних, вузькими спеціалістами та спостереження диспансерної групи);

— забезпечує роботу Палацу культури з метою залучення молоді до активного та корисного проведення вільного часу з використанням вокальних, хореографічних, театральних колективів, здійснює координацію проведення шкільних, сільських, районних свят та заходів.

Фінансова участь сільської ради у проекті: оздоровлення, харчування, преміювання, міжнародний культурний обмін, капітальний ремонт навчального закладу, допомога молодим вчителям.

Базові підприємства с. Кам'янки беруть участь в соціальному захисті учнів та педагогів, організації та проведенні свят, спортивних змагань та інше.

Фінансова участь базових підприємств у проекті: організація та забезпечення безкоштовного харчування учнів середньої і старшої школи та педколективу; забезпечення безкоштовного медичного обслуговування педагогічних працівників і учнів; організація оздоровлення та літнього відпочинку учнів; організація та фінансування виїздів на спортивні змагання, олімпіади, конкурси та екскурсії; фінансування проведення свят, спортивних змагань; заохочення кращих учнів та вчителів; благоустрій шкільних споруд; допомога вчителям щодо участі в конкурсах професійної майстерності; надання допомоги малозабезпеченим учням та молодим вчителям.

Фінансово-економічну підтримку в реалізації проекту надають АСП «Прогрес», цегляний завод ім. М. Г. Миндру, ПО «Хлібопекарня — Кам'янка», СК «Жатва», СК «Еліта», ООО «Агрокапітал», СК «Мукомол», СК «Флорина», приватні підприємці, СК «Прогрес-агро», СК «Житниця», фермери села.

Батьківський комітет НВК захищає законні інтереси своїх дітей в органах громадського самоврядування НВК, допомагає педколективу в реалізації основних завдань загальної середньої освіти.

Рада навчально-виховного комплексу с. Кам'янки об'єднує зусилля педагогічного і

учнівського колективів, батьків, громадськості щодо розвитку навчального закладу та удосконалення навчально-виховного процесу, підвищує роль громадськості у вирішенні питань, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу.

Піклувальна рада НВК є центром організаційної структури управління, сприяє впорядкуванню управлінської діяльності всіх органів та ділянок навчально-виховного процесу, забезпечує динаміку та розвиток НВК як соціальної системи; доступність загальної середньої освіти для всіх громадян, задоволення освітніх потреб особи, залучення широкої громадськості до вирішення проблем навчання і виховання. Координує та забезпечує організацію літнього відпочинку учнів і працівників школи; проведення свят, спортивних змагань; заохочення кращих вчителів; заохочення кращих учнів; надання допомоги малозабезпеченим учням та молодим вчителям; проведення конкурсів професійної майстерності серед вчителів; організацію безкоштовного харчування, медичного обслуговування для педагогічних працівників та учнів; соціальний захист учнів і педагогів.

Рада мудреців НВК забезпечує участь поважних мешканців громади у вихованні підрастаючого покоління.

Рада батьків-чоловіків НВК забезпечує активну участь їх в організації навчально-виховного процесу НВК та виховання дітей, особливо хлопчиків.

Палац культури вміщує 660 глядачів в головній залі. До послуг дітей функціонують студії сольного вокалу; духової музики; хореографічна; прикладного мистецтва; художнього слова; хорового співу, клуб веселих та кмітливих.

Кам'янська районна лікарня та сільська поліклініка. Кам'янська поліклініка забезпечує амбулаторну допомогу населенню. Прийом здійснюють лікарі-спеціалісти: педіатр, терапевт, рентгенолог, стоматолог, акушер-гінеколог, лікар УЗ-діагностики, невропатолог. Згідно з графіком, затвердженим райдержадміністрацією та головним лікарем ЦРЛ, до поліклініки виїздить бригада лікарів районних поліклінік для проведення щорічного огляду диспансерних хворих, інвалідів Великої Вітчизняної війни, хворих з обмеженими фізичними можливостями, п'ятирічних дітей.

Кам'янська поліклініка співпрацює з:

— Одеською окружною клінічною лікарнею, яка здійснює щорічне відвідування поліклініки наступними спеціалістами: кардіолог, ендокринолог, гастроентеролог, отоларинголог, невропатолог, лікар-ендоскопіст, хірург, пульманолог, акушер-гінеколог;

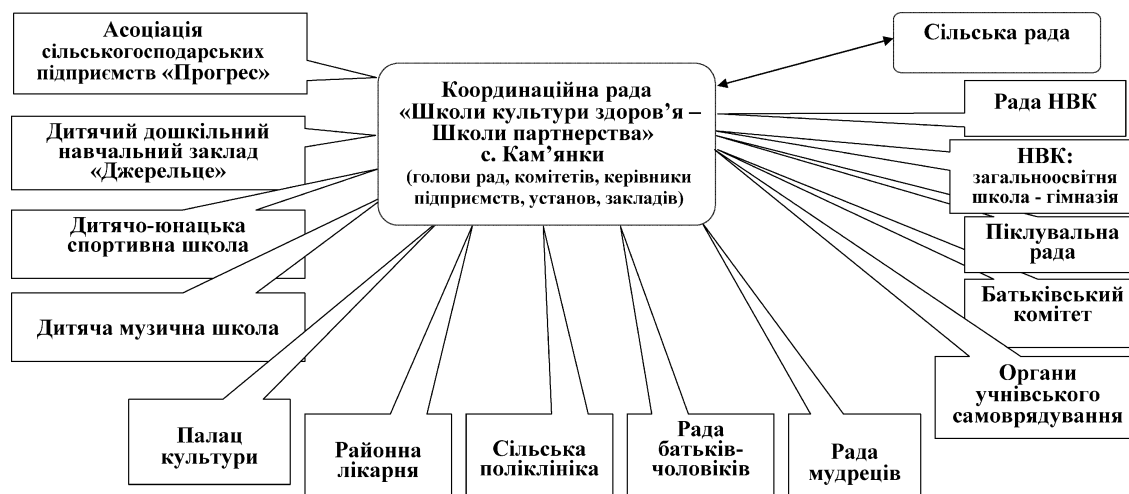
— Одеською обласною клінічною дитячою лікарнею, яка регулярно направляє дитячих фахівців: неонатолог, нефролог, кардіолог, ендокринолог, отоларинголог, хірург.

До основних функцій поліклініки відносять: профілактична робота (щеплення дитячого та дорослого населення, зустрічі, бесіди, лекції лікарів з населенням, подвірні обходи).

Кам'янська районна лікарня обладнана сучасною медичною технікою та інструментарієм. В лікарні працюють два хірурги, терапевт, гінеколог, лікар-анестезіолог. Загальна кількість медперсоналу та господарсько-обслуговуючого персоналу — 30 працівників.

Медичною службою здійснюється моніторинг стану здоров'я учнів НВК с. Кам'янки за такими захворюваннями: анемія, захворювання ендокринної системи, захворювання нервової системи, ЛОР-захворювання, захворювання органів дихання, захворювання шлунково-кишкового тракту, захворювання очей, кістково-м'язові захворювання, захворювання сечовивідної системи, серцево-судинні захворювання, вроджені аномалії.

Структура соціального середовища та управління «Школою культури здоров'я — Школою партнерства»

На жаль, на сьогодні ми маємо погіршення здоров'я дітей. Тому творча група розробила шляхи формування культури здоров'я:

- створення ефективною системи стимулювання дітей, вчителів, батьків щодо збереження свого здоров'я;

- підвищення рівня компетентності, знань та вмінь керівників місцевих органів виконавчої влади і посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо ефективності реалізації програми з охорони здоров'я дорослого населення та дітей с. Кам'янки;

- залучення відповідних медичних кадрів Кам'янської районної лікарні до просвітницько-профілактичної діяльності серед батьків та учнів;

- профілактика гіподинамії, бо рухова активність — один з основних факторів збереження та зміцнення здоров'я.

Заходи НВК щодо реалізації проекту «Школа культури здоров'я — Школа партнерства»: курси за вибором, профілактичні тижні, бесіди про здоров'я, зустрічі з лікарями, Дні здоров'я, спортивні свята, спортивні змагання, заняття в спортивних секціях, фізкультхвилинки на уроках, рухові музичні перерви, безкоштовне гаряче харчування для всіх учнів з урахуванням вимог до здорового харчування дітей, літня оздоровча кампанія, щорічний поглиблений медичний огляд дітей із залученням про-

відних спеціалістів району та області, диспансеризація учнів, профілактичні прищеплення, вітамінізація, психолого-педагогічні консиліуми, випуск санбюлетенів, створення кабінету релаксації та інше. Залучаються до пропаганди здорового способу життя громадські об'єднання, профспілки, авторитетні мешканці села та району, відомі спортсмени та митці, випускники Кам'янської школи.

Постійно здійснюється моніторинг результативності проекту «Школа культури здоров'я — Школа партнерства».

Слід відзначити, що НВК особливу увагу приділяє питанням взаємодії учнів з навколишнім співтовариством. Діє потужне учнівське самоврядування. Учні залучаються до управлінської діяльності. Проект «Школа культури здоров'я — Школа партнерства» допомагає учням застосовувати теоретичні знання на практиці (їх участь в заходах, акціях, спрямованих на вирішення проблем села) та соціалізації. Учнівські кабінети міністрів освіти, культури, інформації, внутрішніх справ, охорони здоров'я, фінансів, спорту, юстиції є організаторами цікавого і змістовного життя дітей. Значна частина дітей у вільний час залучається до участі в роботі гуртків, клубів, секцій НВК, позашкільних установ села. Учні упорядковують місце свого життя (дім, школа, село), проводять акції «Наше село — наша турбота»,

трудо́ві десанти, вносять позитивні зміни в сільську дійсність. Отримують уміння і навички управління великими і малими справами в рідному селі, такі як наведення порядку в парку (операція «Квітучий парк»), шкільному дворі, на подвір'ї людей похилого віку, брали активну участь в закладці парку навколо сільського стадіону, розарію на шкільному подвір'ї та інше. Учні набувають досвіду практичного розв'язання можливих життєвих ситуацій, що сприяє вихованню самостійності, створює умови для самовизначення та самореалізації. У дитячих серцях і думках йде перетворення «мого» на «наше», формується громадянський світогляд дитини, що надалі дозволить їй орієнтуватися в демократичному суспільстві та робити правильний вибір. Традицією стало вшанування досягнень найкращих учнів, які на асамблеї досягнень НВК мають право прикріпити Іменну зірку на прапорі НВК.

У 2005 році закладена капсула-послання мешканцям села у 2025 рік.

Загальними зусиллями створена атмосфера, в якій життя в громаді стає цікавим і забезпечує кожному можливість зробити вагомий внесок в розвиток с. Кам'янки. В селі панує атмосфера взаємопорозуміння та поваги до кожної людини, толерантне ставлення до оточуючих, у взаємовідносинах домінують загальнолюдські моральні принципи. Особливе значення надається проблемі єдності поколінь, розвитку міцних родинних зв'язків, національних та родинно-сімейних традицій здорового способу життя та виховання здорової дитини з широким залученням батьків. Діти вивчають традиції, культуру, свій родовід, проводяться сільські свята вшанування роду, кращих сімей. Підтримуються тісні зв'язки з прабабківщиною мешканців села. Кращі учні нагороджуються безкоштовними поїздками не тільки у великі міста України, а й у Болгарію. Гостинно приймають у себе делегатів з Угорщини, Австрії, Чехії і Болгарії. Діти є неодноразовими переможцями Всеукраїнського туру олімпіади з болгарської мови при Болгарському консульстві в м. Одесі. Особливою популярністю серед мешканців користується Народний ансамбль танцю «Веселка», учасник багатьох міжнародних та всеукраїнських фестивалів, дипломант Міжнародного фестивалю народної творчості «Бессарабський вінок».

Школою партнерства передбачено розширення послуг на базі НВК, що стимулює створення інноваційних освітніх програм, допомагає підвищити професійний рівень педагога, відповідає запитам сучасності. За результатами реалізації проекту ресурси НВК використовуються більш ефективно на користь всіх мешканців села. Надання освітніх і муніципальних послуг стає більш економічним. НВК, перетворюючись на центр соціуму, одержує реальну допомогу та фінансову підтримку від місцевого

співтовариства, комерційних структур, влади. Батьківські внески не є головним джерелом поповнення позабюджетної частки фінансування школи. На першому місці кошти, отримані через організацію спеціальних заходів. Істотну частку складають спонсорські кошти. Створюються нові проекти, що задовольняють потреби не тільки навчального закладу, але й місцевого населення.

«Освіта та виховання підростаючого покоління — пріоритет соціальної політики сільської громади та батьків», — зазначає І. О. Лефтеров, голова Кам'янської сільської ради.

Модель «Школа культури здоров'я — Школа партнерства» розбудована на основі скоординованості міжгалузевих заходів щодо формування культури здоров'я, пропаганди здорового способу життя, профілактики травматизму за рахунок об'єднання ресурсів громади, громадських організацій та приватних структур, забезпечує збереження та зміцнення здоров'я, високу працездатність дітям та їх батькам, душевну рівновагу, встановлення партнерства вчителів, учнів та громадськості, формування людини з новою ментальністю, що усвідомлює саму себе, пізнає своє етнічне коріння, є високодуховною.

Про результативність та успішність діяльності «Школи культури здоров'я — Школи партнерства» навчально-виховного комплексу с. Кам'янки свідчать:

— підпорядкованість навчально-виховного процесу НВК розвитку фізично й морально здорової дитини завдяки впровадженню педагогами досягнень науки та перспективного педагогічного досвіду, здоров'язберігаючих технологій;

— підтримка батьками та громадськістю діяльності НВК щодо виховання здорових дітей через реалізацію проекту «Школа культури здоров'я — Школа партнерства» та активна співпраця всіх учасників проекту;

— поступове зниження захворювань різної етіології; створено ефективну систему моніторингу стану здоров'я дітей і працівників НВК за підтримки Кам'янської лікарні та поліклініки;

— високий рівень інтеграції та згуртованості учнів в класних колективах, зростання їх пізнавальної та громадської активності, підвищення рівня самостійності й активності школярів в руховій діяльності;

— збільшення якісних та кількісних показників результативності участі учнів НВК в науково-дослідній, спортивно-масовій, художньо-естетичній та інших видах діяльності; високі індивідуальні досягнення спортсменів, членів МАН, учасників конкурсів, предметних олімпіад;

— зростання кількості учнів, які охоплені секційною, гуртковою роботою в позаурочний час, участю у масових заходах.

Модель особистості учня Кам'янського НВК

- Освічена, фізично, етично і духовно здорова особа, яка адаптована до умов нестабільного соціуму.

- Вміє правильно організувати свою життєдіяльність.

- Усвідомлює необхідність здорового способу життя і безпеки життєдіяльності як умови благополучного існування людини.

- Має стійкий інтерес до пізнавальної діяльності, особистого саморозвитку.

- Має потребу в самостійній руховій активності, в регулярних заняттях фізичними вправами.

- Активно співпрацює з усіма представниками громади для вирішення будь-яких питань.

- Має потребу в підвищенні рівня культури та добробуту людей в рідному селі.

Учні навчально-виховного комплексу відзначаються високою загальною культурою, працездатністю, вони доброзичливі, дружні, добрі та хазяйновиті. В соціумі навчально-виховного комплексу с. Кам'янки панує атмосфера високої культури здоров'я, інтелекту, творчості під девізом «Здоров'я + інтелект + творчість = УСПІХ».

Запропонований матеріал може бути використаний при створенні власної моделі Школи партнерства, розбудові науково-освітнього, навчально-виховного об'єднання культури здоров'я через взаємодію колективів, спроможних на спільну перетворюючу діяльність.

Олена ЧЕШЕНКО,
регіональний координатор Національної
мережі шкіл сприяння здоров'ю

Література

1. Конституція України.
2. Закон України «Про загальну середню освіту».
3. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28.09.2004 р. № 1148/2004.
4. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002–2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р.
5. Про затвердження Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» на 2009–2013 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 731-р від 21 травня 2008 р.

6. Національна доктрина розвитку освіти.
7. Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України: Наказ Міністерства освіти і науки України № 458 від 2 серпня 2005 р.
8. Анікіна Н. О., Пасечнікова Л. П. Внутрішньошкільний моніторинг: наукові орієнтири, практичні дії: Посіб. для керівників закладів освіти. — Х., 2002.
9. Барна М. М., Гриза Л. С. Інформаційно-методичні матеріали для організації роботи з батьками. — Л., 2002.
10. Волобуєва Т. Б. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. — Х.: Основа, 2004.
11. Дерлоу Дес. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень: Пер. з англ. — К.: Наук. думка, 2001.
12. Єрмаков І. Г. Виховання життєдіяльності: моделі виховних систем. — Х.: Основа, 2006. — (Б-ка журн. «Управління школою»).
13. Касянова О. М. Моніторинг в управлінні навчальним закладом. — К., 2007.
14. Оцінювання якості роботи школи: Порадник. — Л.: ЛІМО «Інститут політичних технологій», 2001.
15. Програма «Обдарованість» (з досвіду роботи) // Школа. — 2006. — № 6. — С. 12–29.
16. Реалізація здоров'яформуючої політики навчального закладу // Практика управління закладом освіти. — 2009. — № 12. — С. 5–33.
17. Чешенко О. І. Школа сприяння здоров'ю — в інтересах дітей та створення кращого світу для них // Наша школа. — 2009. — № 4. — С. 35–43.

Т. А. САКАЗЛИ,

директор НВК «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів — гімназія» с. Кам'янки Ізмаїльського району, заслужений вчитель України, заслужений вчитель Болгарії, вчитель вищої категорії, вчитель-методист, кавалер ордена Княгині Ольги ІІІ ступеня, відмінник освіти України, вчитель географії,

Н. В. ІВАНОВА,

екс-заступник директора з виховної роботи, вчитель вищої категорії, вчитель російської мови та зарубіжної літератури,

М. І. ЛЕФТЕРОВА,

заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель вищої категорії, вчитель англійської мови,

О. П. КАРАЛАШ,

заступник директора з виховної роботи, вчитель І категорії, вчитель початкових класів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РІЧНОГО ТА КАЛЕНДАРНОГО ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ЗА БАЗОВОЮ ПРОГРАМОЮ РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ «Я У СВІТІ»

Планування роботи в дошкільному навчальному закладі має увібрати кращі надбання методичної служби сьогодення і спрямувати освітній процес на виконання Закону України «Про дошкільну освіту», Базового компонента дошкільної освіти в Україні, Коментаря до Базового компонента дошкільної освіти, Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі».

Сутність планування полягає у передбаченні конкретної мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів досягнення перспектив, накреслених на певний відрізок часу. У процесі планування педагогіки мають враховувати пріоритетні завдання модернізації дошкільної освіти:

- впровадження особистісно орієнтованої моделі розвитку, навчання і виховання;
- гуманізація освітньо-виховного процесу;
- активне проходження дитиною кожного вікового періоду як важливої передумови подальшого особистісного розвитку;
- інтегрований підхід до організації та змісту освітнього процесу;
- використання прогресивних інноваційних технологій;
- взаємодія суспільного і родинного виховання;
- наступність двох перших ланок освіти — дошкільної та початкової.

На допомогу практикам та з метою розкриття нових, незвичних аспектів педагогічної роботи за Базовою програмою Міністерство освіти і науки України розробило посібник — Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», в якому подано рекомендації, що конкретизують, уточнюють, пропонують педагогові інструментальну допомогу в реалізації завдань. Протягом 2009 року МОН України видало методичні листи щодо організації діяльності та планування роботи в дошкільному навчальному закладі — «Організація освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах у 2009/2010 навчальному році» (лист МОН України від 10.06.09 № 1/9-393), «Планування роботи в дошкільних навчальних закладах» (лист МОН України від 03.07.09 № 1/9-455).

Планування роботи дошкільного навчального закладу здійснюється на підставі річного плану, який складається на навчальний рік та оздоровчий період, схвалюється педагогічною радою і погоджується з відповідним органом

управління освітою. План роботи на оздоровчий період додатково погоджується з територіальною санітарно-епідеміологічною службою.

- У річному плані передбачаються такі розділи:
- аналіз роботи за минулий рік;
 - завдання на навчальний рік та оздоровчий період;
 - методична робота з кадрами;
 - вивчення стану життєдіяльності дітей;
 - організаційно-педагогічна робота;
 - робота методичного кабінету;
 - адміністративно-господарська діяльність.

Завідувач, вихователь-методист, розробляючи план на перспективу, можуть уточнювати, конкретизувати, доповнювати завдання, види, форми роботи поквартально. Для цього в річному плані передбачається окрема графа.

До річного плану додаються плани роботи вузьких спеціалістів: практичного психолога, логопеда, музичного керівника, соціального педагога, інструктора з фізкультури, керівників гуртків та інших наявних спеціалістів.

Основним документом як для вихователя, так і для інших педагогічних працівників є календарний план, який може складатися на місяць або на 1–2 тижні, на один чи декілька днів. Форма календарного планування затверджується педагогічною радою, враховуючи досвід роботи педагогічного працівника, знання вимог програми.

Педагогам надається право при плануванні роботи проявляти творчість, ініціативу, враховуючи сучасні вимоги до розвитку дітей дошкільного віку.

Міністерство освіти і науки України звертає увагу на недоцільність перевантаження дітей у першій половині дня організованими формами діяльності (заняттями). Краще протягом дня рівномірно розподіляти види діяльності за основними лініями розвитку залежно від бажань та інтересів дітей.

Календарний план передбачає такі види дитячої діяльності: організована педагогом, самостійна (продуктивна праця, художня діяльність, гра, спілкування та ін.). З дітьми, які мають різні проблеми та потребують посиленої уваги з боку педагогів, планується індивідуальна робота. З метою систематизації індивідуальної роботи доцільно вести записи спостережень за конкретними дітьми.

На початку кожного місяця обов'язково планується:

- комплекс ранкової гімнастики на два тижні (з ускладненнями на другий тиждень);
 - гігієнічна гімнастика;
 - робота з батьками;
 - інші форми роботи (за необхідністю).
- Планування освітньої роботи може бути:
- «у вигляді сітки»;
 - текстове;
 - комбіноване.

Під час складання календарного плану важливо дотримуватися таких методичних рекомендацій:

- необхідно бути гнучким у реалізації запланованого, орієнтуватися не лише на те, що написано, а й на реальне життя дітей у групі в конкретний час;
- розкривати мету дня через форми і зміст роботи, орієнтуючись на умови освітнього середовища і розвиток дітей; не варто віддавати перевагу кількісним показникам, головне — сприяти якісному розвитку дошкільника;
- при проведенні бесід, спостережень ретельно підбирати літературні твори, які є найбільш доцільними для організації навчально-виховного процесу, пам'ятати, що художня література, фольклор — не окрема форма роботи з дітьми, а необхідна складова;
- плануючи різноманітні ігри та певні трудові дії, слід занотувати в плані назву (тему), мету, матеріал, обладнання, інвентар;
- уникати багатослів'я, використовувати чіткі, конкретні формулювання, що зроблять план дієвим і змістовним;
- забезпечувати послідовність у роботі, зважаючи на недоліки та досягнення педагогічного процесу попередніх днів;
- при плануванні спостережень, цільових прогулянок та екскурсій зазначати об'єкт, мету, матеріал та визначати головні запитання до дітей;
- при плануванні занять (спеціально організованої розвивально-виховної зайнятості) визначати тип, вид, назву, мету, план, хід, педагогічні прийоми та ключові запитання до дітей.

Традиційно увага вихователя прикута до планування навчальної діяльності. Це питання сьогодні педагоги вивчають більш ретельно, ніж зазвичай, що пояснюється тим, що Базова програма розглядає навчальну діяльність, зокрема заняття, в первинному значенні — «займатися корисною справою» (тлумачний словник), тобто заняття розуміємо як спеціально організовану розвивально-виховну зайнятість дитини. У цьому контексті традиційні заняття відходять на другий план, оскільки займатися корисною справою можна в будь-який зручний для дитини час, як за ініціативи самої дитини, так і педагога. Вихователі звикли вважати, що під час проведення занять однаково для всіх дітей домінувати мають однотипні вказівки, завдання, зауваження. За таких підходів не завжди є ефективними 15–30-хвилинні заняття як для окремого малюка, так і для всіх дітей

разом. Традиційна форма організації навчальної діяльності дошкільників (фронтальне заняття) має посісти належне йому місце, не претендуючи на першість, винятковість, обов'язковість, до якого треба вдаватися періодично.

У плануванні освітньої діяльності доцільно віддати перевагу міні-заняттям, бо вони надають змогу враховувати міру зацікавленості, інтересу дітей, дозувати інформацію чи завдання, визначати часові межі індивідуально. Оскільки сучасний вихователь має можливість самостійно поділити обсяг програмного матеріалу заняття на кілька частин (фрагментів), залежно від зацікавленості дітей, наявності обладнання, посібників тощо, доцільно брати до уваги, що тривалість кожного фрагмента визначається межею виникнення й утримання інтересу дітей. Протягом дня можна проводити 5, 10, 20 або й більше індивідуальних, групових і колективних міні-занять, фрагментів розвивально-виховної зайнятості дітей, під час яких детально розкривається запланована тема, досягається мета. Якщо інтерес дітей до теми не знижується, вона розглядається протягом кількох днів. Це дає можливість зануритися в проблему, задовольнити уподобання кожної дитини. Міні-заняття не підмінюють і не перекривають інші форми, види педагогічного впливу, в тому числі індивідуальну роботу. Нові підходи дають змогу враховувати настрої, бажання, індивідуальний досвід кожної дитини. При організації навчальної діяльності, як і наповнення всього процесу життєдіяльності впродовж кожного дня, дитині надається партнерське право вибору — де, коли, скільки часу, з ким діяти тощо.

Відповідно до листа МОН України від 03.07.2009 року № 1/9-455 вихователь має право вибору у підходах до календарного планування роботи з дітьми:

за сферами життєдіяльності — щодня реалізується завдання однієї зі сфер і всі лінії розвитку (метод занурення); п'ятниця, як правило, — день узагальнення;

за режимними моментами з урахуванням сфер життєдіяльності та ліній розвитку;

за видами діяльності (ігрова, трудово, комунікативна, пізнавальна, рухова, навчальна) з урахуванням усіх ліній розвитку та змісту сфер життєдіяльності;

за інтегрованими блоками — завдання художньо-естетичного, соціально-морального, мовленнєвого розвитку та інших розв'язуються через усі сфери життєдіяльності; окремо плануються завдання і види роботи з фізичної культури та музики;

за лініями розвитку — кожного дня домінує одна лінія розвитку у взаємодії з іншими з урахуванням змісту всіх сфер життєдіяльності (метод занурення) тощо.

Міністерство освіти і науки України застерігає від нераціонального планування, коли

перевага надається одній сфері життєдіяльності або лінії розвитку на будь-який тривалий період (тиждень, місяць), що не забезпечує цілісного, системного підходу до життєдіяльності дітей.

Сучасний вихователь має свободу вибору більш ефективної, зручної для нього моделі і форми планування.

Пропонуємо розглянути модель календарного планування, яка визріла в процесі обговорення питання календарного планування педагогами Харківського регіону на курсах, спеціалізованих семінарах протягом 2009 року і отримала назву «Харківська». Ця модель побудована за режимними моментами з урахуванням сфер життєдіяльності та ліній розвитку на основі блочно-тематичного принципу. Інтегрований підхід до організації життєдіяльності дітей базується на блочно-тематичному принципі, що забезпечує змістову цілісність, системність, послідовність, враховує ускладнення та повторення програмного матеріалу.

Вихователю необхідно чітко уявляти план конкретної організації життєдіяльності дітей на кожен день, визначати мету з урахуванням пріоритетної сфери життєдіяльності та ліній розвитку дітей конкретного віку. Навіть якщо план буде суттєво змінений за ініціативи дітей чи будь-яких обставин, педагог знатиме, якій меті треба підпорядкувати змінені умови, засоби, освітнє середовище. Навчально-виховний процес вимагає попередньої ретельної підготовки розвивального середовища, підбору наочності, роздаткового матеріалу з урахуванням диференційованих завдань та індивідуального підходу. Тому в планах завжди мають бути відображені три основні блоки:

- освітні завдання (розвивальні, виховні, навчальні);
- зміст і форми роботи з дітьми;
- організація розвивального життєвого простору.

У календарному плануванні важливу роль відіграє розподіл спеціально організованої розвивально-виховної зайнятості за лініями розвитку на тиждень. З огляду на це, лист Міністерства освіти і науки України від 06.06.2005 року № 1/9-306 «Про організацію та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах» допоможе вихователю розібратися у плануванні інтегрованої чи самостійно представленої спеціально організованої розвивально-виховної зайнятості на день, тиждень. Їх кількість, як і форма організації дітей, може змінюватися протягом дня за ініціативи учасників навчально-виховного процесу. Але набагато легше змінити фронтальне заняття на індивідуальне чи на міні-заняття, якщо воно продумано заздалегідь і до нього підібрано необхідний дидактичний матеріал.

Календарний план вихователя відповідно до Базової програми має передбачати таку структуру планування, в якій основними стають

лінії розвитку та сфери життєдіяльності, що визначають зміст і засоби. Тематика освітньої діяльності з дітьми різних вікових груп, напрацьована педагогами за попередні роки, може успішно застосовуватися в сучасному плануванні. Тема розкривається через конкретну сферу, що є домінантною в цей день.

Завдання планування розкриваються в сітці (перспективному плані). Сітка відображає тему місяця і підтеми тижня, розкриває основний зміст освітньої роботи відповідно до розподілу спеціально організованої розвивально-виховної зайнятості на тиждень.

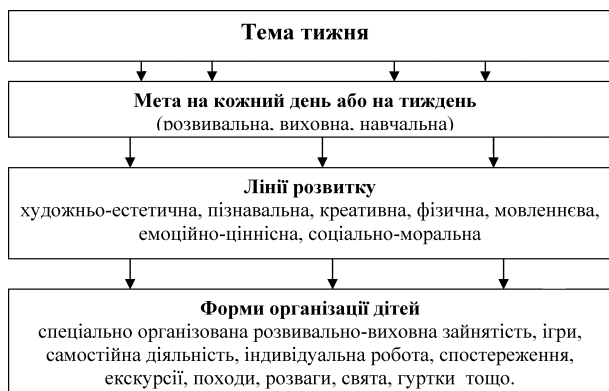
Блочно-тематичне планування передбачає визначення тем на рік для кожного місяця. Наступний крок — розподіл розвивально-виховної зайнятості на тиждень, зберігаючи назви за лініями розвитку. Завдяки сюжету блочно-тематичного планування, дитина змістовно розвивається щодня, цілісно поєднуючи суб'єктно-об'єктне довкілля. Саме тематичний образ стає стрижнем, навколо якого розгортається пізнавальна, мовленнєва, соціально-моральна, емоційно-ціннісна й інша активність дітей. Важливо навчити дошкільнят замислюватися над суттю ключового слова, образу, відчувати й усвідомлювати його численні зв'язки з дійсністю, що сприяє формуванню цілісного світобачення. Основний принцип Базової програми «Я у Світі» — інтеграція — забезпечує в розвивально-виховній зайнятості об'єднання різних ліній розвитку, що попередньо має передбачати вихователь. Сучасні освітні технології все частіше вдаються до принципу інтеграції — об'єднання та взаємопроникнення елементів одного об'єкта в структуру іншого, в результаті чого з'являється принципово новий за особливостями і властивостями об'єкт. Інтегрований освітній процес має конструюватися за принципами доступності, науковості, послідовності, системності, цілісності, логічності, вертикального тематизму.

Спланувати інтеграцію ліній розвитку оптимально можна саме в спеціально організованій розвивально-виховній зайнятості, але в реальності це може реалізуватися і непланово. Важливо, щоб вихователь намагався спрямовувати розвиток дитини з урахуванням його зони найближчого розвитку.

Перебіг сфер передбачає кожен протягом тижня, але закріплення послідовності сфер у визначений день щотижня не є обов'язковим. Доречно пов'язувати домінантну сферу зі спеціально організованою розвивально-виховною зайнятістю дітей в цей день.

У розподілі спеціально організованої розвивально-виховної зайнятості потребує уваги їх кількість з музичної, образотворчої діяльності та фізичного розвитку дітей. Вказані розділи роботи з дітьми ведуть вузькі спеціалісти, що мають певне навантаження. Спеціально організовану розвивально-виховну зайнятість дітей з вказаних напрямів доречно проводити один раз

Поєднання теми тижня, одного дня за лініями розвитку і формами організації дітей в один блок

на тиждень фронтально, враховуючи в тижневому розподілі розвивально-виховну зайнятість. Решта робочого часу конкретного спеціаліста спрямована на індивідуальну чи підгрупову роботу з дітьми конкретної групи протягом дня.

У календарному плануванні замість загальноприйнятих традиційних занять пропонуємо планувати розвивально-виховну зайнятість за лініями розвитку.

Кількість орієнтовно спланованої спеціально організованої розвивально-виховної зайнятість для кожного вікового періоду може залишатися у відповідності до листа МОН України від 06.06.2005 року «Про організацію та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах»:

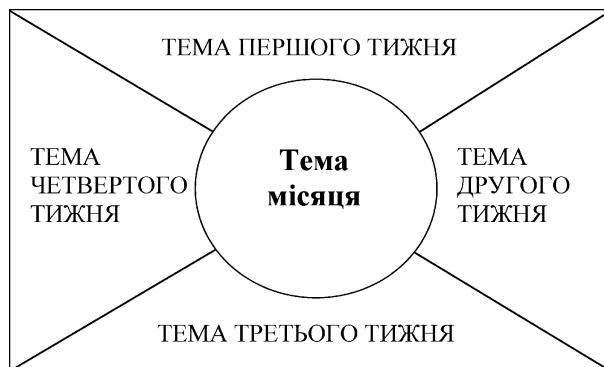
— молодший дошкільний вік — 6–8 фронтальних занять;

— старший дошкільний вік — 8–10 фронтальних занять. Відповідно до орієнтовної кількості спеціально організованої розвивально-виховної зайнятість дітей за лініями розвитку можемо їх планувати на тиждень таким чином:

Домінуюча розвивально-виховна зайнятість	Скорочений запис	Кількість занять	
		в молодшій групі	в старшій групі
Фізична	Ф. Р-В	2 (+ щодня в інші режимні моменти)	2 (+ щодня в інші режимні моменти)
Соціально-моральна	С-М. Р-В	1	1
Емоційно-ціннісна	Е-Ц. Р-В	1	1
Пізнавальна	П. Р-В	1	1,5
Мовленнєвий	М. Р-В	1	1,5
Художньо-естетичний*	Х-Е. Р-В	1	2
Творчий*	К. Р-В	1	1

* Заздалегідь визначений час розділів «Музика» і «Образотворче мистецтво» погоджується з завідувачем і вихователем-методистом.

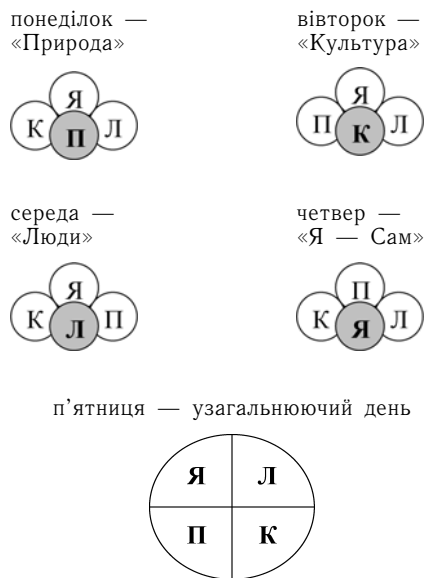
Після розподілу спеціально організованої розвивально-виховної зайнятість (занять) на місяць необхідно зробити розклад на тиждень, враховуючи, що теми тижнів інтегруються з темою місяця.

Варто застосовувати диференційований підхід у добірї різних за змістом, складністю, умовами організації завдань; надавати вихованцям можливість самостійно обирати зміст, матеріал, варіант виконання.

Схема календарного планування на день за харківською моделлю

Тема тижня. День тижня і пріоритетна сфера. Тижневе планування, об'єднане однією темою, реалізується у щоденному календарному плануванні. Планування життєдіяльності здійснюється за домінантною сферою, в яку інтегруються інші. Наприклад:

Календарний план визначає види роботи на місяць, що зазначені в листі МОН України від 03.07.2009 року № 1/9-455 «Про планування роботи в дошкільних навчальних закладах»: комплекс ранкової гімнастики на два тижні (з ускладненням на другий тиждень), гігієнічна гімнастика, робота з батьками, інші види робіт на розсуд педагогічної ради.

У календарному плані на день необхідно визначати мету, враховуючи зміст діяльності за домінують сферою протягом дня. Це доцільно робити з огляду на те, що вихователь матиме можливість досягати визначеної мети не тільки через спеціально організовану розвивально-виховну зайнятість, а й через інші форми буття дитини в цей день. Радимо зорієнтувати свою увагу на розвиток тієї лінії (чи інтегрованих ліній), які будуть пріоритетними в конкретному режимному моменті. Основний розвивально-виховний зміст життєдіяльності дітей розкривається через сферу життєдіяльності. Виходячи із завдань пріоритетної сфери і мети дня, визначається розвивальне середовище, освітній матеріал. Для створення розміреного, ритмічного буття слід дотримуватися стабільності найважливіших елементів життєдіяльності, підтримувати звичні для дітей організаційні моменти: прогулянку, гімнастику, харчування, ігри, заняття, самостійну діяльність, сон тощо.

Основними формами організації дітей є: спеціально організована розвивально-виховна зайнятість, ігри, самостійна діяльність, індивідуальна робота, спостереження, екскурсії, походи, розваги, свята, гуртки.

Спеціально організовану розвивально-виховну зайнятість потрібно дозувати, урізноманітнювати, проводячи підгрупові, індивідуальні, парні міні-заняття. Комплексні, інтегровані, колективні, підсумкові заняття можуть тривати від 30 хвилин до години, залежно від зацікавленості дітей, самопочуття кожної дитини. Чергування різних видів діяльності в комплексному, інтегрованому занятті впливає на активність дітей і має хвилеподібний характер, тому час для дітей минає непомітно.

Стрижневим в інтегрованому занятті є тема-образ, яка розкривається через різні види діяльності. Саме тематичний образ стає основою, навколо якої розгортається пізнавальна діяльність дітей. Навчаючи дошкільнят замислюватися над ключовим словом теми-образу, педагог дає можливість відчути й усвідомити численні зв'язки з дійсністю, сприяє формуванню цілісного світобачення. Бажано систематично використовувати завдання з ТРВЗ, експериментально-дослідницької діяльності, проблемно-пошукові ситуації та інші методи і прийоми. Закінчення інтегрованих, комплексних занять має відбутися за хвилину до того, як цього можуть захотіти діти.

Сучасними науковцями спеціально організована розвивально-виховна зайнятість розподіляється таким чином:

— *за спрямованістю змісту* (за Н. Гавриш): предметна, інтегрована, комплексна;

— *за дидактичними цілями* (за Н. Гавриш): на формування нових знань (предметна, навчально-ігрова, навчально-пізнавальна); на закріплення засвоєних знань (інтегрована, комплексна, навчально-ігрова, сюжетно-ігрова,

ігрова), контрольньо-оціночна (інтегрована, комплексна, предметна, заняття-змагання, вікторина, конкурс, турнір, шоу);

— *за способом організації* (за К. Крутій): групова, підгрупова, індивідуальна.

Міні-заняття тривають від 7–15 хвилин до однієї години (4–5 дітей — очі в очі) і мають відповідати таким вимогам: давати дітям емоційне задоволення; оцінюватися, виходячи з основного критерію досягнення результату — зусиль, вкладених дитиною; враховувати оптимальну для дитини інтенсивність навантаження; мати виховний характер; пам'ятати, що порівнювати дитину можна тільки з самою собою, особливо недоречним є змагання у мовленнєвій діяльності; не зловживати зауваженнями дисциплінарного порядку.

Міні-заняття можуть бути: спланованими, спонтанними (незапланованими заздалегідь, без попередньої підготовки), ситуативними; фіксованими і нефіксованими у часі (їх тривалість визначається інтересом і бажаннями дітей); індивідуальними, груповими, фронтальними; ініційованими дітьми чи педагогом; синтезованими за видами (розповідання казок, розігрування сюжетів фольклорних форм, описування ситуацій, характеру персонажів, предметно-практичної та художньо-естетичної спрямованості); варійованими у змінності видів діяльності: ігрової, пізнавальної, музичної, театральної, трудової, спілкування тощо.

Організована навчальна діяльність планується переважно у першу половину дня. У другій половині дня домінує розвивально-виховна зайнятість з фізичної культури (плавання), образотворчої діяльності. Змістове наповнення зайнятості важливо тісно пов'язувати з реальним повсякденним життям.

Необхідну кількість спеціально організованої розвивально-виховної зайнятості вихователь може визначати самостійно залежно від обсягу програмного матеріалу, зацікавленості дітей, наявності обладнання, посібників тощо за погодженням із завідувачем, вихователем-методистом. Повинно бути доцільне співвідношення між організованими та самостійними формами зайнятості дітей.

Вихователь має пам'ятати, що навчальна діяльність не так передає знання, як розвиває дитину.

Мета дня визначається з урахуванням теми тижня, інтеграції сфер та пріоритетної сфери на день. Пропонується графічна форма календарного планування (див. табл.).

Календарне планування в різновікових групах щодо змісту та форм освітньої діяльності здійснюється з урахуванням даних рекомендацій. З метою реалізації визначених вікових освітніх завдань за лініями розвитку та сферами життєдіяльності найбільш оптимальним у даних групах є принцип диференціації.

Педагог здійснює постійне спостереження за дитиною, відстежує її розвиток, результати

Орієнтовна форма календарного планування

Режимний момент	Лінії розвитку	Сфера життєдіяльності	Зміст освітньої роботи (мета, форми, методи, засоби, короткий план...)
Р.	Ф. Е-Ц С-М М П Х-Е К	П К Л Я (вказуємо домінантну)	Ігри, бесіди, спостереження (тема, об'єкт, мета), праця, індивідуальна робота з дітьми, доручення, самостійна рухова діяльність дітей (назва гри, мета, вид основного руху), міні-заняття, дидактичні ігри тощо
Р-В.З. (за розкладом)	Ф. Е-Ц С-М м п Х-Е К	П К Л Я (вказуємо домінантну)	Тема, тип, вид, метод. Програмний зміст (розвивальні, виховні, навчальні завдання). Індивідуальна робота. Словникова робота. План. Хід (<i>писати чи не писати визначає педагогічна рада</i>).
П-І	Ф. Е-Ц С-М М п Х-Е К (вказуємо ті, що будуть актуалізовані)	П К Л Я (вказуємо домінантну)	Ігри, бесіди, спостереження, спортивні ігри та вправи, індивідуальна робота за лініями розвитку та сферами життєдіяльності (<i>конкретизуємо з ким та з якого напрямку</i>), екскурсії, труд, дослідницька діяльність, піші переходи — 1 раз на тиждень, рухливі ігри (2–3) з різними видами рухів, міні-заняття, самостійна рухова діяльність дітей (<i>визначаємо мету, вказуємо матеріал</i>).
п/с	Ф. Е-Ц С-М М п Х-Е к (вказуємо ті, що будуть актуалізовані)	П К Л Я (вказуємо домінантну)	Різні види праці (ручна, господарсько-побутова, у природі). День здоров'я — 1 раз на місяць. Образотворча діяльність (художньо-оформлювальна, художньо-мовленнева, художньо-театралізована, музична діяльність). Міні-заняття. Гурткова робота. Сюжетно-рольові ігри — двічі на тиждень прописується тема, етап гри. Різні види театрів (іграшок, ляльковий, тіньовий) Розваги — 1 раз на тиждень (фізкультурні, музичні, літературні...)
П-ІІ (друга прогулянка)	Ф. Е-Ц С-М М П Х-Е К (вказуємо ті, що будуть актуалізовані)	П К Л Я (вказуємо ту, що передбачається бути домінантною, чи показуємо, що вони інтегруються, наприклад, П+К)	Ігри, спостереження, праця, індивідуальна робота з дітьми та батьками, самостійна рухова діяльність, міні-заняття.
Висновки _____			

занотовує в «Щоденнику спостережень». Це допоможе вихователю визначити зону найближчого розвитку кожної дитини, виробити оптимістичну гіпотезу її розвитку, що сприятиме досягненню щоденного успіху. Записи в щоденнику спостережень радимо робити за наявності нової інформації про розвиток дитини, за потребою, але не рідше одного разу на тиждень. Форму записів розробляє творча група дошкільного закладу, її оптимальність визначає колектив, рішення приймається на засіданні педагогічної ради.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». — К.: Світич, 2008. — 430 с.
2. Інтегроване планування. Друга молодша група. — Тернопіль: Навч. кн. — Богдан, 2006. — 80 с.

3. Кононко О. Л., Плохій З. П., Гончаренко А. М. та ін. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». — К.: Світич, 2009. — 208 с.

4. Методичний супровід упровадження Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». — Х.: СПДФО «Вежичанін», 2009. — 208 с.

5. Плануємо за новою програмою. — Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2008. — 304 с.

В. В. СКРИПНИК,

ст. викладач кафедри педагогіки і психології ООІУВ,

О. М. СТРАЩЕНКО,

методист НМЛ дошкільної та початкової освіти ООІУВ,

О. А. ХОМЕНКО,

методист НМЛ дошкільної та початкової освіти ООІУВ.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У 2010/2011 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Основними напрямками діяльності початкової школи у 2010/2011 навчальному році є:

— створення сприятливих умов для отримання молодшими школярами якісної освіти при збереженні їх здоров'я (у свідомість педагогів і батьків має закладатися широке розуміння поняття «здоров'я», складники якого (фізичний, психічний, соціальний, духовний розвиток дітей) взаємодіють та інтегруються; якість організації навчально-виховного процесу в школі і духовне, фізичне, емоційне благополуччя дітей в сім'ї; збереження психічного здоров'я учнів при здійсненні контролю та оцінювання результатів навчальної діяльності;

— оптимізація освітнього процесу з метою зниження навантаження учнів (здійснення індивідуального підходу, встановлення міжпредметних зв'язків, усунення другорядного матеріалу, обсягу домашніх завдань з метою профілактики стомлюваності, забезпечення наступності у навчанні між дошкіллям, початковою школою та школою II ступеня);

— удосконалення педагогічної діяльності вчителів з реалізації змісту початкової освіти;

— створення передумов для забезпечення наступності змісту, методів і форм дошкільної та початкової освіти;

— психолого-педагогічне та організаційно-методичне забезпечення впровадження інноваційних технологій в початковій освіті.

З метою досягнення позитивних результатів за підсумками (ДПА) необхідно організувати методичну роботу в районах з вчителями у відповідності до основних напрямків діяльності початкової школи згідно з Державним стандартом.

В умовах удосконалення мети і змісту загальної початкової освіти, підвищення професійної компетентності вчителів є досить актуальним та потребує від методичних служб всіх рівнів ефективної організації роботи з вчителями в поєднанні курсової підготовки та роботи в міжкурсовий період.

Методична робота в міжкурсовий період повинна забезпечувати засвоєння вчителями змісту і вимог шкільних програм з навчальних предметів, відпрацювання найбільш складних для вчителів тем.

Діяльність методичних служб в навчальних закладах освіти в районах області в 2010/2011 навчальному році має забезпечувати:

— своєчасне та якісне засвоєння вчителями нормативного і навчально-методичного забезпечення навчального процесу в початковій школі;

— інформаційну і методичну допомогу вчителям в реалізації змісту початкової освіти, особистісно орієнтованого, компетентнісного,

культурологічного підходів у навчанні молодших школярів;

— умови для самоосвіти, саморозвитку вчителів, підвищення їх професійної майстерності та творчого потенціалу.

Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України (лист Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 р. № 1/9-83) перший семестр 2010/2011 навчального року триває з 1 вересня по 24 грудня включно. Другий семестр розпочинається 10 січня, а закінчується 27 травня.

Для учнів 1–4-х класів передбачаються каникули загальним обсягом не менше 30 днів.

Допускається зміна структури навчального року, графіка учнівських каникул, зокрема, впровадження для учнів 1 класу додаткових весняних тижневих каникул, організації та проведення навчальних екскурсій з урахуванням особливостей місцевості, кліматичних умов, за погодженням з місцевими органами управління освітою.

Тривалість та час проведення навчальних екскурсій як обов'язкової складової навчально-виховного процесу встановлюється відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України про організацію навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Зміст і форма проведення навчальних екскурсій для учнів початкових класів визначено листом Міністерства освіти і науки України від 06.02.2008 р. № 1/9-61.

Переведення та випуск учнів навчальних закладів системи загальної середньої освіти всіх типів та форм власності здійснюється відповідно до Інструкції (наказ МОН України від 14.04.2008 р. № 319, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 06.05.2008 р. за № 383/15074). У кінці навчального року на кожного учня 1 класу вчитель складає характеристику, яка заноситься до особової справи учня (п. 5.2 Інструкції). У характеристиці зазначається рівень розвитку учня та результати оволодіння усіма компонентами навчальної діяльності.

З 2-го класу проводиться бальне оцінювання учнів початкової школи згідно з Інструкцією про переведення та випуск учнів навчальних закладів системи загальної середньої освіти усіх типів та форм власності. У 2-му класі оцінювання в балах вчитель розпочинає застосовувати поступово. У першому семестрі важливо надавати перевагу балам достатнього і високого рівнів, враховуючи індивідуальні особливості учнів та різні можливості досягнення ними певного рівня знань.

Вербальне оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюватиметься лише в 1-му класі.

Незалежно від результатів річного оцінювання всі учні 1–4-х класів переводяться до наступного класу.

Учні, які через поважні причини (хвороба, сімейні обставини) за результатами річного оцінювання мають початковий рівень навчальних досягнень, можуть бути, як виняток, залишені для повторного навчання за рішенням педагогічної ради та за згодою батьків або осіб, які їх замінюють.

Робочі навчальні плани для 1–4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів у 2010/2011 навчальному році розробляються на основі Типових навчальних планів початкової школи з навчанням українською мовою та мовами національних меншин, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 09.11.2005 р. № 682.

Для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов робочі навчальні плани розробляються за Типовими навчальними планами спеціалізованих шкіл цього типу, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 13.03.2006 р. № 182.

Для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу робочі навчальні плани розробляються за Типовими навчальними планами спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 13.05.2005 р. № 291.

У кожному з варіантів Типових навчальних планів передбачено додаткові години, які можна використовувати за вибором загальноосвітнього навчального закладу: на посилення предметів інваріантної складової; на предмети, курси за вибором, що реалізуються за навчальними програмами, які мають гриф Міністерства освіти і науки; на індивідуальні та групові заняття.

Години варіативної складової робочого навчального плану, що використовуються за вибором загальноосвітнього навчального закладу на вивчення курсів, реалізуються навчальними програмами, які мають гриф Міністерства освіти і науки України або схвалені методичною радою Інституту інноваційних технологій Міністерства освіти і науки України.

- Каліграфія і розвиток мовлення, авт.: В. Трунова, Н. Боднар, В. Іовчева (Вид-во «Київ-Ізмаїл», «Сміл», 2007 р.);

- Чарівний дзвіночок, хрестоматія з позакласного читання, авт. В. А. Трунова («Астропринт», 2010 р.);

- Зарубіжна література, 2–4 класи, авт. А. І. Мовчун (В-во АВДІ, 2007 р.);

- Логіка, 2–4 класи, авт. О. Я. Митник (Вид-во «Початкова школа», 2002, 2003, 2004 р.);

- Логіка, 1–4 класи, авт. О. Гісь (Вид-во «Світ», 2002 р.);

- Логіка, 1–4 класи, авт. Л. Ф. Шостак (Одеса, 2008 р.);

- Комп'ютерна азбука, 1 клас, авт.: Є. В. Белкіна, О. Т. Коваленко (КМПУ ім. Б. Грінчака, 2005 р.);

- Сходінки до інформатики, 2–4 класи, авт.: Ф. М. Рівкінд, Г. В. Ломаковська, С. Є. Колесніков, Й. Я. Рівкінд (КМПУ ім. Б. Грінчака, 2005 р.);

- Хореографія, 1–4 класи, авт. О. П. Тараканова (Вид-во «Початкова школа», № 12, 2003 р.);

- Азбука споживача, 1–2 роки навчання, авт.: Н. В. Бородачова, Г. І. Лаврентьева (Інститут споживчих програм, 2008 р.);

- Християнська етика в українській культурі, 1–4-ті роки навчання, авт.: В. Г. Чернуха, Є. В. Белкіна (КМПУ ім. Б. Грінчака, 2007 р.).

Важливим є дотримання вимог ДсанПіН 5.2008-01 щодо гранично допустимого тижневого навантаження учнів початкових класів, що становить: в 1-му класі — 20 годин; у 2-му класі — 22 години; в 3 і 4-х класах — по 23 години інваріантної та варіативної складових навчального плану.

У 1–4-х класах організація навчання здійснюється за навчальними програмами, розробленими відповідно до Державних стандартів початкової загальної освіти та затвердженими Міністерством освіти і науки України 20.06.2006 р. (Програми для середньої загальноосвітньої школи: 1–4 класи. — К.: Початкова школа, 2006; Навчальні програми (система Ельконіна-Давидова): 1–4 класи. — Х.: Центр психології і методики розвивального навчання, 2007).

Можна використовувати орієнтовні зразки календарних планів, надрукованих у науково-методичному журналі «Початкова школа» (№ 1, 2007 р., № 8, 2008 р.) та у щотижневнику «Початкова освіта» (№ 25–28, 2008 р.).

Підкреслимо, що в цьому навчальному році учні початкових класів навчатимуться за підручниками та навчальними посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України у 2003–2009 роках та зазначеними у Переліку навчальної літератури для використання в початковій школі.

Рекомендуємо перший урок в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів провести за темами, які будуть висвітлені в пресі (серпень 2010 р.).

Вчитель обирає форми і методи проведення першого уроку самостійно, враховуючи можливості навчального закладу та індивідуальні особливості учнів класу.

Державна підсумкова атестація з української мови (мова і читання) та математики здійснюється відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію учнів в системі загальної середньої освіти (наказ

Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 р. № 94, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 27.02.2008 р. за № 151/14842). У 4 класах загальноосвітніх навчальних закладів з навчання мовами національних меншин можуть підлягати атестації результати навчальної діяльності з мови навчання (мова і читання).

Бали за атестацію з цих предметів виставляються за результатами річних підсумкових контрольних робіт.

ЗВЕРТАЄМО УВАГУ, що особливості вивчення навчальних предметів інваріантної складової типових навчальних планів в початкових класах у 2010/2011 навчальному році залишаються актуальними відповідно до інструктивно-методичного листа МОН України від 07.07.08 р. № 1/9-433.

На виконання листа Міністерства освіти і науки України від 01.02.10 р. № 1/9-50 «Про проведення державної підсумкової атестації в загальноосвітніх навчальних закладах у 2009/2010 навчальному році» у травні 2010 року організовано та проведено дослідження якості знань учнів 4-х класів з математики, української мови та читання.

Результати державної атестації свідчать про те, що навчання вищезазначених дисциплін сприяє виконанню програмних завдань та розвитку здібностей молодших школярів. Однак виявлено ряд проблем, що потребують

детального аналізу та пошуку шляхів їх вирішення.

Звертаємо увагу, що детальний аналіз виявлених недоліків та шляхи їх подолання буде висвітлено в одному з наступних номерів журналу «Наша школа».

Досягнення якісної і доступної для всіх дітей початкової освіти є гострою потребою сьогодення.

Сучасна ситуація розвитку шкільної освіти потребує розуміння її якості як цілісного інтегрованого результату, на який впливає багато чинників: доступність отримання початкової освіти, можливість використання здобутків дошкільної освіти, створення сприятливого освітнього середовища, якісний зміст і сучасні підручники, сформованість ключових компетентностей, моніторинг як засіб управління якістю, особистісна і професійна підготовка вчителя.

Високої якості початкової освіти можна досягти в кожній школі, якщо там працює колектив однодумців, панує дух партнерства, взаємної підтримки і дієвого управління.

Шановні початківці! Добра вам, злагоди та творчих успіхів.

Дані рекомендації базуються на методичних рекомендаціях та документах МОН України.

Н. Г. ЛУЦИШИНА,

завідуюча науково-методичною лабораторією дошкільної та початкової освіти ООІУВ.

ОБУЧЕНИЕ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ С УЧЕТОМ АНТРОПОЛОГИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ РАЗВИТИЯ (методические рекомендации)

Для понимания особенностей развития детей при их взрослении необходимо обратиться к антропологии, которая является основой для последующего изучения этого вопроса. Процесс развития следует отличать от процесса преобразования (который не всегда является развитием), но благодаря преобразованию в процессе развития проявляются способности, уже имеющиеся у ребенка. Процессы развития и преобразования ребенка раннего возраста отличаются от изменений, происходящих в телесной и душевной жизни ребенка шести-семи лет, что прежде всего и касается когнитивной области.

У новорожденного ребенка грудная клетка неподвижна. Ребенок поначалу дышит диафрагмой [1, 107]. Лишь постепенно, особенно с третьего года жизни, развивается ритмическая пульсация грудной клетки. Под влиянием процессов преобразования у ребенка до седьмого года жизни в грудной клетке и легких меняются не только формы, но и ритмические процес-

сы. Грудная клетка и легкие лишь с течением времени становятся ритмическим органом. Только к началу школьного периода телесная основа для чувств и развития оказывается полностью сформированной. Чувственные восприятия теперь не пронизывают ребенка так сильно, как в младенчестве, они локализируются на периферии (в органах чувств). При этом новое отношение к миру не является сугубо интеллектуальным. Согласно многим исследованиям начинающаяся смена зубов является внешним фактором, который соотносится с психологическими и соматическими критериями школьной зрелости. Теперь ребенок хочет преобразовать приходящие извне восприятия в художественные образы. В период между сменой зубов и наступлением половой зрелости ребенка можно назвать художником. Художественный элемент связывает подрастающего маленького человека, воспитателя и учителя.

Наличие этих изменений имеет важное значение для концепции обучения. Прежде ла-

бильная и довольно фрагментарная способность воспоминаний становится более стабильной и непрерывной, образы представлений более конкретными, и ребенок может свободно обращаться с ними. Измененная способность воспоминаний находится в измененном восприятии. Пластические формирующие силы, которые на протяжении предшествующих лет работали над преобразованием телесных органов, частично освобождаются от своей прежней деятельности и теперь могут использоваться в преобразовании душевной жизни. Если учебный материал дается детям только в предметной наглядности, тогда активность формирующих сил подавляется, и они не могут быть задействованы правильным образом. Формирующие силы побуждаются к деятельности тогда, когда ребенок, например, опираясь на живое описание учителя, сам строит свой внутренний образ. Связь ребенка с этим внутренним образом непосредственна, поскольку он сам является тем художником, который создает этот образ. Если ребенок умеет своими силами живого восприятия создавать образ, он может одновременно постигать внутреннюю, духовную суть вещей. Для детей младшего возраста образ есть «духовное наглядное», в котором через формирующую деятельность души, вместе с наглядным, становится видимым также и духовное. В процессе обучения детей побуждают учиться использовать душевные формирующие силы. У детей этого возраста сильно развита фантазия, что является отличным качеством для формирования образа. Поэтому для детей начальной школы обучение посредством образа является наилучшим средством обучения.

С целью развития и укрепления формирующих сил в вальдорфских школах вводится такой предмет, как «Рисование форм». Ребенок познает нарисованные формы в самом их возникновении. С таким видением ребенок может осознавать закономерности форм и их метаморфозу, а позже воспроизводить формы вещей и вникать в процесс их образования. Если закономерность, внутренний принцип вещи назвать ее понятием или её идеей, тогда ребенок в образе постигает одновременно и идею (животного, растения...). Образ относится не к сфере науки, а к сфере искусства. В образе, как в произведении искусства, созерцание и дух соединены друг с другом. Восприятие внешнего мира должно проходить через переживания ребенка, что и формирует его внутренний мир. В 1-м классе ребенок воспринимает мир в его единстве и целостности. Важное значение имеют игры и упражнения в круге. В современном альтернативном образовании все чаще мы встречаем форму урока не за партой, а в круге, в движении, что позволяет развивать физиологические процессы (дыхание, кровообращение...), связывая это с психологическим состоянием (радостью, грустью...).

На физиологическом уровне ребенок этого возрастного периода продолжает овладевать своей телесной организацией, помощь в этом процессе оказывает ежедневная ритмическая часть главного урока.

В отличие от детей 1-го класса второклассники в своем большинстве уже не ходят на цыпочках: ребенок твердо опирается на стопу и пятку. Его уже интересуют границы собственного тела и контакт с окружением. Поэтому в ритмической части урока важны «упражнения на контакт». В этом возрасте дети любят играть в «пятнашки». Ребенок открывает окружающему миру, он учится общаться с окружающим миром и сам является отражением этого мира. Окружающий мир воздействует на ребенка посредством его органов восприятия, формируя внутренний мир ребенка. Но теперь ребенок отгораживается в своем внутреннем мире. Если в 1-м классе он охотно рассказывал, что происходило в классе, в школе, то во втором классе (7–8 лет) дети могут замыкаться в своем внутреннем мире и не всегда рассказывать родителям о школе и друзьях. Ребенок во втором классе еще живет в мире фантазий, он еще не видит негативных вещей. Это последний год, когда он чувствует себя гармонично с окружающим миром, и нужно дать ему возможность насладиться детством, что укрепит его силы и откроет путь к энергичному развитию на следующем этапе. В этом возрасте ребенок познает мир, выражает чувства через жесты, а в третьем классе этого уже нет, выражение чувств происходит иначе.

В психологическом развитии во втором классе для ребенка необходимо состояние таинственного чувства. У него появляются секреты, трепетные чувства благоговения, благодарности, восторга; он знает о дружбе, правде, неправде, добре, зле, он знает, что такое стыд, что такое хорошо и что такое плохо. Дети этого возраста делают замечания друг другу. В душевной жизни появляются качества, которых до этого не было. Именно во втором классе дети могут ябедничать, хотя и понимают, что это плохо. Ребенок может уже произвольно воспроизводить в памяти свои переживания. Прежде лабильная и довольно фрагментарная способность воспоминаний становится более стабильной и непрерывной. Измененная способность воспоминаний скрывается в измененном восприятии. Ребенок относительно свободно и гибко обращается с представлениями. С седьмого года жизни он овладевает в восприятии формирующими силами. Благодаря этому представления становятся более четкими и насыщенными. Они хотя и образуются при восприятии, однако затем выделяются из воспринятого как собственные душевные образования. В связи с этими антропологическими предпосылками строится образовательно-воспитательный процесс во втором классе: изуча-

ются басни, легенды, рассказы, в которых детям важно пережить силу чувств, разные оттенки чувств (от положительных до отрицательных). Поэтому басни и легенды являются «душевной пищей» для детей этого возраста, и необходимо, чтобы моральные переживания пронизывали всю телесность ребенка, его дыхание, кровеносную систему. В связи с этим вводятся также и подвижные игры. Чувства ребенка всегда связаны с двигательной функцией, а движение в свою очередь стимулирует дыхательные процессы и процессы кровообращения. Теперь в подвижных играх дети учатся переживать социальные отношения. Форма подвижных игр меняет свой характер. Если в первом классе подвижные игры проводились в форме хороводов, а восприятие социальных отношений происходило в переживании единства мира, то во втором классе подвижные игры меняют характер: теперь хоровод распадается на группы. Дети любят играть в парные группы («бояре», «гуси-гуси»). В играх дети должны пережить разные социальные роли: отрицательные и положительные. Дети играют в «пятнашки», «догонялки», «войнушки» — игры, где они меняются ролями. Одно душевное переживание, когда Я догоняю, другое душевное переживание, когда меня догоняют. В подвижных играх дети овладевают своей телесностью — догоняют друг друга, поймали-запятнали. Поймали — это ты; ты запятнан, ты должен уйти со своего неба, уходишь на землю. Это переход к сознанию (пробуждение сознания) и направление к осознанию себя.

Итак, основные антропологические особенности ребенка во 2-м классе:

- ребенок начинает овладевать своей телесностью;

- формируется внутренний мир ребенка, и он уже интересуется своим внутренним миром;

- это последний год гармоничных взаимоотношений с миром и сохранения состояния внутреннего равновесия.

В каждом возрасте дети развивают определенное качество чувств (свои чувства). В этом возрасте для детей еще очень важны тактильные отношения. Не только у девочек, но и у мальчиков есть потребность в ласке, мальчики переживают неуверенность в себе. Детям хочется, чтобы их погладили, обняли, что придает им чувство умиротворения и уверенности.

Гиперактивные дети этого возраста часто толкаются, чтобы ощутить себя; в силу чрезмерной активности душевной организации они перебивают учителя, так как не могут остановиться в своей душевной, а потому и физической деятельности.

Целебными и оздоравливающими в этом возрасте являются упражнения на ритмической части основного урока: хождение по бревну, пробегание по симметричной линии, нарисованной на полу, упражнение с мешочками на голове (грациозное хождение), а также рисова-

ние линий, что способствует развитию внутренних пластических сил и гармонии, предшествует подготовке пространственного мышления и подготовке к изучению геометрии, которая вводится в средних классах. Это своего рода преемственность между начальной и средней ступенью школы.

Уроки искусства особенно любимы и важны для детей. Во втором классе на уроках живописи дети просто «купаются» в переживании цвета, они работают с комплементарными цветами (темное — светлое), а также с оттенками цвета (от красного переход к нежно-розовому цвету, от темно-синего к светло-голубому...). Все это помогает формировать индивидуальный внутренний мир детей. Антропологическое состояние детей этого возраста — это стремление поддерживать телесное равновесие и переживание симметрии во внешнем и внутреннем мире.

В 3-м классе изменения чувств детей выражаются посредством голосовой тональности и мышления. В физическом развитии возраст 9–10 лет характеризуется фазой второго наполнения. Усиливается рост туловища в длину, но параллельно происходит расширение тела. Учитель отчетливо видит, когда ученикам исполняется 9 лет. Ребенок все больше отделяет себя от окружения, происходит осознание себя как «Я», что непосредственно воспринимается и переживается. Переживание «Я» скрывается в глубоких слоях души и непосредственно связано с чувствами. Наличие собственного «Я» отдельно от внешнего мира ребенок переживает как трагедию, он ощущает детство как потерянный рай, а «Я» неприкрытое и беззащитное перед чужим миром. Пробуждающееся переживание ребенком своего «Я» совпадает с кризисом 9 года жизни, что придает ему особую окраску и часто приводит к обостренным конфликтам, направленным против окружающего мира (в области чувств). Душевная жизнь колеблется «между черным и белым». Темные инстинкты просыпаются вместе с сияющими идеалами, ребенок еще не может объединить эти две области, не может воспринять их как данность собственной жизни. Детей начинает волновать вопрос смерти, очень часто они боятся темноты и засыпают при свете. Из глубины души исходит критика окружения, и лишь через годы эта критика мира превращается в критику самого себя. Возникающее в сознании «сознание Я» формирует картину мира, которое затем трансформируется в индивидуальное мировоззрение. Содержание восприятий встречается с «сознанием Я», которое упорядочивает восприятие и делает его своей собственностью. Образы представлений становятся более четкими и конкретными. Именно к девяти годам заканчивается формирование органов чувств и возможностей (90%) центральной нервной системы [2, 9], а дыхание соединяется с кровообра-

щением в единую систему. Ритм дыхания и удары пульса становятся сильнее. Вплоть до девятого года жизни духовно-душевное бессознательно переживается как ритм и такт, все, что воздействует на ребенка, достигает его, переживается во внутреннем тактообразовании, что связывается с его ритмом дыхания и ритмом сердца, влияет на образование мышц и костей [3, 212]. Это необходимо учитывать в педагогической практике. Важно построить учебный процесс таким образом, чтобы он включал ритмичные и тактичные элементы. Значительную помощь в здоровом развитии детей могут оказать правильно организованные уроки музыки и физкультуры. Измерения в математике, ритм стихов и рассказов, предметы, которые предполагают изучение древних профессий, помогают ребенку справиться с данной ситуацией и приобрести уверенность в том, что он может общаться с внешним миром. Благодаря музыкально-ритмической деятельности формируется необходимое для социализации умение слушать и представлять свободное пространство.

После завершения девятого года жизни (4-й класс) ребенок овладевает пониманием ритма и такта как таковых. То, что стимулирует ритмические функции у ребенка — это ощущения и чувства, глубокое дыхание. Никогда сердце не бьется так ритмично, как тогда, когда дети радуются или погружены в бурную деятельность. Развитие чувственной системы и приобретение индивидуального ритма и такта способствует развитию логического мышления. Между 9 и 15 годами деятельность педагога направлена на то, чтобы прежде всего задействовать процессуально-художественный и эстетический элемент во всех школьных предметах. В качестве общей цели преподавания в

первых трех классах можно определить ознакомление с окружающей средой и трудом человека. В 4-м классе начинается четкая дифференциация от ближайшего окружения, расширяясь как в пространстве, так и во времени.

В данной статье не ставилась цель полностью осветить весь аспект антропологических закономерностей развития ребенка. Эта проблема достаточно обширна, поэтому в статье даны только некоторые рекомендации для понимания основных тенденций развития детей в начальной школе. В дальнейшем проблема может углубляться и дополняться как теоретическим, так и практическим материалом.

Допрофильная подготовка учащихся гармонично вписывается в процесс обучения в вальдорфской школе. Классный учитель, который сопровождает детей от 1-го до 5–8-го класса, видит и знает не только сиюминутное состояние ребенка (развитие ребенка в течение короткого времени), но и процесс его как телесно-физического, так и душевно-психологического формирования, развитие его склонностей, темперамента и тенденцию развития. И хотя существо ребенка еще дремлет, но не исключается развитие у него новых способностей.

Литература

1. Краних Э. М. Антропологические основы вальдорфской педагогики. — К.: Генеза, 2008. — 277 с.
2. Глеклер М., Вихер К., Лангхаммер С. Воспитание и здоровье: Медицинская и педагогическая секция: Пер. с нем. — Дорнах, Швейцария, 2006. — 249 с.
3. Штайнер Р. Здоровое развитие телесно-физического как основа свободного проявления душевно-духовного: Пер. с нем. — Калуга: Духовное познание, 1995. — 480 с.

В. П. МИТЮХИНА,

методист НМЛ педагогических инноваций ООИУУ.

Дисципліни суспільно-гуманітарного циклу

ПРОФІЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ — ВЕЛІННЯ ЧАСУ

Поглиблене вивчення української мови у 8–9-х класах

Для досягнення основної освітньої мети в загальноосвітніх навчальних закладах (класах) з поглибленим вивченням **української мови** у 8-9 класах найбільш відповідними є *комунікативно-функціональний, особистісно орієнтований, соціокультурний і компетентнісний* підходи до навчання української мови.

Завдання поглибленого вивчення української мови:

1. Формування в учнів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях.
2. Ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок — орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних.
3. Формування духовного світу учнів,

цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства загалом.

Програмою для поглибленого вивчення української мови у 8–9-х класах, крім вивчення тем, визначених програмою основного курсу, передбачено засвоєння учнями окремих синтаксичних понять, ознайомлення з деякими важливими для практики спілкування відомостями; розширення кола виучуваних питань, пов'язаних з удосконаленням культури мовлення учнів.

Крім тем, які вивчалися на вступних уроках, передбачено ознайомлення учнів 8–9-х класів з поняттями української національної мови, української літературної мови, літературної норми, з відомостями про письмову та усну форми мови, колоритно-стильовими різновидами мовлення, поглядами на культуру мовлення видатних вчених, громадських діячів, письменників.

Згідно з наказом МОН України від 18.02.2008 р. № 99 «Про Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням окремих предметів» розроблено навчальну програму з української мови: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з **поглибленим вивченням української мови**, 8–9 класи. Програму підготували С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ, В. І. Тихоша; за редакцією С. О. Карамана. — К.: Грамота, 2009.

Поглиблене вивчення української мови у 8–9-му класах може здійснюватися за підручниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України: Тихоша В. І., Караман С. О. Рідна мова: Підруч. для 8 кл. гімназій, ліцеїв та шкіл з поглибленим вивченням укр. мови / За ред. М. Я. Плюща. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Освіта, 2004. — 240 с.; Рідна мова: Підруч. для 9 кл. гімназій, ліцеїв та шкіл з поглибленим вивченням укр. мови / М. Я. Плющ, В. І. Тихоша, С. О. Караман, О. В. Караман. — 2-ге вид. — К.: Освіта, 2006. — 288 с.

Основними завданнями поглибленого вивчення **літератури** є виховання в учнів стійкого інтересу до читання, до української книжки зокрема; формування самостійного, критичного, творчого мислення школярів в процесі аналізу художнього твору на основі засвоєння ними необхідної суми знань; розвиток творчих здібностей, загальнокультурного рівня учнів через ознайомлення їх зі світом мистецтва слова, розвиток високих моральних цінностей людини, втілених у художніх творах; виховання сучасної естетично розвиненої особистості, творчого читача із сформованим почуттям національної свідомості та власної людської гідності.

Відповідно до наказу МОН України від 18.02.2008 р. № 99 «Про Типові навчальні пла-

ни загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням окремих предметів» розроблено навчальну програму з української літератури: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з **поглибленим вивченням української літератури**. 8–9 класи / Кер. авт. колективу: М. Г. Жулинський, Г. Ф. Семенюк; За заг. ред. Р. В. Мовчан; авт. кол.: Р. В. Мовчан, М. М. Сулима, В. І. Цимбалюк, Н. В. Левчик, М. П. Бондар.

Структурною особливістю програми є те, що вона завершує пропедевтичне вивчення української літератури (5–8 кл.), яке має підготувати учнів до сприймання систематичного курсу, що розпочинається в 9-му класі. Тому в цьому класі більша увага приділяється вивченню теорії літератури, а літературні твори вивчаються за хронологічним принципом, до основних розділів програми введено вступні літературознавчі статті (про жанрову специфіку літератури).

З метою задоволення індивідуальних естетичних смаків й уподобань вчителів та учнів на вивчення творчості окремих письменників відводиться резерв часу для вільного використання його вчителем. До вивчення творчості цих письменників розроблено такі ж анотації, як і до інших митців. На вивчення кожного з них вчитель може визначати певну кількість годин: одні письменницькі постаті він обере для більш глибокого вивчення, інших може опрацювати оглядово, а деяких — замінити іншими персоналіями за своїм уподобанням.

У кожному класі виділено години на текстувальне вивчення літературних творів, позакласне читання, розвиток мовлення (написання творчих робіт), проведення уроків з літератури рідного краю.

Допрофільне навчання як вид диференційованого навчання у 8–9-х класах

Допрофільне навчання як вид диференційованого навчання передбачає врахування нахилів, здібностей учнів і створення умов для навчання в старшій школі за обраним профілем. Здійснюється допрофільна підготовка у формі введення курсів за вибором, поглибленого вивчення окремих предметів, зокрема мови і літератури на диференційованій основі, що дає змогу максимально врахувати індивідуальні розумові особливості учнів, виявити їхні інтереси і нахили до певних предметів з метою профорієнтації.

Основним завданням допрофільного навчання є **формування готовності до навчання в умовах профілізації**.

Курси за вибором, які є обов'язковими для відвідування, доповнюють, поглиблюють зміст певного навчального курсу чи предмета державного освітнього компонента, що визначає спеціалізацію профілю. Їх учні вибирають з кількох запропонованих. *Факультативні кур-*

си — це навчальний матеріал певного обсягу й структурно завершеного змісту, що за бажанням учнів вивчається протягом деякого періоду. Вони можуть бути різноманітної тематики й не пов'язуватись з вибраним профілем навчання, а задовольняти схильність учнів до інших видів діяльності (для математичного, наприклад, це курси з мов, мистецтва, спортивні тощо).

Курси за вибором дають змогу учням не тільки оволодіти технологією вибору, а й апробувати різний зміст з метою самовизначення. Для забезпечення успішного самовизначення підлітками необхідно здійснювати допрофільну підготовку комплексно.

Програми курсів за вибором та факультативів, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, вміщено у збірниках:

- Програми спецкурсів та факультативів з української мови / Упоряд.: В. Федоренко, Г. Федяй. — К.: Вид. дім «Шкільний світ», 2006. — 120 с.

- Українська мова і література. Програми факультативних та спеціальних курсів: 7–11 класи. Вип. 1. — К.: Ред. журн. «Дивослово», 2007.

- Українська мова і література. Програми факультативних та спеціальних курсів: 8–11 класи. Вип. 2. — К.: Видавництво «Дивослово», 2008.

Курси за вибором як компонент допрофільної підготовки повинні включати поглиблені відомості з навчальних предметів, зокрема з української мови, відомості про способи діяльності, необхідні для успішного засвоєння програми філологічного профілю. Зміст цих курсів може включати матеріал, який в школі не вивчається (журналістика, поезика, редагування, різного роду практикуми тощо). З цією метою можна скористатися програмами факультативних курсів для філологічного профілю, схваленими МОН України, наприклад: «Культура мовлення і стилістика», 9 кл. (М. Пентиліук); «Лексикографія української мови», 9 кл. (М. Степанюк); «Практикум з правопису української мови», 8–9 кл. (С. Омельчук, М. Чаловська) та ін.

Дуже важливим напрямом роботи в умовах **допрофільної підготовки** є формування *інтелектуальної компетентності*, яка передбачає здатність учнів працювати з різноманітною інформацією, вміння застосовувати здобуті знання в нестандартних ситуаціях, володіння прийомами самостійного здобуття нових знань, високий рівень розвитку пізнавальних процесів, вміння працювати в умовах пошуку, дослідження; формування *креативної компетентності* — здатності до творчого розв'язання будь-якої навчальної задачі; бажання і вміння діяти не за зразком, а оригінально, передбачати новизну під час розв'язання навчальних завдань тощо.

Для організації **допрофільної підготовки** з української мови можна рекомендувати: під

час організації курсів за вибором варто ділити класи на підгрупи, що сприятиме індивідуалізації процесу навчання; активніше застосовувати проектні і дослідницькі форми роботи; організувати гуртки, клуби, студії з метою професійної орієнтації школярів, з наближенням їх до можливого вибору філологічного профілю, задоволенням їхніх індивідуальних освітніх інтересів, поглибленим вивченням української мови на диференційованій основі; залучати до викладання факультативних курсів допрофільної підготовки з української філології науковців, працівників середньої і вищої професійної освіти.

Отже, до першочергових завдань допрофільної підготовки учнів з української мови загальноосвітньої школи слід віднести:

- 1) виховання пізнавального інтересу до української мови як до феномена, розвиток в учнів здатності отримувати естетичне задоволення від читання художньої літератури українською мовою, від сприймання усного українського слова;

- 2) урахування виняткової ролі державної мови в суспільному й особистісному розвитку кожного громадянина і необхідності належною мірою опанувати нею; необхідність збереження і подальшого її розвитку як безцінного культурного надбання попередніх поколінь українського народу і відповідальності кожного громадянина України в цій справі, в тому числі й школярів, перед світовою спільнотою;

- 3) формування потреби різнобічного розвитку власних здібностей і нахилів, збагачення пам'яті знаннями з різних галузей науки, а розуму — сучасними методами оперування знаннями, використовувати сучасні інформаційні і комунікаційні технології (Інтернет, дистанційні форми тощо);

- 4) вироблення цілісного світогляду, знаходження сенсу життя як важливих умов удосконалення власної мовленнєвої здатності;

- 5) дотримання загальнолюдських моральних норм як необхідної передумови уникнення конфліктних ситуацій та оптимального розв'язання їх у випадку назрівання, розвиток вміння вести діалог, висловлювати власні думки і переконливо їх аргументувати;

- 6) залучення учнів до загальнолюдських цінностей, що найпродуктивніше можна реалізувати в процесі інтегративного вивчення української мови з використанням засобів музики і живопису, також спираючись на історичні дані.

Якісне здійснення **допрофільної підготовки** є надійною передумовою забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства.

Зміст і структура допрофільної підготовки

Досягнення та перемоги школярів Одещини у Всеукраїнських мовно-літературних заходах (2009/2010 навчальний рік)

Всеукраїнська учнівська олімпіада

Диплом I ступеня — Златева Ірина Іванівна, учениця 10-го класу НВК «ЗОШ II ступеня — лицей» м. Білгорода-Дністровського (вчитель А. С. Швага). Кандидатура І. І. Златевої представлена до нагородження стипендією Тараса Шевченка.

До нагородження стипендією Кабінету Міністрів України представлена кандидатура учениці 9-го класу ЗОШ I—III ступенів № 92 м. Одеси Дмитрів Соломії Олегівни, переможниці III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови і літератури та учасниці IV етапу (вчитель Л. М. Короткова).

Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика

Диплом II ступеня — Баліцький Микита Сергійович, учень 9-го класу ЗОШ I—III ступенів № 38 м. Одеси (вчитель О. Г. Максютіна).

Заохочувальна премія в номінації «За оригінальне виконання творчих робіт» — Снітко Олександр Геннадійович, учень 11-го класу ЗОШ I—III ступенів № 57 м. Одеси (вчитель Р. С. Кобзар).

Заохочувальна премія в номінації «За шанобливе ставлення до мовних традицій українського народу» — Пилипенко Крістіна Олександрівна — учениця Вигінської ЗОШ I—II ступенів Комінтернівського району (вчитель Т. В. Ільбеєва).

Заохочувальна премія в номінації «За творчий потенціал» — Сисіна Катерина Михайлівна, учениця 7-го класу Ананьївського НВК «ЗОШ I—III ступенів — гімназія № 1» (вчитель С. В. Сорочинська).

Всеукраїнський конкурс учнівської творчості, присвячений шевченківським дням, «Ідея соборності України...»

Переможець IV етапу в номінації «Література» — Яровенко Анатолій Валерійович, учень 11-го класу ЗОШ I—III ступенів № 81 м. Одеси (вчитель Л. В. Ковальова).

Лауреат IV етапу конкурсу — Абаза Марина Сергіївна, учениця 7-го класу Татарбунарського НВК «ЗОШ I—III ступенів — гімназія» (вчитель А. А. Витовтова).

Міжнародний конкурс з українознавства

Призерами Міжнародного конкурсу стали: серед 8-х класів — III місце — Тарасенко Каріна Ігорівна, учениця Нерушайської ЗОШ I—III ступенів (керівник С. В. Тарасенко); серед 10-х класів — Жалдак Владислав Віталійович — III місце в Інтернет-олімпіаді з української мови, учень НВК «Пужайківська ЗОШ I—III ступенів — ДНЗ» Балтського району (керівник Л. І. Чабан).

Всеукраїнський історико-літературний конкурс «Лицарі українського романтичного світосприйняття. М. Коцюбинський. С. Параджанов»

Переможець — Козлова Вікторія Едуардівна, учениця 11-го класу ЗОШ I—III ступенів № 11 м. Одеси (вчитель Т. В. Кот).

Всеукраїнський конкурс шкільних літературних творів «Безсмертний подвиг українського народу»

Переможцями III (обласного) етапу визнані:

— Драгнева Людмила Станіславівна, учениця 11-го класу Задунайської ЗОШ I—III ступенів Арцизького району (вчитель В. І. Вакаренкова)

— Сімаченко Марія Олегівна, учениця 8-го класу Татарбунарського НВК «ЗОШ I—III ступенів — гімназія» (вчитель А. А. Витовтова)

— Шальнова Аліса Андріївна, учениця 9-го класу ЗОШ I—III ступенів № 38 м. Одеси (вчитель Г. Р. Гусенева).

Роботи переможців обласного етапу направлені на розгляд журі IV (заключного) етапу.

Регіональний конкурс «Найкращий відгук на сучасну дитячу прозу» для учнів 4–5-х класів

Абсолютна переможниця — Чумаченко Інна Вікторівна, учениця 5-го класу Новопетрівської ЗОШ I—III ступенів Великомихайлівського району (вчитель К. М. Лаптієнко). Переможці (учениця й учитель) отримали цінні подарунки від видавництва «Грані-Т» — ноутбуки.

Диплом II ступеня — Мурашко Тарас Володимирович, учень 5-го класу Лабушненської ЗОШ I—III ступенів Кодимського району (вчитель О. С. Мурашко).

Диплом III ступеня — Кифорак Вадим Сергійович, учень 5-го класу Іванівській ЗОШ I—III ступенів імені Б. Дерев'янка Іванівського району (вчитель В. П. Винар);

— Молодід Анастасія Юріївна, учениця 4-го класу Ананьївського НВК «ЗОШ I—III ступенів — лицей» (вчитель Н. М. Гунич)

— Псатій Олег Олександрович, учень 4-го класу Березівської ЗОШ I—III ступенів № 1 (вчитель С. М. Дьячук)

— Ткаченко Ольга Миколаївна, учениця 5-го класу ЗОШ I—III ступенів № 38 м. Одеси (вчитель Л. М. Ткаченко).

Інтелектуальні змагання з української мови та літератури

Диплом I ступеня — Кузьмінська Катерина Андріївна, учениця 10-го класу Великомихайлівського НВК (вчитель О. М. Мураховська).

Диплом II ступеня — Мутовчийська Марія Олександрівна, учениця 11-го класу Виноградівської ЗОШ I—III ступенів Арцизького району (вчитель Л. П. Топал).

Диплом III ступеня — Бондарець Любов Ігорівна, учениця 9-го класу Мирненської ЗОШ I—III ступенів Біляївського району (вчитель Л. О. Ревуцька).

Висловлюємо щирю подяку всім учням, вчителям, методистам районних (міських) мето-

дичних кабінетів, які брали участь в усіх вищезазначених заходах. Сподіваємось, що наступний навчальний рік принесе нашому регіону нові перемоги на інтелектуальній ниві, спрямованій на виявлення та підтримку творчо обдарованої учнівської молоді, на піднесення престижу державної мови та на розвиток сучасної мовно-літературної освіти і науки!

С. А. СВІТКОВСЬКА,
завідувачка НМЦ української мови та літератури, українознавства ООІУВ,

Г. А. МОГИЛЬНИЦЬКА,
старший викладач ООІУВ,

О. В. ГАШИБАЯЗОВА,
методист НМЦ української мови та літератури, українознавства ООІУВ,

Л. А. ПЛЕТНЬОВА,
методист НМЦ української мови та літератури, українознавства ООІУВ.

О ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА В 2010/2011 УЧЕБНОМ ГОДУ И ЗАДАЧАХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ-СЛОВЕСНИКОВ

Обучение русскому языку в современной школе ориентировано на всестороннее развитие языковой личности, обладающей рядом жизненно значимых компетенций, среди которых следует выделить:

— компетенции речевого общения (способность к восприятию и построению устных и письменных текстов определённой целевой направленности, степени структурно-языковой сложности, глубины и точности отражения действительности, владение нормами речевого этикета, способами воздействия на говорящего/слушающего и проч.);

— компетенции ценностно-смысловой ориентации в мировом пространстве;

— компетенции языкового и речевого саморазвития, овладения культурой русской речи;

— компетенции социального взаимодействия в различных общественных сферах (в семье, коллективе, общности, обществе, способность к социальной мобильности, толерантности и проч.);

— компетенции гражданственности;

— информационные компетенции (владение способами приёма, переработки, воспроизведения, преобразования информации и проч.).

Отметим, что для Одесского региона, характеризующегося полиэтнической, полилингвальной и поликультурной социальной средой, особенно важной задачей развития языковой личности на уроках русского языка является формирование у школьников поликультурного со-

знания и способности к межкультурному взаимодействию.

Реализация указанных выше задач обучения русскому языку в новом учебном году требует использования всех возможных ресурсов организации учебно-воспитательного процесса в условиях допрофильной подготовки основной школы и профильного обучения в старшей школе, а также соответствующей профессиональной переподготовки учителей-словесников.

Основными ресурсами развития языковой личности в обучении русскому языку в допрофильной основной и профильной старшей школе можно считать:

— преподавание русского языка как базового предмета;

— введение в учебный процесс курсов по выбору, спецкурсов и факультативных курсов;

— организация систематической внеклассной работы по предмету.

Напоминаем, что в основной школе русский язык изучается как язык обучения в школах с русским языком обучения и как предмет в школах с украинским языком обучения. Обращаем особое внимание на то, что в школах с украинским языком обучения в 5–9-х классах курса русского языка может быть продолжением курса начальной школы (5-й класс — пятый год обучения) либо новым курсом основной школы (5-й класс — первый год обучения). Преподавание предмета в соответствии с нормативны-

ми документами МОН Украины (Типовыми учебными планами основной школы с украинским языком обучения с изучением русского и других национальных языков, Государственными учебными программами по русскому языку для школ с украинским языком обучения) должно осуществляться из расчёта не менее 2 часов в неделю (за исключением национальных

школ, в которых русский язык изучается как язык межнационального общения в соответствии с количеством часов, предусмотренных в вариативной части Региональных учебных планов основной школы). Ниже приводим соответствующий перечень учебных программ, учебников и учебно-методических пособий по русскому языку для основной школы:

	Язык обучения		
	Русский	Украинский Этап обучения	
		5-й класс — 5-й год обучения	5-й класс — 1-й год обучения
Программа	Русский язык: Progr. для 5–12 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Н. Г. Озерова, Г. А. Михайловская, Л. В. Давидюк, В. И. Стативка, Е. И. Быкова. — Черновцы: Букрек, 2005.	Русский язык: Progr. для 5–12 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. Ф. Баландина и др. — Черновцы: Букрек, 2005.	Русский язык. 5–12 классы: Программы для общеобразовательных учебных заведений с украинским языком обучения / И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков. — Черновцы: Букрек, 2006.
Учебники	<p>1) Русский язык: Учеб. для 5 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. И. Быкова, Л. В. Давидюк, О. С. Снитко. — К.: Зодіак-ЕКО, 2005.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 6 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. И. Быкова, Л. В. Давидюк, В. И. Стативка. — К.: Зодіак-ЕКО, 2006.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. И. Быкова, Л. В. Давидюк, В. И. Стативка. — К.: Зодіак-ЕКО, 2007.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. И. Быкова, Л. В. Давидюк, В. И. Стативка. — К.: Зодіак-ЕКО, 2008.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. И. Быкова, Л. В. Давидюк, В. И. Стативка. — К.: Зодіак-ЕКО, 2009.</p>	<p>1) Русский язык: Учеб. для 5 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярёва, С. А. Лебеденко. — К.: Знания Украины, 2005.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 6 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярёва, С. А. Лебеденко. — К.: Знания Украины, 2006.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярёва, С. А. Лебеденко. — К.: Знания Украины, 2007.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярёва, С. А. Лебеденко. — К.: Знания Украины, 2008.</p>	<p>1) Русский язык: Учеб. для 5 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения (первый год обучения) / И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков, Е. И. Быкова. — К.: Освіта, 2006.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 6 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения (второй год обучения) / И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков. — К.: Освіта, 2006.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения (третий год обучения) / И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков, О. К. Сакович. — К.: Освіта, 2007.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения (третий год обучения) / И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков, О. К. Сакович. — К.: Освіта, 2008.</p>
	<p>2) Русский язык: Учеб. для 5 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Г. А. Михайловская, Н. А. Пашковская, В. А. Корсаков, Е. В. Барабашова. — К.: Освіта, 2005.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 6 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Г. А. Михайловская, Н. А. Пашковская, В. А. Корсаков, Е. В. Барабашова. — К.: Освіта, 2006.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Г. А. Михайловская, Н. А. Пашковская, В. А. Корсаков, Е. В. Барабашова. — К.: Освіта, 2007.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Г. А. Михайловская, Н. А. Пашковская, В. А. Корсаков, Е. В. Барабашова. — К.: Освіта, 2008.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Г. А. Михайловская,</p>	<p>2) Русский язык: Учеб. для 5 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Пашковская, И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков. — К.: Освіта, 2005.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 6 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Пашковская, И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков. — К.: Освіта, 2006.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Пашковская, И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков. — К.: Освіта, 2007.</p>	<p>2) Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения (третий год обучения) / Т. М. Полякова, Е. И. Самоннова, В. В. Дьяченко. — К.: Генеза, 2008.</p> <p>Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения (третий год обучения) / Т. М. Полякова, Е. И. Самоннова, А. М. Приймак. — К.: Генеза, 2009.</p>

	Язык обучения		
	Русский	Украинский	
		Этап обучения	
	5-й класс — 5-й год обучения	5-й класс — 1-й год обучения	
Учебники	Н. А. Пашковская, В. А. Корсаков, Е. В. Барабашова. — К.: Освіта, 2009.		
	3) Русский язык: Учеб. для 6 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. В. Малыгина. — К.: Генеза, 2006. Русский язык: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. В. Малыгина. — К.: Генеза, 2007. Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. В. Малыгина. — К.: Генеза, 2008.	3) Русский язык: Учеб. для 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Пашковская, Г. А. Михайловская, С. А. Распопова. — К.: Освіта, 2007. Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Пашковская, Г. А. Михайловская, С. А. Распопова. — К.: Освіта, 2008. Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Пашковская, Г. А. Михайловская, С. А. Распопова. — К.: Освіта, 2009.	
	4) Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. П. Голобородько, Л. В. Вознюк, Н. Н. Вениг, Т. А. Кузьмич. — Х.: Основа, 2008. Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Е. П. Голобородько и др. — К.: Освіта, 2009.	4) Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Л. В. Давидюк, В. И. Стативка. — Запорожье: Премьер, 2008. Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Л. В. Давидюк, В. И. Стативка. — Запорожье: Премьер, 2009.	
	5) Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Н. А. Рудяков, Т. Я. Фролова. — К.: Грамота, 2008. Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения / Н. А. Рудяков, Т. Я. Фролова. — К.: Грамота, 2009.	5) Русский язык: Учеб. для 8 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Рудяков, Т. Я. Фролова. — К.: Грамота, 2008. Русский язык: Учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. завед. с укр. яз. обучения / Н. А. Рудяков, Т. Я. Фролова. — К.: Грамота, 2009.	
Учебно-методические пособия	1) Уроки русского языка в 5 кл. (к учебнику русского языка. 5 кл.) / Е. И. Быкова и др. — К.: Пед. пресса. Быкова Е. И., Давидюк Л. В. Преподавание русского языка в 6 кл.: (Метод. рекомендации). — Черновцы: Букрек, 2007. Быкова Е. И., Кошкина Ж. А. Русский язык: 7 кл.: Тетрадь для темат. контр. работ. — К.: Генеза, 2007.	1) Ильчук С. Э., Баландина Н. Ф. Русский язык. Готовые классные уроки. 5 класс. — К.: Мастер-класс, 2005. Ильчук С. Э. Русский язык. Готовые классные уроки. 6 класс. — К.: Мастер-класс, 2006. Ильчук С. Э. Русский язык. Готовые классные уроки. 7 класс. — К.: Мастер-класс, 2007. Ильчук С. Э. Русский язык. Тетрадь-справочник. 5 класс. — К.: Мастер-класс, 2005. Ильчук С. Э. Русский язык. Тетрадь-справочник. 6 класс. — К.: Мастер-класс, 2006. Ильчук С. Э. Русский язык. Тетрадь-справочник. 7 класс. — К.: Мастер-класс, 2007.	1) Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 5 кл. общеобразоват. школ с укр. яз. обучения. — Х.: Торсинг, 2003. Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 6 кл. общеобразоват. школ с укр. яз. обучения. — Х.: Торсинг, 2004. Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 7 кл. общеобразоват. школ с укр. яз. обучения. — К.: Мастер-класс, 2005. Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 8 кл. общеобразоват. школ с укр. языком обучения. — К.: Мастер-класс, 2007.
	2) Малыгина Е. В. Книга для учителя: Метод. пособие по рус. яз. для 5–9 кл. — К.: Генеза, 2006. Малыгина Е. В. Культура речи:	2) Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 5 кл. общеобразоват.	2) Русский язык. 5–6 классы. Развитие ситуативной речи: Учеб. пособие / Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярева, Л. М. Корнева, Н. В. Котух, С. А. Лебеденко; Под ред.

	Язык обучения		
	Русский	Український Етап обучения	
		5-й класс — 5-й год обучения	5-й класс — 1-й год обучения
Учебно-методические пособия	Рабочая тетр. по рус. яз. для учащихся 6 кл.: Пособие. — К.: Генеза, 2006. Малыхина Е. В. Культура речи: Тетрадь по рус. яз. для учащихся 7 кл. общеобразоват. учеб. завед. с рус. яз. обучения. — К.: Генеза, 2007.	школ с укр. яз. обучения. — Х.: Торсинг, 2003. Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 6 кл. общеобразоват. школ с укр. яз. обучения. — Х.: Торсинг, 2004. Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 7 кл. общеобразоват. школ с укр. яз. обучения. — К.: Мастер-класс, 2005. Баландина Н. Ф., Гриценко И. Л., Якубенко Е. В. Русский язык. Коммуникативный курс: Учеб. пособие для 8 кл. общеобразоват. школ с укр. яз. обучения. — К.: Мастер-класс, 2007.	Н. Ф. Баландиной. — Х.: Веста: Раянок, 2007. Русский язык. 7–9 классы. Развитие ситуативной речи: Учеб. пособие / Н. Ф. Баландина, А. В. Волошко, К. В. Дегтярева, Г. Н. Козуб, С. А. Лебеденко; Под ред. Н. Ф. Баландиной. — Х.: Раянок, 2010.
	3) Русский язык. 5–6 классы. Развитие ситуативной речи: Учеб. пособие / Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярева, Л. М. Корнева, Н. В. Котух, С. А. Лебеденко; Под ред. Н. Ф. Баландиной. — Х.: Веста: Раянок, 2007. Русский язык. 7–9 классы. Развитие ситуативной речи: Учеб. пособие / Н. Ф. Баландина, А. В. Волошко, К. В. Дегтярева, Г. Н. Козуб, С. А. Лебеденко; Под ред. Н. Ф. Баландиной. — Х.: Раянок, 2010.	3) Русский язык. 5–6 классы. Развитие ситуативной речи: Учеб. пособие / Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярева, Л. М. Корнева, Н. В. Котух, С. А. Лебеденко; Под ред. Н. Ф. Баландиной. — Х.: Веста: Раянок, 2007. Русский язык. 7–9 классы. Развитие ситуативной речи: Учеб. пособие / Н. Ф. Баландина, А. В. Волошко, К. В. Дегтярева, Г. Н. Козуб, С. А. Лебеденко; Под ред. Н. Ф. Баландиной. — Х.: Раянок, 2010.	3) Русский язык: Учебное пособие. 5 класс / В. В. Дяченко, Т. М. Полякова, Е. И. Самонова, В. М. Трохименко. — К.: Навч. кн., 2005.
		4) Ивашень Л. Е. Дидактические материалы по русскому языку. 8–9 классы. — К.: Освіта, 2003.	4) Ивашень Л. Е. Дидактические материалы по русскому языку. 8–9 классы. — К.: Освіта, 2003.
		5) Русский язык: Учеб. пособие. 5 класс / В. В. Дяченко, Т. М. Полякова, Е. И. Самонова, В. М. Трохименко. — К.: Навч. кн., 2005.	

О критериях оценивания учебных достижений учащихся, об особенностях структурирования учебного материала в программах по русскому языку для основной школы, о порядке составления календарно-тематического планирования, ведения школьной документации подробно было изложено в методических рекомендациях, опубликованных в журнале «Наша школа» (№ 4 за 2005–2009 гг.), а также изданных отдельными брошюрами (ООИУУ, 2005–2009 гг.). Считаю целесообразным рассмотреть данные рекомендации на инструктивно-методических совещаниях, которые будут проведены методическими службами разных уровней к началу 2010/2011 учебного года.

В помощь учителям, преподающим русский язык в школах с украинским языком обучения, НМЛ языков и литератур национальных меньшинств Одесского областного института усо-

вершенствования учителей в 2007 году были также составлены методические рекомендации, которые вышли отдельным сборником «О преподавании русского языка в школах с украинским языком обучения» (сост.: М. А. Заславская, Н. Д. Калениченко, Е. П. Коршко, Е. Ю. Крюченкова). Рекомендуем включить изучение указанных материалов в планирование работы школьных (районных) методических предметных комиссий учителей русского языка и литературы.

В 10-м классе профильной школы русский язык согласно Концепции профильного обучения может изучаться

- как язык обучения на одном из трёх уровней:
 - на уровне стандарта,
 - на академическом уровне,
 - на уровне профильной подготовки;

• как предмет в школах с украинским языком обучения — на уровне стандарта.

Уровень стандарта составляет обязательный предметный минимум по русскому языку и не предусматривает его дальнейшего изучения. Академический уровень является достаточным для дальнейшего изучения русского языка и определён для него как предмет базо-

вый или близкий к профильному. Уровень профильной подготовки предполагает углублённое изучение предмета с ориентацией на будущую профессию в сфере русистики.

Уровень изучения русского языка *в школах с русским языком обучения* должен соответствовать избранному профилю:

Уровень изучения русского языка	Профиль обучения
Уровень стандарта	Универсальный, профили естественно-математического направления (физико-математический, математический, физический, экологический, биолого-химический, биолого-физический, биолого-географический, физико-химический, агрохимический и проч.), профили технологического направления (технологический, информационно-технологический и проч.), профили художественно-эстетического и спортивного направлений
Академический уровень	Профили общественно-гуманитарного направления (исторический, правовой, философский, экономический и др.)
Уровень профильной подготовки	Профили филологического направления (историко-филологический, русская филология, родной язык, лингвистический, литературный и др.)

В профильных школах *с украинским языком обучения* курс русского языка, изучающийся на уровне стандарта, должен соответствовать избранному ранее предметному курсу: начальная — основная — старшая школа (10 класс — 10-й год обучения) либо основная — старшая школа (10 класс — 6-й год обучения).

Ниже приводим соответствующий перечень учебных программ по русскому языку:

- школа с русским языком обучения, уровень стандарта — «Русский язык: программа для общеобразовательных учебных заведений с русским языком обучения. 10 класс. Уровень стандарта» (авт.: Н. Г. Озерова, Г. А. Михайловская, Л. В. Давидюк, В. И. Стативка, Е. И. Быкова);

- школа с русским языком обучения, академический уровень — «Русский язык: программа для общеобразовательных учебных заведений с русским языком обучения. 10 класс. Академический уровень» (авт. Т. Я. Фролова);

- школа с русским языком обучения, уровень профильной подготовки — «Русский язык: программа для общеобразовательных учебных заведений с русским языком обучения (филологическое направление). 10 класс. Профильный уровень» (авт.: Е. П. Голобородько, Н. Г. Озерова, Л. П. Дядечко, В. И. Стативка, Л. В. Давидюк);

- школа с украинским языком обучения, уровень стандарта (10 класс — 10-й год обучения) — «Русский язык: программа для общеобразовательных учебных заведений с украинским языком обучения (уровень стандарта). 10 класс» (авт.: Н. Ф. Баландина, К. В. Дегтярёва, С. А. Лебеденко);

- школа с украинским языком обучения, уровень стандарта (10 класс — 6-й год обучения) — «Русский язык: программа для общеобразовательных учебных заведений с украин-

ским языком обучения (уровень стандарта). 10 класс» (авт.: И. Ф. Гудзик, В. А. Корсаков).

С перечнем учебников и учебно-методических пособий, соответствующих указанным программам, с требованиями к преподаванию русского языка по программам для 10-х классов и планированию работы учителя можно будет ознакомиться в рекомендациях Министерства образования и науки Украины, опубликованных к началу 2010/2011 учебного года. Также в помощь учителям отдельной брошюрой будут изданы рекомендации к составлению тематического и календарно-тематического планирования по русскому языку для 10-х классов профильной школы, разработанные НМЛ языков и литератур национальных меньшинств Одесского областного института усовершенствования учителей.

В 11-м классе обучение русскому языку продолжится по программам, учебникам и учебно-методическим пособиям для 11-летней профильной школы.

Составляющей допрофильной подготовки по русскому языку в основной школе, способствующей формированию основных компетенций языковой личности школьника, её полноценного развития в профильной школе являются спецкурсы, факультативные курсы, курсы по выбору. Остановимся более подробно на курсах по выбору, так как они требуют дополнительного разъяснения.

В соответствии с Концепцией профильного обучения курсы по выбору в условиях допрофильной подготовки ориентированы на формирование у школьников правильного выбора профиля обучения, сферы будущей профессиональной деятельности, её преимуществ. Такие курсы по выбору должны обеспечить выявление, поддержку и развитие интересов и возможностей ученика в сфере русского языка, отличать-

ся оригинальным и, предпочтительно, межпредметным содержанием. Важно, чтобы курсы по выбору содействовали введению учащихся в культуру «сквозь призму языка» (Н. Л. Миштина), обогащению словарного запаса, развитию навыков речевой деятельности. Ниже приводим примерный перечень курсов по выбору для допрофильной подготовки, которые подготовлены кафедрой методики преподавания иностранных языков и языков и литератур национальных меньшинств института:

- «Русский речевой этикет. Курс по выбору для 7–8 классов школ с украинским и русским языками обучения» (сост. Е. Ю. Крюченкова);

- «Культура речевого общения. Курс по выбору для 9 классов школ с украинским и русским языками обучения» (сост. Е. Ю. Крюченкова);

- «Популярные русские словари. Курс по выбору для 8–9 классов школ с русским и украинским языками обучения» (сост.: Г. Д. Гринько, С. М. Кривич).

При изучении предмета в старшей профильной школе курсы по выбору, в первую очередь, призваны:

- удовлетворять познавательные интересы учащихся в сфере русистики, которые выходят за рамки выбранного ими профиля;

- восполнить минимальное содержание курса русского языка, изучающегося на уровне стандарта, что необходимо для дополнительной подготовки школьников и их общекультурного и речевого развития;

- обеспечить межпредметные связи и дать возможность изучать русский язык как предмет, смежный с профильными курсами, на профильном уровне;

- обеспечить углублённое и расширенное изучение русского языка как профильного предмета;

- содействовать формированию индивидуальной образовательной траектории школьников, ориентировать на осознанный и ответственный выбор будущей профессии;

- дать возможность приобрести первоначальное профессиональное образование для успешного продвижения на рынке труда.

В качестве таких курсов, преподаваемых кафедрой методики преподавания иностранных языков и языков и литератур национальных меньшинств ООИУУ, можем назвать следующие:

- «Русская словесность. Курс по выбору для 10–11 классов школ с русским и украинским языками обучения (филологическое и общественно-гуманитарное направление)» (сост. С. М. Кривич);

- «Толковые словари: от древнейших до электронных. Курс по выбору для 10 классов школ с русским и украинским языками обучения (филологическое и общественно-гуманитарное направление)» (сост.: Г. Д. Гринько, С. М. Кривич);

- «Основы журналистики. Курс по выбору для 10–11 классов школ с русским языком обучения (филологическое направление)» (сост. И. В. Сухина);

- «Деловой русский язык. Курс по выбору для 10 классов школ с русским языком обучения (филологическое, общественно-гуманитарное, технологическое направление)» (сост. М. А. Черенкова);

- «Культура устной и письменной речи. Курс по выбору для 10–11 классов школ с русским и украинским языками обучения (общественно-гуманитарное, естественно-математическое, технологическое, художественно-эстетическое, спортивное направление)» (сост. Е. Ю. Крюченкова).

Обращаем внимание представителей методических служб, учителей русского языка и литературы на то, что для предоставления учащимся широкого спектра указанных выше курсов как для допрофильной подготовки, так и для профильного обучения, необходимо создание их банка и соответствующей базы данных. Для решения обозначенной нами проблемы считаем возможным рекомендовать районным (школьным) методическим предметным комиссиям сформировать творческие, проектные группы учителей-словесников, используя их позитивный опыт в данном направлении.

В формировании и развитии компетентной языковой личности в системе допрофильной подготовки и профильного обучения значительное место отводится целенаправленной внеклассной работе. Разработка её модели — одна из важнейших задач профессиональной деятельности учителей русского языка и литературы. Такая модель должна обеспечивать:

- взаимодействие педагогов, учащихся, родителей, общественности в деле: а) овладения школьниками русским языком как родным и как языком межнационального общения, его сохранения и развития, б) формирования ценностных ориентаций языковой личности посредством усвоения национальной культуры русского народа, достижений мировой культуры;

- повышение интереса школьников к изучению русского языка и русской культуры;

- создание условий для самостоятельной творческой, исследовательской деятельности школьников, составляющей основу их развития, посредством внедрения новых технологий;

- поддержание и развитие одарённых детей, обладающих лингвистическими способностями;

- воспитание толерантной личности с поликультурным сознанием в духе лучших традиций русского народа.

Следует отметить, что учителями-словесниками Одесского региона накоплен опыт организации системной внеклассной работы по русскому языку с применением как её традиционных, так и инновационных форм. Так, на-

пример, учителем русского языка и литературы Л. П. Кияновской была разработана система работы по развитию речевой культуры учащихся на основе материалов литературного краеведения. Данная система организации внеклассной учебно-познавательной деятельности восьмиклассников представлена в сборнике «Совершенствование речевой культуры школьников (методические рекомендации для учителей русского языка, преподающих в 8 классах школ с украинским и русским языками обучения)» (сост. Л. П. Кияновская, Одесса, 2008). Организация проектной деятельности школьников во внеклассной работе по русскому языку с применением современных информационных технологий, способствующая развитию языковой личности на основе самостоятельной творческой исследовательской деятельности, является составляющей перспективного педагогического опыта учителей-словесников И. С. Болгаринной (УВК № 84 г. Одессы) и Т. В. Желясковой (Болградский УВК). Опыт работы данных учителей отмечен дипломами областного этапа Ярмарки педагогических идей и технологий — 2009. Полагаем, что изучение и распространение такого опыта может способствовать повышению профессионализма педагогов и созданию условий для всестороннего развития языковой личности в системе допрофильной подготовки и профильного обучения.

Решение актуальных задач обучения русскому языку в отношении реализации основных положений Концепции профильного обучения подразумевает совершенствование методической и предметной компетенции учителя-

лей-словесников. С этой целью рекомендуем районным (школьным) методическим службам при планировании работы с учителями русского языка и литературы предусмотреть:

— проведение семинаров по проблемам профилизации старшей школы и качественной допрофильной подготовки учащихся основной школы;

— презентацию инновационных технологий профильного обучения (языковой практикум, ситуативный тренинг, лабораторная работа по русскому языку, языковой портфолио, «метод проектов» и проч.), проведение мастер-классов, организацию работы творческих педагогических лабораторий по их освоению;

— проведение консультаций и практических занятий для учителей русского языка по изучению сложных тем программных курсов русского языка 10-го класса;

— создание медиа- и видеотеки уроков русского языка в профильной школе, электронных презентаций программных учебных тем.

В заключение отметим, что только комплексное использование ресурсов базового курса русского языка, курсов по выбору и системы внеклассной работы, профессиональный подход к самообразованию учителя русского языка и литературы позволят обеспечить достижение качественно высокого уровня владения школьниками русским языком, их языкового, речевого и общекультурного развития.

Е. Ю. КРЮЧЕНКОВА,

заведующая научно-методической лабораторией языков и литератур национальных меньшинств ООИУУ.

ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

В умовах сучасного процесу становлення і розвитку системи допрофільної підготовки і профільного навчання, головне завдання якої зорієнтувати учнів на майбутню професійну діяльність, найважливішим є збереження однієї з важливих функцій освіти — формування особистості, її ціннісних орієнтацій. Дійсно, профільність забезпечує гарантований рівень підготовки випускників і водночас передбачає навчання кожної дитини у відповідності до її індивідуальних особливостей, здібностей та інтересів. Але разом з позитивними моментами в цьому є і певна загроза того, що, готуючи спеціалістів вузького профілю, школа може стати лише сходинкою довузівської підготовки.

Ось чому вчителю літератури / зарубіжної літератури важливо усвідомлювати, що урок літератури як урок мистецтва слова є тим за-

собом, який допомагає, з одного боку, удосконалити загальнокультурну (у т. ч. літературну), гуманітарну підготовку школярів та їх профорієнтаційну підготовку, а з іншого — забезпечувати інтелектуальний та емоційний розвиток особистості, збагачувати духовно-естетичний світ дитини, позитивно впливати на її ціннісні орієнтації, розвивати інтелект, літературно-мистецькі здібності незалежно від обраного профілю.

Сучасному вчителю літератури необхідно бути готовим до широкої диференціації, варіативності, профільності, інтеграційності як у змісті літературної освіти, так і формах організації навчально-пізнавального процесу. А це, в свою чергу, потребує переосмислення ролі вчителя літератури відповідно до євроінтеграційних впливів і внутрішніх змін у суспільстві

та читацької ситуації. І як ніколи стає важливим усвідомлення особливостей змін методики викладання літератури у профільній школі та продуманого вибору методів і технологій навчання відповідно до обраного напрямку та навчального профілю.

В умовах поступового переходу сучасної основної школи на профільне навчання в старшій школі для розширення обрії філологічного та загальногуманітарного мислення школярів актуально звучить проблема вивчення інтегрованого курсу «Література» та курсу «Зарубіжна література» як профільних предметів та як окремих навчальних дисциплін в профілях інших, нефілологічних напрямів. Профільна філологічна освіта передбачає, по-перше, поглиблене вивчення предметів певного напрямку, розвитку відповідних компетентностей і здібностей учнів, по-друге, вивчення школярами спеціальних та факультативних курсів, курсів за вибором філологічної тематики, по-третє, залучення підрозділів позакласної освітньої підсистеми. У профілях нефілологічних напрямів передбачено вивчення літератури та зарубіжної літератури як базових предметів на рівні стандарту (природничо-математичний, художньо-естетичний, технологічний, спортивний напрями) та академічному рівні (суспільно-гуманітарний напрям). В класах профілів зазначених напрямів вивчення зарубіжної літератури/літератури має свою специфіку. Так, наприклад, у класах художньо-естетичного профілю навчальний матеріал з предмета слід опрацьовувати в найтіснішому зв'язку з вивченням історії світової та національної культури, у постійному зіставленні літературних явищ із типологічно спорідненими явищами мистецтв. Робота в цих класах потребує використання значно ширших відомостей про культурний контекст, активного залучення різноманітного ілюстративного матеріалу (репродукції мистецьких утворів, зразки музичної творчості тощо).

У класах негуманітарної спеціалізації опрацювання літературного матеріалу передбачає зосередження більшої уваги на ознайомленні школярів з текстами творів, що вивчаються, формуванні їхніх читацьких запитів, вихованні в них відповідного рівня читацької культури, засвоєння потрібного для цього мінімуму літературознавчої теорії, а також на розвитку духовно-моральної та емоційної сфер особистості.

Про особливості викладання курсу як базового предмета філологічного та нефілологічного напрямків в профільних класах можна бути ознайомитися в рекомендаціях МОН України на початку навчального року.

Обов'язковою умовою профільного вивчення літератури і зарубіжної літератури є освоєння школярами спеціальних, факультативних курсів, курсів за вибором. Спецкурси сприяють одержанню старшокласниками

чітких уявлень про свою майбутню професію, що так чи інакше має бути пов'язана з філологією (вчитель-словесник, журналіст, редактор, коректор, перекладач, фольклорист, науковець тощо). Спецкурси, які можуть пропонуватися класам філологічного профілю, насамперед стосуються таких розділів науки про літературу, як компаративістика, поетика і стилістика; вони можуть стосуватися також і таких розділів, як міфологія, фольклористика, історія світового літературознавства та критики. Факультативні курси призначені доповнювати, поглиблювати основний курс зарубіжної літератури, розширювати поінформованість школярів щодо перебігу літературного процесу у світі, його найцікавіших проявів у часовому та просторовому аспектах, компенсувати стислість, пунктирний характер презентації світового письменства базової програми із зарубіжної літератури. Спеціальні курси із зарубіжної літератури пропонуються в класах філологічної спеціалізації, факультативні курси з цього предмета можуть вивчатися в класах усіх профільних спеціалізацій. Курси за вибором покликані, в першу чергу, задовольнити пізнавальні потреби учнів у вивченні літератури/зарубіжної літератури в класах нефілологічного профілю, а також забезпечити поглиблене і розширене вивчення профільного предмета.

Спецкурси, курси за вибором, факультативні курси з літератури/зарубіжної літератури спрямовані на розв'язання актуальних завдань філологічної освіти у профілях нефілологічних напрямків та профільної підготовки учнів, укладені з урахуванням сучасних досягнень літературознавства та супровідних і допоміжних дисциплін, а також потреб і запитів школярів, їхніх зацікавлень та інтересів.

Програми спецкурсів, курсів за вибором та факультативів, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, вміщено у збірниках:

- Зарубіжна література: Програми спецкурсів та факультативів / Упоряд.: Ю. Ковбасенко та ін. — К.: Шкільний світ, 2007. — 128 с.;

- Зарубіжна література. Збірник програм факультативних курсів для 8—11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Упоряд.: Ю. Ковбасенко, В. Федоренко, Н. Жданова // Зарубіжна література. — 2008, січ. — Чис. 1-3 (545—547).

Приводимо перелік можливих спецкурсів, факультативних курсів, курсів за вибором в старших класах з інтегрованого курсу «Література» та курсу «Зарубіжна література», які також можна використовувати в навчально-виховному процесі відповідно до вказаного нижче профілю.

Інтегрований курс «Література»

1. Осьминин П. Е. Русская философская и общественная мысль XIX — начала XX века.

Спецкурс для учасників 10 класів шкіл з російським і українським мовою навчання. — Херсон: ЮРИПОПК, 2008. — *Рідна філологія, українська філологія, історичний, історико-філологічний, філософський*

2. Осьминин П. Е. Серебряний век: література і культура. Спецкурс для учасників 11 класів шкіл з російським і українським мовою навчання. — Херсон: ЮРИПОПК, 2008. — *Рідна філологія, українська філологія, історико-філологічний, історичний, філософський*

3. Сушинская О. Н. Метод проектів і використання комп'ютерної техніки при вивченні літератури в старших класах. Факультативний курс для 10 класів шкіл з російським і українським мовою навчання. — Херсон: ЮРИПОПК, 2008. — *Рідна філологія, українська філологія, історичний, філософський, фізико-математичний, фізичний, математичний, інформаційно-технологічний*

4. Осьминин П. Е. Лауреати Нобелівської премії по літературі. Спецкурс для 11 класів шкіл з російським і українським мовою навчання. — Херсон: ЮРИПОПК, 2008. — *Рідна філологія, універсальний*

5. Сухинина И. В. Использование информационных технологий при изучении литературы. Факультативный курс для 10 классов школ с русским и украинским языком обучения. — Одеса: ООІУВ, 2010. — *Фізико-математичний, фізичний, математичний, інформаційно-технологічний*

Зарубіжна література

6. Куракіна Д. Література німецькомовних країн. Факультативний курс для 10–11 класів шкіл з українською мовою навчання. — К.: Шкільний світ, 2007. — *Українська філологія, іноземна філологія*

7. Перенчук Л. Основи поетичної творчості. Факультативний курс для 10 (11) класів шкіл з українською мовою навчання. — К.: Шкільний світ, 2007. — *Українська філологія, іноземна філологія*

8. Торкут Н., Черняк Ю., Хроменко І. Творчість Вільяма Шекспіра. Факультативний курс для 10 (11) класів шкіл з українською мовою навчання. — К.: Шкільний світ, 2007. — *Українська філологія, іноземна філологія*

9. Слободянюк О. Міфології народів світу. Факультативний курс для 10–11 класів шкіл з українською мовою навчання. — К.: Шкільний світ, 2007. — *Українська філологія, іноземна філологія, універсальний*

10. Трибой О. М. Літературний твір та його театралізація (на матеріалі роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері»). Курс за вибором для 10 класів шкіл з українською мовою навчання. — Одеса: ООІУВ, 2007. — *Українська філологія, іноземна філологія, художньо-естетичний, універсальний*

11. Баран Г. В. Літературна студія в школі.

Факультативний курс. 5–11 класи. — Тернопіль: Мандрівець, 2008. — *Українська філологія, іноземна філологія, універсальний*

12. Марущак В. І. Школа журналіста. Факультативний курс для 8–11 класів. — Тернопіль: Мандрівець, 2009. — *Українська філологія, іноземна філологія, універсальний*

Для якісної реалізації профільного навчання необхідно створити належні умови допрофільної підготовки учнів в середніх класах. З метою вибору учнями філологічного профілю навчання доцільно в 8–9-х класах вводити предметно орієнтовані та міжпредметні курси за вибором.

Сьогодні існує нагальна потреба у розробці курсів такого напрямку. Пропонуємо орієнтовну тематику: «Шеври світової літератури» (5–9 класи), «Дитяча світова література» (5–6 класи), «Антична література» (8 клас), «Теорія і практика виразного читання» (8–9 класи), «Література XVII ст. (бароко, класицизм)» (9 клас), «Україна в житті та творчості зарубіжних письменників» (9–11 класи) та ін. Пріоритетом таких курсів має бути їх інтегрований характер та взаємозв'язок з позакласною роботою.

Ці та інші курси можуть бути самостійно розроблені вчителями літератури/зарубіжної літератури на рівні навчального закладу, району, міста та за умови їх схвалення обласним інститутом удосконалення вчителів.

Головна мета допрофільної підготовки та профільного навчання — це, в першу чергу, розвиток учнівського прагнення до самовизначення у виборі шляхів продовження освіти, їх «академічної мобільності». Досвід показує, що досить ефективно в цьому напрямі діє позакласна освітня підсистема. В області вже є певні позитивні здобутки. Наведемо деякі з них.

По-перше, це активна робота театральних студій, гуртків театального мистецтва шкіл Одеської області. Як приклад можна навести багаторічну роботу театральної студії «Твій сучасник» Одеської гімназії № 1 ім. А. П. Бистріної, якою керують вчителі російської мови і зарубіжної літератури О. П. Коршко та М. А. Заславська. Вистави за творчістю Пушкіна, Гоголя, Льва Толстого, Салтиков-Шчедріна, Чехова, Єсеніна, Івана Буніна, Олександра Купріна, Ахматової, Баратинського, Блока побачили не лише учні, батьки, вчителі гімназії, а й учні інших шкіл м. Одеси та області. І це ще неповний перелік авторів, твори яких спочатку досконало вивчили, а потім студійці відтворили на шкільних сценах. Сценарії постанов в гімназії завжди пишуть самі вчителі, залучаючи до цієї роботи учнів-студійців.

У сільській місцевості шкільний театр «Зорепад» Перехрестівського НВК Фрунзівського району (керівник — вчитель зарубіжної літератури О. М. Трибой) став справжнім осередком гуманітарної освіти села. Крім того, що учні

поглиблено вивчають творчість письменника, твір якого готується до інсценізації, його особистість, характер, епоху, вони ще й пробують себе в ролі режисера, художника-декоратора, костюмера, кореспондента, критика. Таким чином створюються сприятливі умови для самореалізації творчих здібностей дитини, на основі вивчення кращих взірців світової літератури в учнів формуються літературні, соціальні, комунікативні компетенції.

Ще одним яскравим прикладом реалізації профільного навчання через позакласну освітню підсистему, на наш погляд, є проведення філологічних, літературних конкурсів з використанням сучасних мультимедійних засобів. Так, проведення в травні 2010 року конкурсу учнівських інформаційних проектів (мультимедійних презентацій, відеокліпів, фотоколажів) «Юність Одещини — до 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні» отримало великий резонанс в області. У конкурсі взяли участь 20 районів Одеської області. Загальна кількість робіт — 169. На закриття було запрошено 54 автори кращих робіт серед тих, які було надіслано на конкурс.

Цікавим є досвід організації міжшкільних літературних боїв, започаткованих вчителями (О. П. Коршко, М. А. Заславська, А. Б. Балдіна, Н. І. Докучаєва) та учнями Одеської гімназії № 1 ім. А. П. Бистріної. Такі бої були проведені під час святкування 200-річчя від дня народження М. В. Гоголя та 150-річчя від дня народження А. П. Чехова в Одеському літературному музеї.

Заслугове на увагу робота літературно-краєзнавчого клубу «Парус» при Пушкінському залі НВК «Гімназія № 2» м. Одеси (кер. — вчитель російської мови і зарубіжної літератури Л. В. Тримбач). У клубі під керівництвом вчителів за спеціальними планами, затвердженими адміністрацією, працюють театральна студія, секції літературної творчості, екскурсіводів, лекторів. Протягом навчального року проводяться екскурсії, конкурси творчих робіт, мистецькі виставки, огляд секційних газет, журналістські змагання тощо.

У багатьох школах вчителями зарубіжної літератури організовано літературні клуби, студії поетичної майстерності. Мета, яку ставлять їхні керівники, є згуртування талановитих учнів, вдосконалення літературно-творчих здібностей, спонукання до творчої ініціативи. Так, у Пужайківському НВК Балтського району не один рік існує літературний клуб «Романтик», яким керує вчитель зарубіжної літератури Т. В. Цокур. Члени клубу видають свої збірки віршів, є постійними учасниками та переможцями обласного туру Малої академії наук в секції «Літературна творчість», тісно співпрацюють з Балтською спілкою письменників імені В. П. Куликівського.

Розуміючи, що реалізація потенціалу обдарованих учнів є актуальним завданням сучас-

ної освіти, особливої уваги потребує робота з обдарованими дітьми, які демонструють творчі здібності та мають значний природний потенціал. Головна мета цієї діяльності — впровадження ефективних методичних засобів та технологій пошуку, навчання, виховання й самовдосконалення обдарованих дітей. З цією метою необхідно і надалі проводити очні та заочні олімпіади із зарубіжної літератури, захисти наукових робіт МАН, конкурси мультимедійних проектів, літературні турніри.

Робота, яку ведуть вчителі зарубіжної літератури з учнями, дає свої результати. Так, наприклад, учень ЗОШ № 81 м. Одеси Яровенко Анатолій, якого підготувала вчителька російської мови та зарубіжної літератури Л. В. Ковальова, є переможцем як обласних, так і Всеукраїнських літературних конкурсів, зокрема Всеукраїнського Шекспіровського конкурсу в номінації «Сонет до Великого Барда», учасником III Міжнародної науково-творчої конференції «Використання комп'ютерної графіки при ілюструванні літературних творів», нагороджений грамотою Спілки обдарованої молоді України.

Мамонтенко Анастасія, учениця 10-го класу НВК «Гімназія № 2» та Микитюк Катерина, вже випускниця цього закладу, — активні члени секції літературної творчості клубу «Парус» при Пушкінському залі навчального закладу, неодноразові переможниці міського конкурсу «Кожен спроможний випробувати себе», який щорічно проводить центральна міська дитяча бібліотека ім. А. Гайдара, в номінації «Автори літературних творів». Вони є авторами власних збірок віршів, оповідань, повістей.

Великим стимулом до освоєння сучасними школярами літературних скарбів народів світу може стати використання в навчальному процесі **можливостей Інтернету**. Для цього доцільно активніше використовувати на уроках зарубіжної літератури та в позаурочній діяльності інформацію, розміщену на відповідних тематичних сайтах. Серед найцікавіших сайтів, матеріалом яких вчитель зарубіжної літератури може скористатися в першу чергу й рекомендувати їх школярам, потрібно назвати такі:

- Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади): <http://ae.lib.narod.ru>
- Літературна інтернет-бібліотека школяра: <http://litbook.by.ru>
- Антична література: <http://pergam.chat.ru>
- Електронні бібліотеки: «Джерело» <http://ukrlib.com>, <http://elibrary.ru>, <http://pedlib.ru>, <http://www.lib.ru>, <http://bibl.tikva.ru>, <http://gramota.ru>
- Бібліотека Українського центру: <http://ukrcenter.com>
- Національна бібліотека України для дітей з віртуальною бібліографічною довідкою: <http://chl.kiev.ua>.

Кожен з-поміж цих сайтів має свою специфіку щодо наповнення та використання в на-

вчальному процесі. Окремо слід відзначити наявність на згаданих сайтах найкращих зарубіжних творів як в україномовних перекладах, так і мовою оригіналу. Це дозволяє в процесі вивчення зарубіжної літератури активніше використовувати мову оригіналу літературного твору, який вивчається. Така робота сприятиме не лише літературній, а й мовній освіті

школярів, зростанню їхньої комунікативної компетентності.

На допомогу вчителям-словесникам пропонуємо календар ювілейних та пам'ятних дат щодо вшанування видатних постатей світової літератури, які, на нашу думку, допоможуть у плануванні навчально-виховної роботи на 2010/2011 навчальний рік.

2010 рік	
Січень	
4 січня 2010	225 років від дня народження німецького письменника-казкаря Якоба Людвіга Карла Грімма (1785–1863)
7 січня 2010	85 років від дня народження англійського письменника Джеральда Малколма Даррела (1925–1995)
7 січня 2010	85 років від дня народження російського прозаїка Євгена Івановича Носова (1925–2002)
29 січня 2010	150 років від дня народження російського драматурга Антон Павловича Чехова (1860–1904)
Лютий	
10 лютого 2010	120 років від дня народження російського поета, прозаїка, перекладача Бориса Леонідовича Пастернака (1890–1960)
Березень	
6 березня 2010	195 років від дня народження російського поета Петра Павловича Єршова (1815–1865)
Квітень	
2 квітня 2010	205 років від дня народження датського казкаря Ганса Крістіана Андерсена (1805–1875)
Травень	
9 травня 2010	150 років від дня народження шотландського драматурга, письменника Джеймса Метью Баррі (1860–1937), автора книги «Пітер Пен»
14 травня 2010	745 років від дня народження італійського поета Алігері Данте (1265–1321)
22 травня 2010	105 років від дня народження російського прозаїка Михайла Олександровича Шолохова (1905–1984)
Червень	
6 червня 2010	135 років від дня народження німецького прозаїка Томаса Манна (1875–1955)
21 червня 2010	100 років від дня народження російського поета Олександра Трифоновича Твардовського (1910–1971)
29 червня 2010	110 років від дня народження французького прозаїка Антуана де Сент-Екзюпері (1900–1944)
Липень	
31 липня 2010	45 років від дня народження британського прозаїка Джоан Кетлін Ролінг (народилася у 1965 р.)
Серпень	
5 серпня 2010	160 років від дня народження французького новеліста Гі де Мопассана (Анрі Рене Альберта Гі де) (1850–1893)
14 серпня 2010	150 років від дня народження канадського прозаїка Ернеста Сетона-Томпсона (1860–1946)
22 серпня 2010	90 років від дня народження американського письменника-фантаста Рея Дугласа Бредбері (народився у 1920 р.)
23 серпня 2010	130 років від дня народження російського прозаїка Олександра Степановича Гріна (Гриневського) (1880–1939)
28 серпня 2010	85 років від дня народження російського письменника-фантаста Аркадія Натановича Стругацького (1925–1991)
30 серпня 2010	100 років від дня народження англійського казкаря, художника Дональда Біссета
Вересень	
1 вересня 2010	135 років від дня народження американського письменника-фантаста Едгара Райса Берроуза (1875–1950)
7 вересня 2010	140 років від дня народження російського прозаїка Олександра Івановича Купріна (1870–1938)
29 вересня	215 років від дня народження російського поета, декабриста Кіндрата Федоровича Рилєєва (1795–1826)

2010 рік

3 жовтня	115 років від дня народження російського поета Сергія Олександровича Єсеніна (1895–1925)
22 жовтня	140 років від дня народження російського прозаїка, поета Івана Олексійовича Буніна (1870–1953)
23 жовтня	90 років від дня народження італійського поета, казкаря Джанні Родарі (1920–1980)

Листопад

13 листопада	160 років від дня народження британського прозаїка Роберта Луїза Стівенсона (1850–1894)
28 листопада	130 років від дня народження російського поета Олександра Олександровича Блока (1880–1921)
28 листопада	95 років від дня народження російського поета, прозаїка, драматурга Костянтина (Кирила) Михайловича Симонова (1915–1979)
30 листопада	175 років від дня народження американського прозаїка, журналіста Марка Твена (Самюела Ленгхорна Клементя) (1835–1910)

Грудень

5 грудня	190 років від дня народження російського поета Афанасія Афанасійовича Фета (1820–1892)
30 грудня	145 років від дня народження англійського прозаїка, поета, казкаря Джозефа Редьярда Кіплінга (1865–1936)

2011 рік

3 січня 2011	75 років від дня народження російського поета Н. Рубцова
27 січня 2011	185 років від дня народження російського сатирика М. Е. Салтикова-Щедрина
15 квітня 2011	125 років від дня народження російського поета М. С. Гумільова

До всіх ювілейних та пам'ятних дат щодо вшанування видатних постатей світової літератури рекомендуємо створювати експозиції в холі навчального закладу, бібліотеці, проведення позакласних заходів, тематичних тижнів, конференцій, наукових семінарів, «круглих столів», книжкових виставок, урочистих вечорів, концертів.

Підкреслюємо, що в процесі викладання літератури/зарубіжної літератури вчителю важливо створити належні умови для мотивації читацької активності школярів, формування їхнього досвіду творчої діяльності та емоцій-

но-ціннісного сприйняття світу. При цьому формування учня-читача як на уроці, так і в позаурочний час має здійснюватися в єдиній системі використання різноманітних методів, прийомів і видів навчальної діяльності. Треба усвідомлювати, що літературна освіта є невід'ємною частиною гуманітарної освіти, такою важливою у нашому дуже складному, прагматичному світі комп'ютерних технологій.

О. В. РИБА,

методист науково-методичної лабораторії мов та літератур національних меншин ООІУВ.

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО: НОВІ РЕАЛІЇ

Історичне краєзнавство — один з елементів історичної освіти школярів. Воно є потужним джерелом збагачення учнів знаннями про рідний край, виховання любові до нього і формування громадянських понять та навичок. Значення краєзнавчого матеріалу у викладанні історії в школі важко переоцінити. Він дозволяє конкретизувати матеріал, який викладає вчитель.

Вивчення історії в її конкретному втіленні у певній місцевості дає більш чітке уявлення про загальні закономірності розвитку тієї чи іншої історичної епохи.

У широкому значенні краєзнавство — це сукупність знань про той чи інший край, вивчення його природи, історії, економіки, побуту народу, котрий його населяє. Знання учнів

різних регіонів Одещини про свій край відрізняються, але вони входять (у певному обсязі) до складу обов'язкових базисних знань з історії України, а в окремих випадках — і світової історії. Це відповідає вимогам державного стандарту шкільної історичної освіти. Історія рідного краю розглядається як частина історії регіону, історії України, всесвітньої історії.

Важливою умовою розвитку історичного краєзнавства є сучасні соціально-політичні зміни, коли утверджується українська державність, підвищується інтерес молоді до історичного минулого, народних звичаїв та традицій, проблем регіонального розвитку і відродження національної самобутності.

Велике значення для вдосконалення краєзнавчої роботи і в цілому історичної освіти ма-

ють нові праці з історії (Історичне краєзнавство (Одеса і Одеська область) І. М. Шкляєв, збірник «Воронцовські читання», журнал «Лукомор'є»). Дослідження вчених-істориків надали значну допомогу при подоланні старих підходів до змісту навчальних програм, підручників з історії, сприяли впровадженню в практику роботи багатовекторного підходу до історії та її викладання.

Значний внесок у розвиток історичного краєзнавства роблять викладачі та методисти Одеського обласного інституту удосконалення вчителів. Розроблено регіональні навчальні плани для навчальних закладів регіону, які передбачають реалізацію регіонального компонента і використання матеріалів краєзнавчого спрямування. Складаються навчальні програми з краєзнавчим змістом, видано посібники: «Народознавство Одещини» (С. Г. Кушнір); «Ми — одесити» (під загальною редакцією С. В. Козицького) і методичні рекомендації. В ряді районів створено інформаційний банк даних з історії, економіки та культури рідного краю. Ці матеріали успішно використовуються для роботи з учнями. У творчо працюючих шкільних колективах Балтського, Великомихайлівського, Савранського районів досліджуються питання історії рідного краю. Значна увага обласним інститутом приділяється підготовці вчителів до краєзнавчої роботи. Так, протягом 2010 року над проблемою «Вивчення світової та вітчизняної історії через призму дослідження історії рідного краю» працює творча група вчителів-практиків.

При проведенні краєзнавчої роботи в школі необхідно мати на увазі, що вивчення історії рідного краю не тільки ефективний засіб вирішення навчально-виховних завдань, але й можливість кожному вчителю прилучитися разом з учнями до дослідницької роботи.

Краєзнавча робота в школі вимагає суттєвої підготовки і виконання певних вимог. У більшості шкіл вчителі під час проведення уроків з історії рідного краю обмежуються саме тією інформацією, яка відома з газет, радіо та телебачення. Така робота приносить учням мало користі. Для підвищення ефективності уроків з історії рідного краю вчителям варто залучати учнів до пошукової діяльності.

Перша і основна вимога до учнівських досліджень з історичного краєзнавства — пошуковий і науковий характер. Потрібно так організувати роботу з учнями, щоб вони вирішували не навчальне завдання, а справжню наукову проблему. Краєзнавство має для цього досить широкі можливості.

Поспіх не допускається і в методиці організації краєзнавчої роботи. Наприклад, вчителі однієї з шкіл вимагали від учнів принести будь-яку старовинну річ, обіцяючи за це високу оцінку з історії. Цілі були благородні — створити в школі кабінет народознавства, але вимоги просто принести предмет «старовинних

цінностей» за оцінку з історії методично є помилковими. Дозволяється і потрібно збирати старовинні речі, але не перетворювати це в обов'язковий захід для отримання оцінки.

Наступною вимогою є те, що пошукові дослідження школярів повинні базуватися на засадах добровільності, глибокому розумінні необхідності збереження історичної пам'яті та історичної правди. Школи повинні використовувати роботу з охорони і дослідження пам'ятників історії та культури не як самоціль, а як засіб виховання.

Організовуючи краєзнавчу роботу, вчитель повинен відштовхуватися від специфіки свого району. При підготовці до роботи з краєзнавства в школі необхідні певні практичні навички. Не кожен вчитель історії готовий теоретично і практично до організації справжньої пошукової, дослідницької роботи, не кожен володіє знаннями, необхідними для створення музеїв. У такому випадку варто обмежитися роботою з охорони пам'ятників історії та культури, яких достатньо у будь-якому куточку нашого регіону. Роботи щодо їх виявлення і охорони вистачить на всіх учнів.

Неварто забувати і про необхідність розвитку навичок практичної роботи з ветеранами війни та праці. У багатьох навчальних закладах області створено музеї бойової слави. При їх створенні учні не повинні забувати про конкретних ветеранів свого села чи міста, які потребують допомоги. Надаючи посильну допомогу таким людям, учні виховуються в нетрадиційній сфері, що є особливо ефективним.

Коли мова йде про краєзнавство в школі, доцільно розрізняти рівні пізнавальної краєзнавчої роботи учнів. Умовно їх можна поділити на декілька.

На першому рівні відбувається отримання учнями готових знань про рідний край зі слів вчителя, з навчальних посібників і засобів масової інформації.

На другому рівні — це вже самостійне отримання знань, яке забезпечує умови для більш активної пізнавальної діяльності учнів (коли в процесі дослідження вони роблять відкриття для себе, тобто фактично привідкривають вже відомі факти і події минулого, явища та закономірності навколишнього життя). Крім навчальних посібників, джерелом таких знань може бути науково-методична література, публікації в пресі, матеріали музеїв, ресурси Інтернету.

Третій рівень — вивчення історії рідного краю в процесі поглибленого дослідницького пошуку, результатом якого є наукова робота. У цьому випадку учні фактично виступають в ролі юних вчених-дослідників. Як правило, це члени краєзнавчих гуртків, слухачі факультативів.

Перший з цих рівнів є головним та часто єдиним в 5–6-х класах, тому що учні лише починають знайомитися з краєзнавчим матеріа-

лом. Що стосується учнів старших класів, то вони відчують нестачу вже наявного матеріалу і це спонукає їх до пошукової роботи. В ній, як правило, беруть участь учні, які особливо захоплюються історією, ті, хто цікавляться історією рідного краю.

На жаль, в багатьох школах вчителі обмежуються лише першим рівнем краєзнавчої роботи. Як результат — створюється певне «словесно-книжкове» краєзнавство. В таких школах свідчення з історії рідного краю, що зібрані учнями, знайдені ними документи, мало або й зовсім не використовуються на уроках в процесі вивчення програмного матеріалу з історії.

За останнє десятиліття «поле» краєзнавства значно розширилося. Вивчаються різні сторони життя регіону в їх поєднанні. Одним з ключових напрямків дослідження і навчальних занять є вивчення конкретних людських доль, в першу чергу близьких людей — членів сім'ї, односельців, вивчення повсякденності — звичайного життя з його живими подробицями.

Широко використовуються архівні матеріали, в тому числі колишніх закритих фондів, матеріали музеїв та бібліотек. У краєзнавців є можливість слухати та записувати спогади і розповіді тих, хто багато років змушений був мовчати.

Завдячуючи краєзнавству учень сьогодні має можливість глибше пізнати істину: історія — це історія людей; коріння людини — в історії та традиціях своєї сім'ї, в минулому свого села та країни.

Краєзнавство допомагає вирішувати завдання соціальної адаптації вихованців школи, формування в них готовності жити і працювати в рідному селі, районі, брати участь в його розвитку, соціально-економічному та культурному оновленні. Це одне із актуальних завдань нашого часу.

О. М. КОТЕНКО,

завідувачка НМЛ історії, правознавства та громадянської освіти ООІУВ.

ОЛІМПІАДИ, КОНКУРСИ, ТУРНІРИ — СКЛАДОВА КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ ПОШУКУ ТА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

Успішний учитель для обдарованих учнів — це геолог, що зуміє розшукати скарби в душі дитини, натрапити чи то на золоту жилу, чи то на коштовний камінь, чи на вічний граніт.

В. О. Сухомлинський

Проблема обдарованості людини є актуальною для багатьох вчених світу. Біологи намагаються виділити ген геніальності, психологи і соціологи пропонують величезну кількість тестів для визначення яскравих здібностей дітей. Та, на превеликий жаль, і досі не знайдено відповідь на запитання: чому одній людині вдається багато, а інша залишається аутсайдером?

Обдаровані діти — дуже цінна і тендітна частина нашого суспільства. Розвиток, навчання і виховання саме таких дітей — проблема, реалізація якої потребує узгоджених дій багатьох фахівців. Першочерговим завданням педагогів є виявлення обдарованих учнів, допомога у максимальному розвитку їх природних якостей.

У наш час в освітній системі України існує багато можливостей для перевірки учнями власного творчого потенціалу. Це різноманітні олімпіади, конкурси, турніри та інші індивідуальні й командні змагання.

Одним із найбільш масових заходів, що забезпечують талановитій молоді можливість продемонструвати власні здібності до наукового пізнання, є предметні олімпіади.

Історичні олімпіади — чудова нагода для старшокласників продемонструвати набуті знання, вміння визначати провідні тенденції історичного процесу, володіння категоріями історичного часу, історичного простору та історичного руху.

Під час підготовки завдань III етапу Всеукраїнської олімпіади з історії застосовувались системний, діяльнісний і творчий підходи, враховувалася сформованість в учнів комплексу компетенцій відповідно до рівнів навчальної діяльності.

Всього в олімпіаді брало участь 120 учнів.

За результатами виконання завдань журі ухвалило визнати переможцями III етапу Всеукраїнської олімпіади з історії і нагородити дипломами I, II, III ступенів 26 учнів. На жаль, учасники 9-х та 10-х класів не отримали дипломи I ступеня, оскільки не набрали достатньої кількості балів.

Завдання складалось з двох частин. У першій частині були запропоновані завдання тестового характеру, що вимагали від учнів реконструктивного типу пізнавальної діяльності. Їх успішне виконання потребувало знан-

ня багатьох імен, дат, подій, термінів. Слід зауважити, що запам'ятовування об'ємних хронологічних таблиць, списків, біографій — річ складна і не кожному під силу. Тому потрібно вчити учнів запам'ятовувати цей матеріал в процесі вивчення теми чи читання додаткової літератури, тоді імена і дати не вириватимуться з контексту і запам'ятовуватимуться краще. Опановуючи історичні терміни, необхідно акцентувати увагу не на механічному запам'ятовуванні, а на усвідомленні типових ознак, розумінні самої суті явища. В цьому випадку учні зможуть сформулювати визначення самостійно.

Не зовсім вдало учасники впорались із завданням, що було пов'язано зі складанням порівняльної характеристики діяльності урядів (зокрема Великої Британії у міжвоєнний період). Якщо учні правильно визначали хронологічні рамки діяльності урядів, то основні політичні аспекти, на жаль, плутали або вказували неправильно.

При виконанні цього завдання важливим було здійснення правильного підбору критеріїв для порівняння, що давало змогу визначати спільні та відмінні риси порівнюваних явищ і робити правильні висновки. Досить зручно вчити дітей оформлювати такі завдання у вигляді таблиць або, за необхідністю, у вигляді діаграми Вена.

Учасникам олімпіади було запропоновано продемонструвати уміння визначати причини та наслідки вказаних подій. Це їм краще вдалося під час роботи над завданнями із все-світньої історії. Працюючи над матеріалом вітчизняної історії, учні, на жаль, показали нижчі результати.

В ході написання рецензії учні 9-х, 10-х класів не повною мірою дотримувалися вимог до написання вказаного виду ділового паперу, не змогли показати власних ґрунтовних знань запропонованої теми.

Учні 8-х класів під час визначення наслідків Тридцятилітньої війни для Європи більше уваги приділили територіальним надбанням окремих країн, закріпленню самостійності окремих німецьких князівств, і тільки деякі звернули увагу на головний урок — розуміння того, що релігійні суперечки неможливо розв'язати збройним шляхом.

Що стосується подання короткої інформації про Переяславську Раду, то учні логічно викладали зміст цієї події у відповідності до хронології та діяльності історичних осіб. Але лише деякі з учасників робили висновки та узагальнення щодо вказаного питання.

При складанні історичного портрета П. Могили учні докладно висвітлили факти життя особи, але мало уваги приділили логіці викладення матеріалу та описанню історичних умов, в яких діяв митрополит. Також потрібно звернути увагу на те, що при виконанні вказаного виду роботи спочатку слід надати коротку за-

гальну характеристику історичного діяча і його коротку біографію, далі зосередитись на детальному розкритті його заслуг у тих сферах, які перелічені в завданні, а наприкінці зробити короткі висновки. Розкриваючи заслуги діяча в певній сфері, необхідно вказати його основні досягнення, особисті риси героя та вжиті ним заходи, які сприяли досягненню певних успіхів. Все це бажано аргументувати відповідними прикладами і фактами з історії.

Розглядаючи «українське питання» в системі міжнародних відносин першої половини ХХ століття, більшість учнів вільно висловлювали власні судження і переконаливо їх аргументували, що викликало неабияку зацікавленість і навіть невелику полеміку серед членів журі, намагались співвідносити історичні процеси з певною епохою. Але вони не змогли в достатній мірі обґрунтувати формування «українського питання» в умовах сьогодення.

Великий інтерес олімпійців викликало завдання на складання рейтингу історичних постатей. Всі вони з ним впорались досить успішно. Але були й недоліки: не завжди учасники дотримувались логіки викладення матеріалу, не прослідковувалась і синхронність подій. Що стосується аргументації вибору тих чи інших персоналій, то вона також не показала глибини знання учнями даного періоду. Більшість учнів склали рейтинг військових діячів та політиків, а перелік науковців, митців, на жаль, був представлений у небагатьох роботах.

На IV етапі Всеукраїнської олімпіади з історії команду Одеської області представляли чотири учасники. Учень Білгород-Дністровської загальноосвітньої школи I—III ступенів № 3 Братінов Іван Іванович отримав диплом III ступеня.

В цілому, під час підготовки учнів до олімпіади з історії вчителям необхідно виявляти обдарованих дітей, вивчати їхні пізнавальні можливості й спрямовувати навчання таким чином, щоб учні змогли продемонструвати свої найкращі якості.

Особа, для якої демократія та громадянське суспільство мають стати природним середовищем, повинна володіти відповідним рівнем сформованих предметних, галузевих та ключових компетентностей. Їх формування здійснюється через зміст навчальних предметів суспільствознавчого спрямування.

Олімпіади з правознавства є індивідуальними змаганнями на особисту першість. Вони вимагають від учнів глибокої підготовки, самостійності, сформованої мотивації до досягнення успіху.

III етап Всеукраїнської олімпіади з правознавства проводився в м. Одесі. Всього було перевірено 95 робіт. За результатами виконання завдань журі вирішило визнати переможцями і нагородити дипломами I, II та III ступенів 30 учасників.

Запропоновані учасникам питання були зорієнтовані на знання не тільки загальновідомих положень законодавства, а й тих змін, які останнім часом в нього внесено.

Завдання були підготовлені з урахуванням рівня оволодіння матеріалом відповідно до 9-х, 10-х, 11-х класів. Вони склались з метою виявлення рівня оволодіння базовим програмним матеріалом, знаннями законів та інших нормативних актів, умінням пов'язувати набуті теоретичні знання з практикою. Обов'язковою умовою було виконання тестових завдань.

Дев'ятикласникам пропонувались загальнотеоретичні питання, а також завдання з таких галузей права, як конституційне, сімейне, адміністративне.

Завдання для учнів 10-го класу, крім загальнотеоретичних питань, включали й питання з таких галузей права, як сімейне, трудове, цивільне.

Завдання для учнів 11-го класу ґрунтувались на повному курсі основ правознавства, враховувались загальнотеоретичні питання і питання з окремих галузей права. Оскільки в наш час особливого значення набувають такі галузі права, як цивільне та господарське, то були передбачені й питання, які стосуються певних положень цивільного і господарського права.

У кожному класі обов'язковими були питання, що передбачали виявлення аналітичного мислення, вміння формулювати узагальнені висновки.

Зміст запропонованих юридичних задач ґрунтувався на проблемах кримінальних, цивільних, трудових та сімейних правовідносин.

Результати робіт учасників засвідчують, що більшості учнів ґрунтовно володіють знаннями з теорії держави та права, трудового і земельного права; на належному рівні орієнтуються в питаннях конституційного та кримінального права.

На жаль, аналіз відповідей показав недостатні знання адміністративного, господарського, цивільного права. Частина учасників не змогли на високому рівні виконати тестові завдання, оскільки проблеми приватно-правового характеру були опрацьовані не належним чином. Відповіді щодо юридичних ситуацій у багатьох учасників мали фрагментарний характер і представляли узагальнені роздуми, тобто були недостатньо конкретними.

Враховуючи вищесказане, вчителям під час підготовки учнів до участі в олімпіаді з правознавства доцільно:

- формувати в учнів внутрішню мотивацію щодо участі в змагальних заходах;
- заохочувати учнів до наполегливого вивчення нормативно-правової бази, детальніше розглядати юридичні джерела;
- у роботі щодо засвоєння правових дефініцій більше уваги приділяти використанню таких прийомів, як конструювання та моделювання;

— більше уваги приділяти розв'язанню ситуативних задач.

У IV етапі Всеукраїнської олімпіади з правознавства Одеську область представляла команда з восьми учасників. Учениця Одеської спеціалізованої загальноосвітньої школи № 86 з поглибленим вивченням англійської мови Коваль Юлія Анатоліївна та учень Ренійського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I—III ступенів — ліцей» Кокош Родіон Григорович отримали дипломи II ступеня; учениця Одеського юридичного ліцею Євлаш Світлана Олександрівна зайняла III місце.

З метою підвищення якості історичної освіти в області 16—17 квітня 2010 року проводився обласний етап XII Всеукраїнського турніру юних істориків для учнів старших класів усіх типів навчальних закладів. У турнірі брали участь 11 команд.

Учасники на високому рівні викладали й захищали свою точку зору з приводу тієї чи іншої проблеми, наукової праці, даних архівного документа й обґрунтовували її в наукових дискусіях — історичних раундах. При цьому старшокласники продемонстрували не лише особисту ерудицію і вміння презентувати власну інтерпретацію подій чи явищ, а й уміння злагоджено виступати командою, колективно прагнути до перемоги.

Змістовними і цікавими були доповіді, що стосувались проблематики європейських колоніальних впливів в Африці в XIX ст., цивілізаційного виміру Індії та Китаю, молодіжних організацій доби тоталітаризму, суспільно-політичного становища країн Східної Європи у 1944—1945 рр. Яскравості і гостроти дискусії надали сміливість рипущень, чітка аргументація власних переконань, прагнення учасників довести чи спростувати діаметрально протилежні точки зору.

Високий рівень підготовки до турніру показали команди «Віра», «Надія», «Любов» АШГ м. Южного, збірна команда м. Балти, команда Української гімназії № 1 м. Іллічівська, команда Рішельєвського ліцею м. Одеси.

Переможцями стали команди «Надія» м. Южного та збірна команда м. Балти. Відповідно, вони стали учасниками республіканського турніру юних істориків. На ньому команда м. Южного посіла IV місце.

З метою активізації та актуалізації вивчення історії в загальноосвітніх навчальних закладах, розвитку творчих здібностей учнів та їх патріотичного виховання, підтримки й підвищення ефективності роботи вчителів історії 17 квітня 2010 року проводились інтелектуальні змагання «Лелека — 2010». У конкурсі брали участь 227 учнів Одеської області. Найбільше з м. Білгорода-Дністровського.

Всеукраїнський інтерактивний конкурс «Лелека — 2010» є першим конкурсом гуманітарного профілю серед подібних змагань. Враховуючи позитивні відгуки місцевих координа-

торів та учнів-учасників, є підстави сподіватись, що наступного року конкурс забезпечить більшої кількості школярів нашої області можливість продемонструвати свої знання з історії. А це великою мірою залежить від активності місцевих координаторів.

До речі, у 2010 році було здійснено структурування координаційних центрів щодо організації проведення конкурсу. Зазначені центри можна було створювати на базі відповідних районних і міських відділів освіти, загальноосвітніх навчальних закладів. Координаторами мали можливість стати активні та високопрофесійні вчителі, зацікавлені в популяризації заходу, працівники відповідних управлінь освіти та методичних підрозділів.

Хочеться ще раз відзначити, що одним з основних напрямів діяльності закладів освіти є створення системи щодо виявлення, розвитку, підтримки і стимулювання обдарованої молоді. Саме це повинно стати запорукою збереження і розвитку інтелектуального потенціалу України.

Важливо виявити тих, хто цікавиться знаннями з різних галузей науки і техніки, допомогти їм втілити в життя плани і надії, дати можливість якомога повніше розкрити свої здібності.

В. І. ЯРОМЕНКО,

методист НМЛ історії, правознавства та громадянської освіти ООІУВ.

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Головним завданням освітньої політики на сучасному етапі є забезпечення якості освіти, її відповідності актуальним потребам особистості, суспільства і держави.

Суспільство потребує всебічно розвинутої особистості, яка вміє самостійно приймати рішення й робити вибір, здатна до співпраці, відрізняється мобільністю, динамізмом, конструктивністю, готова до міжкультурної взаємодії, володіє почуттям відповідальності за долю країни та за її соціально-економічний розвиток.

У підготовці такої особистості іноземна мова як шкільний предмет займає особливе місце завдяки своїм соціальним, пізнавальним і розвивальним функціям. Іноземна мова як засіб спілкування, пізнання навколишнього світу сприяє залученню до культури країни мови, що вивчається, забезпечує соціалізацію школярів, сприяє кращому усвідомленню ними своєї власної національної культури (І. Л. Бім).

При вивченні іноземної мови важливою є наступність, оскільки постійне накопичення комунікативних умінь, граматичних і лексичних навичок забезпечує учневі можливість оволодіти нею. Основними формами наступності, здатними забезпечити оволодіння іноземною мовою, можуть стати:

- наступність в організації навчальної діяльності;
- наступність у використанні сучасних освітніх технологій при вивченні іноземної мови на всіх етапах навчання;
- послідовне формування мотивації вивчення іноземної мови;
- набуття навичок і умінь самоосвіти, рефлексії, самостійної роботи.

Перехід на профільне навчання в старшій школі потребує від вчителя розуміння різниці

між поглибленим та профільним навчанням. На відміну від поглибленого навчання, при якому один-два предмети вивчаються більш глибоко, ніж це передбачено програмами загальноосвітньої школи, а інші предмети вивчаються на загальноосвітньому рівні, профільне навчання потребує створення умов для більш ґрунтовного оволодіння учнями обраними навчальними предметами з метою підготовки до продовження освіти або професійної діяльності в гуманітарній, природничо-математичній, соціально-економічній або технологічній сферах, тобто «поглиблений» підхід орієнтовано на один предмет, а «профільний» — на напрям освіти, на ряд предметів. Наприклад, економічний профіль може передбачати поряд з математикою глибоке вивчення іноземної мови, географії, історії. При цьому і географія, і математика, і іноземна мова повинні викладатися з деяким економічним нахилом.

Різноманітні комбінації навчальних предметів у загальноосвітньому закладі з профільним навчанням на старшій ступені будуть забезпечувати гнучку систему профільної освіти. Ця система повинна включати в себе базові загальноосвітні, профільні та елективні типи навчальних предметів.

Елективні курси — обов'язкові курси за вибором учнів, що входять до складу профілю навчання в старшій школі. Деякі з них можуть «підтримувати» вивчення основних профільних предметів на заданому стандарті рівні. Інші елективні курси служать для внутрішньо-профільної спеціалізації навчання і для побудови індивідуальних освітніх траєкторій. Необхідно запропонувати учням більшу кількість елективних курсів, ніж необхідний мінімум. Елективні мовні курси є обов'язковими для відвідування в рамках певного профілю.

У рамках гуманітарно-філологічного профілю, де іноземна мова є профільним предметом, до числа елективних курсів можна запропонувати такі, як «Культурознавство Великобританії (Франції, Німеччини)», «Культурознавство США», «Культурно-історичні віхи у виникненні та розвитку англійської (французької, німецької, іспанської мови)», «Художня культура Великобританії/США/Австралії/Нової Зеландії/ Канади/Німеччини/Франції/Іспанії», «Офіційно-діловий стиль спілкування іноземною мовою», «Технічний переклад в середній школі», «Практика перекладу художнього тексту», «Основи мовознавства» та інші.

Наявність більшої кількості навчальних годин дозволяє розширити не тільки тематику і більш ретельно опрацювати матеріал, але й залучати профільно-орієнтований матеріал, а також приділити більше уваги лінгвістичному аспекту мови, стилістичним особливостям усного та письмового мовлення, жанровому розмаїттю, виразним засобам іноземної мови, літератури і країнознавства, у тому числі в історичному аспекті.

Елективні курси розширюють можливості вчителя іноземної мови для надання профільно-орієнтованої, поглибленої мовної освіти учням старшої школи, а саме:

- забезпечується особистісне та професійне самовизначення учнів, їх соціальна адаптація;
- формується активна життєва позиція учня як громадянина, а також як суб'єкта міжкультурної взаємодії;
- розвиваються такі особистісні якості, як культура спілкування, вміння працювати в умовах співпраці, в тому числі в процесі міжкультурного спілкування;
- забезпечується розвиток здатності та готовності старшокласників до самостійного вивчення іноземної мови, подальшої самоосвіти з її допомогою в різних галузях знань;
- набувається досвід творчої, проектно-дослідної діяльності з використанням іноземної мови.

Незалежно від рівня знань, учні потребують спеціальної профорієнтаційної інформації, яку можна забезпечити засобами іноземної мови. Такі можливості даного предмета визначаються наступними чинниками.

По-перше, навчання іноземних мов розглядається сьогодні як навчання комунікативної діяльності, вміння спілкуватися. Це вміння є своєрідною базою для професійного становлення особистості школяра, тому що лежить в основі організації виробництва і громадської думки, сфери управління і сфери обслуговування, всіх форм навчання, сімейних відносин, мистецтва і спорту.

На уроках іноземної мови вчителі можуть впливати на професійне самовизначення учнів. Професійно орієнтоване викладання іноземної мови обумовлено характером міжпредметних зв'язків між мовою та предметами фізико-ма-

тематичного, хіміко-біологічного або гуманітарного циклів. Воно допомагає сформувати в учнів цілісне бачення світу та усвідомити себе як особистість. Отже ми можемо погодитись з думкою О. Г. Полякова, що профільно орієнтоване навчання засноване на врахуванні потреб учнів у вивченні іноземної мови, що диктуються характерними особливостями професії або спеціальності, це єдине ціле, і більше того — це спроба йти природним шляхом пізнання дитиною навколишнього світу [1, 4]. В цьому можуть допомогти інтегровані курси, що включають іноземні мови.

Інтегровані курси дозволяють прослідкувати збіг ідей та принципів, застосувати отримані знання одночасно в різних дисциплінах. Ці курси сприяють розвитку критичного мислення, підвищують мотивацію навчання, роз'яснюючи зв'язки та взаємодію іноземної мови з іншими галузями знань. Ми припускаємо, що рівень володіння іноземною мовою повинен дозволити учням у майбутньому використовувати його в якості опори при виборі своєї професійної діяльності, як засіб творчого вирішення майбутніх професійних завдань, в них має бути сформовано іншомовне мислення.

При вивченні іноземної мови можна вирішити ряд конкретних завдань, спрямованих на професійне навчання особистості. До таких завдань відносяться:

- розвиток індивідуальних здібностей учнів, їх нахилів та інтересів (в тому числі професійних), який здійснюється через удосконалення пам'яті, уваги, мислення учнів;
- розширення загальноосвітнього кругозору школярів через ознайомлення їх з культурними цінностями країни мови, що вивчається, з досягненнями в різних галузях науки і техніки;
- оволодіння соціокультурною компетенцією, без якої в сучасних умовах діалог культур неможливий;
- виховання у дітей працьовитості, наполегливості, активності, свідомості, самостійності мислення та дій через активне включення їх в іншомовне спілкування;
- удосконалення навчальних умінь учнів працювати з книгою, словником, довідковою літературою, анотувати і реферувати іншомовні тексти, користуватися інструкціями з експлуатації оснащення;
- формування в учнів специфічних комунікативних умінь, наприклад: вступати в бесіду і вести її, приймати і вирішувати певні комунікативні завдання, необхідні в будь-якій професійній діяльності і таке інше.

Наприклад, формування економічних уявлень старшокласників на уроках іноземної мови передбачає створення особливої ситуації розвитку особистості та відповідної їй системи діяльності і спілкування, своєрідного педагогічного простору, що обумовлює їх самовизначення в сфері економічної діяльності.

Розвиток мовленнєвої діяльності та економічного стилю мислення потребує вміння оперувати простими, але необхідними економічними поняттями та судженнями, будувати докази, спростовувати, використовувати аналіз для вирішення побутових і життєво важливих економічних завдань, порівнювати, синтезувати, узагальнювати, конкретизувати.

Наявність мовленнєвої культури і навичок дослідницької роботи допомагають оволодіти методикою і технікою доступних учням розрахунків, користуватися базовими економічними критеріями і показниками, спиратися на них у навчанні і професійній діяльності.

Всі вище перелічені завдання можливо корелювати відповідно іншого профілю. Комунікативною метою навчання іноземної мови є формування поглибленого рівня комунікативної компетенції в усних і письмових формах спілкування у межах економічного, історичного та інших профілів. Поєднання спеціалізації та іноземної мови формує в учнів потребу в знаннях, привчає їх до використання категорій предмета, засвоєння базових понять на іноземній мові. Саме ця потреба стимулює особистісну активність в процесі профільного навчання, тобто є мотиваційним чинником. У навчальному процесі необхідно забезпечувати паралельне і рівноцінне навчання усній та письмовій формі спілкування. Наприклад, загальноекономічний курс у рамках економічного профілю реалізує потреби учнів у міжособистісній, міжкультурній, міжнаціональній комунікації з носіями мови і людьми, що володіють іноземною мовою як засобом спілкування. Цей курс стимулює розвиток соціокультурної компетенції учнів, інформує їх про

особливості національного ринку та особливості фінансової системи країни мови, що вивчається, про нові теоретичні розробки в економіці та їх практичної реалізації в сфері національного підприємництва, формує готовність до ділового співробітництва з іноземними інвесторами та підприємцями.

З використанням інформаційних технологій та мережі Інтернет з'являються нові можливості. Однією з них є Інтернет-проект. У рамках Інтернет-проекту учні також мають можливість застосовувати вже отримані знання з країнознавства, історії, іноземної мови при спілкуванні з носіями мови, що безперечно розвиває лінгвокраїнознавчу компетенцію.

У зв'язку з тим, що одним із завдань профільного навчання є забезпечення наступності між загальною і професійною освітою, необхідно нагадати про те, що в даний час є важливим вивчення більше однієї іноземної мови, особливо в класах філологічного та гуманітарного профілів. Вивчення двох або більше іноземних мов в школі розширює можливості учнів при виборі професії та подальшого життєвого шляху, в них виховується толерантність до інших народів і прагнення до розуміння культур і мов світу.

Література

1. Поляков О. Г. Английский язык для специальных целей: теория и практика. — М.: Тезаурус, 2003.
2. Як створити профільну школу / Упоряд. М. К. Голубенко. — К.: Шкільний світ, 2010.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі.

Т. В. ЮРЧЕНКО,

завідувачка НМЦ іноземних мов
ООІУВ.

РОЗВИТОК В УЧНІВ ДУХОВНОСТІ ЯК ДОМІНУЮЧОГО НАЧАЛА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Впровадження в загальноосвітніх навчально-виховних закладах України предметів духовно-морального спрямування набуває свого поширення. Сьогодні на часі говорити про духовність та духовно-моральне виховання особистості, якій притаманні високі моральні якості. Громадянське суспільство, школа і церква в Україні докладають багато зусиль, щоб змінити ідеали сучасних школярів. Адже в монокультурі молодших підлітків — кіно, книжках, комп'ютерних іграх домінують і комфортно почуваються похмурі, сміливі аж до жорстокості, байдужі і цинічні герої. Саме вони формують ідеал людини, який школярі хотіли б наслідувати.

Опитування учнів загальноосвітніх закладів м. Одеси щодо наявності ідеалів показало на-

ступне: серед ідеалів є національні герої, спортсмени, сучасні співаки, актори кіно, близькі родичі тощо. Для невеликої кількості учнів, що переважно виховуються в християнських родинах, ідеалом є особистість Ісуса Христа [2, 94–97].

На що саме звертають увагу діти відносно своїх ідеалів? На жаль, бажання наслідувати позитивні риси поки що є досить незначним. В основному переважає прагнення наслідувати зовнішні ознаки обраного ідеалу, а не глибинні характеристики: погляди, переконання, моральні якості.

Результати опитування свідчать, що 27,7 % молодших підлітків в експериментальній групі та 26,5 % — в контрольній орієнтуються на успішну в житті людину як свій ідеал; 25,8 %

молодших підлітків в експериментальній та 24,6 % в контрольній групах намагаються бути схожими на видатних спортсменів; 18,5 % учнів 5–7-х класів в експериментальній та 17,7 % в контрольній групах вважають своїми ідеалами кінозірок. За Ісуса Христа як взірця для наслідування віддали голоси 11,0 % молодших підлітків в експериментальній групі та 11,6 % — в контрольній. Близькі родичі є прикладом для наслідування для 6,0 % підлітків в експериментальній групі та 8,0 % — в контрольній.

Ідеалом для наслідування стали також національні герої для 7,3 % підлітків в експериментальній групі, та 7 % — в контрольній. Інші персоналії, виокремлені єдиною групою, були вказані 3,7 % молодших підлітків в експериментальній групі та 4,6 % — контрольній.

Якісний аналіз наведених прикладів показав, що для більшості учнів матеріальні цінності і матеріальний рівень життя є надзвичайно привабливими, з чим вони і пов'язують свої ідеали. Орієнтуючись на той чи інший ідеал, молодші підлітки часто сприймають зовнішні ознаки за вияв глибинної суті і всіляко прагнуть наслідувати манеру спілкуватися і одягатися, як їхні кумири, на що вказали 9,4 % молодших підлітків в експериментальній та 9,0 % — контрольній групах. Поведінковий аспект приваблює — 9,4 % учнів в експериментальній групі та 7,4 % — в контрольній. Виявляють своє захоплення ідеалом, але не прагнуть наслідувати його 7,4 % підлітків в експериментальній та 8,3 % — в контрольній групах, пояснюючи це прагненням зберегти свою індивідуальність. Виховують і формують в собі позитивні риси свого ідеалу лише 1,5 % підлітків в експериментальній групі та 1,8 % — в контрольній, що свідчить про певні прогалини у вихованні дітей.

Соціальний престиж, спортивні досягнення, моральні і вольові якості спортсменів спонукають багатьох молодших підлітків наслідувати саме їх. Діти називали футболіста А. Шевченка, братів-боксерів Віталія та Володимира Кличко, плавчиху Яну Клочкову та інших. Зовнішність спортсменів приваблює 5,5 % учнів в експериментальній групі та 5,6 % — контрольній. Діяти так, як їх ідеал прагнуть 9,2 % підлітків в експериментальній та 8,1 % — в контрольній групах. Захоплюються спортсменом, але не намагаються наслідувати його 9,2 % підлітків в експериментальній групі та 8,1 % — в контрольній. Втілюють позитивні риси свого ідеалу 1,9 % підлітків в експериментальній групі та 2,0 % — в контрольній.

12,9 % підлітків в експериментальній групі та 11,9 % — в контрольній обрали взірцем для себе кінозірок. Їх приваблює зовнішній вигляд кінозірки, манера поведінки. Діти намагаються деколи сліпо цьому слідувати, що говорить про зовнішні, поверхові уподобання. Прагнуть вести себе так, як улюблені кінозірки, 1,8 %

підлітків в експериментальній групі та 2,0 % — в контрольній. Захоплюються, але не намагаються наслідувати 1,9 % в експериментальній групі та 1,9 % — в контрольній. Прагнуть сформувати в собі позитивні риси свого кумира 1,9 % підлітків в експериментальній групі та 1,9 % — в контрольній.

Четверте місце в рейтингу ідеалів займає приклад Ісуса Христа, що стало можливим завдяки створенню широкої мережі недільних шкіл. Слід зазначити, що відсоток дітей, які відвідують недільні школи та мають релігійне виховання у родині, досить низький (12–14 %), порівняно із загальною кількістю дітей в класі. Отже 85 % дітей не мають систематичного доступу до традиційних духовних скарбів, зокрема Святого Письма, в якому втілено духовний досвід нашої цивілізації.

Дослідження показало, що 4,7 % молодших підлітків в експериментальній та 4,2 % в контрольній групі у своїй поведінці орієнтуються на Ісуса Христа. Захоплюються Ним, але не наслідують, 4,7 % підлітків в експериментальній та 4,7 % в контрольній групах. Намагаються виховати в собі християнські чесноти 1,6 % підлітків в експериментальній та 2,7 % в контрольній групах.

Незначний відсоток дітей, які зорієнтовані на національні ідеали. Молодші підлітки називали Т. Шевченка, Б. Хмельницького, І. Франка, Л. Українку, І. Мазепу та інших. Невеликий відсоток дітей вказує на те, що за роки незалежності України мало популяризується знання про національну культуру і національних героїв України. Прагнуть в усьому наслідувати свій ідеал 3,7 % підлітків в експериментальній групі та 3,7 % — в контрольній. Захоплюються, але не вважають за потрібне наслідувати 2,0 % молодших підлітків в експериментальній групі та 2,0 % — в контрольній. Виховують у себе необхідні якості, притаманні своєму ідеалові, 1,6 % підлітків в експериментальній групі та 1,3 % — в контрольній.

Близькі і родичі займають лише шосте місце у рейтингу дітей, що є типовою ознакою підліткового віку. Найближче оточення підлітків, члени їхніх родин, мають безпосередній вплив на формування дитячих ідеалів. Намагаються чинити так, як їхні близькі 4,8 % підлітків в експериментальній групі та 5,0 % — в контрольній. Намагаються виховувати якості, притаманні близьким людям, 1,2 % підлітків в експериментальній групі та 1,2 % — в контрольній. З-поміж інших ідеалів підлітки називали діячів політики, культури, науки, освіти, мистецтва.

Результати опитування невтішні. Громадянське суспільство, науковці, освітяни, батьки, релігійні діячі занепокоєні, яким чином змінити ідеали школярів, як виховувати високі моральні якості та на яких прикладах.

Шляхи вирішення вже запропоновано чотири роки тому, а саме: введення в навчально-ви-

ховний процес загальноосвітніх навчальних закладів предметів духовно-морального спрямування, зокрема, етики, факультативних курсів «Основи християнської етики», а в початковій школі — «Християнська етика в українській культурі».

Сучасний педагог О. Вишневський, вибудовуючи ієрархію сфер цінностей особистості, ставить духовні цінності на вищий ступінь, як-от: абсолютні, вічні цінності (моральність), національні цінності (патріотизм), громадянські цінності (демократизм), сімейні цінності (родинність), цінності особистого життя (характерність), валео-екологічні цінності (природосвідомість). Введення дитини в систему цих цінностей вчений називає вихованням [1, 202].

З боку Міністерства освіти і науки України зроблено все можливе, щоб предмети духовно-морального спрямування факультативно викладалися в сучасних школах. Відпрацьовано нормативно-правову базу, розроблено і затверджено міжконфесійно узгоджені програми, творчим колективом науковців і практиків створено навчальні комплекси з основ християнської етики: підручники, хрестоматії, робочі зошити, музичні супроводи тощо.

З метою підвищення в учнів загальноосвітніх шкіл інтересу до вивчення предметів духовно-морального спрямування, поширення інформації про викладання зазначених предметів серед батьків та освітян, залучення батьків до вирішення проблем духовно-морального виховання дітей на християнських цінностях та зацікавлення релігійних організацій на базі Національного університету «Острозька академія» вже втретє проходять Всеукраїнські олімпіади «Юні знавці Біблії». Остання олімпіада відбулася 13 квітня 2010 року.

Проведення олімпіади «Юні знавці Біблії» було підтримано МОН України (лист № 1/12-204 від 22.01.2010), Українським Біблійним товариством та Громадською радою з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при МОН України.

Зазначений захід підтримали науковці, політики, релігійні діячі, бізнесмени. Учасників олімпіади привітали: ректор НаУ ОА проф., Герой України І. Д. Пасічник; народний депутат України, голова Громадської ради з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями В. С. Марущенко; заступник голови Острозької міської ради О. В. Корнійчук; доктор філософських наук, професор Інституту філософії НАН України В. А. Малахов; доктор філософії педагогіки, доцент Київського міського університету ім. Б. Грінченка І. Л. Сіданич. У письмовій формі привітання надіслали всі Глави основних християнських конфесій України.

Такий представницький склад релігійних діячів свідчить про міжконфесійність заходу та підтримку проведеної олімпіади і визнання її

як одного з чинників духовно-морального та патріотичного виховання молоді, формування ідеалів та високих моральних якостей школярів.

Географія областей, де впроваджуються предмети духовно-морального спрямування, зростає, і про це свідчить кількість учасників олімпіади, які приїхали з Волинської, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Одеської, Рівненської, Сумської та Хмельницької областей. Слід зауважити, що в конкурсі брали участь учні 1–11-х класів, які вивчають предмети духовно-морального спрямування, а саме: «Етика», «Основи християнської етики», «Християнська етика в українській культурі», «Етика: духовні засади», «Людина і світ», «Людина і суспільство», а також усі бажаючі. Загальна кількість учасників складала 142 учня, яких підготували до конкурсу 68 вчителів.

Участі в олімпіаді передувала копітка підготовка учнів вдома. Діти під керівництвом своїх вчителів писали есе на задану тему та відправляли у відбіркову комісію Національного університету «Острозька академія». До конкурсних випробувань увійшли такі завдання:

• для учнів 1–2-х класів:

1. Декламація вірша на біблійну тематику.
2. Усна розповідь на тему «Що я знаю про Біблію?» обсягом до 10 речень;

• для учнів 3–4-х класів:

1. Усна розповідь на тему «Біблія в моєму житті» обсягом до 15 речень.
2. Письмовий тест на знання Святого Письма;

• для учнів 5-х класів:

1. Письмовий тест на знання Святого Письма.
2. Есе на тему «Моральні цінності Святого письма» і його захист;

• для учнів 6-х класів:

1. Письмовий тест на знання Святого Письма.
2. Есе на тему «Моя улюблена притча, її духовно-моральний зміст та значення для мене» і його захист;

• для учнів 7–11-х класів:

1. Письмовий тест на знання Святого Письма.
2. Есе на тему «Що означає жити за християнськими моральними цінностями у ХХІ столітті» і його захист.

Від Одеської області в олімпіаді «Юні знавці Біблії» брали участь учні трьох шкіл м. Южного, а саме: Олексій Боравльов, ЗОШ № 1, Орина Калашонок, НВК ім. В. Чорновола; Олексій Кириченко, Дар'я Морозюк, Ольга Крістіюгло — учні Авторської школи М. П. Гузика, яких готувала до конкурсу вчитель інформатики та християнської етики АШГ Кириченко Алла Михайлівна.

Два роки тому Алла Михайлівна була слухачкою постійно діючого методологічного семінару «Вивчення та особливості викладання предметів духовно-морального спрямування», що третій рік проходить на базі Одеського обласного інституту удосконалення вчителів. Набувши практичного досвіду у викладанні

предметів духовно-морального спрямування, Алла Михайлівна почала викладати ці предмети ще в одній школі м. Южного. Її учень Олексій Боравльов слухав основи християнської етики лише півтора року, а вже взяв участь у Третій олімпіаді «Юні знавці Біблії» в м. Острозі і отримав почесну грамоту.

Зазначена олімпіада та представлені на захист роботи учнів 7–11-х класів на тему «Що означає жити за християнськими моральними цінностями у XXI столітті?» показали, що в учнів завдяки викладанню предметів духовно-морального спрямування формуються нові ідеали та високі моральні цінності. Вони вбачають сучасну людину, громадянина України з такими характеристиками та якостями: це морально сильна особистість, яка діє морально у будь-яких ситуаціях, керується у житті, перш за все, духовно—моральними цінностями (Божими заповідями); захищає свою гідність, не скоряється обставинам; вільно робить свій

вибір; вміє підпорядкувати свої бажання (волевиявлення) вищій меті свого життя; визначати важливе і найважливіше в житті, спрямовувати свої здібності на служіння людям.

Таким чином підтверджується гіпотеза, що впровадження предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах України змінює ідеали та цінності сучасних школярів.

Література

1. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посіб. для студ. вищ. навч. закл. — Дрогобич: Коло, 2003. — 528 с.
2. Саннікова Т. В. Духовне виховання молодших підлітків засобами християнської етики: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН України. — К., 2007. — 238 с.

Т. В. САННІКОВА,

старший викладач кафедри менеджменту та розвитку освіти ООІУВ.

Вчителям болгарської мови та літератури в Україні

МЕТОДИЧЕСКИ ПРЕПОРЪКИ ЗА УЧИТЕЛИТЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Днес няма културен народ, който да не бди за състоянието на своя език, да не го следи, оправя и тласка все към по-добра служба в общия културен напредък.

А. Теодоров-Балан

Резултати и перспективи на изучаването на български език и литература

Целта на обучението по български език и литература, която се определя от основната функция на езика като средство за общуване, е използването на книжовната норма на българския език в речевата практика на българите в Украйна. Тази цел изисква в учебно-възпитателния процес по български език да се изградят трайни навици за правилна, ясна и чиста българска реч чрез продължително и системно изучаване на съдържанието и формата на различни начини за речево общуване. Под ръководството на учителя се усъвършенства речевата култура на учениците, обогатява се речникът им, овладяват се граматическите, правописните и правоговорни норми. Необходимо условие за това е и работата по преодоляване на диалектните грешки в речевата им практика. За носителите на диалекти е особено

важно открояването на общото и различното в говора и в книжовния език.

Задачата на учителя е не само изискване на знания и умения от децата по български език и литература, но и запознаване и предизвикване на интерес към родния български език. Знанието на майчиния език е ценно нещо, без което не може да съществува нито един народ.

Проблемите и перспективите на развитието при изучаването на българския език и литература в училищата с български състав ученици са главни теми в дейността на Лабораторията на езиците на националните малцинства при Одеския институт за усъвършенстване на учителите, която е насочена за развитието на родния език, в случай на българския.

През учебната 2009/2010 година Управлението и Институтът съвместно с Асоциацията на българите в Украйна организираха два областни семинара по български език и литература. На базата на Дмитровското СОУ, Татарбунарски район, премина семинар за учителите

по български език, по времена който бяха обсъдени перспективите за изучаването на майчиния език. Темата на втория семинар, който се проведе в Болградската гимназия «Г. С. Раковски» е използването на мултимедийните технологии в учебния процес.

Важна възпитателно-патриотична акция за младото поколение бе извършена от Асоциацията на българите в Украйна и Фондация «Българска памет» Република България, която има подкрепа от Управлението и Института. 150 най-добрите ученици от български произход от Одеска област по време на есенната ваканция през 2009 г. бяха на едноседмична езикова практика във Варна — от Болградската гимназия «Г.С. Раковски», от Тарутински, Арцизки, Саратски, Татарбунарски, Болградски и Измаилски район. По време на просветната акция, осъществена със средства на Фондация «Българска памет», на нашите деца бяха изнесени лекции по история и култура на българския народ, организирани бяха екскурзии по историческите места на България — Велико Търново, Преслав, Плиска. Това способства за пробуждането на интереса на младите българчета към българския език, култура и история. С пълна увереност може да се твърди, че организаторите успяха да изпълнят поставените цели и задачи.

С цел задоволяване учебно-методическото обезпечаване на обучението по роден език през 2009/2010 година в помощ на учителите са подготвени препоръки, публикувани в списание «Наша школа». Със съдействието на Управлението и Института са подготвени за печат методически препоръки с типове уроци за учителите по български език за 9 клас, методически насоки на обучението по български език за 1—4 клас с оглед новата програма; методически насоки на обучението по български език за 10 клас; подготвят се Сборник от текстове за преразказ за 11 клас и Сборник диктовки за 9 клас за държавната итогова атестация.

Особено внимание в учебния процес се отделя за организиране на масови мероприятия за учителите и учениците, които съдействат за популяризирането на родния език. През учебната 2009/2010 година бяха проведени мероприятия, посветени на Деня на родния език, Деня на българската просвета и славянска писменост, Седмици на български език в училищата. През декември 2010 година ще се проведе областният конкурс «Учител на година 2010 по български език и литература», организиран от Министерство на образованието и науката на Украйна, Управлението на образованието и научната дейност при Одеската областната държавната администрация, Одеския областен институт за усъвършенстване на учителите.

Учебната дейност през 2010/2011 година в училищата с български състав ученици ще се осъществява по: Програма по български език

за 1—4 клас (В. М. Терзи, Т. Г. Бучацка); в 5—10 клас ще се работи по Програма по български език (5—12 клас), утвърдена от МОН на Украйна, 2005 г. (Л. Я. Романова, М. А. Матев).

В обучението по български език могат да се използват учебници, препоръчани от експертната комисия (списък е публикуван в сп. «Наша школа» № 4, 2009 г.).

Предлага се примерно разпределение на програмния материал за 4-ти клас (12-годишно обучение) по български език, съставен от М. С. Неделчева — учител висша категория в Городненското средно училище.

Тематично планиране по български език за 4 клас съставено въз основа на Програмата по български език за 1—4 клас (В. М. Терзи, Т. Г. Бучацка), МОН Украйна, 2006 г.)

ПРИМЕРНО КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНО ПЛАНИРАНЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА 4 КЛАС (12-годишно обучение)
(2 часа седмично — 70 часа годишно)

Съвременен български литературен език

Планът е съставен въз основа на Програмата по български език (1—4 клас), утвърдена от МОН на Украйна 2006 г.

№	Съдържание на учебния материал	Брой на уроците
Тема № 1. Преговор. Текст. Синтаксис (16 часа)		
1	Преговор.	1
2	Р. Л. Аудиране на непознат художествен текст (2—3 мин.).	1
3	Р. Л. Монолог. Свързано изказване (пълно, разгърнато, завършено) с обем до 7—8 изречения.	1
4	Разширение на представите и знанията за текст: типове текст; структура; тема; главна мисъл; ключови думи. Развитие на уменията за определяне темата и главната мисъл на текста; за озаглавяване; за редактиране на текст.	1
5	Р. Л. Четене. Развитие на навиците за съзнателно четене на глас (верижно четене).	1
6	Диференциране на художествен и научен текст (на практическа основа).	1
7	Р. Л. Съчинение «Нашето училище».	1
8	Р. Л. Писане на диктовка (70-90 думи).	1
9	Изречение (повторение и разширение). Главни членове на изречението (подлоги, сказуемо). Обща представа за второстепените членове на изречението: допълнение; определение (съгласувано, несъгласувано); обстоятелство.	1
10	Обща представа за еднородните членове на изречението.	1
11	Проверочна работа. Преписване.	1
12	Сложно изречение (начални знания): употреба на съюзите <i>и, а, но</i> ; пунктуация.	1
13	Р. Л. Преразказ (70—100 думи).	1
14	Пряка реч. Авторови думи. Обръщение. Начални знания за синтактичен анализ. Езикова тема 1.	1
15	Проверочна работа.	1
16	Итогов урок.	1

№	Съдържание на учебния материал	Брой
Тема № 2. Морфология (16 часа)		
17	Граматически признаци на частите на речта (повтаряне и затвърдяване). Членна форма на съществителни, прилагателни и редни числителни (повторение и закрепление). Образуване на членните форми в зависимост от граматическия род.	1
18	Проверочна работа. Писмен преразказ.	1
19	Граматически признаци на частите на речта (повтаряне и затвърдяване). Членна форма на съществителни, прилагателни и редни числителни. Образуване на членните форми в зависимост от синтактичната функция.	1
20	Проверочна работа. Четене на глас.	1
21	Глагол: I, II, III спряжение; сегашно време, бъдеще време.	1
22	Р. Л. Съчинение (50–90 думи).	1
23	Минало свършено време (на практическа основа). Минало несвършено време (на практическа основа). Повелително наклонение — прости и честотни сложни форми.	1
24	Повелително наклонение — прости и честотни сложни форми. Проверочна работа. Диалог.	1
25	Прилагателно име: род, число, членуване (повторение и разширение). Степенуване (правоговор и правопис).	1
26	Проверочна работа. Четене наум.	1
27	Числително име: бройни и редни числителни до 1000. Членуване. Видове числителни по състав (прости, сложни, съставни).	1
28	Проверочна работа. Аудиране.	1
29	Местоимение: разреди (лични, притежателни, възвратни, въпросителни, показателни, относителни). Употреба на пълни и кратки форми.	1
30	Местоимение: падежни форми. Морфологичен анализ на думата.	1
31	Проверочна работа.	1
32	Итогов урок.	1
Тема № 3. Състав на думата. Словообразуване (15 часа)		
33	Р. Л. Четене. Четене със задача (граматическа или литературна). Езикова тема 3.	1
34	Р. Л. Диалог. Съставяне на диалози: диалог-споразумение.	1
35	Р. Л. Четене. Четене наум със задача (граматическа или литературна).	1
36	Обобщаване на знанията за строеж на думата: основа и окончание, корен на думата, представка, наставка, член.	1
37	Р. Л. Писане. Правила за редактиране на текст въз основа на усвоените езикови знания и придобитите речеви умения и навици (съкращаване, замяна, допълнение, разместване).	1
38	Р. Л. Аудиране. Развитие на вниманието и паметта.	1
39	Р. Л. Съчинение. Преодоляване на диалектните отклонения в писмената речева практика на учениците (в рамките на изученото).	1
40	Обобщаване на знанията за строеж на думата: основа и окончание, корен на думата, представка, наставка, член.	1
41	Р. Л. Четене. Формиране на уменията да се правят изводи по съдържание на прочетеното, за разкриване на темата, изобразяване на героите и събитията.	1
42	Р. Л. Съчинения «Народни обичаи». Усъвършенстване на навиците за самопроверка.	1
43	Обобщение и разширение на знанията за словообразуване: производни думи; сродни думи; сложни думи.	1
44	Р. Л. Диалог. Съставяне на диалог-разпитване. Обемът на изказването на всеки събеседник — 4–5 реплики.	1

№	Съдържание на учебния материал	Брой
45	Р. Л. Четене. Формиране на интерес към четенето. Възпитаване на емоционално отношение към литературните произведения.	1
46	Използване на различни форми на думата при съставяне на изречения. Езикова тема 3.	1
47	Проверочна работа.	1
48	Итогов урок.	1
Тема № 4. Фонетика (13 часа)		
49	Регресивно асимилиране на съгласните (правоговор и правопис).	1
50	Р. Л. Диалог. Съставяне на диалози: тематични ролеви игри.	1
51	Потъмняване на гласните (правоговор и правопис).	1
52	Р. Л. Писане. Диктовка.	1
53	Удвояване на съгласните (правоговор и правопис).	1
54	Р. Л. Диалог. Инсцениране на прочетен текст.	1
55	Редувания <i>яII е, ъII, еII, II ъ, ърII ръ, ълII лъ</i> .	1
56	Р. Л. Писане. Съчинение. Преодоляване на диалектните отклонения в писмената речева практика на учениците (в рамките на изученото).	1
57	Ударение в дума, словосъчетание, изречение (словесно, логическо).	1
58	Проверочна работа. Писмен преразказ.	1
59	Развитие на навиците за преодоляване на диалектните отклонения в речевата практика на учениците (на фонетично равнище). Корижиране на фонетичните грешки, направени под влияние на говора. Езикова тема 4.	1
60	Проверочна работа. Зрително-слухова диктовка.	1
61	Итогов урок.	1
Тема № 5. Лексика. Преговор (9 часа)		
62	Обща представа за синоними, антоними, омоними. Обща представа за фразеологизми.	1
63	Преговор. Текст. Синтаксис. Проверочна работа. Четене на глас.	1
64	Развитие на навиците за преодоляване на диалектните отклонения (на лексикално равнище).	1
65	Преговор. Морфология. Проверочна работа. Преписване.	1
66	Проверочна работа. Четене наум.	1
67	Преговор. Проверочна работа. Устен преразказ.	1
68	Преговор. Фонетика. Проверочна работа. Аудиране.	1
69	Проверочна работа.	1
70	Итогов урок.	1

Полезни интернет-мрежи

МОН на Украйна — www.mon.gov.ua
Одеско областно управление на образованието — <http://osvita.odessa.gov.ua/>
Одески областен институт за усъвършенстване на учите лите — www.osvitaodessa.org
МОМН на България — www.mon.bg
Държавна агенция за българите в чужбина — www.aba.government.bg
Асоциация на българите в Украйна — www.abuodes.org.ua

Резултатите от юбилейната Областна олимпиада по български език

Голяма роля в учебно-образователния процес по роден език се отделя на мероприятията, насочени на развитие на творческите способности и мислене на учениците, а също и уменията им самостоятелно да придобиват зна-

ния. Сред тях важно място заема Областната открита олимпиада по български език с участието на ученици от Одеска и Запорожка област, от АР Крим, която се провежда вече 15-ти път. През учебната 2009/2010 година участие в надпреварването по български език взеха 75 ученици от горните класове от цяла Украйна. Най-много призиви места спечелиха ученици от Болградската гимназия и Болградски район, след тях са Арцизки район, Измаилски район и Тарутински район.

Победители от 11 клас са:

1 място — Виктория Марчева, Болградска гимназия «Г. С. Раковски»;

2 място — Любов Зубрицка, Болградска гимназия «Г. С. Раковски», Валентина Волкова, Болградска гимназия «Г. С. Раковски».

3 място — Марина Бурукова, Городненско СОУ, Болградски район; Илона Дворецка, Приморски лицей, Запорожка област; Олга Йовчева, Приморски лицей, Запорожка област; Дария Бондрева, Приморски лицей, Запорожка област.

Победители от 10 клас са:

1 място — Елена Николаева, Болградска гимназия «Г. С. Раковски»;

2 място — Яна Водинчар, Городненско СОУ, Болградски район; Виктория Боз, Главанско СОУ, Арцизки район.

3 място — Цветана Мокан, Болградска гимназия «Г. С. Раковски»; Олга Цоева, Табаковско СОУ, Болградски район; Юля Килимник, Червоноармейско СОУ, Болградски район.

Победители от 9 клас са:

1 място — Кристина Онищенко, Болградска гимназия «Г. С. Раковски»;

2 място — Евелина Чепразова, Городненско СОУ, Болградски район; Владислав Ромалийский, Богдановска СОУ, Приазовски район;

3 място — Анна Радолова, Каменско СОУ, Измаилски район; Мария Деревенкова, Новотроянско СОУ, Болградски район; Анна Иванова, Городненско СОУ, Болградски район.

По заповед на Одеското областно управление на образованието с Грамота на Управлението за добра подготовка на участниците в олимпиадата са наградени следните учители: И. С. Гайдаржи (Городненско училище), Н. В. Кара (Болградска гимназия), В. А. Киса (Главанско училище), Г. Д. Буюкли (Городненско училище), Н. Г. Арнаутова (Болградска гимназия), О. В. Кравченко (Новотроянско училище), Т. Г. Турица (Каменско училище), М. И. Арабаджи (Главанско училище), Н. Д. Вербанова (Табаковско училище), Г. Д. Колева (Червоноармейско училище), И. В. Иванова (Городненско училище).

За постигнато на високи резултати в обучението по майчин език е необходима постоянна и упорита работа както от страна на учителите, така и на учениците. Нека винаги помним призива на Хилендарския монах Паисий Хилендарски: «Българино, знай своя род и език».

Н. С. БУЗИЯН,

методист в Научно-методическата лаборатория на езиците и литературите на националните малцинства в катедра «Методика на обучението на чуждестранни езици и езиците на националните малцинства в ООИУУ».

Вчителю молдовської мови та літератури в Україні

DESPRE STUDIAREA LIMBII MOLDOVENEȘTI ȘI LITERATURII (MOLDOVENEȘTI ȘI UNIVERSALE) ÎN ANUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT 2010/2011

Scopul de bază al învățămîntului este asigurarea calității învățămîntului în conformitate cu necesitățile actuale și de perspectivă ale personalității, societății și statului.

În societatea contemporană, mereu în transformare și dinamică, cu schimbări rapide și efecte imediate, educația și învățămîntul trebuie reînnoit, completat, adaptat, iar concepția de educație regîndită — și modernizată.

Pentru a corespunde cerințelor evoluției metodologiei de predare-învățare, mijloacelor didactice, materialelor educaționale, pe care profesorii trebuie să le implementeze adecvat în procesul de instruire, se cere ca profesorii să dețină noi competențe, concretizate în:

*preocuparea pentru adecvarea procesului de instruire la necesitățile fiecărui elev: capacitatea de a identifica domeniile de dezvoltare a fiecărui elev, de a identifica ritmul dezvoltării (a accepta că dezvoltarea se produce în ritmuri diferite la momente diferite); capacitatea de a adecva situațiile de învățare, conținuturile și materialele educaționale la caracteristicile individuale ale elevului, de a încuraja spiritul de inițiativă și capacitatea de studiu independent al elevilor;

*capacitatea de a adapta modul de evaluare la dezvoltarea globală a elevului și de a utiliza informațiile evaluative pentru a proiecta activități de predare-învățare; dezvoltarea capacității de autoevaluare la elevi; elaborarea

unor instrumente de evaluare; interpretarea rezultatelor de evaluări pentru adoptarea de decizii și ameliorarea activității; utilizarea adecvată a metodelor alternative de evaluare.

Instruirea permanentă se constituie ca un ansamblu de mijloace puse la dispoziția elevilor, pentru ca ei să nu înceteze să se formeze de-a lungul vieții, cu scopul de a-și asigura deplin dezvoltarea capacităților și participarea eficientă la progresul societății.

Imperativele timpului, înaintează către școala contemporană o schimbare de calitate și această cerință a societății poate fi realizată cu succes prin implicarea activă a elevilor în proiectarea și desfășurarea activităților de instruire. În asemenea cazuri elevii devin mai motivați, ceea ce stimulează acțiunile, le formează o părere mai optimistă despre sine și despre lume, sporește așteptările și reușitele, încurajează pe colegi să-și atingă obiectivele.

Cadrelle didactice trebuie să implice elevii mai activ în procesul atingerii standardelor prin intermediul cărora va fi organizat un feed-back constructiv. Prin implicarea nemijlocită a elevilor vom ajuta pe acei care doresc să învețe și să-i identificăm pe acei care au inițiative, dar poate le este încă frică să încerce.

Un avantaj mare al implicării elevilor în calitate de parteneri ai cadrelor didactice este obținerea de mai multă responsabilitate în legătură cu ceea ce învață ei. Desigur, pot exista dificultăți în predarea unor subiecte de către elevi și în special în implicarea lor în evaluarea participării semenilor, judecând corect lucrul prietenilor sau al "oponenților".

Astfel, elevii sînt învățați să fie activi și coautori ai propriei formări, să exprime propriile puncte de vedere asupra problemelor și succesului în viața ce-i înconjoară să le argumenteze adecvat, iar dacă este necesar, să-și reformuleze propriile convingeri în lumina unei reflecții critice bine fundamentate.

Conform Planurilor de învățămînt 2010/2011, numărul de ore rezervat pentru studierea limbii materne și literaturii (moldovenească și universală) în școlile cu limba de predare moldovenească este următorul:

Școala de 12 ani (clasele 5–10, universal)

Obiectele de studiu	Numărul de ore săptămînale pe clase					
	5	6	7	8	9	10
Limba moldovenească	3	2	2	2,5	2,5	1
Literatura (moldovenească și universală)	2	2	2	2	2	2

Școala de 11 ani (clasa a 11-a, universal)

Obiectele de studiu	Numărul de ore săptămînale pe clase	
	11	
Limba moldovenească	1	
Literatura (moldovenească și universală)	3	

Conform Planurilor de învățămînt 2010/2011 numărul de ore rezervat în partea invariativă pentru studierea limbii materne, ca obiect, în școlile cu limba de predare ucraineană (clasele 5–10) este următorul:

Obiectele de studiu	Numărul de ore săptămînale pe clase					
	5	6	7	8	9	10
Limba moldovenească	2	2	1,5	2	2	2

Se recomandă în clasele cu limba de predare ucraineană la studierea limbii moldovenești ca obiect, în clasa a 7-a să se deie 0, 5 ore din partea variativă a Planului de învățămînt pentru îndeplinirea programei.

În anul de învățămînt 2010/2011, profesorii care vor preda limba moldovenească și literatura (moldovenească și universală) în clasele 5–10 ale școlii de 12 ani vor lucra în baza următoarelor programe și manuale:

Programe de limba moldovenească – autori V. Chiosea, L. Fetescu;

Programe de literatură (literatura moldovenească și universală) – autori V. Silantieva, V. Chiosea, L. Fetescu;

Limba moldovenească (manuale pentru clasele 5–10 – autori V. Chiosea, L. Fetescu);

Literatura (literatura moldovenească și universală) (manualele pentru clasele 5–10 – autori L. Fetescu, V. Chiosea).

Limba moldovenească și citirea în clasele primare se vor studia în baza programelor autoarei *Serafima Crigan*, editura "Bukrek", Cernăuți, 2003 și a manualelor aceleiași autoare. Ore pentru studierea limbii moldovenești în clasele 1-4 în școlile cu limba de predare rusă sînt rezervate în partea variativă a Planului de învățămînt, deci limba moldovenească va fi studiată după aceeași programă ca și în școlile cu limba de predare moldovenească, ținînd cont de numărul de ore propus de Plan (2 ore).

Ore pentru studierea limbii moldovenești în clasele 1–4 în școlile cu limba de predare ucraineană sînt rezervate în partea invariativă a Planului de învățămînt. Limba moldovenească va fi studiată după programa autoarelor L. Fetescu, V. Chiosea, L. M. Culava.

Rezultatele însușirii limbii moldovenești de către elevii școlii primare, a citirii vor fi evaluate în baza *Criteriilor de apreciere a cunoștințelor la învățatură* publicate în № 37–38 (pag. 469–470), 2008, revista "Poceatkova osvita".

În scopul perfecționării teoretice a învățătorilor claselor primare, a profesorilor de limba și literatura moldovenească sînt organizate cursuri de perfecționare. Sistematically au loc seminare regionale care contribuie la lărgirea orizontului cadrelor didactice referitor la traducerea în viață a reformei școlare.

Învățarea limbii moldovenești și literaturii (moldovenești și universale) în școala contemporană este orientată spre satisfacerea

cerințelor elevilor, pregătindu-i să colaboreze cu semenii lor.

Concepția învățământului de profil în clasele superioare este elaborată în scopul aplicării Legii Ucrainei "Despre învățământul mediu general", a fost aprobată de consiliul științific al Institutului de pedagogie al APȘ din Ucraina (procesul-verbal № 6 din 05-06-03), a fost confirmată de hotărârea Colegiului MÎȘ din Ucraina a 10/2-2 de la 25-09-03, și prevede trecerea organizată a instituțiilor de învățământ general la instruirea de profil conform deciziei Cabinetului de Miniștri ai Ucrainei din 16.11.2000 № 1717, "Despre trecerea instituțiilor de învățământ general la instruirea de 12 ani din 13.04.07 № 620" și "Despre introducerea schimbărilor în p. I al deciziei Cabinetului de Miniștri al Ucrainei" din 16.11.2000 № 1717.

Ea se bazează și pe principiile generale ale Concepției instituțiilor de învățământ general (școala de 12 ani).

În documentele numite sînt introduse noi metode de organizare a instruirii în clasele superioare. Ea va activa ca instruire de profil. Aceasta va crea condiții favorabile pentru a se lua în considerare capacitățile individuale, interesele și necesitățile elevilor, pentru orientarea lor profesională.

I. Esența, scopul și principiile organizării instruirii de profil

Instruirea de profil – de la instruirea diferențiată, care ia în calcul necesitățile de învățare, înclinațiile, capacitățile; crearea condițiilor de instruire a elevilor claselor superioare conform alegerii profesiei viitoare, care se asigură prin schimbările scopului, structurii și organizării procesului de instruire.

V. I. Vernadsky scria: «Talentele sînt rare, de aceea ele trebuie susținute, ocrotite și multiplicare — în ele găsim puterea adevărată a națiunii».

Scopul instruirii de profil (profesionale)– crearea posibilităților de instruire profesională a elevilor; învățarea continuă; educarea capabilă să se autorealizeze; creșterea profesională în condițiile reformei societății contemporane. Instruirea profesională este orientată spre formarea competențelor-cheie ale elevilor claselor superioare, a deprinderilor științifico-practice sine stătătoare, tendința spre autorealizare și autoinstruire.

Sarcinile de bază ale instruirii profesionale (de profil) sînt

1) crearea condițiilor de dezvoltare și instruire a facultăților de cunoaștere a interesului profesional, a talentelor, capacităților și necesităților elevilor claselor superioare în procesul de pregătire a lor în instituțiile de învățământ general;

2) asigurarea condițiilor de viață și autoapreciere profesională a elevilor claselor primare, pentru pregătirea lor, pentru obținerea viitoarei profesii;

3) formarea competențelor preprofesionale, culturale, sociale, comunicative, informaționale tehnice îndrumarea referitor la viitoarea activitate profesională;

4) asigurarea în perspectivă a legăturilor dintre instituțiile de învățământ general învățământul profesional respectiv profilului ales și orientarea profesională.

Instruirea de profil se bazează pe următoarele principii:

* diferențierea (diferențierea elevilor în dependență de nivelul cunoștințelor, de interesele, necesitățile, capacitățile și înclinațiile lor);

* varietatea și accesibilitatea (programelor, tehnologiilor de instruire și asigurarea metodică);

* continuitatea și nesuspendarea instruirii preprofesionale și de profil, pregătirii profesionale);

* mobilitatea (elasticitatea) conținutului și formelor de organizare a instruirii de profil, în același rînd și cel distanțat; asigurarea posibilității de a-și schimba profilul);

* realizarea pronostică, descoperirea capacităților elevilor în orientări profesionale argumentate.

II. Structura instruirii de profil

Instruirea de profil este o modalitate de organizare a instruirii diferențiate, care presupune aprofundarea și orientarea profesională a ciclului de obiecte înrudite.

Instruirea de profil în clasele 10–12 se va înfăptui în baza următoarelor direcții: social-umanitare, filologice, estetic-artistice, tehnologice, natural-matematice, sportiv.

Profilul de instruire se determină în corespundere cu interesele școlărilor și părinților, cu perspectiva dobîndirii în continuare a studiilor și planificării vieții tinerilor, reieșind din resursele școlii, cadre, baza tehnico-materială, surselor de informare; socioculturale, de producere a raionului, regiunii.

Profilul de instruire se determină reieșind din alegerea obiectelor, și din conținutul lor.

Conținutul și structura instruirii de profil

Înșuirea conținutului învățământului în instituțiile de învățământ general cu instruire profesională trebuie, în primul rînd, să asigure pregătirea generală a elevilor, iar în al doilea rînd – de activitatea de pregătire față de profesia viitoare.

Profilul instruirii cuprinde următorul ansamblu de obiecte: de bază, pe profil și cursuri la alegere.

Obiectele învățămîntului general intră în partea invariabilă a planurilor de învățămînt și sînt obligatorii pentru orice profil. Aceste obiecte asigură realizarea scopului și sarcinilor instituțiilor de învățămînt general. Conținutul instruirii și cerințele pentru pregătirea elevilor claselor superioare sînt determinate de standardele de stat ale instituțiilor de învățămînt general.

În instituțiile de învățămînt general se prevede însușirea obiectelor la diferite niveluri. Nivelul pregătirii elevilor după profil (conținutul obiectelor de instruire este aprofundat), prevede orientarea spre profesia viitoare.

Obiecte de profil trebuie să fie nu mai mult de 2–3 dintr-un domeniu sau dintr-un domeniu apropiat, celelalte obiecte se studiază în baza programelor pentru instituțiile de învățămînt general.

Cursurile la alegere sînt cursuri care completează obiectele de instruire și intră în componența pregătirii preprofesionale și instruirii pe profil. Aceste cursuri sînt propuse în partea variabilă a Planului de învățămînt în vigoare. Ele asigură dezvoltarea aptitudinilor și capacităților intelectuale ale elevilor, concepute drept nivel definitoriu în formarea personalității, orientarea profesională și pregătirea pentru încadrare în învățămîntul claselor superioare.

Funcția acestor cursuri constă în faptul ca elevul să-și poată alege corect profilul, viitoarei profesii.

Alegerea cursurilor se înfăptuiesc din inițiativa elevilor. Ele trebuie să cuprindă toți școlarii din clasele 8–9. Cursurile preprofesionale sînt de scurtă durată (9–17 ore). Pe parcursul a doi ani elevii studiază nu mai puțin de 2–3 cursuri.

În clasele superioare cursurile la alegere favorizează formarea individuală a învățămîntului școlarii, îi orientează spre alegerea conștientă a viitoarei profesii.

Fiecare elev, pe parcursul a trei ani de instruire în clasele superioare își alege pentru studiere nu mai puțin de 4–5 cursuri.

Cursurile la alegere în clasele superioare asigură studierea aprofundată a obiectelor de profil. În același timp, ele pot să favorizeze studierea altor obiecte, care nu sînt de profil și pot fi orientate spre un anumit fel de activitate în afara profilului ales de elev.

În instituțiile de învățămînt general creează instruirea profesională din conținutul combinării obiectelor de bază, obiectelor de profil și cursuri la alegere.

III. Formele organizării instruirii de profil

Interșcolare:

- * clase în instituțiile de învățămînt general cu un singur profil;
- * grupe în instituțiile de învățămînt general cu mai multe profiluri;

- * clase cu studierea aprofundată a obiectelor;
- * instruirea de profil după plan și programe de învățămînt individuale;
- * grupe cu profil (în care vor studia elevi de diferite vârste).

Extrașcolare:

- * grupe cu profil interșcolare;
- * școala cu profil de tip internat;
- * district de învățămînt;
- * complex instructiv-educativ;
- * școli-combinat cu proces instructiv-productiv interșcolar;
- * instituțiile de învățămînt general în baza instituțiilor profesional-tehnice, instituțiilor de învățămînt superior.

Instruirea se înfăptuiește în instituțiile de învățămînt general de diferite tipuri: școli cu un singur profil, cu mai multe profiluri, școli specializate, licee, gimnazii, colegii, școli unde sînt clase cu studierea aprofundată a obiectelor. Instruirea pe profil se poate înfăptui în baza sau cu participarea instituțiilor de învățămînt extrașcolare.

Instituțiile de învățămînt general pot avea unul sau cîteva profiluri.

În unele cazuri, instituțiile de învățămînt general (clasa) pot organiza instruirea cu profil universal. Atunci satisfacerea cerințelor elevilor se înfăptuiește din conținutul cursurilor la alegere, care le vor da posibilitate să aprofundeze sau să orienteze conținutul obiectelor cu trăsături comune.

În decursul anului de învățămînt elevii au dreptul să treacă dintr-o grupă cu profil în alta. Aceasta le va crea condiții pentru alegerea de sine stătător a cursurilor de instruire de profil, să-și încerce capacitatea individuală, să-și realizeze intresele profesionale.

IV. Pregătirea preprofesională

Se înfăptuiește în clasele 8-9 în scopul orientării profesionale a elevilor, orientarea alegerii profilului în clasele superioare. Formele de realizare preprofesională a pregătirii: aprofundarea studierii unor obiecte în baza diferențierii, introducerea cursurilor la alegere, orientarea profesională ș.a.

Studierea aprofundată a obiectelor, în afară de faptul că se aprofundează conținutul, sprigina formarea interesului față de obiect, dezvoltă anumite capacități și orientează elevii spre activitatea profesională și folosirea cunoștințelor acumulate.

Cursurile la alegere au menirea să ajute școlarul în instruirea profesională viitoare.

Orientarea profesională are ca scop acordarea ajutorului psihologo-pedagogic, permițînd astfel alegerea profilului de instruire, crearea condițiilor orientării profesionale a elevilor.

Conform hotărîrii Cabinetului de Miniștri al Ucrainei de la 16.11.2000 № 1717 “Despre trecerea așezămintelor de învățămînt general la

un termen de studiu de 12 ani”, în anii 2005–2006 a început trecerea și desfășurarea învățămîntului în școala de bază, un învățămînt nou prin conținut și compoziție.

Normele (standardele) de stat ale școlii de bază și ale celei medii complete indică faptul că alegerea conținutului obiectelor școlii de 12 ani s-a făcut în baza principiului consecutivității, succesiunii între școala primară și cea de bază, între cea de bază și cea superioară.

Pentru realizarea în practică a învățămîntului de profil, studierii limbii moldovenești și literaturii în clasa a 11-a a școlii de 11 ani se acordă un anumit număr de ore (în dependență de profil), de aceea profesorii vor alcătui în școlile unde avem clase cu profil social-umanitar, tehnologic, matematic ș.a. la alcătuirea programelor pentru aceste clase profesorii se vor baza pe programa de literatură (curs integrat), autor V. Chiosea, Kiev, 2001, la limbă – în baza programei autoarei E. Manoil, Kiev 2001.

Învățămîntul umanitar pe profiluri (aprofundat) trebuie să lărgescă orizontul elevilor mai ales la literatură, instruindu-i să analizeze profund opera literară, stimulînd elevii să alcătuiască sine stătător textul, să-și exprime atitudinea personală față de operă și autor; se are în vedere nu numai față de operele indicate de programă, dar și despre orice fenomen de artă. Să se atragă atenție la studierea poeziei textului artistic, teoriei literaturii, contextului culturologic.

Forma superioară a muncii creative literare – este analiza operei literare, pe care elevii o fac fără a întreba în prealabil și fără indicații date de profesor.

Studierea literaturii în clasele cu profil este imposibilă fără relații cu alte tipuri de artă. Numai atunci cînd elevul compară opera artistică dată cu alte tipuri de artă pot înțelege opera în toată plinătatea ei, în contextul creației autorului, în cotextul dezvoltării culturii acelei epoci.

Atrag atenția profesorilor la faptul că în clasele cu profil filologic în programă trebuie să se pună accent pe studierea aprofundată a operelor artistice; capacitatea de a le aprecia în contextul timpului și în raport cu tendințele filozofice și estetice de bază ale perioadei istorice concrete. Programa trebuie să lărgescă diapazonul gîndirii umaniste a elevului, să majoreze capacitatea de gîndire analitică a elevului. Realizînd programa în practică, trebuie aprofundate sistematic cunoștințele referitor la analiza literară, să-i învățăm a face concluzii profunde, să le dezvoltăm capacitatea de a sistematiza faptele artistice literare. În clasele cu profil filologic, profesorul trebuie să acorde o mare atenție organizării lucrului referitor la cultura vorbirii, formarea deprinderilor de a lucra independent cu textul operei artistice, de a compara opere ale diferitor scriitori cu aceeași

tematică. Elevii, orientîndu-se în problemele valorilor culturii generale, folosind experiența de viață personală, învață să facă comentariul operelor, bazîndu-se pe posedarea textului.

În clasele cu profil neumanitar, programa trebuie să asigure nivelul de bază al învățămîntului la literatură, reieșind din cele 2 ore rezervate de Planul de învățămînt, formînd astfel capacități și deprinderi care vor ajuta elevul să poată însuși și înțelege valorile artistice, de pătrundere în lumea lor.

Rezultatele la învățătură ale elevilor la limba moldovenească și literatură (moldovenească și universală) atît în școala de 11 ani, cît și în cea de 12 ani, se vor aprecia în baza ordinului MÎȘ al Ucrainei din 05.05.2008 a 371 ”Despre aprobarea criteriilor de apreciere a cunoștințelor elevilor în sistemul învățămîntului mediu general” (Informațiunii zbirnik MON Ucrainî a 13, 14, 15) unde sînt date criteriile de apreciere a cunoștințelor la limba moldovenească, ca limbă de predare, și la limba moldovenească, ca obiect, în școlile cu limba de predare ucraineană și rusă.

Completarea registrelor școlare pentru clasele 5–11 ale instituțiilor de învățămînt general. (Indicații aprobate prin ordinul MÎȘ al Ucrainei de la 03.06.2008 a 496) (vedeți Indicații metodice în revista “Nașa școla” № 4, 2009–2010).

Institutul regional de perfecționare a cadrelor didactice organizează odată în trei ani iarmarocul iedilor pedagogice la nivel regional pe diferite obiecte. La concurs au fost prezentate la iarmaroc 24 de lucrări ale profesorilor de limba moldovenească și literatură și ale învățătorilor claselor primare.

Raionul r-nul Reni – 10 lucrări, Chilia a prezentat – 5 lucrări, r-nul Ismail – 2 lucrări, r-nul Tatarbunar – 5 lucrări; r-nul Sarata – 2 lucrări. Diplomă de autor a primit V.V. Chiosea, profesoară de limba moldovenească și literatură, profesoară emerită din Ucraina în școala-liceu din Novoselc, r-nul Reni. Cu Diplome de onoare au fost decorați: E. I. Costndachi, profesoară de limba moldovenească și literatura în școala medie din Dmirovca, r-nul Chilia; A. L. Nacu, A. F. Horița, E. A. Gherbovan, L. T. Hanu, învățătoare la clasele primare în școala medie din Prioziornoie, r-nul Chilia. Cu Diplome de merit au fost decorați următorii pedagogi: A. G. Caun-Iachim, profesoară de limba moldovenească și literatura în școala medie din Orlovca, r-nul Reni; S. N. Moroi, profesoară de limba moldovenească și literatură în școala medie din Dolinscoie, r-nul Reni; întrunirea metodică a claselor primare, școala medie din Utocnosovca, r-nul Ismail; T. G. Comerzan învățătoare la clasele primare în școala medie din Borisovca, r-nul Tatarbunar.

Cu părere de rău nu au prezentat nici o lucrare la concurs cadrele didactice din școlile cu contingentul de elevi moldoveni din

raioanele: B-Dnestovsk, Ananiev, Tarutino. Reieșind din rezultatele obținute la iarmarocul ideilor pedagogice este necesar de menționat că unele exponate (materiale) nu corespund standardelor de stat, cerințelor față de lucrările creatoare. Cu cerințele față de materialele prezentate la iarmarocul ideilor pedagogice puteți face cunoștință în cabinetele metodice raionale.

Olimpiada tradițională la limba și literatura moldovenească a avut loc la 28 martie. În cadrul ei au participat 48 de elevi din 7 raioane ale regiunii, elevii ai școlilor cu limba de predare moldovenească, rusă și ucraineană. Din numărul lor, 17 elevi au fost menționați cu diplome de gradul 1, 2, 3. Cele mai bune cunoștințe au demonstrat elevii din raioanele Tatarbunar, Ismail, Reni.

Prin ordinul Departamentului Administrației Regionale de Stat al învățământului și științei № 178-OD din 1 aprilie 2010, au fost decorați cu diplome de merit următorii profesori: I. M. Stoian, E. N. Sevastian (ș.m. Borisovca,

Tatarbunar), L. S. Arnaut (ș.m. Utconosovca, Ismail), M. P. Diaconu (ș.m. Oziornoie, Ismail), A. G. Caun-Iachim, E. N. Ivanov (ș.m. Orlovca, Reni), L. P. Cimpoiaș ș.m. Limanscoie, Reni), D. V. Stariș (ș.m. Dmitrovca, Chilia), N. F. Lungu (ș.m. Prioziornoie, Chilia) Însărcinările propuse elevilor la olimpiada regională au fost alcătuite în baza programelor școlare, dar, cu părere de rău, în timpul îndeplinirii însărcinărilor unii elevi au înîtlit dificultăți atît la limba marenă cît și la literatură. Reieșind din totalurile obținute, este de datoră direcției școlilor, întrunirilor metodice școlare și raionale, cabinetelor metodice raionale, profesorilor de a intensifica munca cu elevii dotați, pentru ca aceștia să posede cunoștințe trainice, să-și dezvolte capacitățile creatoare pentru a se prezenta la nivel înalt în timpul petrecerii olimpiadelor școlare, raionale și regionale.

L. I. FETESCU,

metodistă, laboratorul științifico-metodic al limbilor și literaturilor naționale.

Дисципліни природничо-математичного циклу

ЯКЩО МИ НЕ ЙДЕМО ВПЕРЕД, МИ ЙДЕМО НАЗАД

Посередній вчитель викладає, гарний — пояснює, видатний — показує, великий — надихає.

Є. М. Ільїн

Питання — яким має бути сучасний вчитель, мабуть, є вічним. Змінюються часи, епохи, правителі, але назавжди залишається відкритим питання, які якості вчителя мають бути константними, незалежними від часу, а які — «рухливими», необхідними у зв'язку з вимогами «нового» часу.

Готуючись до лекцій і розшукуючи щось цікавеньке в Інтернеті, натрапила на дослідження, яке проводив М. М. Рубінштейн у 1925 році. Він опитав більше тисячі учнів, щоб з'ясувати їх думку про те, яким має бути вчитель. Декілька років тому керівництво однієї з московських гімназій провело аналогічне дослідження і не тільки проаналізувало отримані результати, але й співставило їх з попередніми. Як з'ясувалось, у суспільній свідомості за 80 років майже нічого не змінилось. І у вік інформації, коли є телевізори, мобільні телефони, комп'ютери та Інтернет, а значить і можливість здобути будь-які знання самостійно, до вчителя висуваються вимоги бути освіченою, доброю, широкою, інтелігентною людиною та гарним психологом.

Сучасний вчитель має бути професіоналом. Його професіоналізм визначається професійними здібностями, професійним самовизначенням та саморозвитком. Найважливішими рисами сучасного педагога є постійне самовдосконалення, самокритичність, ерудиція та висока культура праці. В літературних джерелах майстерність визначається як цілісне соціально-психологічне утворення, що синтезує наукові знання, вміння, навички, методичне мистецтво і особистісні якості вчителя для забезпечення високої ефективності педагогічної діяльності. У зв'язку зі змінами стратегічних орієнтирів розвитку української освіти змінились уявлення про сутність і структуру педагогічної майстерності. Традиційна парадигма розглядала майстерність як здатність педагога знайти відповідь на запитання — як та чому саме навчати. Нині актуальними є питання про те, хто і яким чином зможе стимулювати самостійну творчу активність учня.

Педагогічна творчість передбачає наявність у педагога системи якостей, що характеризують його як творчу особистість — ерудиції,

креативності, рефлексивності, здібності прогнозувати та проектувати, активності, волі. Оскільки сучасна освіта характеризується варіативністю та багатозначністю як у змісті, так і в технологіях, що використовуються у навчально-виховному процесі, педагогічна майстерність визначається також як пошуки нових методів і форм вирішення безлічі педагогічних проблем.

«З уроку починається навчально-виховний процес, уроком він і закінчується. Все інше в школі грає хоча і важливу, але допоміжну роль, доповнюючи та розвиваючи все те, що закладається в ході уроків» — казав вчитель, вчений Ю. А. Конаржевський. Сучасний урок — це творчість самого вчителя, його прагнення до виявлення професійної індивідуальності. Але, незважаючи на індивідуальний почерк, кожен вчитель при підготовці до уроку повинен враховувати загальні вимоги до уроку, його багатоцільовий характер: необхідність реалізації всіх дидактичних завдань; збереження науковості уроку; прогнозування міжпредметних зв'язків; можливість рішення проблемних ситуацій; необхідність активізації розумової діяльності учнів та розвиток їх здібностей; використання диференційованого та індивідуального підходів; застосування сучасних засобів навчання; створення умов для самостійної діяльності учнів; різнобічний і постійний зв'язок з учнями.

Постійне спілкування з вчителями, відвідування уроків у ході II етапу щорічного конкурсу «Вчитель року» дозволили виявити основні недоліки не лише звичайних уроків, а й конкурсних.

По-перше, вчителі часто користуються готовими розробками уроків, які не відповідають потребам конкретного класу та особливостям самого вчителя. Сучасний вчитель повинен сам розробляти проекти своїх уроків, створювати спеціально продуману систему щодо виховання та навчання учнів через зміст основ наук, методи навчання, особистість самого вчителя (перш за все).

По-друге, не всі вчителі мають достатні знання щодо раціонального застосування методів навчання та типології уроків. Окремо хотілось би проаналізувати типові помилки у формулюванні навчальних цілей:

— *ціль визначена через діяльність вчителя («розповісти», «пояснити учням»), коли мета навчання — репрезентація бажаних змін, а не поведінки вчителя, тому в поданому варіанті відображені цілі викладання, а не навчання, а навчальні цілі мають бути сформульовані для учнів;*

— *ціль сформульована абстрактно («засвоїти матеріал», «набути знання, досвід»), в такому виді процес і результат навчання залишаються незрозумілими і підходять для будь-якої теми, а у формулюванні навчальної мети мають використовуватися конкретні дієсло-*

ва, описуватись конкретні результати, засоби, умови, норми;

— *ціль подана як опис проміжних результатів навчання («прослухати матеріал», «законспектувати статтю підручника», «відповісти на запитання», «написати реферат»), тому залишаються незрозумілими кінцеві результати навчання, тобто бажані зміни в досвіді учня, а навчальна мета має визначати те, що вміє робити учень після реалізації навчальної діяльності;*

— *ціль замінена змістом чи видом діяльності учня («вивчити правило..., тему...»), а у формулюванні навчальної мети має бути відображено визначений зміст навчання, однак мета не повинна обмежуватися лише цим;*

— *постановка цілей через внутрішні процеси інтелектуального, емоційного, особистісного розвитку учня («розвиток пізнавальної самостійності, формування екологічного мислення, забезпечення активності»). Такі цілі є глобальними, найчастіше не можуть бути реалізованими на конкретному змісті навчання (у межах вивчення окремої теми чи навіть предмета). Крім цього, всі зміни не можна наочно побачити, а відтак проконтролювати міру їх досягнення. Отже, для правильного опису цілей навчання необхідно з'ясувати не тільки те, які зміни мають відбутися в досвіді учня, але й те, як ці зміни можна зробити очевидними, щоб їх можна було досягти, спостерігати та контролювати. Навчальні цілі мають описувати реальну поведінку, дію, яку учні починають виконувати після вивчення окремого навчального матеріалу, що і зазвичай змінює їхнього досвіду.*

По-третє, не завжди вчителі знають психологічні особливості учнів (асиметрія головного мозку, канали сприйняття інформації, тип темпераменту), гендерну специфіку навчальної діяльності та враховують це у своїй діяльності.

По-четверте, у вчителів, як правило, немає спеціально продуманої роботи, спрямованої на формування мотивації пізнання учнями, для чого слід використовувати диференційований підхід до учнів та включати у зміст уроку вправи творчого характеру.

По-п'яте, вчителі ще слабо орієнтуються у змісті та практичному використанні «психозберігаючих», «здоров'язберігаючих» та «здоров'ярозвиваючих» технологій.

У зв'язку зі змінами орієнтирів розвитку освіти в Україні повинні змінюватися мета і предмет дидактичних дій вчителя. Його завданням стає не поінформування учнів про зміст навчального матеріалу і прийоми його засвоєння, а формування учнів як суб'єктів навчальної діяльності. Тому суттєво має змінитися роль психологічних знань, якими повинен володіти вчитель. Метою навчального процесу стає не просто досягнення певного рівня знань, вмінь, навичок з будь-якого предмета, а створення умов для розвитку та самоактуалізації учня за

допомогою формування в нього психічних (інтелектуальних, особистісних та інших) новоутворень, що відповідають завданням вікового та соціального розвитку. Вчителями, які прагнуть досягти такої високої планки в своїй роботі, можна вважати цьогорічних переможців обласного туру конкурсу «Вчитель року».

Переможцем у номінації «Математика» стала Г. Г. Догару, вчитель математики ЗОШ № 2 міста Ізмаїла, яка завжди великого значення надавала роботі з обдарованими учнями. Вона звернула увагу на те, що значна кількість учнів, які мають низький рівень знань з математики, обдаровані та високообдаровані діти. Це відбувається через відсутність диференційованого навчання, орієнтацію на середнього учня, зайву стандартизацію програм, в яких майже не передбачені індивідуальні можливості засвоєння знань. Поступово свій педагогічний досвід Ганна Георгіївна трансформувала у **технологію проектування індивідуального інтелектуального розвитку учнів (на уроках математики)**, новизна якої полягає в плануванні та корекції стратегії роботи з кожним учнем.

На початку 5-го класу вчитель за допомогою методик оцінює логічне мислення учнів, щоб виділити для кожного класу групи за рівнем розвитку математичних та аналітичних здібностей. Для вдумливого планування, яке цілком залежить від результатів попередньої роботи, вона розробила і веде *облікову картку* вчителя — конспект, в якому фіксує етапи власної роботи і досягнення учнів. Окрім початку навчального року, в окремому журналі Г. Г. Догару постійно оновлює характеристики роботи учнів і після канікул, і після тривалих пропусків занять, і, обов'язково, протягом вивчення однієї теми.

Технологія проходить через особистість учня двома етапами:

- *На етапі основної школи (5–9 класи)* — це оволодіння соціально-комунікативними видами діяльності (спілкування в парах, групах; спільна предметна діяльність в класі та між класами) як умова **особистісного самовизначення** підлітка.

- *На етапі старшої профільної школи (10–11 класи)* — це оволодіння особистістю проектуванням власного життя (визначення профілю, підготовка до професії) як умова **соціального самовизначення**.

Технологія дає учню змогу застосувати набуті знання при виконанні нестандартних завдань в позаурочний час; поступово привчає дітей до самостійного використання теоретичних знань на практиці.

Переможцем у номінації «Хімія» стала О. М. Мешкова, вчитель хімії Української гімназії № 1 м. Іллічівська. Основним завданням вона вважала створення умов для формування базових компетентностей всіх учасників навчально-виховного процесу. Олена Михайлівна створила **методико-дидактичний комп-**

лекс для проведення уроків хімії за підтримки інформаційно-комунікаційних технологій. Представлений досвід — це спроба здійснити на практиці впровадження в навчально-виховний процес новітніх засобів навчання, адекватних завданням розвитку особистості учня в умовах інформатизації суспільства.

Практична значущість цієї технології полягає в можливості активізувати пізнавальну діяльність учнів, ініціювати процеси засвоєння знань, набуття учнями умінь та навичок навчальної та практичної діяльності; вона допомагає ефективно проводити закріплення та повторення вивченого матеріалу, здійснювати контроль за результатами навчання, що зрештою веде до поліпшення результатів навчання. Про зацікавленість учнів предметом із впровадженням методико-дидактичних комплексів свідчить тестування, проведене серед учнів 7-х класів гімназії та їх батьків наприкінці 2008/2009 навчального року. Серед інших предметів виділили хімію як найцікавіший предмет 16 % учнів та їх батьків (третє місце після математики та англійської мови). Також батьки відзначили хімію як один із найважливіших предметів шкільної програми, який стане у пригоді їх дітям у майбутньому.

Переможцем у номінації «Географія» став В. А. Борщавецький, вчитель географії Новоселівського НВК «ЗОШ I–III ступенів — дитячий садок» Великомихайлівського району. Протягом декількох років ним розробляється та впроваджується в навчальний процес науково-методична проблема **«Міжкультурна освіта як засіб формування полікультурної компетентності сучасної особистості»**. Провідна ідея досвіду вчителя полягає у формуванні полікультурної компетенції як такої, що є основою становлення особистості в розмаїтті навіколишнього світу і ефективного співіснування з ним. Впроваджуючи ідеї міжкультурної освіти на уроках географії, вчитель не тільки допомагає учням усвідомити власну самобутність та розвиває п'ять основних компетенцій, прийнятих Радою Європи, але й демонструє стійкі позитивні результати учнів у навчанні, вихованні та спілкуванні.

Інноваційна значущість роботи Вадима Анатолійовича полягає у формуванні сучасної технології полікультурного сприйняття на основі вивчення культури свого народу та культур світу через призму природно — географічних особливостей території.

Результатом багаторічної роботи Вадима Анатолійовича став створений ним у відповідності до програми профільного курсу «Географія культури. 10–11 класи» робочий зошит-конспект для учнів, відзначений авторським свідоцтвом обласного конкурсу «Ярмарок педагогічних ідей та інноваційних технологій 2009» та посібник «Кредитно-модульний курс «Географія культури»» (автори-упорядники С. Л. Капіруліна, В. А. Борщавецький).

Ще Сократ більше двох тисяч років тому сказав: «В кожній людині сонце, тільки дайте йому світити». Тому зичу вчителям області світити самим і навчати світитися своїх учнів.

Література

1. Богоявленская Д. Н. Психология творческих способностей. — М.: Академия, 2002.
2. Гельфман Э. Г., Холодная М. А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. — С.Пб.: Питер, 2006.
3. Гильбух Ю. З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра: Діагностика, педагогіка. — К., 1992.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. — К.: Академвидав, 2004.
5. Панов В. И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика. — С.Пб.: Питер, 2007.

6. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: Наук.-метод. посіб. / За заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. — К., 2007.
7. Семиченко В. А. Психология: Темперамент. — К.: Вид. О. М. Ешке, 2006.
8. Софій Н. З. Інноваційні методи навчання та викладання: теоретичне підґрунтя та методика використання: Навч.-метод. матеріали. — К., 2007. — 61 с.
9. Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?: Пособие для учителя. — М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005.
10. Як стати майстерним педагогом: Навч.-метод. посіб. / В. І. Ковальчук, Л. М. Сергеева та ін.; За заг. ред. Л. І. Даниленко. — К., 2007.

О. І. ПАПАЧ,

кандидат педагогічних наук, завідувачка кафедри методики викладання природничо-математичних дисциплін ООІУВ.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Напередодні нового навчального року завжди виникає бажання осмислити та оцінити досягнуті результати, проаналізувати існуючі проблеми.

Перехід на нові програми навчання фізики пов'язаний із загальним процесом реформування змісту шкільної освіти, основними тенденціями якого є реалізація особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, створення державних стандартів середньої освіти, нові системи оцінювання навчальних досягнень учнів та моніторинг якості середньої освіти, впровадження інноваційних технологій навчання. На усвідомлення вчителями саме цих аспектів було спрямовано діяльність науково-методичної лабораторії природничих дисциплін протягом останніх років [1, 7, 19–25].

Творчі доробки вчителів Одещини щодо реалізації завдань природничої освіти висвітлювались у різних педагогічних виданнях і визнані як на обласному, так і всеукраїнському рівні. Широко відомі імена таких фахівців, як Павло Андрійович Віктор, Валерій Якович Колобошин, Вадим Леонідович Манакін, які мають почесне звання «Заслужений учитель України». Вони щедро діляться своїм досвідом з колегами, проводять різноманітні методичні заходи в Рішельєвському ліцеї, а також беруть участь у різноманітних заходах ООІУВ. В школах Одещини працюють понад 100 вчителів із званням «учитель-методист» і біля 130 «старших вчителів», майже сто п'ятдесят вчителів, які викладають фізику (137 на початок 2009/2010 навчального року), — вчителі вищої категорії. Загалом це становить більше третини від загальної кількості вчителів фізики Одеської області (в місті Одесі — більше 55 %). Такі потужні кадри мають забезпечувати достатньо високий рівень реалізації завдань

природничої освіти, досягнення її якості. Чи існує відповідність досягнутих результатів кадровому потенціалу одеських вчителів?

Протягом останніх років значну кількість вчителів фізики турбує зниження інтересу до вивчення цього предмета; зниження престижу фізики як навчального предмета. Не торкаючись певних об'єктивних причин, які вплинули на ставлення до предмета, зазначимо, що скасування обов'язкового проведення державної підсумкової атестації з фізики у випускних класах, відмова багатьох вузів, де фізика є базовою дисципліною при навчанні за обраною спеціальністю, від вступного іспиту (або в останні роки надання сертифікату з фізики), ліквідували зовнішні фактори, що виступали для учнів стимулами до отримання належного результату при вивченні фізики. Певною мірою це підтверджується тим, що протягом 2008 та 2009 років кількість випускників, які взяли участь у зовнішньому незалежному оцінюванні навчальних досягнень з фізики, не перевищувала 10% від їх загальної кількості. Але інтерес до вивчення фізики втрачається майже з перших кроків її вивчення. Більше 10 років на Одещині проводяться інтелектуальні змагання для учнів сільських шкіл, і, на жаль, існує стійка тенденція зменшення кількості їх учасників в номінації «Фізика», при тому, що вчителі досить високо оцінюють якість завдань, які пропонуються учням.

Отже вчителі фізики опинилися в ситуації, яка потребує перегляду усталених поглядів на професійну діяльність, що можливо лише через усвідомлення суті змін, які відбуваються в системі освіти України і відповідних трансформацій змісту природничої освіти, зокрема фізичної, що відповідає зміні освітньої парадигми. Оновлення змісту освіти здійснюється

за відповідними програмними, концептуальними, законодавчими та нормативними документами, опрацювання яких має сприяти усвідомленню мети та завдань сучасної шкільної фізичної освіти і розв'язанню методологічних проблем, що виникають у зв'язку з переходом від знанецентричної до культурологічної парадигми, згідно з якою на перший план сьогодні виступає підготовка людини до життя в суспільстві, оволодіння нею технологіями виробництва, влади, знакових систем і створення «самого себе».

Найважливішим результатом навчання сьогодні визнається здатність і готовність до активної дії, спроможність бути успішним в житті, що потребує наявності таких особистісних якостей, як мобільність у виборі сфери діяльності, рішучість, відповідальність за власні дії, здатність засвоювати та застосовувати знання в нестандартних ситуаціях, будувати комунікацію з іншими людьми, тобто те, що пов'язують із запровадженням компетентнісного підходу в освітньому середовищі, так званої **компетентнізації** освіти.

Компетентнісно орієнтований підхід вважається ключовою інноваційною ідеєю сучасної освіти. При цьому основним результатом навчальної діяльності стає не сама по собі система знань, умінь та навичок, а здатність людини діяти в конкретній життєвій ситуації. Нагадаємо, що компетентнісний підхід (за Л. О. Філатовою) кваліфікується таким чином:

— компетентність об'єднує в собі інтелектуальну та навичкову складові освіти;

— поняття компетентності має не тільки когнітивну та операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову;

— в поняття «компетентність» закладена ідеологія інтерпретації змісту освіти, який формується від результату, що відображено через створення Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти;

— компетентнісний підхід є відповіддю на потребу в адаптації особистості до стрімких трансформацій суспільства;

— поняття «компетентність» є поняттям процесуальним, компетентність проявляється і формується в **діяльності**.

Особливості **навчальної діяльності** полягають в тому, що її основною метою і результатом є зміни суб'єктів, а не об'єктів навколишнього світу щодо яких діє суб'єкт. Фізика як навчальний предмет для учня є не об'єктом, а матеріалом навчальної діяльності. Навчальна діяльність наявна тоді, коли дії людини свідомо спрямовуються на формування певних знань, навичок, умінь, форм поведінки і діяльності. Вона є **особистим засвоєнням** знань і виробленням умінь, в результаті чого заданий зміст знань, трансформуючись через індивідуальний досвід учня, його потреби і спонукальну сферу, включається в цей досвід і виступає

як засіб формування особистісних якостей (компетентностей) її суб'єкта.

Ефективна організація навчального процесу неможлива без розуміння суті навчальної діяльності, якій притаманні своя психологічна структура, механізми, закономірності перебігу і розвитку. Сутність діяльності та її структура розглянуто в роботах А. Н. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, Г. В. Суходольського.

Діяльність — це цілеспрямована активність, яка потенційно реалізує усвідомлену потребу суб'єкта, найвища форма активності людини. Активність людини проявляється у формі **операцій, дій** або **діяльностей**, які можуть бути як зовнішніми (об'єктивно спостережуваними змінами реальних об'єктів), так і внутрішніми (такими, що реалізуються у психіці індивіда).

Дія — операція або сукупність операцій, які свідомо обрані і виконуються суб'єктом для досягнення визначеної часткової цілі, може активізуватися і мотивом, і зовнішнім стимулом.

Операція — зміна положення або стану об'єкта, що спричиняє будь-яку зміну об'єкта, на який спрямована ця активність, може активізуватися і стимулом, і неусвідомлено.

Будь-яка активність безпосередньо проявляється у виконанні операцій, які складають дії, дії **можуть** складати діяльність.

Предметом діяльності є очікуваний результат (матеріальний, ідеальний) цієї діяльності, який спонукає суб'єкта діяти для його досягнення.

Основною структурною одиницею навчальної діяльності і засобом регулювання навчальної діяльності є навчальне завдання, в розв'язанні якого полягає її суть. Ці завдання ставляться в певних навчальних ситуаціях і передбачають певні навчальні дії — предметні, контрольні, допоміжні (технічні), розумові (аналіз, узагальнення, систематизація, порівняння, класифікація тощо), особистісні (самоконтроль, самооцінка, самодіагностика, самокорекція).

Вони входять у зміст діяльності і є предметом засвоєння саме через здійснення певних навчальних дій. Усі дії, які мають бути сформовані в учнів в процесі засвоєння навчального матеріалу, теми передбачаються навчальними програмами, на що зверталась увага вчителів фізики в наших попередніх публікаціях [14, 23—25].

За **функціональними ознаками** розрізняють такі навчальні дії:

практичні (послідовні акти, необхідні, наприклад, для виконання лабораторних робіт);

інтелектуальні (розумові, перцептивні, мнемічні, метакогнітивні).

Кожна з них розкладається на операції:

— **розумові дії** — порівняння, аналізу, синтезу, абстрагування, класифікації, узагальнення тощо;

— **перцептивні дії** — сприймання, ідентифікації;

— *мнемічні дії* — запам'ятовування, відтворення, збереження, актуалізації інформації;

— *метакогнітивні дії* — вміння аналізувати особливості свого мислення, пам'яті, уяви.

Залежно від *результатів* навчальні дії можуть бути:

— *репродуктивні*: виконавські, відтворювальні, аналітичні, синтетичні, контрольно-оцінні, які алгоритмічно здійснюються за заданими критеріями або зразком;

— *продуктивні*: визначення цілей перетворення, відтворення, контроль, оцінювання, аналіз і синтез, що здійснюються за самостійно сформованими критеріями.

Через відповідні навчальні дії досягаються навчальні цілі, які конкретизуються саме як навчальні дії. Кожному рівню навчальних досягнень учнів відповідає певний рівень навчальних цілей та навчальних дій. У сучасній психолого-педагогічній науці розроблені цілі навчання в трьох сферах: когнітивній (пізнавальній), емоційній та психомоторній.

За таксономією Б. Блума у *пізнавальній сфері* виділяють *шість* основних категорій навчальних цілей: *знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка*.

Кожному пізнавальному рівню відповідають певні способи дій.

Початковий рівень	Розпізнавання	Учень <i>називає, наводить приклади, розпізнає</i>
Середній рівень	Розуміння	Учень <i>розрізняє, ілюструє, наводить означення, формулює</i>
Достатній рівень	Застосування (уміння і навички)	Учень <i>пояснює, характеризує, класифікує, використовує, аналізує, робить висновки</i>
Високий рівень	Перенесення знань	Учень <i>обгрунтовує, аналізує, прогнозує, оцінює, висловлює судження, встановлює зв'язки</i>

Особистісна або емоційна сфера поділяється на *п'ять* основних класів: *сприймання* (здатність бути уважним), *реагування* (ступінь активності), *переконаність* (готовність відстоювати власну точку зору, вміння вибирати цінності та ідеї), *селективність* (здатність виділяти головне), *індивідуальність* — вищий рівень сформованості особистості, що визначається індивідуальною поведінкою.

У *психомоторній сфері* також виділяють *п'ять* класів відповідно до рівня розвитку психомоторних здібностей: *імітація* — повторення дій внаслідок спостереження і наслідування; *маніпуляція* — дія за інструкцією, що зафіксована в усвідомленому вмінні; *контрольоване свідомістю* повноцінне (без інструкцій) виконання дії; вміння узгоджено *виконувати сукупність дій з усвідомленим контролем*;

вміння *виконувати сукупність дій автоматично з повним засвоєнням знань*.

Наприклад, виконання дій, що пов'язані з аналізом графіків фізичних процесів, складається з певних операцій, які можна задати алгоритмічним приписом, виконання якого призведе до досягнення визначеної навчальної цілі. Певною мірою алгоритмізовані операції пов'язані з виконанням таких дій, як розв'язування фізичної задачі або виконання експерименту чи лабораторної роботи. В процесі розвитку когнітивної, емоційної та психомоторної сфери відбувається перетворення цих дій з репродуктивних на продуктивні, процес навчання набуває творчого характеру.

Результат навчальної діяльності — розвиток особистості, її інтелекту, структуроване й актуалізоване знання, на якому ґрунтується вміння розв'язувати завдання в різних сферах життя. Практичне застосування знань полягає у використанні їх під час аналізу та оцінювання явищ, процесів, подій, поведінки людей, стану предметів і ситуацій. Структура, системність, глибина, стійкість продукту навчальної діяльності зумовлює успішність подальшої діяльності людини, оскільки вони стають органічною частиною її індивідуального досвіду.

Засвоєння учнями системи фізичних знань та здатність до їх практичного застосування є результатом навчальної діяльності, яка складається із системи певних дій та операцій як у когнітивній, так і в емоційній та психомоторній сферах. Професіоналізм вчителя, його фахова компетентність проявляються саме в умінні створити власну систему, спрямовану на успіх кожного учня, забезпечення позитивної навчальної атмосфери, розкриття індивідуальності кожного учня.

Діяльність завжди пов'язана з певною потребою, сукупність потреб залежить від розвитку особистості суб'єкта діяльності. Операції і дії можуть ініціюватися і зовнішніми стимулами, тоді вони не входять у діяльність, оскільки не пов'язані із задоволенням потреби. *Потреба* — стан індивіда, який виникає внаслідок нестачі об'єктів або стану чи відношень, необхідних для людини.

Організація навчальної діяльності учнів буде ефективною, якщо враховувати такі психофізіологічні та соціальні потреби, як потреба в спілкуванні, емоційному насиченні і розрядці, свободі пересування і індивідуальних дій, економії сил і кооперації, самоствердженні та визнанні, самовиявленні та наявності референтної групи.

Саме потреби спонукають людину проявляти активність у повному обсязі та притаманній людині формі. В залежності від ступеня усвідомлення потреби, яку відчуває людина, активність може проявлятися в різних формах і не бути безпосередньо пов'язаною з його потребою через те, що може стимулюватися

ззовні. Однак *стимул* як зовнішній вплив, що спонукає людину розв'язувати певну задачу, досягати стимульованої мети, проявляти активність, яка не пов'язана з усвідомленням існуючої потреби, виявляється для неї значущим лише тоді, коли хоча б опосередковано сприяє задоволенню будь-яких потреб. **Стимул стає найбільшою спонукальною силою тоді, коли він перетворюється на мотив.** Мотив, поєднаний з емоціями, які пов'язані з предметом діяльності, є бажанням.

Мотивація — це будь-яке спонукання активності індивіда, вищою формою якої є мотив.

Основні види мотивації в залежності від потреб можна представити у наступному вигляді.

Види потреб	Види мотивації		
	Усвідомлена		Неусвідомлена
Безпосередня	Бажання	Мотиви	Нахили
Опосередкована	Обов'язки	Стимули	Настановлення
Внутрішня	Покликання	Переконавання	Ідеали
Наведена	Інтереси	Захоплення	Емоції

Отже завдання вчителя фізики — організувати навчальну діяльність таким чином, щоб виникли умови для перетворення стимулів, які є в його арсеналі, на мотиви та бажання вивчати фізику.

Основною структурною одиницею навчання в школі сьогодні залишається урок. На уроці вчитель взаємодіє з учнями через дидактичну систему, елементами якої є цілі навчання, зміст, методи, засоби, організаційні форми навчання. Ефективність навчання, досягнення гарантованих результатів навчання безпосередньо залежать від оптимальної організації уроку, правильного планування і побудови системи уроків.

На жаль, сучасні посібники з «поурочним плануванням» або розробками поурочних планів мало в чому допомагають вчителю. Тим приємніше запропонувати до уваги вчителів розробку «Фізика. Плани-конспекти всіх уроков. 9 клас», яку підготувала вчитель-методист, вчитель фізики СЗОШ № 17 м. Одеси Зоя Федорівна Дмитренко. В розробці представлено структуру уроків з використанням різноманітних видів завдань, спрямованих на реалізацію навчальних цілей, визначених як державні вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів.

Наведемо також фрагменти планування уроку у 8-му класі, яке виконав переможець Всеукраїнського конкурсу «Учитель року — 2009» Павло Андрійович Віктор.

Тема уроку. Механічний рух. Відносність руху. Траєкторія. Пройдений тілом шлях. Види рухів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, формування умінь та навичок.

Цілі уроку:

— формування в учнів уявлень про механіч-

ний рух, відносність руху, види рухів, засвоєння ними основних понять, за допомогою яких описують механічний рух;

— розвиток умінь спостерігати, аналізувати, робити узагальнення, класифікувати;

— виховання працелюбності, комунікативної культури, формування наукового світогляду.

Обладнання

демонстраційне: лінійка, диск, що обертається в горизонтальній площині, дерев'яний або металевий циліндр з прикріпленою до бокової поверхні та по центру основи крейдою, свічка, конічний та математичний маятники, відеофрагменти різних видів руху, географічна та зоряна мапи;

для групових дослідів: лінійка, предмет, лінійні розміри якого відповідають формату А4 (наприклад, велика книга), крейда або ластик, рулетка.

Форми роботи: фронтальна, групова.

Базові знання:

з природничих дисциплін — методи дослідження природи. Фізичні явища. Механічні явища. Простір і час. Виміри простору. Послідовність, тривалість і періодичність подій. Рухи у природі. Рух повітря. Вітер. Рух планет навколо Сонця. Обертання Землі навколо своєї осі;

з математики — координатні вісі та координатна площина. Види ліній. Залежності між величинами.

Хід уроку

I. Організаційна частина уроку

II. Мотивація і актуалізація чуттєвого досвіду та опорних знань

Демонстрація відеофрагментів різних видів руху.

Завдання для групової роботи:

— з'ясувати, про які фізичні явища в них йдеться?

— спробувати дати визначення цьому явищу;

— знайти, що є спільним і що відмінним у цих явищах.

III. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

За результатами обговорення діяльності у групах та виконання демонстраційних і фронтальних дослідів

вводяться означення:

— механічного руху;

— траєкторії руху, класифікації рухів за видами траєкторії;

— шляху, який проходить тіло під час руху;

— матеріальної точки як ідеалізації реально-го тіла при вивченні руху;

— тіла відліку і системи відліку;

формується уявлення щодо:

— відносності руху;

— відносності траєкторії руху;

— використання ідеалізованих об'єктів у науковому пізнанні;

— способів визначення положення матеріальної точки за допомогою декартової, географічної і сферичної систем координат;

— видів руху: поступальний, обертальний, коливальний.

Демонстрації та досліди

№ 1 *Траєкторія і види рухів*. Демонстрація сліду, що залишається за свічкою, яка тільки згасла, коли її довільно переміщують у просторі (траєкторія фіксується за «димовим» слідом). Рух конічного та математичного маятників (увагу учнів необхідно звернути не тільки на різницю у видах рухів, але й на різні види траєкторії).

№ 2. *Матеріальна точка* (групова робота). На учнівських столах розташовують предмети (крейду або ластик і велику книгу). Від краю стола відміряють відстань до крейди та книги. З'ясовують, що відстань до крейди можна визначити досить точно, а до книги необхідно вказати, до яких її частин проводиться вимірювання. Звертається увага учнів на те, що якщо проводити вимірювання від протилежного кінця класної кімнати, то розміри книги вже не мають суттєвого значення.

№ 3. *Системи відліку*. На прикладах декартової, географічної, сферичної (небесної), полярної (на площині) систем координат демонструються способи задавання положення матеріальної точки.

№ 4. *Інваріантність лінійних розмірів тіла в різних системах відліку*. Демонструється, наприклад, що лінійні розміри книги не змінюються, а відстань до неї є різною в залежності від вибору тіла відліку.

№ 5. *Способи задавання положення тіла*. Демонструють, що положення крейди на столі можна задати однозначно, наприклад, відносно одного з його кутів — вимірявши відстань від кута до книги і вимірявши кут, який складе цей відрізок з однією із вісей (полярна система координат). Другий спосіб: вимірюють відстань вздовж ширини і довжини стола до точок, які утворюють перпендикуляри, опущені від книги до відповідних країв стола (декартова система координат).

№ 6. *Залежність траєкторії від вибору системи відліку*. До циліндра прикріплюють два шматочки крейди. Один в центр основи циліндра, другий — на бокову поверхню таким чином, щоб частина виходила за його край. Циліндр прокочують без проковзування вздовж дошки так, щоб крейда залишала на дошці слід. Причому той шматочок, який закріпленний по центру основи, викреслює пряму лінію, а другий малює циклоїду.

№ 7. *Траєкторія, яку залишає крейда на поверхні чорного диска, що обертається*.

Наступні етапи уроку проводяться на основі роботи з підручником в режимі само- і взаємоперевірки, домашнє завдання носить диференційований характер і містить декілька експериментальних завдань на вибір.

Протягом останніх років методичні служби мали спрямовувати пошуки вчителів Одещини саме за цими напрямками, і в минулому навчальному році на обласних семінарах, які проводились науково-методичною лабораторією природничих дисциплін, були оприлюднені надбання вчителів м. Білгорода-Дністровського, ОСЗОШ № 17 м. Одеси, Саратського району. Висловлюємо щирі вдячність за співпрацю Аргіровій Тетяні Олександрівні, Бугай Олені Олександрівні, Гребенюк Наталі Петрівні, Дмитренко Зої Федорівні, Мозі Галіні Володимирівні, Мірошниченку Віктору Яковичу, Подоряну Віктору Володимировичу та всім, хто брав участь в цих заходах.

Сподіваємось, що обговорення питань, яких торкнулася ця публікація, допоможе вчителям фізики в реалізації завдань сучасної фізичної освіти.

Література

1. Задорожна Л. К., Шапірова Н. П., Ятвєцька Л. І. Модернізація методичної роботи як чинник впливу на професійну компетентність вчителя (з досвіду роботи) // Наша школа. — 2008. — № 4. — С. 6–14.
2. Абасов З. Форма обучения — групповая работа // Директор школи. — 1998. — № 6. — С. 62–66.
3. Адамський М., Яновицька О. Нова дидактика і 1000 дрібниць. — К.: Ред. загальнопед. л-ри, 2005. — 112 с.
4. Аналіз уроку. — К.: Шкільний світ, 2008. — 128 с.
5. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы компетентного подхода в образовании. — <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12/htm>
6. Гадяцький М. В., Хлебніков Т. М. Організація навчального процесу в сучасній школі. — Х.: Ранок, 2004. — 136 с.
7. Кононенко Л. М., Шапірова Н. П., Ятвєцька Л. І. Виконання державних вимог — потреба часу // Наша школа. — 2008. — № 4. — С. 157–158.
8. Кравчук О. Зміст освіти в аспекті суспільного розвитку // Біологія та хімія в школі. — 2005. — № 1.
9. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення: Навч. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: ЕксОб, 2006. — 304 с.
10. Малафійк І. В. Урок в сучасній школі: питання теорії і практики. — Рівне, 1997. — 176 с.
11. Момот Л. Діяльнісний компонент особистісно орієнтованого змісту освіти // Біологія та хімія в школі. — 2004. — № 6. — С. 8–9.
12. Новиков А. М. Методология учебной деятельности. — М.: Эгвес, 2005. — 176 с.
13. Панкратов В. Н. Эффективное общение: правила игры: Практ. руководство. — М.: Психотерапия, 2007. — 256 с.
14. Папач О. І. Особливості домінуючої модальності учнів та їх урахування при викладанні математики // Наша школа. — 2009. — № 4. — С. 130–135.
15. Подмазін С. І. Особистісно орієнтований освітній процес. Принципи. Технології // Педагогіка і психологія. — 1997. — № 2. — С. 37–43.
16. Сорока Г. І. Система педагогічної підтримки дітей в освіті. — Х.: Основа, 2003. — 78 с.
17. Хоменко П. Діяльнісний підхід як основа формування функціональності знань // Біологія та хімія в школі. — 2005. — № 4.
18. Шкільні інновації // Інформаційно-методичний збірник для працівників системи освіти, методистів, керівників шкіл та вчителів. — О., 2002. — 96 с.
19. Ятвєцька Л. І. Забезпечення реалізації завдань шкільної фізичної та астрономічної освіти у новому на-

вчальному році // Наша школа. — 2004. — № 4. — С. 140–143.

20. Шапірова Н. П., Ятвецька Л. І. Актуальні питання організації методичної роботи з вчителями природничих дисциплін // Наша школа. — 2004. — № 4. — С. 144–146.

21. Ятвецька Л. І., Ятвецький В. М. Про реалізацію завдань сучасної фізичної та астрономічної освіти // Наша школа. — 2005. — № 4. — С. 127–135.

22. Ятвецька Л. І. Проблеми та завдання сучасної фізичної освіти // Наша школа. — 2006. — № 4. — С. 136–138.

23. Ятвецька Л. І. Про особливості сучасного етапу шкільної фізичної освіти // Наша школа. — 2007. — № 4. — С. 177–179.

24. Ятвецька Л. І. Фізична освіта Одещини: стан та перспективи (роздуми про наболіле) // Наша школа. — 2009. — № 4. — С. 135–140.

Л. І. ЯТВЕЦЬКА,

завідувачка науково-методичної лабораторії природничих дисциплін ООІУВ.

ХІМІЧНА ОСВІТА: СЬОГОДЕННЯ І МАЙБУТНЄ

Минув ще один навчальний рік. Для хімічної освіти Одещини, незважаючи на кліматичні умови, епідеміологічні обставини, напівпорожні навчальні кабінети хімії, він був досить напруженим. Це пов'язано з новими підходами до викладання хімії в основній школі, незвичним підходом до організації і проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади, врешті-решт, з проведенням традиційного конкурсу «Вчитель року» з номінації «Хімія». Результати цієї роботи одних надихають, інших спонукають до роздумів про те, що ще треба зробити, що можна зробити краще.

Всім відомо, що в системі освіти сьогодні на першому місці особистість дитини, розвиток її природних здібностей і талантів. Проблема пошуку та цілеспрямованого розвитку різних видів обдарованості учнів є одним з головних напрямків роботи освітнього закладу. Саме з метою виявлення юних обдарувань і надання їм можливості для подальшого розвитку і самовдосконалення проводяться різноманітні конкурси і змагання, серед яких значна увага приділяється Всеукраїнським учнівським олімпіадам з базових дисциплін. У складних умовах минулого року в більшості навчальних закладів області оргкомітети олімпіади спрацювали чітко і оперативно: вчасно провели відповідний II (районний, міський) етап олімпіади, визначили переможців та підготували заявки на їх участь у III (обласному) етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії. Ми щиро вдячні цим 15 РМК і методичним кабінетам міст Ізмаїла та Іллічівська за оперативність і чітке виконання нормативних (державних) документів щодо роботи з обдарованою учнівською молоддю.

Учні всіх інших закладів освіти після успішного виконання завдань відбіркового туру, які було розміщено на сайті ООІУВ, набули права бути запрошеними до участі у III (обласному) етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії. Вважаємо, що така форма проведення відбіркового туру III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади себе не зовсім виправдала: РМК не мали змоги впливати на процес відбо-

ру кращих, прогнозувати результати. До того ж усталена система організації роботи журі на місцях, коли колеги під час перевірки дитячих робіт мають можливість для професійного спілкування, обміну досвідом, спільного розв'язання проблемних завдань, безумовно, сприяє зростанню їх фахової майстерності.

На перевірку до журі обласної олімпіади з хімії надійшло 294 роботи, в тому числі 105 робіт учнів 8-х класів, 98 — 9-х, 38 — 10-х, 53 роботи — 11-х. Заклади освіти м. Одеси представлені роботами учнів Малиновського району — 12 навчальних закладів різного типу; Приморського — 19 навчальних закладів; Суворовського — 14; Київського — 9. Представлені також приватні заклади: «Мрія», «Майбуття», ліцей «Чорноморський». Запрошення до участі в наступному етапі залежало від отриманого учасником результату та рейтингу кожної команди міста чи району Одеської області.

Приємно відзначити, що незважаючи на досить високий рівень складності завдань, переможцями олімпіади стали учні багатьох закладів освіти. Велика група переможців (11) представляє вісім закладів освіти міста Одеси. Аналізуючи напрямок роботи цих закладів і кадровий склад вчителів хімії, розумієш: це саме той випадок, коли «кадри вирішують все», адже половина переможців навчається в закладах гуманітарного спрямування. До традиційних переможців з Рішельєвського ліцею (8), міста Іллічівська (4), Ізмаїльського політехнічного ліцею (2) приєдналися представники міста Южного, Роздільнянського, Тарутинського, Татарбунарського, Болградського районів. Новиною цього року стали переможці олімпіади з Великомихайлівського району, а до перемог учнів Кислицької ЗОШ Ізмаїльського району ми вже звикли.

Досвід роботи педагогічного колективу цієї школи переконливо свідчить, що і в сільській школі є природничі таланти: і вчительські, і учнівські. Звичайна загальноосвітня школа, з усіма проблемами, притаманними будь-якій сільській школі. Є комп'ютерний клас і один

мультимедійний пристрій; два навчальні корпуси, в яких іноді може протікати дах. Але найголовніше — це учні: їх в школі 370 — і всі вони різні. Одні мають бажання вчитися і вчаться, інші, через сімейні обставини (неблагонадійні сім'ї), йдуть до школи ще й тому, що тут для них організовано безкоштовне харчування. У таких умовах все залежить від вчителя, який разом з колегами намагається вирішувати проблему навчання і розвитку обдарованих дітей.

Починається така робота з початкової школи. Ще з молодшого шкільного віку вчителі створюють умови для виявлення дитячих нахилів і уподобань. Учні початкових класів беруть активну участь у Міжнародному математичному конкурсі «Кенгуру», Всеукраїнському інтерактивному конкурсі «Колосок», Міжнародному конкурсі знавців української мови ім. П. Яцика. Останнім часом відділом освіти Ізмаїльської райдержадміністрації започатковано районні олімпіади для учнів початкових класів з математики та української мови.

Далі цю естафету приймає педколектив основної та старшої ланки школи. І проблема не в тому, щоб виявити обдарованих учнів, а в тому, щоб знайти можливість і час працювати з ними. Якщо вірити статистиці, що обдаровані учні складають 2–3 % від загальної кількості, то в цій школі їх не так і багато, а вчителів, бажаних працювати з такими учнями, в педагогічному колективі достатньо. Тому такі учні можуть бути перенавантажені додатковою роботою. З метою уникнення цього їм надається право самим обирати предмети, які вони вважають найбільш цікавими. Завдання вчителя-предметника — розробити програму, за якою він буде працювати разом з учнями, а завдання адміністрації — знайти стимули для плідної роботи. Розв'язання цього завдання знаходиться у варіативній частині шкільного навчального плану, що дозволяє здійснювати фінансування вчителя за додаткову роботу. Як правило, цих годин буває недостатньо, тому залучаються ще й моральні стимули.

Звичайно, не все так просто. Обдарована дитина — не тільки особистість з високим розвитком інтелекту, це ще й дитина, яка може відноситися до групи «ризик», з нею не завжди легко працювати. Тому потрібна тісна співпраця вчителя-предметника і психолога школи. На жаль, психолог є не в кожній школі, а вчителі-предметники в питаннях психології не завжди добре знаються. Обдаровані діти можуть створювати і великі проблеми вчителю на уроці, коли, наприклад, залишаються поза його увагою. Це ще раз доводить, що проблема розвитку обдарованих дітей потребує пильної уваги.

Поштовхом до роботи з обдарованими учнями в Кислицькій ЗОШ стали інтелектуальні змагання, які в 1999 році започаткував Одеський обласний інститут удосконалення вчи-

телів. Спочатку великих успіхів не було. Більше було дискусій з організаторами змагань щодо занадто високих вимог до учасників, через що учні сільських шкіл, на перший погляд, не мали можливості проявити себе. Тоді було незадоволення колег (і не тільки цієї школи) тим, що вимоги до рівня завдань не знижуються, а зараз потрібно висловити подяку організаторам саме за те, що вимоги не знижувалися, бо це спонукало вчителів до пошуку таких засобів, завдяки яким учні звичайної сільської школи мали можливість на рівних змагатися з учнями міських шкіл та ліцеїв. І це певною мірою вдалося. Протягом 2007–2010 років учні Кислицької ЗОШ стабільно показують високі результати і в інтелектуальних змаганнях, і на різних етапах Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії.

Потрібно відзначити, що майже всі учні школи, які стали призерами обласних олімпіад, брали участь в інтелектуальних змаганнях серед учнів сільських шкіл і ставали їх переможцями. Зважаючи на те, що Кислицька ЗОШ — звичайна сільська школа з невеликою кількістю учнів, їй є чим пишатися: у 2008/2009 навчальному році з 11 призових місць в області, які має Ізмаїльський район, чотири на рахунок учнів цієї школи з таких предметів: хімії — 2, біології — 1, зарубіжної літератури — 1, та один переможець IV етапу Всеукраїнської олімпіади з хімії (як і 2007/2008 року). Цього навчального року школа має 5 переможців обласних олімпіад: 2 — з хімії, 2 — з біології, 1 — з української мови та літератури; переможець II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН.

Думку про те, що інтелектуальні змагання відіграють важливу роль у створенні умов для розвитку сільських дітей, підтверджують і результати учнів згаданих вище районів.

По-перше, ці змагання проводяться саме для учнів сільських шкіл. По-друге, на відміну від Всеукраїнських олімпіад, які розпочинаються шкільним туром в жовтні місяці і для більшості учнів завершуються районним туром, який проводиться в листопаді-грудні місяці, період участі учнів в інтелектуальних змаганнях набагато більший (початок — квітень місяць; кінець — початок листопада). А далі — участь цих учнів в I–III етапах Всеукраїнських олімпіад. Таким чином, робота з обдарованими учнями триває постійно, навіть під час літніх канікул. По-третє, кількість учасників інтелектуальних змагань не обмежена. У заочних турах можуть брати участь всі бажані учні, але при цьому важливо, щоб у прагненні отримати запрошення на фінальний тур вчителі не захоплювались тільки розв'язанням завдань. При проведенні системної та систематичної роботи з учнями необхідність у надмірному опікуванні втрачає сенс: опрацювавши достатній науковий матеріал, учні самі

можуть розв'язати запропоновані завдання. Вчителю відводиться роль організатора і наставника. Тому без перебільшення можна сказати, що шлях до успіху педагогічного колективу Кислицької школи в роботі з обдарованими дітьми починається на етапі підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях для учнів сільських шкіл.

Наступний етап в цій роботі — це підготовка призерів інтелектуальних змагань до участі в III (обласному) етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади, куди вони запрошуються незалежно від участі в II (районному) етапі. Цей етап розпочинається після проведення фінального туру інтелектуальних змагань — з листопада. В цей час дуже важливо, щоб вчитель в індивідуальній роботі з цими учнями максимально залучав всі наявні ресурси, в тому числі інтерактивні та ІКТ-технології навчання. Використання комп'ютерних програм з базових предметів забезпечує учню можливість вивчати навчальний матеріал, індивідуально спілкуючись з комп'ютером. Перевага цих засобів навчання ще й в тому, що в електронному варіанті підручника дуже добре використовується принцип наочності, який сприяє осмисленню суті явищ.

Важливим етапом також є участь призерів обласної олімпіади у відбірковому турі перед проведенням IV етапу Всеукраїнської олімпіади. Не будемо приховувати, що іноді на відбірковий тур їхали більше для участі, ніж для перемоги. Але саме у відбірковому турі учні найбільше розкривали свої здібності, і для них відкривався шлях для їх участі в IV етапі Всеукраїнських олімпіад. А далі — місяць напруженої роботи з підготовки до цього етапу олімпіади. І ще одна особливість цієї роботи: через те, що школа загальноосвітня, а програма, за якою складаються олімпіадні завдання, суттєво відрізняється від програм, розрахованих для загальноосвітньої школи, то для результативної участі учнів загальноосвітньої школи в олімпіадах обласного рівня і вище важливу роль відіграє допрофільна підготовка учнів основної школи, яка може здійснюватися за рахунок годин варіативної частини навчального плану основної школи. Так, перший учень школи, який взяв участь в IV етапі Всеукраїнської олімпіади, вивчення хімії розпочав в 6-му класі за рахунок пропедевтичного курсу «Основи хімії».

Сьогодні такі можливості щодо забезпечення освітніх потреб школярів та їх батьків через варіативну складову навчальних планів значно розширилися завдяки програмам факультативних курсів та курсів за вибором, які пропонуються МОН України на різних етапах хімічної освіти — від 5-го класу до випускного.

Відомо, що освіта — це особлива сфера, а освітяни — особливі люди. Вони ніколи не зупиняються на досягнутому, завжди прагнуть до самовдосконалення, підвищення фахової

майстерності. Саме виявлення та підтримка творчих вчителів, широка популяризація педагогічних надбань, піднесення престижу педагогічної професії в суспільстві є основною метою конкурсу «Вчитель року». З 290 фахівців вищої категорії (ще 188 — першої), які викладають хімію в закладах освіти Одещини, взяти участь в конкурсі виявили бажання 12 вчителів, фактично взяли участь — десять. Серед них четверо представляли заклади освіти м.Одеси (по одному від району), міст Іллічівська та Котовська, Овідіопольського, Березівського, Арцизького, Ізмаїльського районів. Серед конкурсантів вчителів вищої категорії — 9, першої — 1, мають педагогічне звання «старший учитель» — 3, «учитель-методист» — 2. Стаж роботи учасників конкурсу коливається від 14 до 35 років. Під час умовного змагання кожна з учасниць (всі — представниці жіночої статі) мала нагоду продемонструвати родзинку власного досвіду на конкретному уроці.

На трьох уроках діти аплодували вчительці, одній запропонували перейти на роботу до їхньої школи. Дехто з конкурсантів спонукав всіх присутніх зануритися в сутність хімічних явищ та історію розвитку хімічної науки, а дехто зробив незвичний наголос на звичайних фактах. Але головною була вимога щодо ілюстрації провідної ідеї власного досвіду. До критеріїв оцінювання уроку, крім методико-дидактичних та психолого-педагогічних, входили такі компоненти, як забезпечення Державного стандарту хімічного компонента освітньої галузі «Природознавство», формування базових компетентностей школярів тощо.

Мабуть, найскладніше було журі, бо вибрати та бути об'єктивним завжди важко, особливо коли це стосується колег. Тому на кожному конкурсному етапі члени журі визначали критерії оцінювання. Так, при оцінюванні представлених матеріалів, крім аналізу опису досвіду (структура, провідна ідея), розробки системи уроків, позакласного заходу відповідно до ідеї досвіду, журі враховувало статті, методичні рекомендації в фахових виданнях, уважно прослідковувало участь в обласному Ярмарку педагогічних ідей і технологій, обласних семінарах для різних категорій педпрацівників, які було проведено протягом 2006–2009 років. Значна увага приділялась презентації, яка дозволяла членам журі відчути рівень осмислення автором власного досвіду, саморефлексії. У презентації кожної конкурсантки важливим були структурованість, логічність та цілісність, творчий підхід до розв'язання висунутих методичних проблем: нові методичні знахідки, оригінальні педагогічні експромти, виконання власних новацій у доборі змісту матеріалу, у формах, методах, засобах організації навчальної діяльності школярів.

Аналізуючи матеріали конкурсу, зупинимось на окремих питаннях фахового діагносту-

вання. Воно складалося з трьох умовних блоків: 1) питання дидактики і методики викладання хімії в сучасних умовах; 2) теорія хімії; 3) загальна ерудиція. Готуючи завдання для першого блоку, ми спиралися на питання, які опрацьовуються на курсах підвищення кваліфікації, семінарах. Серед питань першого блоку найбільш цікавими і проблематичними виявилися наступні:

- Назвіть основні принципи проведення «мозкової атаки»...

- Доповніть визначення: Тест — це...

- Внутрішня структура компетентності складається з таких компонентів...

- Запропонуйте 2–3 види навчальної діяльності учнів 7-го класу під час вивчення хімії, які спрямовані на формування їхньої соціальної компетентності.

До другого блоку увійшли завдання, які не виходять за межі навчальної програми з хімії, але вимагають нестандартного погляду на відомі (стандартні) речі:

- Скільки різних простих речовин можна одержати, маючи купрум (II) оксид, хлоридну кислоту, натрій гідроксид, цинк гідроксид?

а) 8; б) 3; в) 7; г) 6; д) 10.

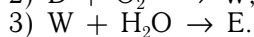
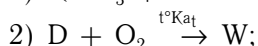
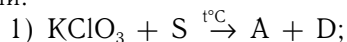
Поясніть свій вибір, не користуючись записом рівнянь відповідних реакцій.

- Запропонуйте різні способи розв'язання задачі: Скільки грамів ферум (II) сульфіді можуть утворити залізо та сірка масою 21 г і 14 г відповідно? Назвіть базові поняття хімії, які Ви використали при розв'язанні задачі.

- Виберіть речовини, у водних розчинах яких амоніак розчиняється краще, ніж в чистій воді: калій гідроксид, гідроген хлорид, мідний купорос, ферум (III) хлорид, натрій гідроген карбонат, калій хлорид. Свій вибір поясніть схемами (рівняннями) відповідних процесів.

Деякі із завдань цього блоку мали форму тесту:

- Запишіть рівняння реакцій, які відповідають схемам реакцій та встановіть невідомі речовини:

Вкажіть загальну суму коефіцієнтів всіх трьох рівнянь.

- Виберіть всі елементи, назви яких пов'язані з назвами країн світу:

а) Рутеній; б) Полоній; в) Індій;

г) Галлій; д) Самарій; е) Кадмій;

є) Германій.

- Для речовини складу $\text{C}_4\text{H}_8\text{O}$ запропонуйте структурні формули ізомерів різних видів.

- Назвіть відомих вчених-хіміків, які свого часу (XIX–XX ст.) працювали на Одещині.

- Чому залізний бак з порушеним захисним шаром з олова швидко іржавіє і руйнується, а оцинкований, за тих же умов, не руйнується?

- Наведіть назви не менше 10 лабораторних приладів, які носять імена своїх винахідників.

Ми навмисно не наводимо відповіді на завдання, а пропонуємо широкому загалу освітян-хіміків Одещини пройти випробування, яке подолали їхні колеги-конкурсанти. Завершуючи розповідь про конкурс, треба відзначити чітку і злагоджену роботу журі та педагогічних колективів закладів освіти міста Одеси: Одеської гімназії № 9 (директор І. А. Олійник) та ОЗОШ № 84 (директор А. В. Ілько). Без їхньої щирої підтримки і піклування провести цей непростий захід було б набагато складніше.

Третім переможцем конкурсу стала Морій Станіслава Василівна (ОНВК № 13). Проблема, над якою вона працює — «Допрофільність навчання через інтегрованість предметів та інтерактивні форми роботи». Те, що кожний день робить ця вчителька, знаходить відображення на різних рівнях — від районного до Всеукраїнського — і в різних формах: Ярмарок, публікації, обласні семінари тощо. Другою стала вчителька Старонекрасівської школи Ізмайльського району Ревенко Світлана Михайлівна, досвід якої «Інноваційна спрямованість процесу навчання в рамках модульно-розвиваючої технології» було презентовано на обласному семінарі (2008 р.), а його особливості вчителька оперативно і професійно адаптувала до умов конкурсу. Перемозі Світлани Михайлівни в конкурсній програмі разом з іншими здобутками сприяли перемоги її учнів на III етапі Всеукраїнського конкурсу МАН. Те, що перше місце посіла представниця міста Іллічівська Мешкова Олена Михайлівна (Українська гімназія № 1, не тільки вчитель хімії, а й заступник директора гімназії) — результат прогнозований, адже вона активна учасниця обласної конференції, семінарів, дипломант обласного Ярмарку педагогічних ідей різних років, автор майже десятка публікацій в різних фахових виданнях, кращого діагностування та структурованої презентації в програмі Power Point «Методико-дидактичний комплекс як технологія навчання хімії», цікавого продуктивного уроку, тренер переможців III і IV етапів Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії. Саме вона гідно представляла Одещину на Всеукраїнському етапі конкурсу і увійшла до десятки кращих вчителів хімії України, з чим ми щиро вітаємо і Олену Михайлівну, і всіх, хто її підтримував і допомагав.

Для кожного учасника конкурсу є добрі слова — кожний заслуговує їх по-своєму. Але конкурсні уроки виявили і проблеми (не нові!) щодо оптимального відбору навчального матеріалу, мотивації та організації різних видів активної пізнавальної діяльності учнів, використання сучасних ТЗН. Отже є над чим працювати, до чого прагнути. Результативність нашої роботи виявиться дуже скоро, але вже на міжнародному рівні: весною 2011 року планується чергове моніторингове дослідження

якості природничо-математичної освіти, яку світова спільнота вважає основою розуміння природи і людини, формування екологічного мислення, з рештою, чинником, який забезпечує могутність держави. Хочеться, щоб у порівнянні зі своїми ровесниками з інших країн наші діти (і природнича освіта країни) виглядали не гірше. Вже відбулося пілотне дослідження, і зміст запропонованих восьмикласникам завдань підтвердив необхідність знову привернути увагу колег (вчителів хімії) до когнітивних аспектів якості освіти: попереднє (2007 року) дослідження виявило досить серйозні проблеми в цьому напрямку. Вважаємо за доцільне рекомендувати методичним службам різних рівнів опрацювати матеріали посібника TIMSS-2007, особливо розділ «Когнітивні виміри з природничих дисциплін — четвертий та восьмий класи», і з цих позицій проаналізувати дидактичні матеріали, які вчителі використовують на різних етапах навчання хімії. Досвід такої роботи в рамках семінару для керівників РМО вчителів хімії показав актуальність цієї проблеми. Така робота буде корисною і з огляду на те, що далеко не всі учасники зовнішнього незалежного оцінювання з хімії 2009 року (як і попереднього) підтвердили свої шкільні оцінки, тобто існують певні

розбіжності у підходах до оцінювання рівня навчальних досягнень учнів, що їх реалізує вчитель, з тими, які передбачає держава. Мова йде не стільки про відпрацювання техніки роботи із завданнями в тестовій формі, скільки про діагностування і, відповідно, забезпечення діяльнісного компонента хімічної освіти. Це відображено і в специфікації тесту з хімії, який передбачає кількісне співвідношення між різними видами навчальної (пізнавальної) діяльності випускника: знає — 15 %, застосовує — 20 %, оцінює, конструює — 24 %, аналізує — 26 %, синтезує — 15 %. За змістом це відповідає таксономії за Блумом, але в умовах сьогодення такий підхід вимагає від вчителя осмислення взаємозв'язків між державними вимогами до загальноосвітньої підготовки учнів, критеріями оцінювання навчальних досягнень та способами організації активної продуктивної пізнавальної діяльності учнів, що, власне, і є головним завданням вчителя.

Н. П. ШАПІРОВА,

методист-науково методичної лабораторії природничих дисциплін ООІУВ,

В. П. ЯКОВЕНКО,

вчитель-методист, заступник директора Кислицької ЗОШ Ізмаїльського району.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному освітньому просторі чітко прослідковується тенденція перенесення акценту з навчальної діяльності педагога на навчально-пізнавальну, трудову, художню та іншу діяльність учня. Вчитель біології може органічно розподіляти участь кожної особистості з урахуванням психомоторної сфери та нахилів дитини до тієї чи іншої діяльності. Лише в такому випадку на уроках біології будуть повністю реалізовуватись всі форми інтеграції, а саме: об'єктна, понятійна, теоретична (концептуальна), методологічна, проблемна, зовнішня та діяльнісна. Дані форми інтеграції поєднуються в складну понятійно-діяльнісну інтеграцію. Цей факт обумовлює необхідність реалізації на практиці особистісно орієнтованого навчання.

Отже, сучасний вчитель біології має бути мобільним, готовим до інновацій, органічно здійснювати перехід від переважно інформативних форм до активізованого навчання з використанням елементів проблемності, наукового пошуку, резервів самостійної роботи тих, хто навчається. Така творча взаємодія на уроках можлива лише за умови перетворення позиції педагога і позиції учня в особистісно-

рівноправні, в позиції співробітників. Вчитель не вчить, не виховує, а активізує, стимулює намагання, формує мотиви учня до саморозвитку, вивчає його активність, створює умови для саморуку. При цьому необхідно дотримуватись певної послідовності, динаміки: від допомоги педагога учневі у вирішенні навчальних завдань до виникнення відносин партнерства між ними. Саме діалогічний підхід на уроках створює умови для встановлення партнерських взаємовідносин. Тісний контакт і взаєморозуміння між вчителем і учнем на занятті — це половина процесу успішного сприйняття останнім матеріалу. Як цього можна досягти і що потрібно робити педагогу для досягнення успіху на своїх уроках? Слід пам'ятати, що на уроці панівне місце відводиться улюбленим питанням творчих особистостей: «Чому?», «З якою метою?», «Яким чином?», «А що з цього впливає?», адже це і є орієнтиром на пошукову діяльність, впровадження евристичного навчання та формування мислення. Вчитель знаходиться в постійному пошуку шляхів забезпечення діалогу на уроці, який розуміється і як спосіб роботи над змістом уроку, і як форма організації навчання в цілому.

Специфіка діалогу полягає в тому, що його хід і результати не можна передбачити, оскільки в ньому беруть участь рівноправні учасники, кожний з яких веде свою об'єктивно-суб'єктивну лінію. Часто в конспектах уроків вчителів біології можна побачити очікувані відповіді учнів на те чи інше запитання. Можливо причиною є хвилювання вчителя за відхилення від розподіленого ним часу на кожний етап уроку, дбайливе відношення до імпровізації, адже є державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з кожної теми, які забезпечують формування когнітивної (пізнавальної) сфери розвитку особистості. Але, поряд з тим, засобами біологічної науки вчитель забезпечує формування та розвиток ще двох сфер: емоційної (особистісної) та психомоторної. Саме тому потрібно органічно поєднувати класичні та інноваційні методи навчання, своєчасно реагувати на можливі зміни в ході уроку, адже перед вчителем — особистість, яка ще формується, відчуває, як часом і сам вчитель, задоволення від моментів інсайту (осяння). Саме діалог створює психологічну основу неповторних ідей, гіпотез, образів, забезпечує ефективність взаємодії «вчитель — учень». На таких уроках педагог виступає в ролі організатора, фасилітатора, не претендуючи на роль всезнаючого оракула. Готуючись до уроку, вчитель біології переосмислює відомий йому фактичний матеріал, продумує творчі завдання, проблемні питання, задачі інтегрованого змісту, залучає учнів до розробки наочності, презентацій, забезпечуючи цим реалізацію бажань, можливостей та умінь всіх учнів класу.

В умовах оновлення системи шкільної освіти та її орієнтації на особу як найвищу цінність суспільства пріоритетними завданнями шкільного курсу біології є формування ключових компетенцій, виховання в учнів любові до життя, усвідомлення його біологічної суті, неповторності й соціальної цінності. Перед сучасним суспільством гостро стоять питання охорони природи: виявлення турботи про довкілля, попередження техногенної небезпеки, що загрожує світовою катастрофою. Формування екологічної культури школярів здійснюється як на уроках, так і позакласній роботі. Останнім часом у психологічній та педагогічній науці з'явилися терміни «компетентний вчитель» та «професійна особистість», що характеризують вчителя як працівника, який має відповідні знання, уміння, навички, професійну зацікавленість (мотиви), потреби (за А. Маслоу). Усвідомлене сприйняття реальності забезпечує вчителю набуття досвіду. Професійна майстерність розвивається і удосконалюється як безпосередньо в педагогічній, так і в інших видах діяльності. До характеристик компетентного вчителя біології можна віднести дослідницькі, проєктивні, конструктивні, організаторські, комунікативні якості

особистості. Вчитель-дослідник здатний оволодіти навичками дослідницької культури, реалізовувати набутий досвід на практиці та поширювати його. Проєктивні якості вчителя трактуються як здатність здійснювати перспективне планування, правильно визначати стратегічні, тактичні і оперативні завдання та вибирати методи їх розв'язання. Конструктивні якості вчителя розкриваються в процесі здійснення моніторингу якості біологічної освіти (навчання — контроль — корекція). Комунікативні якості вчителя передбачають здатність розвивати «інтерперсональні здібності» (за Г. Гарднером) — соціально-комунікативне мислення суб'єктів навчання.

Сучасний вчитель-професіонал уникає авторитарного тиску на вихованця, сприймаючи його таким, яким він є; з розумінням ставиться до почуттів дитини. І лише на такій позитивній основі у взаємовідносинах створюється сприятлива атмосфера, яка забезпечує ефективність навчання.

За результатами аналізу кадрового складу районних методичних об'єднань вчителів біології Одеської області можна зробити висновок про належне фахове забезпечення викладання курсу біології. Це відображається і в участі учнів в інтелектуальних змаганнях різних рівнів, і у виборі предмета «Біологія» як профільного з метою реалізації біологічних знань в майбутній професії. Саме вчитель біології володіє формулою взаємодії з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів.

Для вчителя біології важливо зберегти в кожного учня живий інтерес і готовність до пізнання через сумніви, перевірку експериментом. Лише за таких умов, коли нове для дитини буде сприйматись через реалізацію евристичного підходу, й буде відбуватися розвиток учня та підвищуватись авторитет вчителя. Формування творчої особистості, її життєвих компетенцій передбачає здійснення вчителем оптимального вибору форм і методів навчання, які мають відносну самостійність і впливають на стосунки, що виникають в процесі навчання між учителем та учнями і між самими учнями. Вчителю біології доцільно практикувати різні форми навчальної діяльності: фронтальну, групову, індивідуальну як складові колективної діяльності. При цьому необхідно враховувати різні рівні пізнавальних потреб учнів та їх інтерес до вивчення біології. На цьому базується потреба диференціації навчання, яка реалізується через сукупність методів, форм і засобів навчання, підібраних з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, на основі визначення різних рівнів навчальних вимог та профілізації навчання.

Слід урізноманітнювати форми контролю, використовувати взаємоконтроль, самоконтроль і самооцінювання навчальних досягнень учнів. Частіше потрібно практикувати виконан-

ня тестових завдань з вибором відповіді, на встановлення послідовності та відповідності. Окрім цього, вчитель має творчо підходити до формування завдань комплексного характеру, які б дозволяли більш об'єктивно оцінювати вміння дитини аналізувати, виділяти головне (селективність), здійснювати синтез, порівнювати, аргументувати, робити висновки.

Незважаючи на те, що сьогодні настала епоха доступності до будь-якої інформації з різних її носіїв, все ж таки незамінним джерелом теоретичного та практичного матеріалу залишається підручник. Він є тією цілісною системою, що складається з певних структурних компонентів, кожен з яких покликаний реалізувати відповідні функції. Інформаційна функція забезпечується, якщо зміст підручника відповідає чинним навчальним програмам, забезпечує науковість викладу предметних знань, висвітлює сучасний стан розвитку науки і техніки, логічно завершений. Розвивальна функція підручника передбачає врахування вікових пізнавальних можливостей та інтелектуальних здібностей учнів, пропонування ситуацій, які спонукають до логічного мислення, пошукових форм діяльності, оцінювання результатів. Формуюча функція виражається збалансуванням побудови системи знань в даному підручнику з діяльністю учнів, що забезпечує відповідні вміння застосовувати теорію на практиці. Управлінська функція надає учню і вчителю можливість організовувати навчальну діяльність відповідно до цілей навчання, сприяє урізноманітненню форм і методів навчання, допомагає здійснювати контроль навчальних досягнень. Формування полікультурної компетенції особистості забезпечує виховна функція підручника. Майже в усіх підручниках біології, які мають гриф МОН України або проходять апробацію, всі ці функції реалізовані. Робота з підручником дозволяє забезпечувати взаємозв'язок «вчитель — підручник — учень». На сучасному уроці біології вчитель, крім підручника, використовує ще й навчальні посібники як засіб оптимізації навчального процесу. Це робочі зошити з опорними конспектами, інструкціями для лабораторних та практичних робіт, збірники тестових завдань, методичні посібники для вчителя. Для виконання всіх видів письмових робіт на уроці біології має бути один робочий зошит та зошит або окремі аркуші для виконання письмових контрольних робіт. Хочеться відзначити зручність та доцільність у використанні авторських посібників Київського видавництва «Школяр» — робочих зошитів з біології. Над створенням даних навчальних посібників більше 10 років працює творчий колектив вчителів біології: заслужений вчитель України А. С. Вихренко, вчитель-методист М. А. Вихренко, вчитель-методист О. А. Андерсон та старший вчитель С. М. Міус. Дані посібники допомагають створювати на уроці біології ат-

мосферу творчості, викликають бажання співпрацювати з авторами, вступати в здорову конкуренцію з однокласниками. Додаткові творчі завдання особливо потрібні тим учням, для яких біологія в майбутньому може стати профільним предметом та допоможе оволодіти відповідною професією.

До схеми «вчитель — підручник — учень» можна додати сучасний елемент інформаційних технологій навчання — комп'ютер. Вивчення біології пов'язано з використанням великого обсягу різноманітної інформації, що робить застосування мультимедійних засобів особливо ефективним, оскільки дозволяє дуже швидко опрацювати цю інформацію і представити її у вигляді моделей, таблиць, схем, діаграм, визначити взаємозв'язок між різними об'єктами і явищами, будовою та функціями, спостерігати, описувати та робити висновки. Візуальний ряд, який демонструється на комп'ютері, дозволяє краще зрозуміти та засвоїти абстрактні поняття, сформувати практичні вміння та навички. Ефективне використання комп'ютера в навчально-виховному процесі залежить від програмного забезпечення. Комп'ютерні програми з біології поділяються за дидактичними цілями: навчальні, тренувальні, імітаційно-моделюючі, діагностичні, інструментальні та інтегровані. Сьогодні ринок навчального програмного забезпечення України пропонує великий перелік програмних засобів різноманітного призначення. Серед таких засобів є ілюстровані електронні підручники, енциклопедії, довідники, тобто більшість цих програм за дидактичним призначенням є допоміжним, ілюстраційним джерелом знань, які творчий вчитель може використовувати вибірково для створення своїх власних презентацій до уроку, а разом з учнями — проектів. Найголовніше, щоб існуючі програми та створені вчителем і учнями презентації і проекти виконували функцію інструмента, за допомогою якого на уроці створюються умови для підвищення розумової активності учнів. Використання мультимедійних презентацій забезпечує наочність, що сприяє комплексному сприйняттю й кращому запам'ятовуванню матеріалу. За допомогою створених презентацій стає можливою демонстрація фотографій, малюнків, гербарних матеріалів, карт, графіків, схем, які підбираються як вчителем, так і учнями з різних носіїв інформації. Використовуючи анімації й відеофрагменти, можна продемонструвати процес в динаміці. Все це забезпечує ефективність сприйняття інформації. Застосовуючи мультимедійні презентації, можна компенсувати відсутність у підручниках відповідного матеріалу. І, найголовніше — до створення презентацій можна і потрібно залучати учнів, що робить їх активними учасниками навчального процесу.

Застосування мультимедійних засобів навчання є вимогою сучасності. Завдяки техніч-

ним засобам уроки стають яскравими, емоційними, такими, що сприяють розвитку компетентностей кожного учня, готуючи їх до «дорослого» життя.

Існує чимало технологій ефективного навчання, які органічно вплітаються у взаємодію «вчитель — технологія — учень». На сучасному уроці біології вчитель реалізує ті чи інші технології, вдало поєднуючи класичні та інноваційні методи, прийоми, засоби навчання, які дають змогу учневі відкрити самого себе й самореалізуватися.

Серед основних шляхів, які викликані потребою часу для підвищення якості біологічної освіти, слід виокремити:

— особистісну орієнтацію змісту освіти, яка передбачає розвиток творчих здібностей учнів, індивідуалізацію їх навчання з урахуванням інтересів і нахилів; гуманізацію та гуманітаризацію, які відображають у змісті освіти на кожному етапі навчання різних аспектів людської культури, пріоритетність пізнавальних потреб дитини;

— реалізацію всіх компонентів процесу навчання, які характеризують певний етап (цикл) взаємодії педагога й учнів: цільовий, стимуляційно-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контроль-регулювальний та оціно-результативний компоненти;

— формування комунікативних навичок, умінь співпрацювати в колективі, відповідальності за індивідуальні та колективні рішення;

— запровадження методів інноваційного та розвиваючого навчання на основі використання перспективних інформаційних технологій;

— фундаментальність освіти, що передбачає забезпечення універсальності отриманих знань, вивчення основних теорій, законів, закономірностей, культурно-історичних досягнень людства, можливість використання отриманих знань у життєвих ситуаціях;

— пріоритет збереження здоров'я учнів, приведення змісту освіти та форм навчання у відповідність з віковими особливостями школярів;

— профілізацію і диференціацію змісту освіти як умову вибору учнями рівня та спрямованості навчальних програм;

— забезпечення практичної спрямованості освіти шляхом раціонального поєднання продуктивної та репродуктивної навчальної діяльності учнів;

— забезпечення цілісності уявлень школярів про світ шляхом інтеграції змісту освіти.

Вчителю завжди слід пам'ятати, що процес навчання має бути особистісно значущим, привабливим для кожного, орієнтованим на задоволення потреб всіх учасників освітнього простору.

Література

1. Бухлова Н. В. Організація самостійної діяльності учнів. — Х.: Основа, 2003.
2. Гадяцький М. В., Хлебніков Т. М. Організація навчального процесу в сучасній школі. — Х.: Ранок, 2004. — 136 с.
3. Гельфман Э. Г., Холодная М. А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. — С.Пб.: Питер, 2006. — 384 с.
4. Замліла Н. С. Мультимедійні проекти-одна із форм роботи з обдарованою молоддю в школі // Обдарована дитина. — 2004. — № 9. — С. 32–36.
5. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення: Навч. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: ЕксОб, 2006. — 304 с.
6. Момот Л. Діяльнісний компонент особистісно орієнтованого змісту освіти // Біологія та хімія в школі. — 2004. — № 6. — С. 8–9.
7. Мутасова С. О. Сучасний вчитель як об'єкт педагогічної комунікації: Книга для вчителя. — К.: Наук. думка, 2003.
8. Папач О. І. Врахування психологічних особливостей старшокласників при викладанні природничо-математичних дисциплін: Навч.-метод. посіб. — О., 2008.
9. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. — К., 2007. — С. 144.
10. Практична андрагогіка: Навч.-метод. посіб. — К., 2007. — С. 228.
11. Сазоненко Г. С. Педагогічні технології. — К.: Шкільний світ, 2009. — 128 с.
12. Химинець В. В. Інновації в сучасній школі. — Ужгород, 2004. — С. 168.

Л. М. КОНОНЕНКО,
методист науково-методичної лабораторії природничих дисциплін ООІУВ.

В. П. КАЛУГІНА,
вчитель біології ОЗОШ I–III ступенів № 1 м. Одеси,

Т. В. ҚАРИШЕВА,
вчитель біології ОНВК «Інтелект» м. Одеси,

Ф. М. ПАРЗУЛ,
вчитель біології Виноградівської ЗОШ I–III ступенів Арцизького р-ну,

С. В. ЧЕРНЕЦЬКА,
вчитель біології Котовської гімназії м. Котовська.

ДЕЯКІ ОРІЄНТИРИ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

«Без географії ви ніде»
(лозунг на вході до магазину географічної
літератури у Вашингтоні)
А. Наумов

Нинішній стан навколишнього середовища, екологічна криза, техногенні катастрофи загострили інтерес до діяльності людства, якості середовища життя та запасів природних ресурсів. Географія стає способом світосприйняття, складовою частиною загальної культури людини, яка свідомо розуміє своє місце у навколишньому середовищі та несе відповідальність за його збереження.

Через складність та різноманіття об'єктів дослідження географія є наукою багатогалузевою. На відміну від інших дисциплін вона має найбільш розвинуту інфраструктуру та різноманітні методи дослідження. Географічне мислення проявляється нині не тільки у формі «науки», «галузі науки», «вчення», але й у формі географічного підходу, який використовується спеціалістами інших наук.

У багатьох країнах світу географія є одним з найбільш важливих навчальних предметів. Вона необхідна там, де потрібні просторовий аналіз, знання територій — близьких і далеких, розуміння взаємозв'язків між природою та суспільством. Важливими сферами застосування географічних знань є екологія та геоінформаційні системи, районне планування та вивчення можливих наслідків глобальних змін клімату для природи і суспільства.

Вагомим свідченням важливості географічної освіти є Міжнародні олімпіади з географії, які з 1996 року проводяться під егідою Міжнародного географічного союзу. В них беруть участь учні у віці до 19 років — переможці національних змагань. З виступу керівника збірної Росії (олімпіада 2008 року в Карфагені, Туніс) А. Наумова: «Олімпіада проходила не тільки в Карфагені, а весь час знаходилась у дорозі. Маршрут пролягав практично по всьому Тунісу, в тому числі — по пустелі Сахара, де у серпні дуже спекотно. Це не досить сприятливий період для подорожей. Учням доводилося виконувати спостереження у дуже важких умовах. Іноді була така спека, що датчики іноземних автомобілів, які фіксують температуру до +50°C, не витримували. Замість цифр з'являлись рисочки». Але кліматичні умови — це не всі труднощі Міжнародної географічної олімпіади. Вона складається із теоретичного письмового туру, практичного (картування різноманітних частин місцевості і тест) та мультимедійної вікторини. Письмовий теоретичний тур розрахований на 180 хвилин. Тематика завдань охоплює всі розділи географії та передбачає вміння проводити географічний аналіз на різномасштабних рівнях — від глобального до локального. Практичний тур вклю-

чає роботу на місцевості та наступну обробку отриманих матеріалів у приміщенні. Частіше зміст цього туру пов'язаний з природоохоронною тематикою, вирішенням конкретних завдань з районного планування та розміщення на місцевості різноманітних соціально-економічних об'єктів. Велике значення має спостережливість учнів та їх вміння пов'язувати зроблені на маршруті спостереження з вирішенням поставленої задачі. Мультимедійна вікторина складається з бліц-питань на знання образів країн та географічних об'єктів. Вона включає 30 тестів з використанням відеоряду (фотографії, фрагменти відео, карти, картосхеми). Додатковим є позаконкурсний захід «домашнє завдання» — презентація команди.

У 2010 році Україна вперше братиме участь у Міжнародній географічній олімпіаді, яка буде проходити в Індонезії. Переможець IV етапу Всеукраїнської олімпіади з географії, учень Одеської гімназії № 8 Іванов Олексій запрошений до участі у відбірково-тренувальних зборах з підготовки до цієї олімпіади.

Аналізуючи результати виступів учнів на Міжнародних олімпіадах, російські вчені наголошують, що неодмінною умовою викладання географії на сучасному рівні є реалізація практичної складової предмета. За останні декілька десятиліть географія як шкільний предмет поступово перетворюється з об'єкта вивчення в засіб розвитку учнів. Цей процес є характерним для всієї світової методики викладання географії. На передній план виступає прагматичний підхід до освіти — не **що** вивчати, а **навіщо** вивчати. У зв'язку з цим змінюється як методологічна, так і методична основа вивчення географії. Удосконалюються мета, методи та зміст навчання, а саме:

— традиційні навчально-виховні цілі доповнюються розвиваючою (або пізнавальною) метою, яка передбачає розвиток пізнавальних здібностей особистості: мислення, пам'яті, мови, вміння орієнтуватися у навколишньому середовищі, вирішувати географічні проблеми екологічного, економічного характеру та ін.;

— традиційні методи навчання доповнюються проблемними, які спрямовані саме на розвиток особистості. Вчені-методисти постійно працюють над удосконаленням цих методів, з'являються нові класифікації. Як приклад можна привести класифікацію, що ґрунтується на пізнавальній активності учнів. До неї включаються як традиційні, так і проблемні методи, що передбачає використання на уроках усього комплексу існуючих методів в залежності від умов конкретного класу. Сучасна методика

рекомендує більше використовувати проблемні методи навчання: частково-пошуковий, дослідницький, які передбачають обов'язкову постановку перед учнями пізнавальної задачі, вирішення якої спонукає до мислення;

— змінюється характер сучасного уроку; навіть якщо він за своєю структурою залишається комбінованим, вчитель обов'язково повинен вводити елементи проблемності — евристичну бесіду, самостійну роботу тощо. Доцільно використовувати такі типи проблемних уроків, які передбачають постановку конкретної географічної проблеми;

— у зв'язку зі змінами завдань географічної освіти необхідно змінювати і мотиваційні установки, розвиваючи в учнів внутрішні мотиви вивчення географії, зважаючи на те, що особливо велике значення має бажання самого учня вивчати географію. У цьому напрямку вчитель повинен постійно працювати, розвиваючи пізнавальний інтерес до предмета, високий рівень мотивації протягом усього уроку. Необхідно використовувати різноманітні мотиваційні установки, змінюючи їх залежно від конкретних умов навчального процесу.

Особливо дієвим в реалізації даної задачі є використання у кожному курсі шкільної географії краєзнавчого матеріалу. Постійне порівняння географічних об'єктів та явищ з географією рідного краю створює реальну основу для активізації процесу пізнання.

Ключем до реалізації даних положень та до оновлення організації навчального процесу може стати ідея компетентнісного підходу. Сьогодні однозначного визначення понять «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід» поки що не існує. Але по суті всі наукові дебати щодо компетентнісного підходу можна привести до певного знаменника, а саме: «Компетентнісний підхід — це спроба привести у відповідність освіту та потреби ринку, врівноважити протистояння між навчальною та професійною діяльністю» (за Н. Л. Гончаровою). Також потрібно наголосити, що ця освітня інновація не є антагоністичною до таких ефективних підходів навчання, як особистісно орієнтований та діяльнісний. Всі вони взаємодіють між собою, збагачують та взаємодоповнюють ідею соціологізації особистості.

Запровадження компетенцій у нормативну та практичну складову освіти дозволяє вирішити типову для нашої освітньої системи проблему: коли учні можуть добре володіти певною сумою теоретичних знань, але відчують значні труднощі в діяльності, яка вимагає використання цих знань для вирішення конкретних життєвих проблемних ситуацій. Компетентнісний підхід передбачає не засвоєння учнями окремих розрізнених знань та вмій, а оволодіння ними в комплексі.

Часто поняття «компетенції» та «компетентність» вживають як синоніми. На думку

доктора педагогічних наук, академіка Міжнародної педагогічної академії А. В. Хуторського, компетенція — це сукупність соціальних вимог (норм) до освітньої підготовки учня, що необхідні для його ефективної продуктивної діяльності у певній сфері, а компетентність — володіння учнем відповідною компетенцією, яке також включає його особистісне відношення до неї (компетенції) та предмета діяльності. Компетентність — сукупність особистісних якостей учнів, обумовлених досвідом його діяльності у визначеній соціально та особистісно значимій сфері. У самому узагальненому вигляді компетенція — це властивість, а компетентність може розглядатися як володіння цією властивістю, яка проявляється у професійній діяльності.

Наведемо декілька прикладів реалізації компетентнісного підходу вчителями географії Одещини. Особливої уваги заслуговує педагогічний досвід учасника півфінального етапу Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року 2010, номінація «Географія», вчителя Новоселівської ЗОШ І–ІІІ ступенів Великомихайлівського району Борщавецького Вадима Анатолійовича.

Основна науково-методична проблема, над якою працює Вадим Анатолійович, — «Міжкультурна освіта як засіб формування полікультурної компетентності сучасної особистості». Він вважає, що полікультурна компетентність лежить в основі всієї освітньої діяльності, в тому числі і шкільної географії. Виклики сучасного світу, процеси інтеграції і глобалізації світової спільноти, вплив масової культури визначають надзвичайну важливість питання щодо збереження культурної самобутності та толерантного ставлення до людей, які мають певні відмінності. Географічна наука має значний потенціал з вивчення елементів культури (традиції, звичаї, релігія) та факторів, що впливають на їх формування. Впроваджуючи на уроках географії ідеї міжкультурної освіти, вчитель не тільки допомагає учням усвідомити власну самобутність та розвиває п'ять основних компетенцій, прийнятих Радою Європи, але й демонструє стійкі позитивні результати учнів в навчанні, вихованні та спілкуванні. Свої методичні ідеї Вадим Анатолійович реалізує при викладанні факультативних курсів: «Географія культури», «Географія релігій», «Країнознавство». Результатом цієї діяльності став робочий зошит-конспект для учнів, створений ним у відповідності до програми профільного курсу «Географія культури. 10–11 класи», який був відзначений авторським свідоцтвом обласного конкурсу «Ярмарок педагогічних ідей та інноваційних технологій 2009». Накопичений досвід дозволив вчителю взяти участь у створенні посібника «Кредитно-модульний курс «Географія культури». Авторі-упорядники С. Л. Капіруліна, В. А. Борщавецький.

Також плідно працює у напрямку формування ключових компетенцій педагогічний колектив Одеської СЗОШ I–III ступенів № 117, з досвідом якого вчителі Одещини мали можливість познайомитись на обласному семінарі для керівників методичних об'єднань вчителів географії, що відбувся 19 травня 2010 року. Учасники семінару стали свідками щорічної міської конференції для старшокласників — «Модель Європейського Союзу». У цьому році конференція проходила за темою «Стратегія розвитку ЄС — 2020: нові виклики». Крім заходів інституцій ЄС, у межах конференції були проведені такі заходи: конкурс малюнків за темою «Європа — наш спільний дім», зустріч з представниками місії Євросоюзу з питань прикордонної допомоги Молдови і України, презентація культурних традицій та національної кухні країн-учасниць саміту.

Не менш важливим і цікавим є досвід вчителів Одеської ЗОШ I–III ступенів № 61, який вони презентували на обласному семінарі 20 квітня 2010 року. Педагогічний колектив цієї школи працює над реалізацією науково-методичної проблеми «Консолідація зусиль педагогів, сім'ї та громадськості щодо поліпшення всебічного виховання юних одеситів». Ідея здорового способу життя проходить в цій школі через усі навчальні предмети (у тому числі і географії). Діти навчаються відповідальному і дбайливому ставленню до власного здоров'я завдяки змісту освіти і системі виховання. Проблема погіршення загального здоров'я населення в Україні залишається вкрай гострою. Особливу тривогу викликає здоров'я дітей. Тому вчителі цієї школи вважають, що формування здорового способу життя дітей, виховання ціннісного ставлення до свого здоров'я — найбільш правильний шлях розв'язання проблеми збереження здоров'я нації. В процесі реалізації своїх ідей школа планує отримати такі результати:

— формування компетентного підходу до свого здоров'я;

— покращання та прискорення інтелектуальної діяльності;

— зміцнення фізичного і психологічного здоров'я, попередження та усунення причин порушення здоров'я;

— благодатний вплив на соціальну поведінку дітей.

Педагогічний колектив школи справедливо вважає, що сформувати в учнів розумне ставлення до свого здоров'я, допомогти їм подолати інерцію шкідливих звичок — одне з найважливіших завдань сучасної школи. (За більш детальною інформацією стосовно наведених вище прикладів пропонуємо звертатися до науково-методичної лабораторії географії та економіки ООІУВ.)

Реалізація компетентного підходу в географічному навчанні — це інноваційний напрямок, що дозволяє по-новому досягнути та зрозуміти значущість цієї шкільної дисципліни. Сьогодні географічні знання, що формуються, повинні стати дієвими, підґрунтям для практичної діяльності, а вміння — основою для формування ключових компетенцій. Сучасна шкільна географічна освіта все більше отримує практичну спрямованість. Географічні знання допомагають формувати в школярів досвід практичної діяльності (комплекс вмінь та навичок) для виконання самостійних робіт творчого характеру, самостійного пошуку нових знань та оволодіння новими вміннями. Посилення практичної спрямованості як дидактичний принцип орієнтує вчителя на особистісно-діяльнісний підхід у навчанні географії. Його реалізація в навчальному процесі забезпечує розвиток особистості учнів, оволодіння ними комплексом вмінь, формування здатності використовувати засвоєні знання, вміння та способи діяльності в реальному житті для вирішення практичних задач, що пов'язані з актуальними проблемами конкретної місцевості.

В. К. ДАДИКІНА,

ст. викладач ГГФ ОНУ ім. І. І. Мечникова,

І. П. ТЕРТИЧНА,

зав. науково-методичної лабораторії географії та економіки ООІУВ.

РОЗВИТОК ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ЕКОНОМІКИ

«Благо скрізь і усюди залежить від дотримання двох умов:
— правильного встановлення кінцевої мети всякого роду діяльності;
— знаходження відповідних засобів, які ведуть до кінцевої мети».

Аристотель

З самого початку 90-х років і для школи, і для суспільства настав час реалій, які швидко змінюються. Стало зрозуміло, що, крім традиційного набору наук, які викладалися в середніх загальноосвітніх закладах протягом десятиліть, школа повинна сформувати в учнів навички пізнання, самопізнання і самовдосконалення, а в зв'язку з входженням нашої країни в ринкову економіку й навички адекватного сприйняття нових умов життя. Тому вивчення в школі економіки насамперед пов'язано з нагальними потребами економічного виховання і формування нової економічної культури. Діти, виховані в нинішньому суспільстві, мають інший світогляд, їх культура відрізняється від культури попередніх поколінь, так само як і їх погляди, мотиви, інтереси, тому перед вчителем постає нагальне завдання — виховати активну, творчу та ерудовану людину.

Сучасне оновлення змісту освіти, формування громадянської відповідальності, патріотизму, толерантності неможливі без знання основ економіки. З економікою і діти, і їх батьки зустрічаються щодня. Ми живемо в світі економіки, і саме тому необхідно і важливо дати учням основи економічних знань, адже все їх майбутнє життя визначатиметься тим, як добре працює економічна система нашої країни, а самі вони знають її закони і вміють приймати правильні рішення відносно себе і своєї сім'ї.

Від якості економічних знань і умінь залежить не тільки рівень загальної культури сучасної людини, але й рівень її життя і добробуту. Виховання ділової людини, особи з розвиненим економічним мисленням, готовою до життя і господарської діяльності в умовах ринкових відносин, — є одним з найважливіших завдань сучасної школи. Якщо раніше учнів ізолювали від економічних проблем, і часом до випуску зі школи вони залишалися осторонь від них, то сьогодні життя постійно вимагає, щоб навіть учень початкової школи знав, що таке гроші, з чого складається бюджет сім'ї і школи, що таке ціна товару і від чого вона залежить, як створюється багатство і які його джерела.

Особлива роль в цьому відводиться шкільній економічній освіті, яка дозволяє сформувати в учня економічне мислення, прищепити навички раціональної економічної поведінки, озброїти необхідним словниковим запасом. Викладання економіки в школі дозволяє

також проводити початкову роботу з профорієнтації, а на профільному рівні поглиблювати і розширювати економічні знання, отримані при вивченні курсів історії, географії, літератури, математики.

Сьогодні роль економічних знань важко переоцінити. Модернізація змісту освіти передбачає формування певного набору основних компетентностей:

- в сфері пізнавальної діяльності;
- в сфері суспільної, соціальної діяльності (виконання ролей громадянина, виборця, споживача);
- в сфері трудової діяльності;
- у побутовій сфері.

Економічні знання — це не важкий багаж, а оперативний інструментарій, що дозволяє людині приймати швидкі і правильні рішення в критичних ситуаціях підприємницької діяльності.

В процесі вивчення економіки реалізуються такі завдання:

- формування основ економічного мислення;
- розвиток навичок самостійного прийняття рішення в різних життєвих ситуаціях;
- формування демократичних і гуманістичних цінностей і переконань учнів;
- виховання громадянської позиції;
- розвиток підприємницької ініціативи підростаючого покоління;
- формування інформаційної, дослідницької, самоорганізаційної культури учнів;
- формування економічної культури.

Як же реалізувати ці завдання, як вибрати систему економічних курсів, за якими не тільки цікаво було б працювати, але й яка б відповідала потребам учнів?

Можливо, слід орієнтуватися на інтереси самих учнів, на те, яку соціальну роль вони визначають для себе в майбутньому. Природно, на це питання не зможуть відповісти учні початкової або середньої школи, але учні випускних класів вже зазвичай зорієнтовані на вибір подальшої освіти. Безумовно, важливе значення має спеціалізація (профіль) освітньої установи.

Звичайно, не слід відмовлятися від мети дати базові економічні знання всім учням, адже вони необхідні для того, щоб в рамках загального розвитку зрозуміти економічну і суспільну основу людського існування.

Кожна школа вирішує проблему формування системи економічної освіти учнів самостійно згідно зі своїми можливостями: матеріальними, кадровими та іншими.

Формування системи економічної освіти повинно складатися з наступних етапів.

1. Початкова школа: включає варіативні навчальні курси, призначені для формування уявлень про економічні явища в навколишньому світі, розвиток інтересу до вивчення економічної дійсності і вибору профілю навчання.

2. Основна школа: на другому рівні навчання має інтегрований характер, що означає зміцнення міжпредметних зв'язків пізнання основних економічних категорій і законів, економічних взаємозалежностей в навколишньому

світі з активним використанням творчих завдань.

3. Старша школа: третій рівень навчання визначає профільний напрям. У навчальному плані з'являються нові, нетрадиційні предмети, факультативні курси, що відображають типи профілізації і сприяють формуванню вміння застосовувати інструменти економічного аналізу різних ситуацій і фактів на мікро- і макрорівні і доступно пояснювати виявлені закономірності. Відбувається самовизначення особистості для вирішення поставлених економічних завдань.

Тому можна запропонувати використання факультативних курсів економічного спрямування для різних напрямів і профілів навчання.

Перелік Програм факультативів, спецкурсів, елективних курсів, які забезпечують виконання Програми впровадження профільного навчання на 2010/2011 роки

№ п/п	Назва	Автор	Видання	Рік	Який профіль забезпечує
1.	Основи споживчих знань	Гілберг Т. В., Довгань А. І., Капіруліна С. Л. та ін.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Всі профілі навчання
2.	Власна справа (Основи малого бізнесу)	Горленко Г. О.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Економічний, технологічний
3.	Основи менеджменту	Горленко Г. О.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Економічний, технологічний, правовий
4.	Фінансова математика	Бицюра Ю. В.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Економічний, математичний
5.	Прикладна економіка	Впорядковано С. Л. Капіруліною за ред. Джуніор Евчімент Україна	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Економічний
6.	Глобалізація	Гражевська Н. І., Бицюра Ю. В., Карпюк Г. І., Чанцева Н. І.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Економічний, історичний, правовий, філософський, екологічний, біолого-географічний
7.	Економіка з географічним нахилом (Географічна економіка)	Ящишина І. В., Мисько В. З.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Біолого-географічний, екологічний, економічний
8.	Цікава економіка	Жовтанецький О.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Всі профілі навчання
9.	Економічне моделювання та розв'язування економічних задач	Горленко Г. О.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Економічний, математичний, технологічний
10.	Основи підприємницької діяльності	Варналій З., Сизоненко В.	Кам'янець-Подільський «Аксиома»	2008	Економічний, технологічний

Знання і навички, отримані при вивченні предмета на трьох рівнях економічної освіти, дозволяють учням відчувати себе впевнено при вирішенні питань ринкової економіки, свідомо обирати свою майбутню професію, всебічно вивчивши її основи.

Сучасна педагогічна наука стверджує, що для продуктивного засвоєння учнем знань і для його інтелектуального розвитку засобами різних предметів шкільного курсу надзвичайно важливим є використання міжпредметних зв'язків як між розділами навчальних курсів, так і між різними предметами в цілому. Такий підхід характерний для формування системи безперервної економічної освіти. Зв'язок економічних знань із суміжними предметами на-

вчального плану — один з найважливіших елементів системи економічної освіти.

Слід особливо відзначити роль вчителя в реалізації міжпредметних зв'язків, оскільки саме його роль визначальна. Вона перш за все полягає у відборі матеріалу, який передбачає міжпредметні зв'язки, у виборі методів, форм і прийомів навчання, спрямованих на актуалізацію процесу засвоєння матеріалу.

Уроки з використанням інтегрованого матеріалу — це завжди творчість і нестандартний підхід до заняття; такі уроки сприяють більш глибокому засвоєнню знань, дозволяють досягати узагальнень і наближатися до розуміння загальної картини світу. Вони відзначаються яскраво вираженою прикладною спрямовані-

стю і, поза сумнівом, викликають в учнів пізнавальний інтерес.

Саме проблемам використання міжпредметних зв'язків при вивченні економіки було присвячено обласний семінар для керівників районних методичних об'єднань вчителів економіки, який проводився 10 грудня 2009 року Одеським обласним інститутом удосконалення вчителів спільно з Суворовським РМК м. Одеси на базі Одеського НВК № 67. У рамках семінару педагога загальноосвітніх навчальних закладів області знайомилися з досвідом роботи ліцею щодо формування системи економічних знань учнів шляхом реалізації міжпредметних зв'язків, відвідали інтегровані уроки економіки, географії та інформатики в 11-му класі «Податково-бюджетна система держави. Проблеми дефіциту. Державний борг» (Д. М. Івашенко, вчитель економіки та географії, Н. С. Бондатій, вчитель інформатики), інтегрований урок економіки та математики в 9-му класі «Попит та пропозиція. Економічна гра «Ринок кави»» (Т. І. Коломійченко, вчитель економіки та математики).

Учасники семінару під час обговорення уроків висловили думку, що економіку зазвичай вважають суспільно-гуманітарною дисципліною, але унікальність вивчення економіки в школі полягає в тому, що вона вимагає використання інструментарію як гуманітарних, так і точних наук, тим самим сприяючи формуванню інтегрованого способу мислення. Сучасна економіка — наука точна. Крім того, математичний опис економічних явищ природним чином приводить до ідеї складання шкільних економіко-математичних завдань. Вони, як показує досвід викладання самої математики, є основою для засвоєння і осмислення учнями навчального матеріалу.

На жаль, дуже часто математики ігнорують завдання економічного вмісту (завдання, вирішення яких вимагає застосування спеціальних знань). Дана проблема вимагає негайного вирішення. Її вирішення сприятиме підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Окрім математики, економіка прекрасно поєднується з іншими предметами навчального плану, що сприяє свідомому засвоєнню змістовного матеріалу, підвищенню якості знань учнів. Знання учнів стають більш повними, систематизованими, в учнів підвищується пізнавальний інтерес до предмета, розвивається пізнавальна активність. Реалізація міжпредметних зв'язків допомагає системному викладанню навчального матеріалу і збагаченню конкретних уявлень учнів про навколишню дійсність, про людину, природу і суспільство і на їх основі — формуванню понять, загальних для навчальних предметів, які є об'єктом вивчення різних наук. Підсилюючи їх на одному уроці, учень поглиблює свої знання про ознаки опорних понять, узагальнює їх, встановлює причинно-наслідкові зв'язки.

Завдяки можливостям такої системи викладання в свідомості учнів формується об'єктивна і цілісна наукова картина світу, діти починають активно застосовувати свої знання на практиці. А вчитель по-новому бачить і розкриває свій предмет, ясніше усвідомлюючи його співвідношення з іншими науками. Для розробки тематичного планування з використанням міжпредметних зв'язків і можливостей інтеграції вчителю, перш за все, необхідно вивчити програму і вміст економічних курсів, проаналізувати рівень підготовленості учнів класу, оцінити їх психологічні особливості і пізнавальні інтереси. Тому дуже корисним є взаємовідвідування вчителями уроків для погодження і корегування їх педагогічних дій. Труднощі, що виникають в діяльності педагогів, можуть стати однією з перешкод на шляху до використання інтеграції. Іноді успішне вивчення учнями одного предмета вимагає наявності в них певних знань з іншого. Наприклад, розв'язання задач з економіки вимагає суто математичних навичок, а управління комп'ютером пов'язане зі знанням відповідної англійської лексики. Але відмова від використання міжпредметних зв'язків, інтеграції робить викладання малоефективним. Дитині важко уявити картину світу, адже світ єдиний, він пронизаний незліченними внутрішніми зв'язками, тому неможливо торкнутися жодного важливого питання, не зачіпаючи при цьому безліч інших. Це і є одним із чинників використання інтеграції.

Глибокі знання як економіки, так і будь-якої іншої науки, неможливо отримати швидко і відразу. Вони є результатом наполегливої і копійної роботи. Вінцем цієї роботи вже традиційно стають високі результати команди юних економістів Одеської області в змаганнях IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки, який цього року проходив у місті Вінниці. П'ятеро із шести учасників команди вибороли дипломи різних ступенів: Неізнаний Дмитро, учень 9-го класу Одеського навчально-виховного комплексу «Морський ліцей — ЗОШ № 24 I—III ступенів» — диплом I ступеня з абсолютним результатом серед учнів 9-х класів; Кузнецов Андрій, учень 10-го класу ЗОШ № 4 м. Іллічівська та Гусарова Ольга, учениця 10-го класу Одеського економічного ліцею — дипломи II ступеня; Селезньов Володимир, учень 10-го класу ЗОШ № 4 м. Іллічівська та Кудрявець Євген, учень 11-го класу НВК «ЗОШ II ступеня — ліцей» м. Білгорода-Дністровського — дипломи III ступеня. Особливу подяку хочеться висловити вчителям і тренерам, які допомогли талановитим дітям досягти таких високих результатів: О. В. Алексеєнко, вчительці економіки ЗОШ № 4 м. Іллічівська, яка вже третій рік поспіль готує призерів змагань такого рівня; О. М. Гайнулліній, вчительці НВК «ЗОШ II ступеня — ліцей» м. Білгорода-Дністровського; А. В. Токаренко, вчительці Одеського навчально-виховно-

го комплексу «Морський ліцей — ЗОШ № 24 I—III ступенів»; М. М. Сотниченку, тренеру з економіки, який підготував не одну плеяду призерів Всеукраїнських олімпіад. Крім того, хочу подякувати голові журі — Т. Г. Добровій, доценту Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського, а також членам журі III обласного етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади та відбірковотренувальних зборів з економіки, які сумлінно поставилися до складання і перевірки олімпіадних завдань та відбору учасників до команди Одеської області на IV етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки.

Насамкінець хочеться звернути увагу на висловлення Аристотеля: «Благо скрізь і усюди залежить від дотримання двох умов: встановлення кінцевої мети всякого роду діяльності; знаходження відповідних засобів, які ведуть до кінцевої мети». Кінцевою метою шкільної освіти є формування основних груп компетентностей особистості, а досягти цієї мети допомагає раціонально сформована система економічного навчання і виховання.

Л. В. ХОЛОСТЕНКО,

методист науково-методичної лабораторії географії та економічних знань ООІУВ.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ОЛІМПІАДИ З ІНФОРМАТИКИ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

З року в рік переможцями та призерами III етапу Всеукраїнської олімпіади з інформатики, як правило, є учні одних і тих самих навчальних закладів та районів. Команди Березівського, Іванівського, Кілійського, Миколаївського, Ренійського, Роздільнянського, Савранського, Татарбунарського і Тарутинського районів області вже майже традиційно не були представлені на цих змаганнях. У чому ж причина? Саме з цього питання розпочався черговий обласний семінар для керівників методичних об'єднань з інформатики, присвячений проблемам роботи з обдарованими дітьми.

Обговорення даного питання дало можливість зробити такі висновки.

1. Програмування втратило свою привабливість. Дуже часто діти кажуть, що ставати програмістами вони не збираються, встигати б освоювати ті інформаційні продукти, які створюються фахівцями. Їх не приваблюють також високі заробітки висококваліфікованих програмістів. До того ж потрібно багато працювати, а сучасна молодь бажає отримувати все відразу, докладаючи мінімум зусиль. Крім того, створено непривабливий образ програміста. На думку молоді, це не модна і не стильна людина, яка не відходить від комп'ютера, з нею нема про що, крім інформатики, поговорити.

2. Олімпіаду з інформатики, в тому вигляді, в якому вона існує на даний момент, потрібно називати олімпіадою з програмування. Але шкільний курс інформатики — це не тільки програмування, а й ІКТ.

3. Для програмування учню необхідно вміти глобально мислити і мати ґрунтовну математичну базу. На жаль, таких учнів одиниці! Як правило, обдаровані діти беруть участь практично в усіх предметних олімпіадах, і якщо в графіку проведення олімпіад перетинаються інформатика, фізика або математика, дитині

доводиться вибирати, і вибір частіше буває не на користь програмування.

4. Програма шкільного курсу математики зазнала істотних змін. З неї практично виключено розділи, що сприяють формуванню в учнів комбінаторного та логічного мислення, які так необхідні для розв'язування саме олімпіадних завдань з інформатики. Адже в завданнях обласної олімпіади з інформатики з року в рік використовуються «Перебір з поверненням», «Теорія графів» і т. д.

5. У шкільному курсі інформатики бракує часу на вивчення тем, пов'язаних з алгоритмізацією та програмуванням.

Разом з тим неможливо не визнавати, що комп'ютерні технології з кожним днем посідають все вагомніше місце в умах наших вихованців. Це і можливість виразити себе в творчості, саме тому з'явилася обласна олімпіада з інформаційних технологій, яка вже декілька років проводиться в Одеській області. Вона включає ті розділи шкільної інформатики, які не можуть бути реалізовані в повному обсязі в рамках олімпіади з інформатики, а також дає можливість зацікавити тих дітей, в яких відсутній інтерес до програмування, але є інтерес до можливостей роботи на комп'ютері. Ці змагання є однією з важливих форм позакласної роботи з предмета. Вони не тільки допомагають виявити обдарованих учнів, але й сприяють:

- поглибленому вивченню предмета;
- розвитку просторового, образного мислення учнів, що є найважливішою частиною їх інтелектуального розвитку в цілому;
- формуванню уявлення про гармонію навколишнього середовища через графічні поняття;
- формуванню графічної культури як засобу самовираження учнів;

— формуванню ставлення до комп'ютера як інструмента для творчості, реалізації своїх потреб.

У 2010 році в роботі журі олімпіади брали участь представники різних навчальних закладів Одеської, Дніпропетровської і Київської областей, викладачі кафедри інформатики та математичних методів захисту інформаційних систем Одеського національного політехнічного університету, а також провідні фахівці ІТ.

Олімпіада 2010 року відзначилася новациями: вперше було введено Adobe Photoshop — растровий графічний редактор, тому в заочних завданнях учасникам було запропоновано реалізувати саме в цьому редакторі чотири завдання: «Старе фото», «Під водою», «Затемнення», «Туман». А хід реалізації потрібно було представити у вигляді презентації (можна було використовувати Microsoft PowerPoint, Macromedia Flash і т. д.). Автором завдань, пов'язаних з графікою, був Білецький Павло Сергійович, член спілки дизайнерів України.

Олімпіада складалася з двох турів — заочного та очного. На заочному турі учасники отримали завдання і протягом тижня реалізовували їх. Більшість команд, які надіслали свої роботи, впоралися із завданнями. На початку березня була організована online-конференція, під час якої автори завдань пояснювали шляхи виконання даних завдань та аналізували помилки, які були допущені учнями.

Пропонуємо загальні зауваження членів журі, а також авторські алгоритми щодо розв'язування завдань.

«Туман»

• У завданні «Туман» на вихідному фото достатньо глибока перспектива. Натуральний туман має властивість збільшення щільності зі збільшенням товщини шару, через який ми дивимося — цей момент майже не було враховано.

• Дуже грубе рішення задачі: просто на поверхні шару було покладено сірий фон з прозорістю.

• Найбільш близький до структури туману фільтр — «хмари», але потрібно не забувати, що фільтр дає плоску картинку, а в завданні зображення має глибоку перспективу. Тому фільтр можна застосовувати тільки як інструмент додавання структури.

Авторське рішення:

«Дійсно, при створенні туману мені хотілося б побачити його глибину. В одних роботах її не було, в інших було недостатньо.

Алгоритм розв'язання наступний:

- 1) відкрити файл із зображенням пейзажу;
- 2) скопіювати шар і зробити його більш стриманим за кольором;
- 3) трохи розмити;
- 4) зробити дублікат і розмити більше;
- 5) із розмитих верств вилучити зайве для досягнення ефекту плавного збільшення розмиття;
- 6) створити новий шар і білим кольором напівпрозорого пензля додати «ефект туману»;

7) граючись стилями шару і прозорістю, домогтися бажаної картинки».

Наступні два завдання «Затемнення» і «Старе фото» не викликали в учасників ніяких труднощів, а от з монетою «Під водою» учасникам довелося повозитися.

Кілька порад майбутнім учасникам ІТ олімпіади:

• Якщо зображення води потрібно зробити самостійно, а не використовувати вже існуючу картинку, то оптимальний варіант — це використання фільтра «хмари», потім «хром», після чого підсинити і пограти ефектами шару.

• Фільтр «Ocean ripple» поверх «хмар» і монетка дають ефект, близький до реалістичного.

Авторське рішення завдання «Під водою»:

- 1) відкрити обидва файли;
- 2) перенести монетку й воду в один файл;
- 3) закомпоновати;
- 4) зробити воду блакитнішою і чистішою;
- 5) зробити 2 копії шару з монеткою;
- 6) верхній шар з монеткою пропустити через фільтр «ripple»;
- 7) середній шар з монеткою пропустити через фільтр «Ocean ripple»;
- 8) gumкою вичистити серединку монети у двох верхніх шарах, щоб краще було видно саму монетку;
- 9) зробити дублікат шару з водою і перемістити його догори;
- 10) «виділенням кольору» «color range» позначити відблиски. Останнє видалити.
- 11) пограти зі стилями шару для досягнення реалістичності.

За результатами першого туру до очного етапу ІТ олімпіади було допущено 42 учасники, які 12 березня 2010 на базі Одеського обласного інституту удосконалення вчителів захищали свої райони.

Запропоновані до розгляду завдання склалися з трьох частин. Перша частина — це створення емблеми та девізу своєї команди (у довільному редакторі), на думку журі, з цим завданням краще за всіх впоралися команди міста Білгорода-Дністровського та Суворовської ЗОШ Ізмаїльського району.

З другою частиною завдання в повному обсязі не впоралися жодна з команд. Завдання полягало в створенні запрошень людей за списком.

Докладніше зупинимося на алгоритмі виконання цього завдання:

- 1) необхідно зробити панель інструментів «Злиття» видимою;
- 2) створити шаблон запрошення в окремому файлі;
- 3) обрати тип документа «Лист»;
- 4) відкрити джерело даних (вказати файл із списком запрошених);
- 5) додати поле злиття;
- 6) додати поле ІF;
- 7) зробити злиття в новий документ.

Якщо послідовність дій була вірна, то в результаті має з'явитися документ, де на кожній сторінці буде запрошення конкретної людини з вихідного списку.

Третя частина завдання вимагала створення в графічному редакторі Adobe Photoshop макета книги. Всі команди реалізували дану частину завдання з різним коефіцієнтом повноти.

Переможцями олімпіади стали

• команда Політехнічного ліцею міста Ізмаїла (тренер Іванов Олександр Володимирович):

— Захаров Олександр Сергійович, учень

11-го класу Політехнічного ліцею м. Ізмаїла
— Конькова Ірина Сергіївна, учениця 11-го класу Політехнічного ліцею м. Ізмаїла

— Пустовіт Олег Володимирович, учень 11-го класу Політехнічного ліцею м. Ізмаїла

• та команда Усатівської ЗОШ Біляївського району (тренер Кацарська Вікторія Юріївна):

— Кацарський Дмитро В'ячеславович, учень 11-го класу Усатівської ЗОШ I—III ступенів Біляївського району

— Лазаренко Юлія Олегівна, учениця 11-го класу Усатівської ЗОШ I—III ступенів Біляївського району

— Станілеску Тетяна Віталіївна, учениця 11-го класу Усатівської ЗОШ I—III ступенів Біляївського району.

Хотілося б надати деякі рекомендації щодо підготовки дітей до олімпіади з інформатики.

По-перше, найбільш істотний внесок у підготовку і проведення олімпіад вносять вчителі інформатики, які організують наймасовіший шкільний етап олімпіади, першими відповідають на питання школярів, готують їх до наступних, все більш складних етапів. Це вимагає від вчителя глибокого знання свого предмета, володіння методикою підготовки учнів до цієї особливої форми діяльності, а також обізнаності в організаційних питаннях проведення олімпіад. На допомогу вчителям на базі Одеського обласного інституту удосконалення вчителів протягом року проводяться тренінги та майстер-класи, які присвячені питанням впровадження інформаційних технологій.

По-друге, робота щодо підготовки учнів до олімпіади починається з виявлення найбільш

обдарованих і зацікавлених. Виявити таких учнів вчителю допоможуть спостереження за роботою дітей на уроках інформатики, організація гурткової і дослідницької роботи, проведення позакласних заходів. Для оцінки рівня підготовки школярів має значення і аналіз їх успішності з математики та природничих дисциплін, вивчення яких починається раніше, ніж вивчення шкільного курсу інформатики. Важливу роль у ранньому формуванні інтересу учнів до інформатики можуть зіграти і можливі пропедевтичні курси з інформатики в початковій школі, гуртки і позакласні заходи для молодших школярів, ознайомлення їх з використанням графіки на комп'ютері.

Одночасно з виявленням учнів, які цікавляться інформаційними технологіями, та формуванням інтересу до ІТ, необхідно створити творчу групу, з якої потім буде сформована команда, яка братиме участь в олімпіаді. Необхідно враховувати, що ці змагання є командними, тому дуже важливо сформувати згуртований колектив, реалізувати взаємодопомогу, передачу досвіду участі в олімпіадах, психологічну підготовку нових учасників.

Література

1. Компьютерная графика: Учеб. для вузов / М. Н. Петров, В. П. Молочков. — 2-е изд. (+CD). — С.Пб.: Питер, 2004.

2. Орлова Н. В. Преподавание дисциплины «Компьютерная графика» на базе современных информационных технологий // Студенческая коммуникация: теория и практика в различных социально-образовательных аспектах: Материалы междунар. науч.-практ. конф. «СК-03» / РГЗУ «РИНХ». — Ростов н/Д, 2003. — С. 81—83.

3. Орлова Н. В. Преподавание ИТ-дисциплин на базе веб-технологий // Современные информационные технологии и ИТ-образование: III Междунар. науч.-практ. конф., Москва, МГУ им. М. В. Ломоносова, 6—9 дек. 2008 г. — <http://2008.it-edu.ru/pages/Conference-works/> (дата обращения: 23.03.2009).

4. Фоли Дж., Вэн Дэм А. Основы интерактивной машинной графики. — М.: Мир, 1985.

5. Хубаев Г. Н. Компьютерные сети в системе оценки качества подготовки специалистов // Высшее образование в России. — 1995. — № 3. — С. 9—16.

О. Ю. ГАПОНОВА,

методист з інформатики ООІУВ.

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ЗНАНЬ З МАТЕМАТИКИ ВИПУСКНИКІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГУ ТА ДПА

На сучасному етапі розвитку суспільства забезпечення належного рівня математичної підготовки набуває особливої актуальності. Відомо, що математика сприяє не тільки формуванню загальнонавчальних умінь, але й чіткості й точності думки, критичності мислення. Без належної математичної підготовки неможливо забезпечити повноцінну освіту сучасної людини.

У 2001 році всі загальноосвітні навчальні заклади України перейшли на нові програми навчання, а з 2005 року в основній школі розпочалося навчання математики за новими програмами та підручниками.

За ініціативою лабораторії математики Одеського обласного інституту удосконалення вчителів та за сприянням управління освіти і наукової діяльності Одеської обласної державної адміністрації у 2005 році було розроблено проект моніторингових досліджень навчальних досягнень учнів основної школи.

Цілі дослідження.

1. Моніторинг навчальних досягнень з математики, зокрема досягнень базового рівня підготовки.

2. Визначення підвищення рівня навчальних досягнень учнів однієї і тієї самої групи протягом їх навчання з 5-го по 9-й клас включно.

3. Виявлення факторів, які суттєво впливають на стан навчальної підготовки учнів.

Об'єкт дослідження.

Всі учні загальноосвітніх навчальних закладів області:

— 2005/2006 н. р. — 5-й клас

— 2006/2007 н. р. — 6-й клас

— 2007/2008 н. р. — 7-й клас

— 2008/2009 н. р. — 8-й клас

— 2009/2010 н. р. — 9-й клас та результати

ДПА.

Але в 2009/2010 навчальному році згідно з наказом МОН України № 925 від 28.10.2009 р. «Про вивчення рівня навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів з української мови, математики та історії України» та карантинном на грип, моніторинг навчальних досягнень учнів 9-х класів з математики не проводився, тому для узагальнення результатів знань, умінь та навичок учнів за курс математики 9-го класу враховувалися лише результати ДПА.

Тривалість дослідження: 5 навчальних років

Координатори дослідження: вчителі математики загальноосвітніх навчальних закладів та методисти районних і міських кабінетів, які відповідають за викладання математики.

Інструментарій дослідження: тести, які були розроблені співробітниками лабораторії математики ООІУВ. Тест представляв трирівневу систему завдань. Перші шість завдань було подано у вигляді тестів з вибором лише однієї правильної відповіді. Ці завдання передбачають перевірку розуміння вивченого матеріалу, вміння застосовувати його для розв'язування нескладних завдань. Сьоме та восьме завдання — достатнього рівня складності, їх виконання передбачало не лише застосування стандартних алгоритмів розв'язування, а й вміння використовувати набуті знання в нестандартних ситуаціях. Дев'яте завдання — завдання високого рівня складності, творчого характеру.

Оцінювання результатів виконання тесту здійснювалося за 12-бальною шкалою:

— повне та правильне виконання учнем завдань першої частини (середній рівень складності), передбачало максимальну оцінку в 6 балів;

— повне та правильне виконання перших восьми завдань забезпечувало учневі можливість отримати за свою роботу максимум 9 балів;

— повне та правильне виконання завдань всього тесту оцінювалося 12 балами.

У моніторингових дослідженнях брали участь біля 23 300 учнів загальноосвітніх навчальних закладів області.

Збір та обробку результатів проводили методичні кабінети районів і міст області.

Підсумкову обробку результатів за кожний рік здійснювала лабораторія математики ООІУВ.

Аналіз результатів моніторингу, рекомендації щодо корекції знань учнів та усунення негативних чинників впливу на якість їх знань щорічно обговорювалися на семінарах методистів ММК та РМК, керівників районних методичних об'єднань вчителів математики, друкувалися в журналі «Наша школа».

Довідки з цього питання надавалися до шкільного відділу обласного управління освіти і наукової діяльності Одеської обласної державної адміністрації.

Результати

**навчальних досягнень учнів
Одеської області, знання яких були
об'єктом моніторингових досліджень**

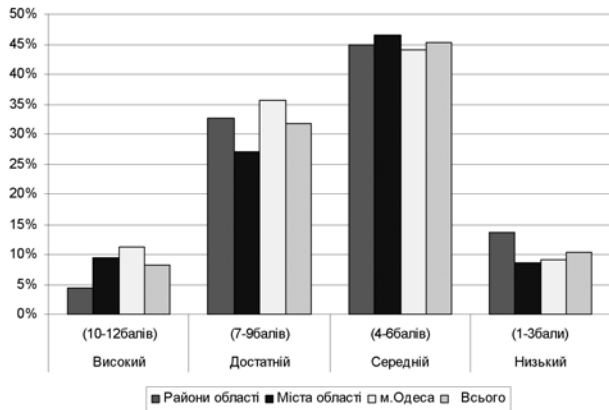
Представляємо узагальнені результати моніторингових досліджень у вигляді таблиць.

Таблиця 1

Загальний розподіл навчальних досягнень учнів з математики за рівнями оцінювання у відсотках (2005/2010 н. р.)

Рівні оцінювання знань учнів	Високий (10–12 балів)	Достатній (7–9 балів)	Середній (4–6 балів)	Низький (1–3 бали)
Райони області	4,3%	32,6%	45,0%	13,6%
Міста області	9,5%	27,0%	46,5%	8,6%
м. Одеса	11,2%	35,7%	44,0%	9,1%
Всього по області	8,3%	31,8%	45,2%	10,4%

Діаграма розподілу навчальних досягнень учнів з математики за рівнями оцінювання у відсотках (2005/2010 н. р.)

Таблиця 2

Навчальні досягнення учнів області (загальний середній бал) за роками їх навчання

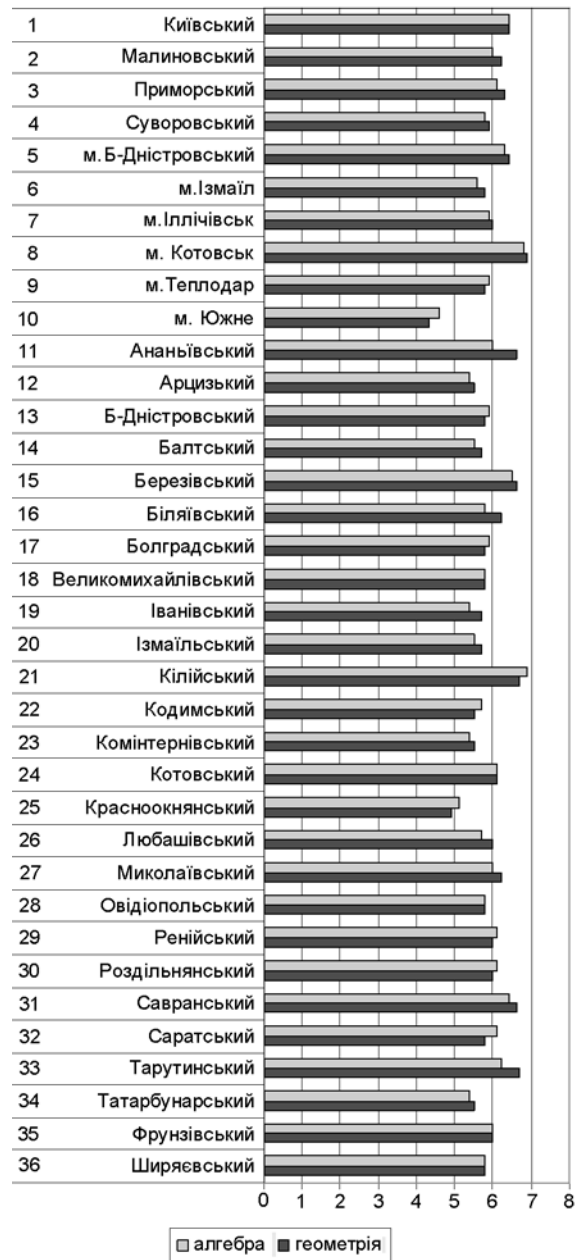
	5 клас 2005/2006	6 клас 2006/2007	7 клас 2007/2008	8 клас 2008/2009	9 клас 2009/2010 (за результатами ДПА)
Математика	6,2	6,0	–	–	–
Алгебра	–	–	6,2	6,0	–
Геометрія	–	–	6,1	6,0	–

Висновки.

1. Дослідження навчальних досягнень учнів, знання яких підлягали моніторингу, показали, що в своїй більшості підручники, за якими навчаються учні, відповідають вимогам діючих програм. Складність та обсяг навчального матеріалу сприяють його засвоєнню учнями на різних рівнях навчальних досягнень.

2. Значна частина учнів засвоїла програмний матеріал на рівні стандартів, вміє застосувати його при розв'язуванні завдань середнього та достатнього рівнів складності.

Рейтинг результатів моніторингових досліджень навчальних досягнень учнів основної школи з математики (без урахування ДПА за 9-й клас) за період 2005/2010 н. р.

3. Успішність учнів стабільна незалежно від класу навчання. У 49,8 % учнів сформованість умінь та навичок знаходиться на репродуктивному рівні, тобто середньому рівні навчальних досягнень.

4. Загальні результати державної підсумкової атестації з математики за курс основної школи 2009/2010 н. р. показали, що рівень знань учнів підвищився, але несуттєво (середній бал по області на кінець 8-го класу — 6,0; середній за результатами ДПА по області — 6,7).

**Рейтинг результатів моніторингових досліджень навчальних досягнень
учнів основної школи з математики за період 2005/2010 н. р.**

№	Назва району, міста	Математика		Алгебра		Геометрія		ДПА	Загальний бал (5–9 кл)		Рейтинг по області	
		5 кл	6 кл	7 кл	8 кл	7 кл	8 кл	9 кл	до ДПА	після ДПА	до ДПА	після ДПА
1	Київський	6,4	6,2	6,3	6,4	6,5	6,4	7,6	6,4	7,0	4	2
2	Малиновський	7,0	6,5	6,2	6,0	6,3	6,2	6,9	6,4	6,6	4	6
3	Приморський	6,8	6,7	6,5	6,1	6,4	6,3	7,7	6,5	7,1	3	1
4	Суворовський	6,0	5,4	6,0	5,8	6,1	5,9	7,1	5,9	6,5	7	7
Всього по м. Одесі		6,4	6,2	6,3	6,1	6,3	6,2	7,3	6,3	6,8		
5	Б-Дністровський	6,5	6,3	6,5	6,3	6,4	6,4	7,1	6,4	6,8	4	4
6	м. Ізмаїл	6,4	5,9	5,8	5,6	5,9	5,8	6,4	5,9	6,2	7	10
7	м. Іллічівськ	6,2	6,0	5,9	5,9	6,1	6,0	7,2	6,0	6,6	6	6
8	м. Котовськ	6,7	6,2	6,8	6,8	7,0	6,9	7,4	6,7	7,0	1	2
9	м. Теплодар	6,2	6,3	5,6	5,9	6,3	5,8	7,6	6,0	6,8	6	4
10	м. Южне	5,7	5,5	5,6	4,6	5,6	4,3	6,2	5,2	5,7	13	15
Всього по містах області		6,3	6,0	6,0	5,9	6,2	5,9	7,0	6,0	6,5		
11	Ананівський	6,5	5,9	6,1	6,0	6,1	6,6	6,7	6,2	6,5	5	7
12	Арцизький	6,0	5,6	5,7	5,4	6,0	5,5	6,0	5,7	5,8	9	14
13	Б-Дністровський	6,0	5,8	5,9	5,9	5,8	5,8	6,4	5,9	6,2	7	10
14	Балтський	5,3	5,6	5,8	5,5	5,7	5,7	6,4	5,6	6,0	10	12
15	Березівський	6,7	6,5	6,6	6,5	6,4	6,6	6,8	6,6	6,7	2	5
16	Біляївський	5,4	5,5	6,5	5,8	6,0	6,2	7,1	5,9	6,5	7	7
17	Болградський	6,0	5,7	5,7	5,9	6,2	5,8	6,9	5,9	6,4	7	8
18	Великомихайлівський	6,1	5,8	5,7	5,8	5,8	5,8	6,3	5,8	6,1	8	11
19	Іванівський	5,0	4,8	5,1	5,4	5,1	5,7	5,6	5,2	5,4	13	17
20	Ізмаїльський	5,9	5,7	5,5	5,5	5,9	5,7	6,1	5,7	5,9	9	13
21	Кілійський	6,4	6,2	6,5	6,9	6,5	6,7	6,8	6,5	6,7	3	5
22	Кодимський	6,7	6,4	6,3	5,7	5,4	5,5	6,6	6,0	6,3	6	9
23	Комінтернівський	5,8	5,5	5,4	5,4	5,4	5,5	6,5	5,5	6,0	11	12
24	Котовський	6,4	6,2	6,1	6,1	6,1	6,1	6,2	6,2	6,2	5	10
25	Красноокнянський	5,7	5,5	5,3	5,1	5,6	4,9	5,7	5,4	5,6	12	16
26	Любашівський	5,9	5,5	5,9	5,7	5,8	6,0	6,6	5,8	6,2	8	10
27	Миколаївський	6,6	6,6	5,8	6,0	6,1	6,2	7,2	6,2	6,7	5	5
28	Овідіопольський	5,4	5,6	6,0	5,8	5,9	5,8	6,8	5,7	6,3	9	9
29	Ренійський	6,0	6,1	6,0	6,1	5,8	6,0	6,5	6,0	6,3	6	9
30	Роздільнянський	6,2	6,1	6,0	6,1	5,8	6,0	6,4	6,0	6,2	6	10
31	Савранський	6,8	6,7	7,0	6,4	6,0	6,6	7,4	6,5	6,9	3	3
32	Саратський	5,6	5,9	6,2	6,1	6,5	5,8	6,6	6,0	6,3	6	9
33	Тарутинський	6,8	7,0	6,2	6,2	6,5	6,7	6,8	6,6	6,7	2	5
34	Татарбунарський	5,7	5,5	5,3	5,4	5,8	5,5	5,9	5,5	5,7	11	15
35	Фрунзівський	6,0	6,0	6,5	6,0	6,0	6,0	6,7	6,0	6,3	6	9
36	Ширяєвський	6,0	5,5	5,9	5,8	5,6	5,8	6,0	5,8	5,9	8	13
Всього по районах області		6,0	5,9	5,9	5,9	5,9	5,9	6,5	5,9	6,2		

5. 2460 випускників основної школи, що становить 10,4 % всіх учнів, які брали участь у моніторингових дослідженнях, мають низький рівень навчальних досягнень.

6. Проведені дослідження дозволили відстежити конкретні та суттєві прогалини в знаннях учнів на кожному етапі моніторингу (за навчальними роками): **основні труднощі в учнів виникали під час виконання наступних завдань:**

5-й клас

- дії із звичайними і десятковими дробами;
- завдання на перетворення одиниць виміру довжини, площі, об'єму, ваги;
- розв'язування текстових задач, зокрема комбінаторних та на відсотки;

— завдання з геометричним змістом.

6-й клас

- дії зі звичайними і десятковими дробами;
- розв'язування текстових задач, зокрема комбінаторних та на відсотки;
- раціональні числа та дії над ними;
- побудова та аналіз окремих графіків залежності між величинами (відстань, час, температура).

7–9-й клас, алгебра

- цілі і раціональні вирази та дії над ними; перетворення виразів, застосування формул скороченого множення при розкладанні многочленів на множники;
- розв'язування рівнянь (лінійних і квадратних) та їх систем;

— розв'язування нерівностей та їх систем; доведення нерівностей і тотожностей;

— розв'язування всіх типів текстових задач;

— побудова, перетворення та аналіз графіків, зокрема квадратичної функції, застосування їх для розв'язування нерівностей, систем.

7–9-й клас, геометрія

— завдання, пов'язані з необхідністю аналізувати умову поставленої задачі, визначати приховані дані для розв'язку цієї задачі;

— побудова рисунка до задачі;

— задачі на геометричні побудови та перетворення;

— використання та застосування властивостей геометричних фігур щодо розв'язування задач;

— Декартові координати на площині;

— помилки при обчисленнях.

9-й клас, ДПА

— правильно побудувати графік функції та дослідити за цим графіком її властивості;

— скласти математичну модель текстової задачі, зробити аналіз отриманих розв'язків рівняння або системи рівнянь, виключити зайві корені;

— проаналізувати умову геометричної задачі та зробити до неї рисунок, у разі потреби — додаткові креслення та перетворення, обґрунтувати хід розв'язку та міркувань, використати властивості фігур та їх комбінації.

Причини та недоліки

За час проведення моніторингових досліджень виявлено негативні фактори, які суттєво впливають на стан навчальної підготовки учнів. А саме:

1. Недостатній рівень сформованості в учнів алгоритмічних навичок, уміння використовувати їх для розв'язування типових завдань.

2. Низький рівень сформованості елементів логічного та абстрактного мислення, вміння застосовувати набуті знання в нестандартних ситуаціях.

3. Недостатньо серйозна увага приділялася корекції знань учнів, як з боку адміністрації навчальних закладів, так і з боку вчителів, незважаючи на те, що в ході моніторингових досліджень було виявлено конкретні прогалини в знаннях учнів, що давало можливість проводити корегувальну роботу на будь-якому етапі моніторингу.

4. Не проводилася індивідуальна робота з учнями, тому в своїй більшості загальна якість їх знань з математики за 5 років навчання в основній школі суттєво не підвищилася.

5. Мало уваги приділялося роботі з обдарованими дітьми, тому лише 8,3 % всіх учнів, які брали участь у моніторингу, показали високий рівень підготовки.

6. Кожного навчального року, починаючи з 5-го класу, основна маса учнів шкіл Одеської області отримувала бюджетні підручники з математики різних авторів. Незважаючи на те, що всі запропоновані учням підручники відповідали діючій програмі, авторський колектив кожного

підручника мав свою точку зору щодо викладання та подання навчального матеріалу. Але при розподілі підручників по навчальних закладах використовувався принцип кількості підручників, а не наступності, тому кожного навчального року учні повинні були спочатку звикати до нової структури підручника та подачі навчального матеріалу, а вже потім його опанувати. Крім того, підручники до шкіл доходили з затримкою, інколи на цілий навчальний семестр.

Рекомендації

Районним та міським методичним службам:

— на серпневих засіданнях методичних об'єднань проаналізувати рівень навчальних досягнень та прогалини в знаннях випускників 9-х класів 2009/2010 навчального року згідно з результатами моніторингів 2005–2009 років та ДПА, визначити шляхи поліпшення вивчення математики в 5–9-х класах у 2010/2011 навчальному році;

— постійно надавати методичну допомогу вчителям математики щодо підвищення ефективності викладання предмета;

— сприяти покращанню роботи загальноосвітніх навчальних закладів з обдарованими учнями, починаючи з 5-го класу. Використовувати можливості учнівських олімпіад, в тому числі інтернет-олімпіад, інтелектуальних змагань для дітей сільських шкіл, заочної математичної школи при ОНУ ім. І. І. Мечникова для формування та розвитку логічного мислення і творчих здібностей учнів.

Адміністраціям загальноосвітніх навчальних закладів:

— постійно здійснювати контроль за викладанням математики, особливо за корекцією навчальних досягнень учнів, для чого проводити моніторинги якості знань учнів, їх аналіз та видавати відповідні накази;

— вивчати чинники, що позитивно або негативно впливають на рівень знань учнів, які можуть бути корисними при плануванні навчально-виховного процесу з метою підвищення ефективності навчання;

— з метою підвищення рівня знань учнів з математики бажано здійснювати навчання з 5-го по 9-й клас за підручниками одного авторського колективу.

Вчителям математики:

1. На початок 2010/2011 навчального року спланувати роботу щодо корекції знань учнів 10-го класу з алгебри та геометрії за курс основної школи за наступними розділами:

— цілі і раціональні вирази та дії над ними;

— розв'язування рівнянь, нерівностей та їх систем;

— функції;

— геометричні фігури та їх властивості: найпростіші геометричні фігури, трикутники, чотирикутники, коло, круг, многокутники;

— геометричні побудови та перетворення;
— вектори на площині;
— Декартові координати на площині. Протягом I семестру навчального року ліквідувати прогалини в знаннях учнів.

2. При викладанні математики в поточному навчальному році приділяти увагу формуванню в учнів основної школи:

5–6-ті класи — навичок розв'язування текстових задач за допомогою арифметичного апарата, застосування одержаних знань та умінь до реальних ситуацій, характерних для повсякденного життя; графічних та геометричних умінь і навичок.

7–9-ті класи (алгебри) — алгоритмів розв'язування різних типів текстових (в залежності від класу навчання) задач за допомогою рівнянь та їх систем, математичного моделювання, навичок

аналізу властивостей, що вивчаються за програмою функцій, побудови графіків та їх дослідженню, вміннь використовувати ці знання для розв'язування завдань прикладного характеру.

7–9-ті класи (геометрія) — навичок аналізу умови поставленої задачі, побудови рисунку, визначенню прихованих даних; застосуванню властивостей геометричних фігур в ході розв'язку, вмінню робити обґрунтування та висновки.

3. Здійснювати поточний контроль прогалин в знаннях учнів у зручній для себе формі, корекцію результатів навчальних досягнень учнів у випадку їх зниження.

В. В. ГРІНЧУК,

зав. лабораторією математики ООІУВ,

В. Ю. ПОТЬОМКІНА,

методист лабораторії ООІУВ.

ПРОПАГАНДА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБЛАСТІ

(Узагальнена інформація щодо виконання Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки в Одеській області)

За наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2009 року № 457 «Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 роки» та з метою створення ефективної системи дієвих заходів щодо запобігання подальшому поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу, забезпечення профілактики поширення ВІЛ-інфекції серед дітей, учнівської та студентської молоді, формування здорового способу життя та відповідальної поведінки, забезпечення прав ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, Одеським обласним інститутом удосконалення вчителів в районах проведено збір інформації про результати виконання Загальнодержавної програми. До цього процесу також були залучені молоді спеціалісти, люди, які не працювали над цією темою.

Відповідно до Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД на 2009–2013 роки було підготовлено 90 вчителів на профілактичних семінарах-тренінгах «З профілактики ВІЛ-інфекції та пропаганди здорового способу життя на засадах розвитку життєвих навичок». Згідно з планом інституту до кінця 2010 року заплановано здійснити навчання за даною програ-

мою ще близько 80 вчителів. Сертифіковані вчителі на наступний навчальний рік будуть впроваджувати в своїх школах профілактичний факультатив. Готуються електронні і друковані навчально-методичні матеріали для впровадження в навчальних закладах факультативного курсу «З профілактики ВІЛ-інфекції та пропаганди здорового способу життя на засадах розвитку життєвих навичок».

В програму курсів різних спеціальностей підвищення кваліфікації вчителів включено просвітницьку лекцію «Профілактика ВІЛ-інфекції та пропаганда здорового способу життя на засадах розвитку життєвих навичок».

Проведено аналіз якісного складу вчителів (див. табл.). Звернено увагу керівників шкіл на питання щодо комплектації відповідними кадрами.

Більше 400 вчителів закінчили курси з «Основ здоров'я» та мають відповідні документи.

Однак проводять уроки за тренінговою технологією на основі розвитку життєвих навичок лише 338 вчителів, а кількість учнів 5–9-х класів, охоплених технологією ООЖН — 40 892 школяра.

На жаль, більш ніж 30 вчителів, які закінчили тренінгові курси з «Основ здоров'я» на основі розвитку життєвих навичок, не проводять уроки-тренінги з «Основ здоров'я» у зв'язку з відсутністю педагогічного навантаження в школі; зміною місця роботи; відпуст-

**Кваліфікаційний рівень вчителів області, що викладають предмет
«Основи здоров'я» у 5–6–7–8–9-х класах станом на 2010 рік**

Райони	Всього вчителів	З них кількість тих, що мають							
		педагогічний стаж				категорії			
		До 1 року	До 5 років	До 10 років	До 20 і більше	Спеціаліст	II	I	Вища
Приморський	64	—	5	8	51	8	8	12	36
Суворовський	56	7	6	12	31	12	4	20	20
Малиновський	32	1	1	5	25	2	6	10	14
Київський	46	4	3	7	32	8	7	9	22
м. Б-Дністровський	15	1	2	10	2	1	5	5	4
м. Южне	9	—	—	1	8	—	—	4	5
м. Теплодар	2	—	—	—	2	—	1	—	1
м. Котовськ	16	2	6	3	5	1	4	6	5
м. Ізмаїл	14	2	5	3	4	2	6	3	4
м. Іллічівськ	21	—	3	2	16	4	3	5	9
Ананівський	32	1	4	2	25	5	2	12	5
Арцизький	31	1	4	2	24	8	4	6	13
Балтський	31	—	2	6	23	9	7	12	3
Б-Дністровський	38	—	3	15	20	14	8	12	4
Біляївський	54	9	9	10	28	13	12	14	15
Березівський	29	—	1	2	26	6	4	9	10
Болградський	25	6	5	7	7	4	8	7	6
Великомихайлівський	25	1	2	1	21	8	3	11	3
Іванівський	27	1	—	2	24	7	5	11	4
Ізмаїльський	19	2	—	3	14	1	5	6	7
Кілійський	5	1	—	—	4	2	—	3	—
Кодимський	21	—	2	1	18	6	1	10	4
Комінтернівський	29	3	2	8	16	11	4	5	9
Котовський	29	—	1	3	25	9	6	11	3
Красноокнянський	21	1	1	4	15	4	5	6	—
Любашівський	27	2	3	12	10	2	3	18	4
Миколаївський	16	1	—	2	3	6	—	2	8
Овідіопольський	29	1	2	3	23	6	3	8	12
Роздільнянський	28	—	3	4	21	3	4	15	6
Ренійський	17	—	1	1	15	4	2	3	8
Савранський	13	—	1	1	11	5	2	6	—
Саратський	26	1	4	5	16	7	4	7	8
Тарутинський	39	8	22	7	2	20	4	11	4
Татарбунарський	28	—	2	5	21	6	4	14	3
Фрунзівський	18	—	—	2	16	8	—	8	2
Ширяєвський	29	2	4	8	15	9	8	11	1

кою по догляду за дитиною; відсутністю кабінету та умов; зміною посади; відсутністю матеріальних умов, великою кількістю учнів (близько 30); відсутністю матеріальної бази.

В області налічується 556 вчителів предмета «Основи здоров'я», які не закінчили курси-тренінги на основі ООЖН та не мають відповідного сертифіката.

В регіоні 71 тренінговий кабінет з «Основ здоров'я» та 5 тренінгових центрів.

Була забезпечена участь вчителів у програмі «Тренінг для тренерів» за темою «Навчання тренерів для проведення занять з профілактики СНІДу в школах та організаціях». В рамках програми «Рівний — рівному» проводиться щорічний фестиваль-конкурс «Молодь обирає здоров'я», в якому беруть участь як учні, так і, що є дуже важливим, їх батьки та вчителі. В регіоні існують постійно діючі тренінги: «Рівний — рівному», «Діалог», «Крок за кроком», «Профілактика ВІЛ/СНІДу серед учнів», проходять позакласні заходи

«Тижні безпеки дитини», «Місячник ПДР», «Молодь обирає здоров'я».

Питання щодо вивчення стану викладання курсу «Основи здоров'я» в закладах освіти та висвітлення проблем щодо впровадження цього курсу розглядаються і заслуховуються на нарадах, засіданнях науково-методичних рад, педагогічних радах.

Проводиться III етап моніторингового дослідження «Ефективність впровадження навчального курсу «Основи здоров'я» та його вплив на формування здорового способу життя і профілактику ВІЛ-інфекції та ризиковану поведінку учнівської молоді.

І. М. ТОПОР,

старший викладач кафедри природничо-математичних дисциплін, методист науково-методичного центру освітніх інформаційно-комунікаційних технологій,

Л. В. ПОЛЕЩУК,

викладач та методист науково-методичного центру освітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ «ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА» В 10-МУ КЛАСІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Світогляд, як фокус людського бачення світу, являє собою центральний елемент духовного світу особистості, специфічну призму духовності, через яку сприймається, оцінюється та... санкціонується культурний спосіб життя.
О. П. Рудницька

Для всіх педагогічних працівників, які причетні до художньо-естетичної освіти та виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів, новий 2010/2011 навчальний рік буде таким само напруженим, як і навчальний рік, що минув. Додаткове напруження пов'язане із запровадженням, як того вимагає державний освітній стандарт, інваріантного курсу «Художня культура». Після узагальнення здобутих протягом навчання в основній школі знань про мистецтво, його функції та роль в житті суспільства й кожної людини учні 9-го класу від «пропедевтики культурологічної освіти» [4, 12] переходять до більш глибокого її осмислення в старшій школі. Матеріал навчальної програми для старшої школи «структурований за вертикально-горизонтальними координатами й передбачає вивчення двох відносно автономних частин курсу — української культури (розробка Л. М. Масол) і зарубіжної культури (розробка співавтора програми Н. Є. Миропольської)» [7, 12]. У 10-му класі учні всіх, без винятку, загальноосвітніх навчальних закладів упродовж навчального року вивчатимуть українську художню культуру — по 1 годині на тиждень. Програма з художньої культури для 10-го класу загальноосвітніх навчальних закладів надрукована у Збірнику програм видавництва «Оберіг» (Харків, 2009) та у вже відомому вчителям виданні «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл. 5—11 класи» (К.: Перун, 2005). Мета курсу, як у 9-му класі, так і в старшій школі, є спільною: забезпечити «особистісний художньо-естетичний розвиток учнів, формувати в них світоглядні орієнтації і компетенції у сфері художньої культури, виховувати потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні в процесі опанування цінностей української і зарубіжної культурно-мистецької спадщини» [2, 7].

У переддень початку викладання в 10-му класі предмета «Художня культура України» в першу чергу необхідно звернути особливу увагу на розвивальні та потужні світоглядно формуючі можливості курсу, оскільки вчителі час-то «топлять його в океані фактів, імен, дат,

назв» тощо, «гублять» ідею курсу, викладаючи його суто інформаційно, теоретично [7, 15]. Можна вважати, що «подолання інформативно-пізнавальних орієнтацій курсу» шляхом максимальної активізації художньо-творчої діяльності учнів, як на уроці, так і в позаурочний час, є найважливішим завданням вчителів, що викладатимуть предмет. Адже багатогранні образи мистецьких шедеврів потребують для свого розуміння «не просто художньої грамотності, а напруження внутрішніх духовних сил, рефлексії, емпатії. Художні образи мов би задають високий естетичний «тон» індивідуальному світосприйманню, збагачують емоційний досвід, спонукаючи учнів відчутти різнобарвну гаму почуттів, яку вони навіть не завжди можуть пережити в реальному житті» [11, 9]. Справжні мистецькі шедеври поглиблюють асоціативно-образне мислення, глибоко проникаючи у сферу свідомості й підсвідомості, надихають на пошуки шляхів творчої самореалізації в мистецтві і в життєдіяльності.

Оскільки загальновідомо, що старший шкільний вік — це період культурного самовизначення особистості, і саме в цей період «естетичні почуття учнів набувають якісно нового характеру, переживання інтенсифікуються», спрямовуються на «пошук свого місця в житті, формування світогляду» [10, 89], то головне у викладанні курсу «Художня культура» не нав'язувати учням власне «бачення» змісту конкретних творів, а стимулювати самостійні роздуми про художні цінності, формувати критичне мислення, здатність висловлювати оцінні судження» [11, 9]. Важливо допомогти учням зрозуміти, пережити досвід емоційного, естетичного ставлення людини до навколишнього світу, вміщений у творі мистецтва, зробити процес пізнання художньої культури більш емоційним і цікавим.

Емпатійне сприймання творів мистецтва формує багатоаспектні якості особистості, а головне — «ядро моральної культури», в якому викристалізуються сталі оцінні судження, — основа світогляду.

«Світогляд (погляд на світ: СВІТО — ГЛЯД) — це система поглядів на життя, при-

роду, суспільство, що емоційно забарвлена і виражає життєву позицію людини, концентрує в собі почуття, прагнення, внутрішню готовність до творчої активності» [3, 9]. «Світогляд людини складається з поглядів, знань, уявлень, понять, оцінок, ідеалів, позицій, переконань, які зумовлюють її ставлення до світу, до людей, до себе» [11, 8].

Отже, беручи за основу вищезазначене, світоглядність можна вважати найважливішою функцією мистецтва; звідси — унікальна роль предмета «Українська художня культура» в житті десятикласників, і необхідно докласти максимум зусиль, сконцентрувати всі резерви, щоб допомогти юному поколінню «розбудити те, що в них закладено ... відкрити найплідніший шлях до формування світогляду» [3, 9], виховати «Людину культурну».

Саме зараз доцільно коротко зупинитися на тлумаченні поняття «культура». У сучасній культурології існує декілька сотень визначень. Спочатку цей термін означав предмети, які вироблялися за допомогою людини, в результаті її діяльності на відміну від безпосередніх природних явищ, які виникали спонтанно — від латинського слова *cultura* — обробіток, вирощування, догляд. Микола Реріх знаходив у слові «культура» скандинавські корені («культ» (вшанування) і «ур» (світло)), тому тлумачив його як «культ світла». За А. Манро «Культура — це якість світу, отримана у спадок». «Можна стверджувати, що поле культури — нескінченний космос смислів — ідеологічних, наукових, релігійних, художніх, навіть просто буденних» [7, 14]. «Культура — це домінанта людського в людині, людський спосіб буття, безперервна творчість. Поза людиною культура просто не існує» [11, 10].

На відміну від інших складових культури — науки, техніки, релігії, освіти — основою художньої культури є мистецтво, що розвивається під впливом конкретного соціально-історичного середовища. Художня культура завжди самотуння, має власний зміст і форму. Вона є продуктом творчого генія народу і несе в собі відбиток його історичної долі та національних особливостей. Вхідження в національну культуру, її усвідомлення, «почуття приналежності до неї формує самосвідомість людини, в тому числі національну самосвідомість, що є найважливішою ознакою культури особистості. Отже, слід взяти до уваги, що якісне запровадження предмета «Українська художня культура» можливе лише «за умови глибокого пізнання історико-етнічного коріння нації» [15, 53].

Звучання української художньої культури гармонійно вплітається в єдиний світовий оркестр, не втрачаючи своєї самотунності. Вона — «яскрава палітра мистецьких видів, жанрів і форм», в яких втілюються ментальні риси українського народу» [11, 8].

Курс української художньої культури, через узагальнення і систематизацію набутих школя-

рами знань і уявлень в царині народного і професійного мистецтва, церковної та світської культури, здобутків минулого і сучасності, «ґрунтується на поєднанні історико-хронологічного і жанрово-тематичного принципів». Це дає змогу простежити «основні етапи розвитку української культури, а в межах окремих періодів — жанрову систему конкретних видів мистецтва» [11, 8]. Але «тут, — як зазначила Л. Масол в розмові з журналістом, — криються об'єктивні суперечності предмета, зумовлені грандіозними масштабами культурної спадщини, з одного боку, і мінімізацією навчального часу, з іншого. Всього 35 навчальних годин на рік! Це надзвичайно мало» [7, 14]. На нашу думку, для подолання даної суперечності існує лише один шлях, закладений у зміст програми курсу — «великоблоковий спосіб вивчення художньо-фактологічного масиву» [13, 18].

Автори програми виокремили такі періоди: від найдавніших часів до XVI ст.; XVII—XVIII ст.; XIX ст.; XX ст., але і в межах даних періодів можна «потонути» у значній кількості фактів, дат, назв, імен, явищ, тож вчителю треба ретельно відбирати та узагальнювати навчальний матеріал кожного уроку, пам'ятаючи, що головне у змісті — загальнокультурний контекст певної доби.

Ключем для узагальнення матеріалу може стати поняття «світоглядної вісі», яка визначає загальну спрямованість світобачення людини певного типу культури, її «точку зору» на світ, дає уявлення про центральний об'єкт художнього пізнання» [13, 17]. Світоглядна вісь дозволяє виокремити загальні для того чи іншого періоду художньої культури світоглядні домінанти, «риси культурної доби». Наприклад, у періоді художньої культури **давнього населення України** узагальнено можна виділити **світоглядну вісь — «природа»** і далі, скажімо, деталізувати її: культура часів пізнього палеоліту та неоліту — «звір», що зумовлюється мисливським світоглядом первісної людини; трипільська культура — «земля», що пояснюється домінуванням землеробського типу господарювання. Далі візьмемо для прикладу киеворуську культуру, де об'єднуються язичество та християнство, а тому за світоглядну вісь можна обрати — «Бог, природа».

Період від середини XIII до кінця XVIII ст. (**староукраїнська художня культура**) характеризується подальшим розвитком християнства. Звідси — **світоглядна вісь — «Бог»**, що деталізується на «світ Божественного» (друга половина XII — XV ст. — культура пізнього Середньовіччя) і «Божественне у світі земному» (XVI ст. — початок XVII ст. — доба релігійно-культурного Відродження). Художню культуру **епохи бароко** (30-ті роки XVII — кінець XVIII ст.) може характеризувати **світоглядна вісь «Бог, героїчна особистість»**.

Період **класичної художньої культури України** (кінець XVIII — XIX ст.) — період піднесення національної самосвідомості українців та появи професійної художньої культури, світської за типом світобачення. Її **світоглядну вісь** можна визначити як **«людина в довкіллі»**.

Новоукраїнська художня культура (XX ст.) висунула об'єднуючу ідею національного державного самоствердження українства. За світоглядною основою вона належить до суб'єктного культурного типу. Її **світоглядною віссю** може бути — **«Я в Універсумі»**. У свою чергу в цій добі можна виокремити три світоглядні вісі: «Я і Космос, нація, довкілля», «Соціальне буття», «Я і культура, довкілля, Бог». Докладніше про упорядкування змісту програми з української художньої культури на основі центрального об'єкта художнього пізнання можна ознайомитися в статті М. Ратко «Періодизація художньої культури України в контексті світоглядних універсалій» (журнал «Мистецтво та освіта», 2005, № 2, с. 17–22).

Об'єднуючими категоріями можуть стати також художні стилі кожного зазначеного в програмі періоду розвитку української художньої культури. Наприклад, у період від найдавніших часів до кінця XVI ст. — це візантійський, романський, готичний, зародки бароко; у XVII—XVIII ст. — бароко, ренесанс, рококо, ранній класицизм; у XIX ст. — реалізм (просвітительський, народницький, психологічний), бурлеск, класицизм, сентименталізм, елементи рококо, романтизм, еkleктика; XX — неоромантизм, символізм, авангардизм (кубізм, футуризм, супрематизм, неопримітивізм, конструктивізм, сюрреалізм), експресіонізм, соцреалізм, неокласицизм, пет-культура.

Розуміння української художньої культури неможливе також без усвідомлення синтезуючого поняття **«архетип»** — певний художній **світоглядний код національного менталітету**. «Archetypos» — від грецького «найдавніший зразок», первинна форма, першообраз. «У вітчизняній художній культурі національні архетипи... постають як соціокультурні матриці, що обумовлюють цілісність мистецьких явищ, розгортання художньо-творчого процесу і забезпечують їх включення у всесвітньо-культурний полілог» [14, 27]. Назвемо національні архетипи, що найбільше віддзеркалились в українському мистецтві: архетип краси («за переконанням українця, він з'явився на світ саме для того, щоб його причепурити, прикрасити»); архетип релігійності («віра у Божественну всеприсутність»); архетип серця («вираження домінанти чуттєвості над розумом»); архетип софійності буття («віра українців у гармонійний лад речей у світі, ...у розумність світовлаштування, космічну гармонію та порядок»); архетип буттєвого оптимізму (віра в кінцеву мажорну завершеність людських зусиль, що відбилася в життєвому афоризмі: «Якось воно

буде!»); архетип природи (демонструє схильність українців до обожнення природного довкілля, поклоніння його стихіям).

Готуючись до нового навчального року, крім засвоєння змісту програми «Українська художня культура», вчителю необхідно продумати також доцільні педагогічні технології організації навчально-виховного процесу зі старшокласниками, до роботи з якими багато хто з вчителів мистецьких дисциплін долучається вперше. Тут потрібні інші підходи, що спираються на педагогіку співробітництва. Звідси набувають актуальності **інтерактивні методи навчання**, які максимально активізують самостійну діяльність учнів, привчають їх думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї та концепції, і вже на основі цього вести самостійний пошук потрібної інформації, трактувати її та застосовувати за призначенням, формулювати й відстоювати власну думку. Але слід пам'ятати, що застосування інтерактивних педагогічних технологій потребує більше часу для підготовки як учням, так і педагогові, до того ж певних змін зазнає і життя класу. Починати бажано з поступового їх застосування, використовуючи спочатку прості інтерактивні технології, скажімо, роботу в парах, в малих групах, «мозковий штурм», інсценізації.

Одним із дієвих методів залучення учнів до активного висловлення думок є **фасилітована дискусія**, організована під час сприймання творів мистецтва, і яка може допомогти «відчути мистецькі твори серцем». *Фасилітація* (від латин. *facilis* — легкий, англ. *facilitate* — полегшувати, допомагати) — «це технологія навчання, принципово особливістю якої є опосередкована участь педагога в колегіальному самонавчанні учнів» [8, 93]. Фасилітована дискусія полягає в колективному обговоренні певної проблеми, що має на меті колегіально наблизитися до результату (знаходити рішення, відкривати нові ідеї, утворювати консенсус) за допомогою спеціальних запитань ведучого — фасилітатора. Прикладом застосування даної технології є цілий ряд телепередач, наприклад, «Велика політика».

Найперспективнішим методом організації індивідуальної та групової творчої діяльності учнів старшої школи на уроках та у позаурочний час є **метод проектів**. «Мистецький проект — різновид художньо-творчої діяльності, що передбачає самостійне розв'язання тієї чи іншої мистецької проблеми та можливість застосування здобутих результатів у реальному житті» [8, 26]. Для прикладу назвемо орієнтовні теми проектів, які учні можуть виконати самостійно впродовж першої чверті й репрезентувати на узагальнюючому уроці до розділу I: «Орнаменти трипільської кераміки», «Звіриний стиль скіфів», «Художня культура Північного Причорномор'я — античне коріння нашого народу», «Язичницький світ східних слов'ян», «Київська Русь і Візантія: духовний

діалог у мистецькому просторі», «Храм св. Софії як модель Всесвіту» тощо.

Враховуючи часову обмеженість, складні проекти «можна поєднати з виховною роботою. Наприклад, самостійно виготовити альбом «Імена славетних українців у світовому мистецтві», підготувати «Вечір старовинного романсу», «Пісенний вернісаж» з творів сучасних композиторів, вигадати модерну інсталяцію тощо» [7; 15]. Цікавими можуть бути проекти, пов'язані з роботою шкільних музеїв (збирання експонатів, підготовка екскурсиводів, виготовлення афіш тощо), художньо-краєзнавчою роботою, підготовкою тематичних вечорів, свят, обрядів тощо.

Проривом у самостійній творчій роботі учнів на уроці художньої культури може стати «**впровадження медіа-засобів**». «Комп'ютер несе принципово нову якість в освіту, допомагає розвивати активно-дієві форми навчання та впливає на розширення можливостей самостійної навчальної роботи учнів» [3; 27], відкриває дорогу дизайн-освіті, комп'ютерній графіці.

Вчителям доцільно володіти комп'ютерними програмами Windows Media Player, Winamp та ін., які дають можливість відтворювати музичні файли, складати списки мелодій з певної тематики, записувати музику в різних форматах, слухати музику, переглядаючи абстрактні візуальні образи, що рухаються разом з музикою, малюють неповторні образи.

Для написання та редагування нотного тексту існує програма Final.

Візуальні образи можна створювати та сприймати завдяки комп'ютерним програмам Paint, Corel, DRAW, Photoshop, Microsoft Power Point. Десятки тисяч інформаційних джерел містить Інтернет, робота в пошукових системах значно інтенсифікує пізнавальну діяльність учнів [3; 27]. Крім того, саме Інтернет може допомогти вчителю віднайти зразки мистецьких творів високого художнього рівня, від естетичного та етичного смислу яких залежить дієвість духовного впливу на учнів.

В інформаційному просторі мережі Інтернет існує велика кількість Web-сайтів, на яких розміщено інформацію, присвячену **українській художній культурі**. Зокрема, на сторінках сайту <http://www.artsmaidan.kiev.ua> «**ArtsMaidan — галерея сучасного українського мистецтва**» розміщено твори сучасних українських митців on-line в жанрах живопису, графіки, скульптури, кераміки, портрета і натюрморту, декоративно-прикладного мистецтва.

На сайті www.heritage.com.ua «**Українська спадщина**» можна знайти матеріали з архітектури (дослідження, реставрація, публіцистика, архітектори) та краєзнавства (заповідники). Сайт www.artofukraine.com «**Art Of Ukraine — сучасне мистецтво українських художників**» містить інформацію про сучасних

українських художників (біографії, творчість, галерея творів). Цікаві матеріали про історичні архітектурні пам'ятки України (Софійський собор, Андріївську церкву, Золоті Ворота, Кирилівську церкву в Києві, Судацьку фортецю в Криму) розміщено на сайті www.sophia.org.ua «**Софія Київська — національний заповідник**». Про пам'ятки архітектури, історію монументального мистецтва України (їх опис, ретроспективні та сучасні зображення, фотографії, класифікація пам'яток за стилем та статусом) розповідає сайт www.oko.kiev.ua «**ОКО — архітектура і краєзнавство України**». Київську віртуальну художню галерею розміщено на сайті <http://art-gallery.kiev.ua>, де подано інформацію про київські художні музеї та Михайлівський собор, а також розміщено біографії сучасних українських художників, галерею їхніх робіт. Сайт <http://prostir.museum/museums/ua> пропонує загальні відомості про музеї України, які систематизовані за регіонами та типами колекцій.

Сайти, присвячені українському музичному мистецтву: <http://spiv.org.ua/>. Назва: **Хоровий спів в Україні**. На сайті — інформація про хоровий спів в Україні, видатних хорових композиторів, диригентів, хормейстерів, регентів, хори; новини хорового життя; хорові фотогалереї, аудіогалереї, відеогалереї; анонси хорових подій тощо.

Сайт <http://folk.org.ua/>. Назва: **Українська Автентична Музика**. Присвячений темі збереження унікальної народної музичної спадщини України.

Сайт <http://www.classic-music.ru/> містить такі розділи: композитори (біографії і творчі портрети); виконавці (диригенти, співаки, піаністи, скрипалі, віолончелісти та ін.); факти (цікаві та маловідомі факти з життя видатних особистостей); афоризми (висловлювання видатних особистостей); інструменти (енциклопедія старовинних і сучасних інструментів); словник музичних термінів; наші проекти (кращі сайти про класичну музику).

Сайт <http://kobzari.org.ua/>. Назва: **Національна спілка кобзарів України. Кобзарі сучасності**. Це — офіційний сайт Національної спілки кобзарів України. Тут можна знайти музичні записи, ноти та іншу інформацію про кобзарство.

Сайт <http://gomin.uazone.net>. Назва: «**Гомін**» — архів української народної пісенності.

Додаткову інформацію щодо використання Інтернет-ресурсів можна знайти у статті «Про вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу в 2009/2010 навчальному році» (журнал «Наша школа», 2009, № 4, с. 180).

Зазначене спонукає до необхідності **кооперації в діяльності вчителів інформатики та художньої культури**.

Як бачимо, з упровадженням в 10-му класі курсу «Художня культура», не дивлячись на

вже наявний досвід, здобутий при викладанні предмета в 9-му класі, проблем багато. Головні з них — слабка обізнаність педагогів з фактичним матеріалом програми, недостатність досвіду роботи з учнями старшої школи у вчителів, що викладають предмети художньо-естетичного циклу, їхнє відсторонення, поки що, від Інтернет-ресурсів. Саме на цих аспектах і потрібно зосередити діяльність методичних об'єднань вчителів художньої культури, в яких потрібно інтегрувати знання та зусилля всіх причетних до впровадження в життя школи нового курсу, що має **неабиякі можливості для впливу на формування світогляду старшокласників.**

Нижче наводимо орієнтовний календарно-тематичний план, яким, при бажанні, можуть скористатися вчителі художньої культури.

Звертаємо увагу на те, що кількість орієнтовних практичних завдань та перелік мистецьких творів (архітектури, живопису, графіки, музики), рекомендованих у календарно-тема-

тичному плані, значно більший, ніж можливо використати на уроці, що дає вчителю право вибору; інформації для засвоєння має бути небагато, з мінімальною кількістю дат, прізвищ митців, їх творів.

Готуючись до уроку і добираючи твори для сприймання, вчителю слід пам'ятати про емоційний тон уроку, його художньо-емоційну цілісність. **Дбати треба не про кількість знань, а про накопичення емоційного і мистецького досвіду.**

Однією з умов ефективного впровадження художньої культури є активна взаємодія з **навколишнім соціокультурним середовищем**, закладами культури (галереями, музеями, філармоніями, театрами), в яких панує естетична аура, атмосфера піднесеності. Передачі духовної енергії мистецьких шедеврів учням сприятиме організація зустрічей з митцями — народними і професійними, а також використання різноманітних форм позаурочних занять.

Додаток

Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків художньої культури 10-й клас

Підтема розділу	№ уроку	Тема та зміст уроку	Орієнтовні практичні завдання (за вибором учителя)
-----------------	---------	---------------------	--

РОЗДІЛ I. Художня культура України від найдавніших часів до кінця XVI століття (8 годин)

Образотворче мистецтво	1.	Тема. Цілісність української культури. Актуалізація опорних знань учнів, здобутих у 9-му класі про роль культури в суспільстві; матеріальна і духовна культура. Феномен української культури у світовому просторі. Хронологічні межі культурних епох.	Організація сприймання творів різних видів українського мистецтва. Складання порівняльної таблиці матеріальної та духовної культури. Співставлення загальноєвропейської періодизації розвитку культури (Давній час, Середньовіччя, Відродження, Новий час, Новітній час) з вітчизняною культурно-історичною періодизацією (дохристиянська доба, княжа доба України-Русі, польсько-литовська доба, козацько-гетьманська доба, доба неволі й національно-культурного відродження, міжвоєнна і повоєнна доба, доба державної незалежності).
	2.	Тема. Образотворче мистецтво. Зразки образотворчого мистецтва трипільської та скіфської культури. Мистецтво грецьких міст Північного Причорномор'я.	Робота з картами (Україна. Історичний атлас. 5-й клас, карта сучасної України). Визначення географічного положення головних археологічних знахідок трипільської та скіфської культур; робота в групах з метою створення туристичних маршрутів «Пам'ятки трипільської та скіфської культури»; замальовки орнаментів трипільської культури; створення ескізів ювелірних прикрас за мотивами скіфських зразків.
	3.	Тема. Художня культура Київської Русі. Дохристиянські вірування наших предків. Художня культура Київської Русі: архітектурні споруди, монументальний живопис (мозаїки та фрески). Храм як унікальний синтез мистецтв. Ікони Київської Русі. Мистецтво книжкової мініатюри. Мистецтво Галицько-волинського князівства.	Виготовлення фрагментів діорами «Київ — духовний центр України-Русі» (робота в групах); самостійна групова робота учнів в мережі Інтернет або з енциклопедичною та мистецтвознавчою літературою з метою пошуку інформації про язичницьку міфологію та обрядовість, християнські свята та проведення паралелей між ними, виявлення рис взаємопроникнення, фасилітована дискусія; віртуальна подорож до християнського храму; перегляд та аналіз художніх особливостей ікон Божої матері; перегляд фрагментів кінофільмів «Тіні забутих предків», «Андрій Рубльов» з наступним складанням переліку помічених етнографічних деталей.
	4.	Тема. Художня культура польсько-литовської доби (XIV—XVI ст.). Кристалізація національних рис української архітектури. Стиль української дерев'яної церкви. Архітектурні стилі польсько-литовської доби: візантійський, романський, готичний, елементи європейського ренесансу (Львів, Перемишль, Луцьк, Володимир-Волинський, Острог,	Створення презентацій за знайденими в своєму регіоні, в літературі, в кіно, в мережі Інтернет зразками мистецтва цієї доби; створення рекламного буклету туристичної агенції, що пропонує подорожі визначними місцями, наприклад: «Замки України», «Фортеці України», карти такого маршруту тощо; написання міні-твору (листа, замітка до стіннівки) під враженням подорожі чи від перебування в архітектурній споруді польсько-литовської доби (віртуальної чи реальної); складання словника із термінів, необхідних для характеристики архітектурних об'єктів

Підтема розділу № уроку	Тема та зміст уроку	Орієнтовні практичні завдання (за вибором учителя)
Образотворче мистецтво	Кам'янець-Подільський, Хотин, Березжани, Олесько, Меджибіж, Умань, Черкаси, Путивль, Чернігів, Канів, Стародуб, Судак, Феодосія, Севастополь, Балаклава, Білгород-Дністровський). Живопис. Проникнення народних і світських мотивів у фрескову техніку. Улюблені сюжети ікон — «Юрій Зміборець». «Страшний суд». Видатні пам'ятки книгописання («Пересопницьке євангеліє», «Буквар» та «Апостол», «Острозька біблія»).	(стилів), що розглядалися на уроці; створення фоторепортажу (альбому фото із періодичних видань) із зображенням фрагментів архітектурних споруд (фортець, замків, храмів, світських будівель), внутрішнього їх оздоблення; виготовлення в техніці паперопластики (ліплення) напівоб'ємних зображень архітектурних споруд різних призначень та стилів відповідної доби; колективна робота зі створення книги-літопису життя школи (класу) або визначної події у стилістиці рукописних чи першодрукованих книг (прикрашених мініатюрами, заставками, ініціалами тощо).
Музична культура	5. Тема. Музична культура первісних людей. Виникнення музичних інструментів. Український музичний інструментарій (кобза, колісна ліра, торбан, цимбали, козобас, скрипка, бубон, бугай, тулумбас, сопілка, дуда), троїсті музики. 6. Тема. Музична культура східних слов'ян та античних міст Північного Причорномор'я. Музична культура Київської держави: народна, світська, храмова музика. Знаменний розспів. Музична культура православного і католицького церковних обрядів.	Коллективна чи групова робота зі створення альбому «Еволюція музичних інструментів»; слухання музичних творів в автентичній манері виконання з наступним аналізом-порівнянням з сучасним звучанням музичних творів, фасилітована бесіда; виготовлення шумових інструментів, створення музичних композицій-імпровазацій. Робота з підручником: складання таблиці-характеристики головних напрямків музики Київської держави (народна, світська, церковна музика), фасилітована бесіда; слухання української, російської та грецької народної музики (пісень) з метою розпізнавання на слух їх національної приналежності, обговорення в групах засобів музичної виразності, притаманних кожній з них, доповіді представників від кожної групи про наслідки обговорення, фасилітована бесіда; виконання українських народних пісень різних жанрів: родинно-побутових, календарних, обрядових; конкурс «Відгадай вид музики (народна, світська, храмова) прослуханого музичного фрагмента».
Театральна культура	7. Тема. Давня театральна культура. Театр первісних людей. Обрядовий театр (стародавні народні ігри, свята, ритуали). Княжий театр. Мистецтво скоморохів. 8. Узагальнення програмного матеріалу за темою розділу I: «Художня культура України від найдавніших часів до XVI століття».	Інсценізація-імпровазація ритуального дійства первісних людей перед полюванням (добір костюмів прикрас, гриму, ритму, ритуальних вигуків, закличних римованих текстів); виконання народних ігор та обрядів; відтворення сюжету одного з обрядів осінньої пори, наприклад, обряду «посвячення в парубоцтво» або окремих сюжетів весільного дійства: «оглядини-сватання — змовини-заручини — весілля»; розробка ескіза ідола для ритуального дійства. Тематичне оцінювання № 1: тестування, взаємна оцінка знань (робота в парах), метод незакінчених речень, складання кросвордів тощо.
РОЗДІЛ II. Художня культура XVII—XVIII ст. (7 годин)		
Образотворче мистецтво	9. Тема. Художня культура козацької доби. Історична ситуація на землях України в XVII—XVIII ст., її вплив на розвиток української культури і мистецтва. Архітектурні споруди за призначенням: житлові будинки селян та городян, палаци, замки, адміністративні будівлі, монастирі, церкви, театри, фортеці. Своєрідність українського бароко. Бароко як універсальний художній напрям, що поширився в усіх видах мистецтва: поетичному, образотворчому, музичному, театральному. 10. Тема. Синтез архітектури й скульптури. Будівництво в Києві, Львові, на Тернопільщині, Чернігівщині, Полтавщині. Відомі архітектурні споруди та архітектори козацької доби.	Порівняння різних за призначенням видів архітектурних споруд (робота в групах з картками-завданнями, проведення тестового опитування, фасилітована бесіда). Сприймання та інтерпретація творів української та західноєвропейської архітектури (перегляд фрагментів відеофільмів, фотопродукції, презентацій), визначення стильових відмінностей між ними; виконання стилізованих зображень архітектурних споруд та їх окремих елементів (як інтер'єрних, так і екстер'єрних) в різних техніках та матеріалах (ескізні замальовки, рельєфні зображення, макетування, паперопластика, силуетне та контурне зображення, колаж тощо). Сприймання та аналіз-інтерпретація творів архітектури (робота в групах, пошук інформації в мережі Інтернет, робота з підручником тощо); віртуальна (реальна) екскурсія до архітектурної пам'ятки, прогулянка вулицями міста; написання листа товаришеві (рецензії, відгуку, замітки тощо) про враження від екскурсії; складання маршрутів подорожей, які б група учнів хотіла здійснити для ознайомлення з архітектурними пам'ятками; підготовка матеріалу про історію виникнення тих чи інших відомих архітектурних об'єктів.

Підтема розділу	№ уроку	Тема та зміст уроку	Орієнтовні практичні завдання (за вибором учителя)
Образотворче мистецтво	11.	Тема. Живопис. Монументальний та станковий живопис. Іконопис. Портрет. Парадний портрет. Народна картина «Козак Мамай». Графіка. Мистецтво гравюри: дереворит, мідьорит. Відомі живописці та гравери козацької доби.	Сприймання та інтерпретація творів живопису, фасилітована бесіда, метод «Прес»; робота в групах з картками-завданнями, дискусії між групами, «круглий стіл», висловлювання вражень; проведення тестового опитування; прес-конференція; порівняння різних репродукцій народної картини «Козак Мамай», створення композиційної схеми картини.
	12.	Тема. Музична культура XVII—XVIII століть. Думи та історичні пісні. Мистецтво кобзарів і лірників. Церковний спів (партесний спів).	Сприймання літературного твору (Т. Г. Шевченко. «Перебендя») з метою занурення в історичну епоху та емоційного збагачення; слухання (можливо — виконання) дум та історичних пісень; слухання фонозаписів партесного співу, фасилітована бесіда.
Музична культура	13.	Тема. Творчість композиторів «Золотого віку української музики». М. Березовський, А. Ведель, Д. Бортнянський, Г. Сковорода — видатні композитори XVII—XVIII ст. Пісня-романс, кант у творчості видатного все-світньо відомого українця Г. Сковороди.	Підготовка програми концерту «Творчість композиторів «Золотого віку української музики» (М. Березовський, А. Ведель, Д. Бортнянський); слухання та інтерпретація хорових творів з наступним заповненням таблиці з такими розділами: автор і назва твору, склад виконавців, підбір словесних характеристик, що передають емоційне враження від прослуханої музики, наприклад: піднесена, велична, урочиста і т. п.; виконання канту «Всякому городу нрав і права».
	14.	Тема. Театральна культура XVI—XVII століть. Шкільний театр, зв'язок з викладанням поезики та риторики (репертуар, тематика інтермедій). Видатні українські просвітителі, автори шкільних драм (Д. Туптало, Ф. Прокопович, С. Полоцький, М. Колячинський). Народний ляльковий театр-вертеп. Театр на Запорізькій Січі.	Імпровізаційна постановка невеликої народної казки; створення комічної або сатиричної інтермедії в стилі «шкільного театру»; написання сценарію для вистави «живого вертепу».
Театральна культура	15.	Узагальнення програмного матеріалу за темою розділу II: «Художня культура XVII—XVIII ст.» та за I семестр.	Тематичне оцінювання № 2: тестування, взаємна оцінка знань (робота в парах), презентації, метод незакінчених речень, складання кросвордів тощо.
	16.	Тематичне оцінювання за I семестр.	Презентація проектів.
РОЗДІЛ III. Українська художня культура XIX ст. (9 годин)			
Образотворче мистецтво	17.	Тема. Архітектура та скульптура. Паладово-паркові комплекси. Визначні архітектурні споруди XIX ст. та характерні для них стилі (класицизм, романтизм, ампір, еkleктизм). Монументальна та станкова скульптура (пам'ятники Богдану Хмельницькому, Володимирі Святому (Київ), Івану Котляревському, Миколі Гоголю (Полтава) та ін). Садово-паркові комплекси як відображення романтизму в житті України XIX ст. (Софіївський парк. Умань. Осідок Каразіних під Краснокутськом на Харківщині, садиба Павла Галагана в Сокиринцях на Чернігівщині та ін).	Створення колекції зображень архітектурних споруд XIX ст. України чи свого регіону (фото, замальовки, вирізки із періодичних видань); створення фоторозповіді про окремі визначні споруди свого регіону: «Гордість архітектури мого краю», робота в групах зі створення реклами-презентації певного архітектурного об'єкта з метою його, начебто, продажу (висвітлити історичний аспект, особливості архітектури, як-от дизайн вікон, балконів, арок тощо, поєднання будинку з природою, зручне місцезнаходження); сприймання та інтерпретація скульптурних зображень як невід'ємної частини інтер'єрів та екстер'єрів архітектурних споруд (символізм скульптурних зображень, розташованих на будівлях, композиційні особливості, співзвуччя світла й тіні, пластики форм), фасилітована бесіда; віртуальна (реальна) подорож до садово-паркового комплексу, написання есе чи ліричної замальовки, вірша, що відображає враження від побаченого; робота в мережі Інтернет, створення презентацій.
	18.	Тема. Внесок Т. Г. Шевченка в українську художню культуру. Т. Г. Шевченко — академік Петербурзької академії мистецтв, визначна постать української художньої культури; неповторність його живописної манери; жанри творів. Шевченко — графік.	Сприймання та інтерпретація живописних і графічних творів Т. Г. Шевченка, фасилітована бесіда; слухання та виконання пісень на вірші Шевченка; робота в мережі Інтернет з метою пошуку творів живопису та графіки Шевченка; створення альбому репродукцій творів; створення віночка (збірки, антології) пісень на вірші Т. Г. Шевченка.
	19.	Тема. Живопис. Декоративно-ужиткове мистецтво. Освітування рідної природи, повсякденного життя, жіночої краси — провідна тематика пейзажного, побутового, портретного живопису (В. Боровиковський, Д. Левицький, К. Павлов, А. Мокрицький, К. Трутовський,	Сприймання та інтерпретація живописних творів українських митців; робота в групах з репродукціями творів живопису того чи іншого художника з метою складання короткого тексту-повідомлення для репортажу з нагоди його уявного ювілею; замальовка композиційної схеми та відтворення колірної палітри того чи іншого живописного твору; створення карти осередків декоративно-ужиткового мистецтва та народних промислів або

Підтема розділу № уроку	Тема та зміст уроку	Орієнтовні практичні завдання (за вибором учителя)
Образотворче мистецтво	<p>М. Пимоненко, В. Орловський, С. Світо-славський, П. Левченко, К. Костанді, С. Васильківський, О. Мурашко, М. Кузнецов, І. Труш, А. Куїнджі та ін.). Роль живописної спадщини І. Рєпіна в розвитку української культури. Декоративно-ужиткове мистецтво, народні промисли.</p>	<p>маршруту експедиції «Народні промисли України»; робота в групах зі створення буклету (плаката) про окремі види декоративно-ужиткового мистецтва та того чи іншого народного промислу.</p>
	Музична культура	<p>20. Тема. Музична культура України XIX — початку XX століття. Народна пісенна творчість — основа національної опери, український романс. Видатний кобзар XIX ст. Остап Вересай. Науковий запис українських народних пісень (М. Максимович, О. Аляб'єв, О. Рубець, М. Лисенко, С. Людкевич, І. Колеса, К. Квітка). Історична роль музичних центрів, що існували в панських маєтках. Музичне життя України: відкриття оперних театрів (Київ, Харків, Львів, Одеса), концертна діяльність, виникнення музичних товариств. Співдружність з видатними російськими музичними діячами. Роль творчості М. Колачевського та С. Гулака-Артемовського в розвитку української музичної культури.</p>
<p>21. Тема. Творчість західноукраїнських композиторів. Музично-просвітницька діяльність і творчість композиторів Галичини та Буковини (А. Вахнянин, О. Нижанківський, Д. Січинський, С. Воробкевич). Жанрове розмаїття музичної творчості М. Вербицького. Історія створення пісні «Ще не вмерла України...».</p>		<p>Слухання духовної музики; сприймання та інтерпретація хорових, вокальних, фортепіанних композицій, романсів західно-українських композиторів, фасилітована бесіда; виконання національного гімну України; порівняння варіантів тексту гімну; ознайомлення з думками користувачів мережі Інтернет стосовно національного гімну України, аргументована дискусія з цього приводу.</p>
<p>22. Тема. М. В. Лисенко — багатогранна творча особистість. М. В. Лисенко — основоположник композиторської школи в Україні. Жанрова палітра творчості (хорова, оперна, камерно-інструментальна, камерно-вокальна музика). Започаткування жанру дитячої опери. Музичне виконавство та освіта.</p>		<p>Інсценізація уявного музичного салону, що зібрав видатних діячів музичної культури XIX ст.; сприймання та інтерпретація музичних творів М. Лисенка (фрагменти опери «Тарас Бульба», «Наталка-Полтавка», дитячих опер «Зима і Весна», «Пан Коцький», фортепіанні твори); написання твору-есе «Мої враження від оперної вистави...»</p>
Театральна культура	<p>23. Тема. Театральна культура XIX століття. Значення драматургії (Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, І. Котляревський, батько Миколи Гоголя — Василь Гоголь, М. Костомаров). Аматорський театр. Театр на Галичині та Буковині. Творчість М. Щепкіна.</p>	<p>Актуалізація знань про види (драматичний, музичний театри, пантоміма, театр ляльок) та жанри (драма, мелодрама, трагедія, комедія, водевіль, опера, балет, оперета, мюзикл, театр-кабаре) театрального мистецтва; створення таблиці-схеми складових, що необхідні для функціонування театру (приміщення, режисер, актори, музиканти, декоратори, художники, гримери, костюмери, робітники сцени, репертуар); проведення гри «Вгадай емоцію» (робота в групах з метою створення мізансцени, що передає певний емоційний стан людини з наступним розпізнаванням зображеної емоції); перегляд фрагментів запису спектаклів.</p>
	<p>24. Тема. Театр українських корифеїв. Становлення театру корифеїв. Діяльність М. Кропивницького, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, М. Садівського та ін.). Перший український стаціонарний театр у Києві (репертуар, гастролі). Творчість М. Заньковецької — першої народної артистки України.</p>	<p>Створення фотоальбому «Театр корифеїв»; створення композиції для шкільного музею «Видатні діячі української театральної культури» — робота в групах; перегляд вистав (записів) за участю видатних українських акторів; аналіз репертуару місцевого театру з метою пошуку в ньому творів українських драматургів XIX ст.; створення умовної карти-схеми гастролей Марії Заньковецької.</p>
	<p>25. Узагальнення програмного матеріалу за темою розділу III «Художня культура України XIX ст.»</p>	<p>Тематичне оцінювання № 3: тестування; презентації; «Вернісаж проектів» складання кросвордів тощо.</p>

Підтема розділу	№ уроку	Тема та зміст уроку	Орієнтовні практичні завдання (за вибором учителя)
-----------------	---------	---------------------	--

РОЗДІЛ IV. Українська художня культура ХХ ст. (10 годин)

Образотворче мистецтво	26.	Тема. Українська культура ХХ століття. Архітектура початку ХХ ст. Стиль «модерн», «конструктивізм» (В. Городецький. Будинок з «химерами» у Києві; В. Кричевський. Споруда Полтавського губернського земства. Г. Гай. Критий ринок на Бесарабці в Києві. І. Левинський. Споруди у Львові, Харкові). Монументальна скульптура (М. Манізер, В. Бородай, М. Грицюк, Ю. Синькевич, А. Фуженко). Монументальний живопис (М. Бойчук, І. Падалка, Т. Бойчук, О. Павленко, О. Краченко та ін.).	Створення колекції зображень архітектурних споруд ХХ ст. України, в т. ч. свого регіону (фото, замальовки, вирізки із періодичних видань тощо); створення фоторозповіді про окремі визначні споруди свого регіону: «Гордість архітектури краю», робота в групах зі створення реклами-презентації певного архітектурного об'єкта з метою його, начебто, продажу (висвітлити історичний аспект, особливості архітектури, як-от: дизайн вікон, балконів, арок тощо, поєднання будинку з природою, зручне місцезнаходження); сприймання та інтерпретація творів монументальної скульптури (зв'язок з ландшафтом, композиційні особливості, співзвуччя світла й тіні, пластики форм), фасилітована дискусія стосовно зв'язку творів образотворчого мистецтва з політичними подіями, суспільним життям; віртуальна (реальна) подорож до одного з 24-х міст-заповідників України, написання есе чи ліричної замальовки, вірша, що відображає враження від побаченого; робота в мережі Інтернет, створення презентацій.
	27.	Тема. Живопис ХХ століття. Художня культура «розстріляного Відродження» (К. Малевич, Г. Нарбут, О. Богомазов, В. Ермилов), абстрактно-метафізичний живопис одеських художників (Л. Ястреб, В. Маринюк, В. Цюпка, В. Басанець, О. Недошитко, І. Божко та ін.). Реалістичні традиції живопису (Т. Яблонська, М. Глушенко, О. Шовкуненко, М. Божій, А. Костецький, К. Ломикін, Г. Павлюк, А. Горбенко, А. Русін, С. Лозовський та ін.). Графіка (М. Деревус, В. Касіян, О. Пашенко, В. Литвиненко, Г. Якутович, С. Якутович, О. Данченко та ін.). Комп'ютерна графіка.	Сприймання та інтерпретація живописних творів українських митців ХХ ст., фасилітована дискусія; робота в групах з репродукціями творів живопису того чи іншого художника з метою складання короткого тексту-повідомлення для репортажу з нагоди його уявного ювілею; замальовка композиційної схеми та відтворення колірної палітри того чи іншого живописного твору; порівняльний аналіз творчості двох обраних митців з метою виокремлення найсуттєвіших ознак їхньої творчої манери. Створення презентацій «Творчий портрет художника»; мистецтвознавче дослідження-презентація: «Художники — вихідці з нашого краю»; створення власної композиції в манері одного з відомих митців живопису та графіки; створення та поповнення експозиції шкільного музею репродукцій сучасних українських художників»; створення комп'ютерних графічних композицій; віртуальна подорож «Український авангард».
	28.	Тема. Народне мистецтво ХХ століття. Марія Приймаченко, Катерина Білокур, І. Сколоздра, Т. Пата, П. Хома, брати Палецькі, З. Пасічна та ін. Центри народних промислів (Полтавщина — Опішня, Городище, Решетилівка; Івано-Франківщина — Косів, Космач, Кути; Закарпаття — Хуст). Символіка писанок та вишиванок.	Створення карти осередків декоративно-ужиткового мистецтва та народних промислів або маршруту експедиції «Народні промисли України»; робота в групах зі створення буклету (плаката) про окремі види декоративно-ужиткового мистецтва та того чи іншого народного промислу; виконання (робота в групах) художньо-творчих композицій в манері того чи іншого народного майстра; виготовлення декоративного панно з використанням символіки декоративного розпису; створення презентацій про творчість народних майстрів свого краю.
Музична культура	29.	Тема. Музична культура ХХ століття. Хорова, вокально-симфонічна і симфонічна музика (Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, М. Скорик, Є. Станкович, Л. Дичко та ін.).	Сприймання та інтерпретація хорових, вокально-симфонічних і симфонічних творів композиторів ХХ ст., фасилітована дискусія; добірка матеріалів, фотографій, репродукцій, календарів, марок за темою «Видатні діячі української музичної культури ХХ ст.».
	30.	Тема. Камерні жанри вокальної та інструментальної музики. Творчість композиторів різних жанрів камерної вокальної та інструментальної музики (В. Барвінський, В. Сильвестров, Б. Фільц та ін.). Творчість одеських композиторів (О. Красотов, К. Цепколенко та ін.). Напрями популярної музики. Пісенна спадщина П. Майбороди, О. Білаша, В. Івасюка. Музичне виконавство та освіта. Поп-музика, шлягер. Музичні фестивалі, конкурси.	Підготовка позакласного заходу «Пісенний вернісаж» з творів сучасних українських композиторів; сторінками Інтернету «Композитори — наші сучасники». Написання твору-есе «Мої враження від музичного твору (камерного жанру вокальної чи інструментальної музики)»; робота в групах з узагальнення інформації, зібраної під час виконання домашнього завдання про музичні фестивалі, конкурси. Створення презентацій «Творчий портрет композитора»; мистецтвознавче дослідження-презентація «Музична культура нашого краю».
Театральна культура	31.	Тема. Театральне мистецтво України в ХХ столітті. Лесь Курбас — режисер-новатор («Молодий театр»), мистецьке об'єднання «Березіль». Провідні актори та режисери українського театру (Гнат Юра, Наталія Ужвій, Амвросій	Відвідування вистави місцевого театру, фасилітована дискусія з приводу побаченого; проведення конкурсу театральних рецензій; створення композиції для шкільного музею «Видатні діячі сучасної української театральної культури» — робота в групах; перегляд записів вистав за участю видатних сучасних українських акторів; театральний подіум «Образи популярних акторів»;

Підтема розділу № уроку	Тема та зміст уроку	Орієнтовні практичні завдання (за вибором учителя)
Театральна культура	Бучма). Сучасний драматичний, музичний та ляльковий театр, провідні українські актори (Б. Ступка, Б. Бенюк, А. Роговцева, Л. Кадирова, А. Хостіков та ін.). Провідні театральні діячі регіональних театрів.	створення презентацій сучасних театральних жанрів (драматичний, музично-драматичний, музкомедії, театр опери та балету, ляльковий театр, театр одного актора, молодіжний театр, театр юного глядача, театр пантоміми тощо); підготовка міні-вистави (фрагмент твору українського письменника), декорацій і костюмів, музичного оформлення — колективна робота.
Кінематографія	32. Тема. Кінематографія України. Ігровий кінематограф. Значення творчості Олександра Довженка. «Поетичне кіно» (Ю. Ільєнко, С. Параджанов та ін.). Фольклор — основне джерело української анімації. Комедійний «козацький» серіал В. Дахна. Анімаційно-ігрове кіно («Пригоди капітана Врунгеля» Д. Черкаського). Документальний та науково-популярний кінематограф.	Створення (або упорядкування) відеокартотеки «Українське кінематографія» — робота в групах за інтересами; перегляд кінофільмів сучасних молодих українських режисерів і організація дискусії; проведення конкурсу кінорецензій (за жанрами кіно); створення девізу та ескізів емблеми, афіші, нагороди за кращий фільм тощо кінофестивалю фільмів певного жанру або певної тематики; організація дискусії «Який жанр кіно в майбутньому стане провідним» та ін.; створення сценарію та покадрового зображення мультфільму за самостійно обраною тематикою — робота в групах.
	33. Тема. Творчі портрети акторів І. Миколайчука та Л. Бикова.	Перегляд художніх фільмів за участю І. Миколайчука та Л. Бикова: фасилітована бесіда, відповіді на запитання, метод незакінчених речень; створення презентацій «Творчий портрет актора» або «Кіногерої І. Миколайчука та Л. Бикова».
	34. Тема. Узагальнення програмного матеріалу за темою розділу IV: «Художня культура України ХХ ст.». Підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів.	Тематичне оцінювання № 4: тестування; презентації; «Вернісаж проектів»; складання кросвордів тощо; «Круглий стіл» «Україні у світовому просторі».
	35. Тема. Художня культура української діаспори. Архітектура і скульптура. «О. Архипенко — піонер авангардизму в скульптурі» (Лео Мол, Г. Крук, М. Черешньовський). Живопис і графіка (Я. Гніздовський, В. Баранов-Россіне, Д. Бурлюк, Г. Новаківська, В. Хмелюк, Л. Гуцалюк, М. Дмитренко та ін.). Іконопис (Х. Дохват, П. Холодний, Б. Крюков). Виконавство: хорові колективи (хор ім. О. Кошиця), співаки (К. Цірик), бандуристи (капела бандуристів ім. Т. Шевченка з Детройта, США).	Створення альбому «Імена славетних українців у світовому мистецтві»; створення туристичної карти «Пам'ятки української діаспори»; створення презентацій «Творчий портрет митця»; сприймання та інтерпретація музичних творів.

Література

1. Вовк Л., Шатайло Н. Про вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу в 2009/2010 навчальному році // Наша школа. — 2009. — № 4.
2. Збірник програм для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Художня культура. 10–11 класи. Естетика 12 клас. — Х.: Оберіг, 2009.
3. Ковальова С. Художня культура у загальноосвітніх навчальних закладах: Навч.-метод. посіб. — Біла Церква: КОІПОПК, 2009. — (Б-чка вчителя).
4. Корнілова О. Художньо-естетична освіта кожному учневі // Коментар до інформаційного збірника. — 2009. — № 9.
5. Лутченко Н. Художня культура України: Робочий зошит для учнів 10 класу. — Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2005.
6. Масол Л., Гайдамака О. Художня культура. 9 клас: Тематичні розробки уроків. — Х.: Ранок, 2009.
7. Масол Л. Зрозуміти гармонію світу // Коментар до інформаційного збірника. — 2009. — № 10.
8. Масол Л. Методика навчання мистецтва у початковій школі. — Х.: Ранок, 2006.
9. Масол Л. та ін. Художня культура України. — К.: Вища шк., 2006.

10. Миропольська Н. та ін. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навч. посіб. — Тернопіль: Навч. кн. — Богдан, 2006.
11. Ничкало С., Масол Л., Комаровська О. Художня культура України (Від найдавніших часів до початку ХХ ст.): Посіб. для вчителів. — К.: КМІУВ, 2001.
12. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл. 5–11 класи. — К.: Перун, 2005.
13. Ратко М. Періодизація художньої культури України в контексті світоглядних універсалій // Мистецтво та освіта. — 2005. — № 2.
14. Ратко М. Світоглядні основи української художньої культури // Мистецтво та освіта. — 2007. — № 1.
15. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посіб. — Тернопіль: Навч. кн. — Богдан, 2005.
16. Соломаха С. Естетика краси й добра в мистецтві // Мистецтво та освіта. — 2009. — № 3.

Л. В. ВОВК,
старший викладач кафедри педагогіки і психології ООІУВ,
Н. В. ШАТАЙЛО,
методист науково-методичної лабораторії творчого розвитку особистості ООІУВ.

ШКІЛЬНИЙ КУРС «ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА»: ПЕРШІ ПІДСУМКИ ТА ЗАВДАННЯ НА НОВИЙ 2010/2011 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

Для предметів художньо-естетичного циклу 2009/2010 навчальний рік був особливим. У відповідності до Базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів у шкільне життя ввійшов новий навчальний предмет «Художня культура». Вперше в історії вітчизняної школи предмети образотворче та музичне мистецтво отримали логічне продовження, вийшли «на вищий — культурологічний рівень» [1, 11]. З'явилася надія, що давно доведена й очевидна для фахівців розвивальна і виховна значущість шкільних мистецьких предметів, нарешті, стане зрозумілою всім, а уроки мистецтва, як і вчителі, що їх проводять, позбудуться меншовартісного статусу. «Є сподівання виховати покоління молоді, яке буде суттєво відрізнитися від попередніх поколінь, що не мало такого охоплення художньо-естетичною освітою», — зазначила головний спеціаліст Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України О. В. Корнілова у розмові з журналістом про реалії освітньої галузі «Естетична культура», і далі продовжила: «Нові підходи до художньо-естетичної освіти... мають неодмінно показати свої позитивні результати у культурно-духовному вихованні підростаючих поколінь» [1, 12].

Щоб такі сподівання могли з'явитися, докладено багато зусиль. Сьогодні ми маємо чітко окреслені орієнтири — концептуальні засади художньо-естетичної освіти й виховання, вмотивовані цілі й задачі предметів художньо-естетичного циклу, «потужні, глибокі за змістом» різнорівневі програми, підручники й навчальні посібники. Останні, хоч і не надруковані в потрібній кількості, але є. Крім того, з 2005 року в країні проводиться ініційований Інститутом проблем виховання АПН України масштабний науковий експеримент «Художньо-естетична освіта і виховання учнів загальноосвітніх закладів у процесі впровадження інтегрованих курсів», в ході якого напрацьовані педагогічні технології реалізації провідних ідей та змісту шкільних мистецьких дисциплін взагалі і художньої культури, зокрема. Накопичений досвід викладання художньої культури ліг в основу ряду методичних посібників для вчителів, в т. ч. і мультимедійного посібника видавництва «Контур плюс» (Рівне, 2009) — «Художня культура. 9 клас. Педагогічний кейс». У фахових і загальнопедагогічних виданнях з'явилася безліч публікацій, в яких розкривається аксіома: «мистецтво — це зліпок суспільства», і саме ця обставина обумовлює його провідну роль у соціальному становленні особистості, формуванні її ціннісних орієнтирів, світогляду (О. Гайдамака, С. Ковальова, О. Корнілова, О. Комаровська, Л. Кондратова,

Ю. Лисиціна, Л. Масол, Н. Мінасян, А. Полішук, О. Просіна, М. Ратко, В. Ружицький, В. Шахрай та ін.).

Як бачимо, для виходу художньо-естетичної освіти на якісно новий рівень через впровадження предмета «Художня культура» було створено добре підґрунтя. І що найголовніше — він не з'явився зненацька. Від дня публікації Базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів було відомо, що в 2009/2010 навчальному році в 9-х класах загальноосвітніх шкіл усіх типів вводиться новий предмет «Художня культура», зміст якого було визначено в оновлених програмах для загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема в збірці програм «Художньо-естетичний цикл. 5—11 класи» (К.: Перун, 2005). В усіх наших рекомендаціях до нового навчального року (див.: «Наша школа», № 4 за 2006, 2007, 2008) зазначалася ця обставина і наголошувалося на необхідності готувати кадри та матеріальну базу, щоб забезпечити якісну реалізацію вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти в галузі «Естетична культура»; особливостям впровадження курсу «Художня культура» були присвячені обласні семінари (2008, 2009 рр.) для методистів районних (міських) методичних кабінетів та керівників районних методичних об'єднань вчителів дисциплін художньо-естетичного циклу. Тому цілком правомірно планом роботи ООІУВ на 2010 рік було передбачено вивчення та аналіз навчально-методичного і кадрового забезпечення впровадження предмета «Художня культура», його методичний супровід районними (міськими) методичними кабінетами в деяких районах області: Ізмаїльському, Кілійському, Красноокнянському, м. Ізмаїлі — в квітні-травні; Миколаївському, Овідіопольському, Савранському, Татарбунарському — у вересні-жовтні. Робота, запланована на першу половину року, проведена, і можна підвести деякі підсумки.

Ознайомлення з документацією, відвідування уроків, співбесіди з працівниками методичних кабінетів, шкіл, контрольне тестування учнів, аналіз зібраних фактів та матеріалів показали, що зусилля, докладені у підготовчий до введення нового предмета період, мали позитивні наслідки, що керівниками відділів освіти, працівниками районних методичних служб відвіданих районів ужито певні заходи щодо якісного впровадження предмета «Художня культура» у підзвітних їм загальноосвітніх закладах. Так, у Кілійському районі на засіданні методичної ради методичного кабінету (завідувачка Г. К. Єгорова) ще у березні 2009 року заступників директорів з навчально-виховної ро-

боти було ознайомлено з листом МОН України від 27.01.09 р. № 1/9-55 щодо впровадження в 9-х класах нового навчального предмета (Протокол № 3 від 27.03.09 р.). У вересні 2009 р. проведено огляд матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення предмета і наказом по відділу освіти від 04.09.09 р. № 227 створено методичне об'єднання вчителів художньої культури. В Ізмаїльському районі за ініціативи зав. РМК Е. К. Бондарчук в рамках роботи районного методичного об'єднання створено постійно діючий семір-практикум вчителів художньої культури. Перше засідання даного семінару пройшло при безпосередній участі методиста РМК С. Г. Вировської, що опікується цим предметом, і було присвячено вивченню пояснювальної записки до програми, розгляду її змісту, ознайомленню з підручником «Художня культура» автора Л. В. Клімової (Протокол № 1 засідання методичного об'єднання від 14.09.09 р.).

Привертає увагу актуальність науково-методичних проблем, обраних даними методичними об'єднаннями. У Кілійському районі це «Формування в учнів особистісно-ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва через практичну художньо-творчу діяльність»; в Ізмаїльському — «Формування професійних компетентностей вчителя для забезпечення інтегрованого викладання мистецьких дисциплін». Даний факт засвідчує зосередженість методичних служб та вчителів названих районів на провідних завданнях нововведеного художньо-естетичного предмета.

Прикладом для наслідування можна вважати змістове наповнення методичної роботи з вчителями художньої культури вже згаданого постійно діючого семінару-практикуму в Ізмаїльському районі (керівник — Т. М. Зечу, вчитель-методист, вчитель образотворчого мистецтва та художньої культури Бросківської ЗОШ, лауреат заключного етапу Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року — 2007»). Складовими цієї роботи є: практичні заняття (майстер-класи, пленери, презентації, тренінги), чітко продумане наставництво, моніторингові дослідження навчально-виховного процесу, відкриті уроки. Стрижнем методичної роботи у даному об'єднанні вчителів є організація самоосвіти вчителів з цікавими формами узагальнення та актуальною тематикою, наприклад: «Використання мультимедійних засобів на уроках художньої культури», «Виховання толерантності у старшокласників засобами художньої культури», «Формування самоосвітніх компетенцій учнів як невід'ємної складової власного життя». Серед форм узагальнення — методичні рекомендації, написання курсових робіт, рефератів, творчі звіти, проведення відкритих уроків. Особливо слід зупинитися на такій формі звітності вчителів не тільки художньої культури, а й інших художньо-естетичних предметів, як підготовка мультимедійних презентацій.

Більш того, підготовка презентації з тієї чи іншої теми програми учнями — буденне явище на уроках вчителів Ізмаїльського району. Особливу увагу привертає презентація, створена учнями Багатянської ЗОШ під керівництвом вчителя художньої культури та хореографії, молодого спеціаліста О. О. Грекової. В селі вчителька й учні зуміли знайти приклади вияву художньої культури місцевого населення, творчо його осмислити й створити лаконічну, але змістовну презентацію на тему: «Художня культура мого краю» — практичну роботу до п'ятої теми програми курсу «Художня культура» в 9-му класі. Приклад цей не поодинокий, оскільки вчителі наслідують досвід свого методичного наставника Т. М. Зечу. До речі, в Ізмаїльському районі напрацьовано досвід співдружності вчителів художньо-естетичного циклу з вчителями інформатики, раціонального використання матеріальної бази кабінету інформатики для проведення уроків мистецтва, використання мультимедійних підручників, інших аудіо-, відеоматеріалів, створення презентацій.

Продуктивною формою впливу на якість викладання предмета «Художня культура» можна вважати функціонування консультативного пункту з предмета, створеного на базі Кілійського НВК «ЗОШ I—III ст. — гімназія». Провідним консультантом тут стала вчителька музики даного навчального закладу Н. Д. Іванова після закінчення курсів підвищення кваліфікації з художньої культури при ООІУВ з проблеми «Компетентісно орієнтований підхід до художньо-естетичної освіти», на яких вона не лише поповнила знання, ознайомила з досвідом колег, а й мала змогу одержати створені ними дидактичні матеріали.

Успішній реалізації вимог програми сприяє й наявність необхідної кількості підручників з предмета.

Отже, позитивний досвід щодо впровадження та методичного супроводу нововведеного предмета «Художня культура» в області є, але, на жаль, він не є масовим. Крім того, відчутна нестача фахівців. У більшості районів переважають сумісники. Так, у перевірених районах ситуація дуже «розкидана»: в Ізмаїльському районі кількість вчителів, що викладають художню культуру, з мистецькою освітою становить 79 %, в м. Ізмаїлі — 66,6 %, у Кілійському районі — 12,5 %, а у Красноокнянському районі — немає жодного фахівця. Середньоарифметичний показник — 39,5 % фахівців.

Якщо проаналізувати дані інформації про наявність педагогічних працівників, що мають фахову художньо-естетичну освіту на початок 2009 року, то в цілому по області показники співпадають із середнім показником (у %), наведеним вище: до викладання художньої культури долучилося 40 % фахівців. Але ж у викладанні художньої культури, «як і в кожно-

му предметі... треба бути фахівцем. Потрібно фахово володіти голосом, грати на музичному інструменті, малювати, знатися в мистецтві живопису, мати відповідні теоретичні знання і практичні навички» [1, 17].

Саме піклуванням МОН України про якісне навчання предметів художньо-естетичного циклу можна пояснити появу листа від 27.01.09 р. № 1/9-55, яким пропонувалося «під час комлектації педагогічних працівників на 2009/2010 н. р. передбачити годинне навантаження з художньої культури, насамперед, вчителів образотворчого чи музичного мистецтва». У подальшому дана рекомендація неодноразово повторювалася в різних матеріалах, зокрема в рішенні колегії МОН України від 28.05.09 р., протокол № 6/4-2 «Про План дій щодо поліпшення якості художньо-естетичної освіти на 2009-2012 роки» (Розділ 5, пункт 5.3). Така наполегливість керівних органів освіти продиктована намаганнями забезпечити цілісність і безперервність художньо-естетичної освіти та виховання учнів, як то і передбачено державним освітнім стандартом у галузі «Естетична культура». Проте не всюди керівники навчальних закладів дотримуються даної рекомендації. Є факти (м. Одеса, м. Ізмаїл та ін.), коли при наявності досвідченого вчителя образотворчого чи музичного мистецтва, навчальні години з художньої культури передають вчителю-філологу чи історичу, які, навіть маючи достатню фахову кваліфікацію і досвід роботи з учнями, як правило, не володіють інформацією про набуті учнями знання, а головне — уміння в царині музики, хореографії, живопису, пластичних мистецтв, графіки, внаслідок чого об'єктивно ускладнюється, а інколи унеможлиблюється організація продуктивної творчої діяльності учнів на уроці. Уроки таких вчителів, навіть якщо вони за поданою інформацією є змістовними, навряд чи стануть ланкою у безперервному ланцюгу художньо-естетичної освіти, особливо, якщо вчителі не отримали, бодай у розмірі програми курсів підвищення кваліфікації, спеціальних знань з технології навчання мистецтва, не розуміють відмінностей у викладанні «традиційних предметів» і художньої культури. Адже в змісті цього предмета інтегруються музичне та образотворче мистецтво, хореографія, театр, кіно, цирк, художня фотографія, розуміння глибинних методологічних, культурологічних і художньо-естетичних процесів повною мірою базується на одержаних знаннях з історії та літератури. Але тільки базується. Все, що над базою — інше за сутністю. Воно — інтуїтивне, почуттєве, позбавлене однозначності в розумінні й трактуванні, вимагає інтерпретації, а головне — творчості, активної участі у сприйманні навколишнього життя, творів мистецтва, емоційної реакції, яка б мотивувала до перетворення власного і суспільного життя на краще. Керівники ж закладів освіти не піклуються про

підвищення фахової компетентності вчителів, які викладання «свого» предмета поєднують з викладанням предметів художньо-естетичного циклу. Майже не використовуються регіональні можливості післядипломної освіти при ООІУВ. Так, у червні 2009 року на курси вчителів образотворчого мистецтва, що викладають предмет без відповідного фаху, з усіх районів прибуло тільки чотири (!) вчителя.

Головний спеціаліст Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України О. В. Корнілова, коментуючи процес введення нового предмета в освітній простір України, з боєм зазначила, що на сьогодні ми маємо «зневажливе ставлення багатьох керівників регіональних органів управління освітою, оскільки вони, можливо, не зустрічали у своєму житті якісного викладання цих предметів. Якби тільки налагодити викладання цих (художньо-естетичних) предметів відповідно до програм на якісному фаховому рівні, то це справді був би культурний переворот у нашій освіті» [1, 17].

Є певні проблеми і з кваліфікацією методистів районних методичних кабінетів, які працюють з вчителями художньо-естетичного циклу, і в роботі яких домінують контрольні-оцінні функції, а не консультативно-методичні. Більшість з них не мають спеціальної освіти. Тому для них двічі на рік проводяться науково-методичні, науково-практичні семінари, майстер-класи, на яких учасники, крім настанов та рекомендацій, отримують пакет нормативних, інформаційних, методичних, ілюстративних матеріалів, збагачують власний досвід зразками педагогічної творчості вчителів-практиків і колег. І ті, хто дійсно опікуються майстерністю «своїх» вчителів, відвідують заплановані заходи, систематично підвищують рівень власної науково-методичної компетентності (Н. П. Мельник, Балтський РМК; В. В. Лаврик, Роздільнянський РМК; Л. С. Бібік; Великомихайлівський РМК; Л. В. Кухарчук; Овідіопольський РМК; А. Л. Натіна, Котовський РМК).

Можна лише пошкодувати, що на змістовних, із значною кількістю майстер-класів, відкритих уроків, презентацій, проведених на високому організаційному рівні, обласних семінарах у м. Ізмаїлі та Ізмаїльському районі (7–8 жовтня 2009 р.) (зав. ММК М. І. Лапшина, зав. РМК Е. К. Бондарчук), у м. Балті (16–17 березня 2010 р.) (зав. РМК Л. Ф. Оранчук) були присутні відповідно 17 і 16 чоловік, що складає 45 % від загальної кількості методичних кабінетів області.

Під час виїздів у райони, де в квітні здійснювалося вивчення навчально-методичного і кадрового забезпечення впровадження нового предмета «Художня культура», його методичний супровід районними (міськими) методичними кабінетами, проводилися також короткотермінові контрольні тестування, в яких взяли участь 202 учні 9-х класів. Тес-

тові завдання включали основні поняття курсу художньої культури в 9-му класі — ВИД, ЖАНР, СТИЛЬ, які для його розуміння «мають значення аналогічне вивченню таблиці множення для навчання математики» [2, 12]. Аналогічні опитування проводилися і на курсах підвищення кваліфікації вчителів художньої культури, що проходили при ООІУВ у 2009, 2010 роках. Запитання, які ставилися вчителям, звичайно в меншому обсязі, повторилися в завданнях для учнів, що дозволило зробити певні порівняння. Наприклад, порівняємо відповіді на тестове запитання, що ставилося і вчителям, і учням: «Мистецтво — це: а) відтворення дійсності у пластичних образах; б) образне відображення дійсності; в) творча діяльність людини; г) відображення дійсності за допомогою кольору та звуків». Якісний показник виконання цього завдання у вчителів — 69 %, в учнів — 65,5 %. Одне незнання породжує інше.

В цілому якісні показники виконаного завдання у вчителів нижче учнівських. І в цьому немає ніякого парадоксу, оскільки програма I семестру 9-го класу — це узагальнення знань та вмінь, здобутих учнями в початковій та основній школі. Учні мали змогу на більш високому рівні осмислити вивчене, а вчителі, які тестувалися, з тим, про що запитувалося, зустрічалися, мабуть, аж коли самі були учнями; значна кількість тих, хто прибув на курси, були не з числа фахівців. Тому-то близько 20 % слухачів не дали жодної правильної відповіді і ще близько 35 % — лише частково впоралися із завданням, і лише 10 % слухачів не припустилися помилок. Всі вони досвідчені вчителі, відомі в межах районів та області, учасники конкурсів педагогічної майстерності, Ярмарків педагогічних ідей, вчителі-методисти.

Найбільш тривожним є той факт, що понад 40 % опитаних (як учнів, так і вчителів) не розуміють **образної сутності мистецтва**, вбачаючи в ньому лише творчу діяльність людини, до чверті — плутаються в тлумаченні базових мистецьких термінів. Так, 21,4 % опитуваних не змогли вибрати термін «локальний колір» як такий, «що не зазнав змін від освітлення та впливу навколишнього середовища», серед запропонованих чотирьох варіантів відповідей: «теплий, холодний, похідний, локальний». А 22 % — не знають, що виконавця власних пісень називають бардом, вирішивши, що це співак чи меломан.

Якщо говорити про учнів, то найкраще впорались із завданням учні ЗОШ № 9 м. Ізмаїла, де рівень навчальних досягнень учнів (12, 11, 10 балів) склав 100 %, Бросківської ЗОШ Ізмаїльського району — 93,3 %, Ізмаїльського політехнічного ліцею — 90,9 %, Кілійського НВК «ЗОШ I—III ст. — гімназія» — 75 %.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що найбільш слабкою ланкою і разом з тим найбільш вагомим чинником про-

блеми впровадження нового предмета «Художня культура» в області є кадри. Тому, щоб здійснити той самий «культурний переворот у нашій освіті», про який говорила О. В. Корнілова, всі зусилля потрібно спрямувати на підвищення рівня кадрового забезпечення.

Перш за все, необхідно вирішити проблему відрядження на курси вчителів художньої культури. Навчати, нам здається, в першу чергу потрібно кращих вчителів з числа тих, що мають вищу педагогічну освіту з музичного чи образотворчого мистецтва. Скоригувавши та доповнивши свої знання спеціфікою програмних вимог з художньої культури, вони зможуть, так би мовити, «понести» знання далі. А завдання районних методичних кабінетів — допомогти їм в організації методичної роботи з усіма іншими, використовуючи для цього всі відомі форми методичної роботи, але роботи не формальної, а копіткої і наполегливої. Насамперед, потрібно знайти способи, форми об'єднання вчителів музики і образотворчого мистецтва. Грунт для об'єднання є — інтегрований курс «Художня культура». Можна, як це зроблено в Ізмаїльському районі, створити міждисциплінарний семінар-практикум, в рамках якого кращі вчителі музики можуть організувати «підвищення кваліфікації» вчителів образотворчого мистецтва і навпаки. Таким чином можна досить швидко ліквідувати прогалини у фактичних знаннях вчителів, принаймні — в межах програми з художньої культури. Окремо слід планувати роботу із «сумісниками», які не мають мистецької освіти, але є ініціативними людьми й небайдужими до дітей, творчими вчителями. Фахівці можуть проводити з ними майстер-класи, навчаючи прийомом практичної роботи, інформуючи про найбільш ймовірні форми організації практичної діяльності учнів на уроці художньої культури. Постійними мали б стати самопрезентації вчителів, скажімо, за графіком атестації.

Оскільки значна частина дидактичного забезпечення мистецьких дисциплін сьогодні є мультимедійною, очевидно є необхідність налагодити взаємодію вчителів художньої культури й вчителів інформатики; раціонально використовувати наявну комп'ютерну базу школи. На прикладі Ізмаїльського району ми бачимо наскільки ефективним є цей шлях. Хорошою формою методичної роботи, що об'єднує, є пленер. Працюючи пліч-о-пліч з вчителями образотворчого мистецтва всі інші скоріше опановують такі ключові поняття, як колорит, композиція, передача простору, опановують живописні та графічні вміння. До того ж на пленери можна запрошувати професійних художників, які, в переважній більшості, полюбляють пленерні етюди, і дуже ймовірно підтримають, а то й очолять таку роботу. Пленер має ще один дуже привабливий бік — виходи на природу сприяють утворенню дружніх стосунків між колегами.

Вчителям-музикантам також можна знайти форми спільної колективної художньо-творчої діяльності в рамках об'єднаного методичного спілкування, наприклад, хорового чи ансамблевого співу. Досвід такої роботи могли спостерігати всі, хто відвідав уже згаданий семінар методистів художньо-естетичного циклу РМК (ММК) у м. Балті на тему «Науково-методичний супровід формування життєтворчих компетентностей учнів в процесі викладання предметів художньо-естетичного циклу», де вчителі різних предметів (НВК «Балтська ЗОШ І—ІІІ ст. № 1 ім. О. Гончара — ліцей» (директор О. Л. Терлецька) разом з учнями показали напрочуд вдалу, професійно зрілу концертну програму.

На основі курсу «Художня культура» можна об'єднати не лише вчителів художньо-естетичних дисциплін, а й значну частину всього педагогічного колективу школи. Об'єднуючим началом може стати театральне мистецтво. Яскравим прикладом такої творчої співпраці на тлі інтеграції мистецтв (літератури, музики, хореографії, образотворчого мистецтва) стала вистава «Майська ніч» (за М. Гоголем), відвідана в рамках вищезазначеного семінару, яку під керівництвом Т. Д. Слепої, заступника директора з виховної роботи НВК «Балтська ЗОШ І—ІІІ ст. № 2 — гімназія», підготували учні та вчителі (директор Л. А. Доні).

Реалізації таких задумок можуть допомогти творчі об'єднання, які б працювали в межах спільного методичного об'єднання. У таких групах, створених на тлі спільного інтересу, могла б домінувати творчість, відчувши яку в собі вчитель міг би вдихнути в учнів, що на уроках усіх художньо-естетичних дисциплін є головним. Адже відомо, що «...чим більше творчої свободи в діях учителя, тим ширше коло фантазії і творчих самостійних пошуків у його учнів» [4, 11].

Нагадаємо ще одну, мабуть, найпродуктивнішу форму підвищення кваліфікації — самоосвітню, активізувати яку мусили б, перш за все, в школі. Як правило, вчителі художніх дисциплін через малу чисельність випадають із методичної роботи школи. Проте саме тут можна багато в чому допомогти вчителів, насамперед, мотивуючи, заохочуючи і підтримуючи таку діяльність. Між тим, показовими є відповіді вчителів на одне із запитань вхідної

анкети, яку вони заповнюють під час навчання на курсах. Ранжуючи фактори, що стимулюють до роботи над підвищенням власної кваліфікації, більше 70 % слухачів ставлять керівників навчальних закладів на останнє місце. А певна кількість слухачів відносить їх навіть до факторів, що заважають (!) самоосвітній роботі. Є про що подумати.

При організації серпневих нарад головну увагу слід приділити особливостям програми курсу «Художня культура»; в 10-му класі — це «Українська художня культура». Враховуючи виняткову актуальність проблеми подальшого впровадження нового мистецького предмета в загальноосвітніх навчальних закладах, відсутність зразків та достатнього досвіду вчителів, співробітниками лабораторії творчого розвитку особистості ООІУВ підготовлено орієнтовне календарно-тематичне планування на I та II семестри 2010/2011 навчального року, орієнтовний зміст різнорівневих тематичних оцінювань навчальних досягнень учнів 10-го класу з предмета та настановчі рекомендації, надруковані у даному журналі.

У вимогах до викладання образотворчого і музичного мистецтва змін не відбулося. Радимо переглянути методичні рекомендації для вчителів даної категорії, що надруковані в журналах «Наша школа», № 4 за попередні роки, в яких розкриті практично всі методичні аспекти шкільної мистецької освіти.

Література

1. Корнілова О. В. Художньо-естетична освіта кожного учневі // Коментар до інформаційного збірника. — 2009. — № 9.
2. Масол Л. М. Зрозуміти гармонію світу // Коментар до інформаційного збірника. — 2009. — № 10.
3. Масол Л. М. Підготовка вчителів до поліхудожнього виховання учнів // Мистецтво та освіта. — 2009. — № 2, 3.
4. Орлов В. Ф. Мистецтво і педагогічні технології // Мистецтво та освіта. — 2001. — № 1.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл. 5-11 класи. — К.: Перун. 2005.

Л. В. ВОБК,

старший викладач кафедри педагогіки і психології ООІУВ,

Н. В. ШАТАЙЛО,

методист науково-методичної лабораторії творчого розвитку особистості.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я І БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Людина і навколишнє середовище (природне, виробниче, міське, побутове та ін.) в процесі життєдіяльності постійно взаємодіють один з одним. При цьому діє закон збереження життя: «Життя може існувати тільки в процесі руху через живе тіло потоків речовини, енергії та інформації».

Характер взаємодії людини і навколишнього середовища може бути як позитивним, так і негативним, що визначається потоками речовини, енергії та інформації.

Результат взаємодії людини і середовища може змінюватись в достатньо широких межах: від позитивного до катастрофічного, який супроводжується загибеллю людей і руйнуванням компонентів середовища існування. Визначають негативний результат взаємодії небезпеки — негативні впливи, які виникають раптово, періодично чи постійно діють в системі «людина — середовище існування».

Для небезпек характерним є той факт, що їх джерелом може бути все живе і неживе. Небезпекам не притаманна вибіркова властивість, при своєму виникненні вони негативно впливають на все матеріальне середовище. Небезпеки в однаковій мірі загрожують людині, природному середовищу, матеріальним цінностям. Джерелом (носієм) небезпек є природні процеси і явища, техногенне середовище і дії людей.

Розрізняють небезпеки природного та антропогенного походження. Природні небезпеки обумовлюють стихійні явища, кліматичні умови, рельєф місцевості тощо. Щорічно стихійні явища загрожують 25 млн жителів Землі. Так, наприклад, у 1990 році під час землетрусів загинуло 52 тисячі чоловік.

Негативний вплив на людину і середовище існування, на жаль, не обмежується природними небезпеками. Людина, вирішуючи проблеми свого матеріального забезпечення, постійно впливає на середовище існування своєю діяльністю і продуктами діяльності (технічними засобами, викидами різних виробництв тощо), генеруючи в середовищі існування антропогенні небезпеки. Чим ефективніша діяльність людини у напрямку науково-технічного прогресу, тим вище рівень і кількість антропогенних небезпек — шкідливих і травмуючих чинників, які негативно впливають на людину і навколишнє середовище.

Антропогенні небезпеки багато в чому визначаються наявністю відходів, які обов'язково виникають при будь-якій діяльності людини у

відповідності до закону про неусувність відходів чи побічної дії виробництв: «У будь-якому господарському циклі утворюються відходи і побічні ефекти, вони не можуть бути усунені і можуть бути переведені з однієї фізико-хімічної форми в іншу чи розміщені у просторі». Кількісні і якісні показники відходів, а також регламент поводження з ними визначають рівні і зони небезпек, які при цьому виникають.

На значні техногенні небезпеки людина наражається, потрапляючи в зону дії технічних систем: транспортні магістралі; зони випромінювання радіо- і телепередаючих систем, промислові зони і т.п. Рівні небезпечного впливу на людину у даному випадку визначаються характеристиками технічних систем і тривалістю перебування людини в небезпечній зоні. Ймовірно виникнення небезпек і при використанні людиною технічних пристроїв на виробництві та побуті; електричних мереж і приладів, станків, ручних інструментів, газових балонів і мереж, зброї та ін.

У даний час перелік реально діючих небезпечних чинників налічує більше 100 видів, більшість з яких за своєю природою можна класифікувати як фізичні, хімічні, біологічні, геологічні, соціальні, що дає широкий простір для здійснення міжпредметних зв'язків з ОБЖ при вивченні природничих дисциплін.

Кількість небезпек постійно зростає, а методи і засоби захисту від них створюються і вдосконалюються із значним запізненням. Гостроту проблеми безпеки практично завжди оцінювали за результатами впливу негативних чинників — кількістю жертв, втратами якості компонентів біосфери, матеріальними збитками. Сформульовані на такій основі захисні заходи виявлялись і виявляються несвоєчасними, недостатніми і, як наслідок, не досить ефективними.

Оцінка наслідків від впливу небезпечних чинників в кінцевому результаті — найгрубіший прорахунок людства, який призвів до великих жертв і кризи біосфери. Вихід очевидний. Реалізація цілей і завдань в системі «безпека життєдіяльності людини» пріоритетна і повинна розвиватись на науковій основі.

Основне завдання науки про безпеку життєдіяльності — превентивний аналіз джерел і причин виникнення небезпек, прогнозування і оцінка їх взаємодії у просторі і часі.

Аналіз реальних ситуацій, подій і фактів вже сьогодні дозволяє сформулювати ряд

аксіом науки про безпеку життєдіяльності в техносфері. До них належать:

Аксіома 1. *Техногенні небезпеки існують, якщо щоденні потоки речовини, енергії та інформації в техносфері перевищують порогові значення.*

Порогові чи гранично допустимі значення небезпек встановлюються за умови збереження функціональної і структурної цілісності людини і природного середовища.

Аксіома 2. *Джерелами техногенних небезпек є елементи техносфери.*

Небезпеки виникають за наявності дефектів й інших несправностей в технічних системах, а також через наявність відходів, які супроводжують експлуатацію технічних систем.

Аксіома 3. *Техногенні небезпеки діють у просторі і часі.*

Як правило, травмонебезпечні впливи діють короткочасно і спонтанно в обмеженому просторі. Вони виникають при аваріях і катастрофах, під час вибухів і раптового руйнуванні споруд.

Аксіома 4. *Техногенні небезпеки негативно впливають на людину, природне середовище і елементи техносфери одночасно.*

Людина і техносфера, що її оточує, знаходяться у безперервному матеріальному, енергетичному та інформаційному обміні, утворюють постійно діючу просторову систему «людина — техносфера». Одночасно існує і система «техносфера — природне середовище».

Аксіома 5. *Техногенні небезпеки погіршують здоров'я людей, призводять до травм, матеріальних втрат і до деградації природного середовища.*

Вплив травмонебезпечних чинників призводить до травм чи загибелі людей, часто супроводжується осередковими порушеннями природного середовища і техносфери. Для впливу таких чинників характерні великі матеріальні втрати.

Аксіома 6. *Захист від техногенних небезпек досягається удосконаленням джерел небезпек, збільшенням відстані між джерелом небезпеки і об'єктом захисту, застосуванням захисних засобів.*

Зменшити потоки речовини, енергії чи інформації в зоні діяльності людини можливо при зменшенні цих потоків на виході із джерела небезпеки чи збільшенням відстані від джерела до людини. Коли це практично неможливо, то необхідно застосовувати захисні засоби.

Аксіома 7. *Компетентність людей в світі небезпек і засобів захисту від них — необхідна умова досягнення безпеки життєдіяльності.*

Широка і наростаюча лавина різноманітних техногенних небезпек, відсутність природних механізмів захисту від них вимагають набуття людиною навичок розпізнання небезпек, їх ідентифікації і застосування захисних засобів.

Аналіз аксіом дозволяє констатувати, що *не існує безпечних видів діяльності, життєдіяльність людини є потенційно небезпечною.*

Цей факт є досить вагомим і об'єктивним, нехтувати ним не варто, це у великій мірі стосується і нашого регіону: Одеська область є однією з найбільш техногенно небезпечних в Україні.

Наявність в області розвинутої промисловості, надвисока її концентрація в окремих регіонах, великі промислові комплекси, більшість яких є потенційно небезпечними, концентрація на них агрегатів та установок великої і надвеликої потужності, розвинута мережа транспортних комунікацій, використання у виробництві значної кількості потенційно небезпечних речовин — все це збільшує ймовірність виникнення техногенних надзвичайних ситуацій, які містять в собі загрозу для людини, економіки і природного середовища.

На території області розташовано і функціонують 372 потенційно небезпечних об'єкта, 4 морських та 4 річкових портів, 2 аеропорти. Автошляхів державного, обласного і місцевого призначення — 7,9 тис. км, мостів на шляхах — біля 800. Залізнична мережа складає 1139 км. Протягом останнього часу в області щорічно реєструється понад 300 надзвичайних подій та ситуацій техногенного характеру.

В області функціонують 97 хімічнонебезпечних об'єктів, на яких зберігається або використовується у виробничій діяльності 80,5 тис. т аміаку, 226 т хлору, 10 т бром метилу, 4 т окису етилену, розташовано 189 складів, в яких зберігається 875 т агрохімікатів, 800 т отрутохімікатів та 394 тис. т токсичних промислових відходів. По території області пролягає 85 км аміакопроводу Тольятті — Одеса. Всього в зонах можливого хімічного зараження від цих об'єктів мешкає 80 % населення області.

На території області об'єкти ядерно-паливного циклу та з видобутку урану відсутні, але у випадку аварії на Південно-українській АЕС в зоні можливого забруднення радіоактивними речовинами може опинитись північно-східна частина Миколаївського району. З боку суміжних з Україною держав існує можливість радіоактивного зараження при аваріях на АЕС, що розташовані в Болгарії та Румунії. Разом з тим, на 333 об'єктах народного господарства, розташованих на території області, використовуються джерела та прилади іонізуючого випромінювання. Поховання відпрацьованих радіоактивних речовин виконує Одеський комбінат «Родон», розташований в селі Радісне Іванівського району.

Загрозу становлять існуючі на території області 6629 вибухонебезпечних та пожежонебезпечних об'єктів.

Щорічно на території Одеської області виникає біля 40 надзвичайних ситуацій, спричинених природними явищами, до яких належать

явища метеорологічного, гідрогеологічного та геологічного характеру.

Цей далеко неповний перелік небезпек, які загрожують людині в Одеському регіоні, змушує замислитись над тим, як пересічному громадянину захиститись від розмаїття небезпек, зменшити їх шкідливий вплив, передбачити, ідентифікувати чи відвернути небезпеку. Цього можна досягти в результаті навчання і набуття досвіду на всіх етапах освіти і практичної діяльності. Але вирішення даної проблеми намагається на ряд протиріч і перешкод: зростання кількості небезпек, якому сприяє поряд з іншими чинниками і криза, і зменшення кількості годин на вивчення предмета «Основи здоров'я», а предмет «ОБЖ» перенесено до варіативної частини навчального плану. Часто адміністрації шкіл використовують години «ОБЖ» для «довантаження» вчителів, які не мають відповідної підготовки. Тому випускники шкіл виходять у світ, повний небезпек, не володіючи навичками культури здоров'я та безпечної життєдіяльності. Батьки (вчорашні випускники шкіл) з тих же причин не володіють знаннями з проблеми безпеки життєдіяльності і здорового способу життя і сподіваються тільки на школу. Головним завданням органів охорони здоров'я є переважно лікування хворих, а органи МНС опікуються прогнозуванням, запобіганням та ліквідацією надзвичайних ситуацій. Треба враховувати і той факт, що далеко не всі випускники шкіл будуть продовжувати навчання в закладах, де до питань безпеки життєдіяльності буде більш відповідальне ставлення. Тут, як ми бачимо, порушуються як мінімум 2 аксіоми, що збільшує ймовірність виникнення небезпечних і надзвичайних ситуацій. То де ж вихід?

На нашу думку, початковий етап освіти з питань безпеки життєдіяльності та здорового способу життя повинен співпадати з періодом дошкільної освіти, лівова частка освіти має припадати на школу. Одеський інститут удосконалення вчителів разом з вчителями шкіл області працює над проблемою розробки і впровадження в практику ефективних форм роботи з формування культури здоров'я і безпечної життєдіяльності для всіх верств населення і різних вікових категорій. Зокрема, плідно працює експериментальний майданчик в Нерубайській ЗОШ № 2 Біляївського району (директор школи В. В. Шестун). Вчителі природничих дисциплін (Л. М. Нечипоренко, Г. О. Данилова, Г. М. Мерзленко, Г. І. Руденко) здійснили аналіз небезпечних чинників і дійшли висновку, що в їх основі лежать фізичні, біологічні, хімічні та геологічні явища і процеси, що дає можливість шляхом здійснення міжпредметних зв'язків фізики, хімії, біології та географії з ОБЖ ефективно формувати свідоме ставлення до небезпек та відповідальне ставлення до здоров'я. Вчителі впевнені, що застерегти від усіх небезпек практично немож-

ливо, але розуміння явищ і процесів, які лежать в основі небезпек, дозволить людині ідентифікувати небезпеку, відвернути або зменшити її шкідливий вплив, свідомо діяти у випадку її виникнення та надати необхідну допомогу потерпілим. Виконавцями експерименту створені посібники: «Фізичні основи безпеки життєдіяльності», «Хімічні елементи: корисні, небезпечні», «Збірник фізичних задач з безпеки життєдіяльності», які вдосконалюються. Розпочато роботу зі створення відповідних посібників з інших дисциплін.

Шкільна система має унікальні можливості для просвітницької діяльності населення, і вчителі Нерубайської школи намагаються їх використовувати. В сільській раді запропоновано проект «Система роботи громади і навчально-виховних закладів з формування особистості безпечної типу», розроблений в школі.

Розробці цього проекту передувала копітка робота вчителів щодо організації діяльності дитячого лекторію для батьків, який виявився достатньо ефективною формою і отримав схвалення на восьмій і дев'ятій Міжнародних науково-методичних конференціях «Безпека життєдіяльності людини — освіта, наука, практика» та на Міжнародній конференції «Человек-природа-общество: теория и практика безопасности жизнедеятельности, экологии и валеологии».

Напередодні нового навчального року звертаємось до керівників управлінь освіти, керівників навчальних закладів, вчителів і всіх, від кого залежить вирішення проблем формування культури здоров'я і безпечної життєдіяльності, не залишатись байдужими, використовувати всі резерви для підвищення захищеності громадян від небезпек.

Література

1. Безопасность жизнедеятельности: Учеб. для вузов / С. В. Белов, А. В. Ильницкая, А. Ф. Козьяков и др.; Под общ. ред. С. В. Белова. — 2-е изд. — М.: Высш. шк., 1999.
2. Нечипоренко М. Г., Нечипоренко Л. М. Актуальні питання формуванні особистості безпечної типу у третьому тисячолітті // Безпека життєдіяльності людини — освіта, наука, практика: Матеріали дев'ятої міжнар. наук.-метод. конф. / ЛНУ. — Л., 2010.
3. Нечипоренко М. Г., Нечипоренко Л. М. Формирование навыков безопасной жизнедеятельности в средней школе // Человек — природа — общество: теория и практика безопасности жизнедеятельности, экологии, валеологии: Материалы Междунар. науч.-практ. конф. — Симф., 2010.
4. Реймерс Н. Ф. Надежды на выживание человечества. Концептуальная экология. — М.: Изд-во ИЦ «Россия молодая» — Экология, 1992.

М. Г. НЕЧИПОРЕНКО,

старший викладач кафедри методики викладання природничо-математичних дисциплін ООІУВ,

О. І. ПАПАЧ,

завідувачка кафедри методики викладання природничо-математичних дисциплін ООІУВ.

ВЧИТЕЛЯМ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ»

У 2009/2010 навчальному році предмет «Захист вітчизни» було введено в програму середніх навчально-виховних закладів Одеської області всіх форм власності. Потижневе і поурочне планування здійснювалось відповідно до програми «Захист вітчизни» (Миколаїв: «АТОЛ», 2005).

Вивчення стану викладання предмета здійснювалось відповідно до плану роботи ООІУВ у двох районах Одеської області. Дослідження показало, що директори навчальних закладів, викладачі предмета забезпечують виконання нормативно-правових документів та навчальної програми, дотримуються методичних рекомендацій кафедри педагогіки і психології ООІУВ, застосовують активні форми і методи викладання.

Велика увага сьогодні приділяється формуванню в учнів практичних навичок щодо захисту Вітчизни. Це завдання реалізується під час проведення п'ятиденних навчально-польових занять і військово-спортивних змагань. Цього року навчальні заклади освіти провели певну роботу щодо обладнання нових кабінетів «Захист вітчизни» із застосуванням електронних засобів інформації, куточків цивільного захисту, дообладнання смуги перешкод.

Серед найкращих слід відзначити навчально-виховні заклади Київського, Суворовського районів міста Одеси, м. Ізмаїла, м. Білгород-Дністровського, а також Болградського, Комінтернівського та Ізмаїльського районів.

Необхідно зазначити, що триває процес впровадження в практику викладання предмета сучасних технологій, а саме: групова навчальна діяльність, створення індивідуальної системи роботи вчителя.

Збільшилась кількість викладачів, які використовують комп'ютерні класи для вивчення найбільш важливих тем. У цьому році активізувалась робота з військово-патріотичного виховання молоді.

По лінії Міжнародного союзу міст-героїв СНД з 5 по 11 травня 2010 року проводився VI Міжнародний фестиваль військової пісні «Слався, Отечество!», в якому брав участь переможець регіонального конкурсу — колектив учнів ЗОШ № 57 м. Одеси.

Однак не обійшлося без недоліків в організації та проведенні підготовки учнів з навчальної дисципліни «Захист вітчизни». Це такі, як:

1. Недостатня увага з боку керівників навчально-виховних закладів до вивчення та аналізу стану і рівня навчальних досягнень учнів з предмета «Захист вітчизни». Стан вивчення

предмета не обговорюється щорічно на засіданнях нарад, як того вимагає Постанова Кабінету Міністрів України № 1770 від 30.11.2000 року «Положення про допризовну підготовку».

2. Директори окремих навчально-виховних закладів не готують всі накази щодо організації вивчення предмета «Захист вітчизни», які передбачені Постановою Кабінету Міністрів України № 1770 від 30.11.2000 року «Положення про допризовну підготовку».

3. У деяких навчально-виховних закладах потребує переобладнання застаріла навчально-матеріальна база, яка не відповідає сучасним вимогам (пневматична зброя відсутня, не докладаються зусилля для придбання макетів автомата, комплектів плакатів з предмета «Захист вітчизни», «Медико-санітарна підготовка» за розділами програми).

4. Допускається формалізм в організації роботи з військово-патріотичного виховання учнів.

В річних планах роботи школи відсутні окремі розділи з «Захисту вітчизни» та військово-патріотичного виховання учнів. Потребує вдосконалення робота шкільних музеїв та кімнат бойової слави щодо реалізації завдань військово-патріотичного виховання учнівської молоді.

Для підвищення рівня викладання предмета «Захист вітчизни» та якості навчальних досягнень учнів у 2010/2011 навчальному році рекомендується:

1. Працівникам органів управління освітою, директорам загальноосвітніх закладів вивчити основні положення Постанови Кабінету Міністрів України № 1770 від 30.11.2000 року «Положення про допризовну підготовку» і Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» від 04.04.2004 року.

2. Переглянути роботу щодо планування та проведення навчально-польових занять.

3. Продовжувати роботу щодо зміцнення навчально-матеріальної бази. У кожному навчально-виховному закладі обов'язково має бути створено кабінет предмета «Захист вітчизни», обладнаний відповідно до сучасних вимог.

4. Відділам освіти, районним (міським) методичним кабінетам запропонувати один раз на квартал друкувати інформаційно-методичний бюлетень «На освітянській хвилі» з метою надання методичної допомоги та поширення досвіду роботи кращих вчителів предмета «Захист вітчизни».

Нова програма предмета «Захист вітчизни» розроблена на основі вимог Конституції, Зако-

ну України про захист Вітчизни і Державного стандарту базової і повної середньої освіти.

Головна мета вивчення предмета — формування особистості, яка здатна до захисту Вітчизни та виконання дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Завдання курсу предмета «Захист Вітчизни»:

— підготовка молоді до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу;

— підготовка молоді до служби в Збройних Силах України, виконання військового обов'язку в запасі. Програма передбачає вивчення існуючої системи військової підготовки, організації внутрішньої і вартової служби, повсякденної життєдіяльності військ;

— викладання навчального матеріалу предмета у відповідності до військових і бойових статутів Збройних Сил України, викладання навчального матеріалу з урахуванням переходу національних Збройних Сил на професійну основу і наближення їх до сучасних стандартів НАТО;

— створення сучасної навчально-матеріальної бази з можливостями проведення практичних занять з вогневої, тактичної, прикладної фізичної підготовки в межах території навчального закладу.

Курс викладається протягом трьох періодів у 10–11-х класах під час навчально-польових зборів (занять у лікувально-оздоровчому закладі). У кожному періоді предмет вивчається юнаками та дівчатами окремо. Поділ класів на групи юнаків та дівчат здійснюється незалежно від кількості учнів в класі (але не менше 5 осіб).

Дівчата за їх власним бажанням і у разі згоди батьків, опікунів або піклувальників навчаються за програмою груп юнаків. Юнаки, які за станом здоров'я або релігійними поглядами звільнені від засвоєння основ військової справи, вивчають предмет за програмою для груп дівчат.

Програма для проведення навчально-польових занять не залежить від потижневого навантаження і розрахована на 18 годин. Навчально-польові заняття потрібно провести з учнями 10-х класів в червні місяці під час літньої практики.

Військово-патріотичне виховання здійснюється у формі лекцій, бесід, розповідей, екскурсій до музеїв військових частин, установ, вищих навчальних закладів, зустрічей з ветеранами війни, праці та військової служби, військово-шефської роботи, походів місцями бойової слави, пошукової роботи, участі в роботі клубів та гуртків військово-патріотичного спрямування.

Оцінювання рівня засвоєння учнями програмного матеріалу здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти.

Форми і методи тематичного обліку визначаються викладачем. Одним із ефективних методів проведення підсумкового контролю в процесі викладання тем та інших розділів програми предмета «Захист вітчизни» є тестовий контроль рівня засвоєння учнями навчального матеріалу.

Пропонуємо тестові завдання за розділами програми для використання в навчально-виховному процесі.

Розділ 1. Збройні Сили України на захисті Вітчизни

1. Верховний головнокомандувач Збройних Сил України:
А) Президент України;
Б) Секретар Ради національної безпеки і оборони;
В) міністр оборони України.
2. Тривалість служби в рядах Збройних Сил України:
А) 1 рік;
Б) 1 рік й 6 місяців;
В) 1 рік (для тих, хто має вищу освіту — 9 місяців).
3. Тактика дій українського козацтва:
А) «рухома фортеця»;
Б) «вовчі ями»;
В) «слава».
4. Роки визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького:
А) 1654–1662;
Б) 1648–1654;
В) 1648–1650.
5. Військо Київської Русі складалось з:
А) дружини князя та воїнів-найманців;
Б) ополчення та скандинавських варягів;
В) дружини князя та воїнів народного ополчення.
6. Якого виду Збройних Сил в українській армії немає:
А) протиповітряної оборони;
Б) ракетних військ;
В) сухопутних військ.

Розділ 2. Міжнародне гуманітарне право про захист жертв війни

1. Виникнення міжнародного гуманітарного права припадає на середину:
А) XVII ст.;
Б) XVIII ст.;
В) XIX ст.
2. Проти якої воюючої сторони повинні вестись бойові дії:
А) мирного населення;
Б) комбатантів;
В) не комбатантів.
3. Яку зброю забороняється використовувати:
А) хімічну, біологічну, лазерну, протипіхотні міни;
Б) токсичні речовини;
В) отруйні речовини, рентгенівські промені та інше.
4. Який мінімальний вік для комбатантів?
А) до 15 років;

Б) 15—17 років;

В) 18—21 років.

Розділ 3. Тактична підготовка

1. Основні риси загальновійськового бою:
 - А) одночасні потужні вогневі дії на велику глибину; наземно-повітряний характер бою;
 - Б) напруженість, швидкоплинність, оборона, наступ;
 - В) рішучість, напруженість, швидкоплинність, динамічність, швидкий перехід від одних дій до інших;
 - Г) відповіді А і В.
2. Основні види загальновійськового бою:
 - А) ядерний удар;
 - Б) контрнаступ;
 - В) наступ, оборона.
3. Види особистої зброї солдата:
 - А) автомат, ручний кулемет, РПГ, снайперська гвинтівка, боеприпаси, гранати;
 - Б) автомат, рюкзак, протигаз;
 - В) снайперська гвинтівка, патрони, протигаз, піхотна лопатка.
4. Якщо танк рухається на військовослужбовця чи від нього, гранату треба кидати:
 - А) назустріч чи навздогін;
 - Б) назустріч чи навздогін, враховуючи, що танк за час польоту гранати пройде 5—10 м;
 - В) під танк.
5. Особливий склад мотострілецького відділення складається з:
 - А) 8—10 осіб;
 - Б) 6—8 осіб;
 - В) 10—12 осіб.
6. До мотострілецького відділення (БМП) входять:
 - А) гранатометник, старший гранатометник, помічник гранатометника, снайпер, стрільці, старший стрілець;
 - Б) командир, механік-водій, навідник-оператор, кулеметник;
 - В) відповіді А і Б.

Розділ 4. Вогнева підготовка

1. ТОЗ-12 має калібр:
 - А) 5,45;
 - Б) 5,6;
 - В) 4,5.
2. Прицільна дальність АКМ, АК-74:
 - А) 400;
 - Б) 1000;
 - В) 1500.
3. Основними частинами автомата є:
 - А) затворна рама з газовим поршнем;
 - Б) цівка, магазин, ремінь, шомпол;
 - В) ствол зі ствольною коробкою, магазин, приладдя, сумка.
4. Бойовий патрон складається з:
 - А) кулі, оболонки, свинцевого осердя, капсуля;
 - Б) кулі, порохового заряду, гільзи, капсуля;
 - В) кулі, капсуля, запалювальної суміші, гільзи.

5. Затримки при стрільбі автомата відбуваються через:
 - А) неподачу патрона, утикання патрона, осічку;
 - Б) невиймання гільзи, невикидання гільзи;
 - В) відповіді А і Б.
6. Стрільба з малокаліберної гвинтівки з положення лежачи в упорі проводиться з відстані:
 - А) 25 м;
 - Б) 50 м;
 - В) 15 м.
7. Пострілом називається:
 - А) викидання кулі з каналу ствола;
 - Б) викидання кулі з каналу ствола під дією порохових газів, що створюються при згорянні порохового заряду;
 - В) початкова швидкість кулі з каналу ствола.
8. Маса гранати Ф-1:
 - А) 600 г;
 - Б) 700 г;
 - В) 500 г.
9. Уламки гранати РГД-5 вражають живу силу в радіусі до:
 - А) 35 м;
 - Б) 25 м;
 - В) 200 м.

Розділ 5. Статуси Збройних Сил України

1. Життя і діяльність Збройних Сил України вивчаються:
 - А) військовими статутами;
 - Б) Конституцією України;
 - В) Законом України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу».
2. До молодшого офіцерського складу належать:
 - А) молодший лейтенант, лейтенант, старший лейтенант, капітан;
 - Б) лейтенант, старший лейтенант, капітан, майор;
 - В) прапорщик, старший прапорщик, молодший лейтенант, лейтенант.
3. Найвище звання в Збройних Силах України:
 - А) генерал армії;
 - Б) маршал;
 - В) генерал-полковник.
4. Військовослужбовці сухопутних військ:
 - А) солдати, сержанти, прапорщики, офіцери, генерали;
 - Б) матроси, старшини, мічмани, офіцери, адмірали;
 - В) солдати, старшини, прапорщики, мічмани, офіцери, генерали.
5. Про все, що сталося з військовослужбовцем, він повинен доповісти:
 - А) командирі військової частини;
 - Б) черговому по військовій частині;
 - В) командирі (начальнику).

Розділ 6. Військова топографія

1. Що таке військова топографія?
 - А) Військова топографія — це розділ топографії, що включає розробку засобів ви-

- вчення і розвідку місцевості з метою використання її в бойових умовах.
- Б) Наука, що вивчає засоби вимірювання місцевості і відображення її на папері у вигляді плакатів і карт.
2. Які існують способи орієнтування на місцевості?
- А) тільки за компасом;
 Б) тільки за місяцем і годинником;
 В) тільки за сонцем;
 Г) тільки за полярною зіркою;
 Д) тільки за місцевими предметами;
 Е) всі попередні відповіді (А-Д).
3. Що таке азимут?
- А) Азимут — це кут між площиною точки спостереження і вертикальною площиною, що проходить крізь цю точку і спостережуваним об'єктом.
 Б) Азимут — це кут між площиною точки меридіану і точки визначеного об'єкта.
 В) Азимут — це кут між площиною точки екватора і визначеним об'єктом.
- Розділ 7. Прикладна фізична підготовка**
1. Воєнізований крос — це:
- А) марш-кидок 5 км, стрільба з пневматичної гвинтівки;
 Б) марш-кидок 3 км, підтягування, метання гранати;
 В) марш-кидок 3 км, метання гранати Ф-1 на 2 рубежах.
2. Метання гранати 600 г на дальність з розбігу на 12 балів:
- А) 42 м;
 Б) 38 м;
 В) 45 м;
 Г) 40 м.
3. До змісту прикладної фізичної підготовки входять:
- А) гімнастика, кросова підготовка;
 Б) подолання смуги перешкод, гімнастика, метання гранат;
 В) прискорений рух, подолання перешкод, гімнастика, метання гранат, основи самозахисту, прикладне плавання, військово-спортивне свято.
4. Комплексна силова вправа — це:
- А) підтягування та згинання і розгинання рук в упорі лежачи за 30 с;
 Б) піднімання тулуба з положення лежачи на спині за 30 с та без паузи, згинання і розгинання рук лежачи в упорі за 30 с;
 В) згинання і розгинання рук в упорі лежачи та «човниковий біг» 4 по 9 м.
5. Які вправи не входять до смуги перешкод:
- А) біг по місцевості;
 Б) біг по колоді;
 В) лазіння по канату;
 Г) метання гранати.
- Розділ 8. Військово-медична підготовка**
1. До методів допомоги потерпілим відносяться:
- А) госпіталізація;
 Б) непрямий масаж серця та штучне дихання;
 В) протишокова терапія.
2. Види кровотеч:
- А) сильна та слабка;
 Б) артеріальна, венозна;
 В) паренхіматозна, капілярна, змішана;
 Г) відповіді Б і В.
3. Рани бувають:
- А) справжні та несправжні;
 Б) колоті, різані, рубані, укушені, рвані, вогнепальні, ударні, розтроснені;
 В) відповіді А і Б.
4. На груди накладається пов'язка:
- А) спіральна або хрестоподібна;
 Б) «черепець»;
 В) відповіді А і Б.
5. Імобілізація при переломах — це:
- А) накладання шин;
 Б) накладання пов'язки та ін'єкція знеболювального;
 В) накладання джгута.
- Розділ 9. Основи цивільного захисту**
1. До засобів індивідуального захисту органів дихання відносяться:
- А) ІПП-8;
 Б) ПТМ-1;
 В) АІ-2.
2. Основні види стихійних лих:
- А) землетруси, пожежі, снігові замети;
 Б) повені, селеві потоки, зсуви;
 В) дощі, снігопади, ожеледиця;
 Г) відповіді А і Б.
3. Катастрофа — це:
- А) пошкодження механізмів, устаткування, обладнання;
 Б) порушення нормальної роботи транспорту, промислового виробництва;
 В) велика промислова аварія з трагічними наслідками та загибеллю людей.
4. Зона повних руйнувань в осередку ядерного ураження (кПа):
- А) 50;
 Б) 30-20;
 В) 70-50.
5. Доза випромінювання в зоні сильного радіаційного зараження (у рентгенах):
- А) 240;
 Б) 100;
 В) 40.
6. До сигналів сповіщення населення відносяться:
- А) «хімічна тривога», «радіаційна небезпека»;
 Б) «відбій повітряної тривоги»;
 В) радіаційна небезпека;
 Г) відповіді А, Б, В;
 Д) відповіді А, В.
7. Шприц-тюбик знаходиться в:
- А) УЗРГМ;
 Б) СДОР;
 В) АІ-2.
- Пропонуємо варіант планування навчально-виховного процесу з предмета «Захист Вітчизни», яке в порядку експерименту впроваджується в 10-му класі в закладах освіти Одеської області.

а) Для груп по 2 години на тиждень:

№ з/п	Зміст	Загальна кількість годин	Кількість годин в навч. закл.	10-й клас	Навч.-польові заняття
1.	Вступний урок	1	1	1	—
2.	ЗСУ на захисті Вітчизни	8	8	8	—
3.	МГП про захист жертв війни	3	3	3	—
4.	Тактична підготовка	16	16	16	4
5.	Вогнева підготовка	22	22	22	6
6.	Статути ЗСУ	5	5	5	—
7.	Стройова підготовка	5	5	5	4
8.	ПФП	2	2	2	2
9.	Основи цивільного захисту	8	8	8	2
10.	Разом годин	70	70	70	18

б) Для груп по одній годині на тиждень:

№ з/п	Зміст	Загальна кількість годин	Кількість годин в навч. закл.	10-й клас	Навч.-польові заняття
1.	Вступний урок	1	1	1	—
2.	ЗСУ на захисті Вітчизни	4	4	4	—
3.	МГП про захист жертв війни	2	2	2	—
4.	Тактична підготовка	8	8	8	6
5.	Вогнева підготовка	8	8	8	4
6.	Статути ЗСУ	2	2	2	—
7.	Стройова підготовка	4	4	4	4
8.	ПФП	4	4	4	4
9.	Основи цивільного захисту	4	4	4	2
10.	Разом годин	35	35	35	20

Література

1. Програма предмета «Захист Вітчизни» — Черкаси 2010 рік: журнал основи захисту Вітчизни №№ 11, 12, 2009 рік; №№ 1-2 2010 рік.
2. Палагеша В. О. та інші. Підручник з військово-патріотичного виховання. — 2010.
3. Дятленко С. М., Ганчева В. І. та ін. Книга вчителя предмета «Захист Вітчизни». — Х.: Торсінг плюс, 2006.
4. Бабака Т. В., Євтушенко Р. І. та ін. Досліджуючи гуманітарне право. — К.: Генеза, 2009.

Б. І. ШЕСТАКОВ,

методист НМЛ творчого розвитку особистості ООІУВ.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ

Основними чинниками, які визначають системний підхід до організації і проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчально-виховних закладах, є такі нормативно-правові акти:

— Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.06 № 1594 «Про затвердження державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки»;

— наказ Міністерства освіти і науки України від 21.07.03 № 486 «Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладах»;

— наказ Міністерства освіти та науки України від 02.08.05 № 458 «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах України»;

— спільний наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.09 № 518/674 «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізич-

ним вихованням учнів в загальноосвітніх навчальних закладах»;

— Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.09 № 1318 «Про затвердження порядку здійснення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів»;

— Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.08 № 992 «Про визнання такою, що втратила чинність», Постанова Кабінету Міністрів України від 15.01.96 № 80 «Про державні тести та нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України»;

— лист Міністерства освіти і науки України від 18.03.09 № 1/9-173 «Щодо проведення державної підсумкової атестації з фізичної культури»;

— лист Міністерства освіти і науки України від 20.03.09 № 1/9-182 «Щодо особливостей застосування контрольних навчальних нормативів і вимог з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах»;

— лист Міністерства освіти та науки України від 17.08.09 № 1/9-546 «Про впровадження нової навчальної програми з фізичної культури» (5–9 кл.).

Комплексний підхід до використання в практиці роботи вчителів фізичної культури положень вищезазначених нормативно-правових актів дозволяє забезпечувати організацію і проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчально-виховних закладах на відповідному методичному рівні, здійснювати диференційований й індивідуальний підхід до розвитку фізичних якостей та рухових навичок учнів. Особливо слід відзначити, що найважливішу роль в організації роботи з фізичної культури в школі відіграють наказ Міністерства освіти і науки України від 21.07.03 № 486, в якому визначений перелік основних фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів, обов'язкових для проведення в закладі освіти, наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.05 № 458, в якому визначаються відповідальні особи та їх функціональні обов'язки під час проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів, спільний наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.09 № 518/674, який забезпечує дієвий контроль за функціональним станом учнів під час фізичних навантажень.

Автори цих методичних рекомендацій не ставили собі за мету тільки нагадати нормативну базу щодо організації навчально-виховного процесу з фізичної культури, а спробували привернути додаткову увагу вчителів фізичної культури та керівників закладів освіти до деяких аспектів і особливостей навчально-виховного процесу з фізичної культури, умовно розподіливши цей процес на 3 нерозривно пов'язані складові: **навчально-методичну, фізкультурно-оздоровчу, спортивно-масову.** Окремим питанням стоїть забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів та вихованців закладів освіти.

Навчально-методична робота в школі, її організація та проведення, в першу чергу, базується на змісті навчальних програм з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів та Типових навчальних планів на поточний навчальний рік. Основною формою проведення навчальної роботи в школі, зокрема з фізичної культури, є урок. На жаль, сучасними Типовими навчальними планами на навчальний рік не завжди передбачаються 3 уроки фізичної культури на тиждень (в основному 2 уроки). Тому урок фізичної культури в школі має більш культурологічний характер (за 2 уроки неможливо досягти значних зрушень у функціональному розвитку організму школярів), і основне завдання вчителя фізичної культури, визначивши вихідний рівень фізичних якостей та рухових навичок учнів, вказати учням шляхи розвитку тих або інших фізичних якостей і рухових навичок, сприяти залученню учнів до самостійних занять фізичною культурою і спортом. Слід відзначити, що існуючі на-

вчальні програми з фізичної культури, які затверджені Міністерством освіти і науки України до використання в школі, не об'єднані в єдине ціле: початкова школа 1–4-ті класи — навчальна програма «Фізична культура», видавництво «Ранок» (2006 р.), лист МОН України від 23.12.2004 р. № 1/11-6611; основна школа 5–9-ті класи — лист МОН України від 17.08.09 № 1/9-546; старша школа — 10–11-ті класи, видавництво «Початкова школа» (2001 р.) — лист МОН України від 29.11.01 № 1/11-4518. Враховуючи такий стан справ, під час планування навчального матеріалу протягом семестру (навчального року) вчитель фізичної культури зобов'язаний особливо суворо дотримуватися принципів доступності, послідовності та поступовості у вивченні учнями тих або інших тем (модуля) навчальної програми. Під час складання календарних планів вчитель фізичної культури має можливість самостійно визначати (в межах теми) кількість годин для вивчення того або іншого розділу теми (модулю), а також визначати перелік та кількість навчальних тем, враховуючи стан матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу з фізичної культури, умови проведення уроків фізичної культури та спортивні традиції закладу освіти. Також під час розробки календарного плану вчителю фізичної культури необхідно:

— враховувати, що протягом вересня місяця поточного навчального року (відновлювально-реабілітаційний період) забороняється проводити уроки фізичної культури з субмаксимальним і максимальним фізичним навантаженням та здійснювати тестування фізичних якостей учнів;

— наприкінці кожної навчальної теми планувати 1–2 уроки для перескладання учнями (за бажанням учня) окремих розділів вивченої теми (з метою недопущення перевантаження учнів відпрацьовувати не більше 2 розділів теми або заліків за 1 урок) — лист Міністерства освіти і науки України від 20.03.09 № 1/9-182 та лист управління освіти і наукової діяльності Одеської облдержадміністрації від 04.11.08 № 01-10/1957.

У вирішенні вищезазначених питань значну роль відіграє постійна робота вчителя фізичної культури над підвищенням свого професійного рівня: самоосвіта, активна участь вчителя в роботі методичного об'єднання вчителів фізичної культури району (міста), участь у науково-практичних конференціях з питань фізичного виховання, в етапах Всеукраїнських конкурсів «Кращий стан фізичного виховання», «Кращий інноваційний урок фізичної культури та урок фізичної культури з елементами футболу».

Оцінювання навчальних досягнень учнів з фізичної культури є необхідним чинником у практичній діяльності вчителя фізичної культури, але не самоціллю, і повинно спрямовуватися на визначення рівня розвитку тих або інших

фізичних якостей і рухових навичок учнів. При цьому слід відзначити, що до складання навчальних нормативів та нормативів державної підсумкової атестації (11-ті класи) з фізичної культури залучаються лише ті учні, які за станом здоров'я віднесені до основної медичної групи. Оцінка за виконання учнем нормативів навчальної програми (залік) виставляється до класного журналу згідно з датою проведення заліку, а поруч з колонкою для оцінок за залік відзначається колонка з назвою «відпрацювання» (без дати) для оцінок (в разі перескладання учнем нормативу на більш високу оцінку) за перескладання даного нормативу. У випадку відмови учня, який за станом здоров'я віднесений до основної медичної групи, скласти норматив навчальної програми без поважних причин до колонки виставляється оцінка «не атестовано» (скорочено — н/а). Тематична оцінка визначається як середньоарифметична з суми оцінок за розділи теми (заліків) з урахуванням складності розділів вивченої теми. Також необхідно під час оцінювання навчальних досягнень учнів з фізичної культури враховувати поточні оцінки та динаміку розвитку фізичних якостей й рухових навичок протягом певного періоду. Такий комплексний підхід до оцінювання успіхів навчання учнів з фізичної культури дозволяє вчителю більш якісно та об'єктивно визначати рівень набутих учнем навичок та вмінь й визначати шляхи подальшого фізичного розвитку школярів.

Учні, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої та спеціальної медичних груп, на період перебування в цих групах вивчають весь запланований навчальний матеріал, але не залучаються до складання нормативів. Учні таких медичних груп під час уроку виконують фізичні вправи, які їм не протипоказані, з відповідною щільністю фізичного навантаження. Оцінка за опанування учнями цих категорій навчального матеріалу з вивчених тем виставляється у вигляді «зараховано» (скорочено — «зар») або «не зараховано» — в разі пропусків учнем уроків фізичної культури без поважних причин.

В окремих випадках учні, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої та спеціальної медичних груп, можуть бути залучені (за бажанням учня та з дозволу лікаря) до складання деяких контрольних нормативів з фізичної культури та, в разі успішного опанування учнем 50% та більше відсотків навчального матеріалу теми (семестру або навчального року), отримувати оцінку в балах (за згодою учня).

Фізкультурно-оздоровча робота в школі, її організація й проведення регламентована наказом Міністерства освіти та науки України від 21.07.03 № 486 «Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних і позашкільних навчальних закладах». Однак необхідно більш детально розгля-

нути організацію та проведення додаткових фізкультурно-оздоровчих заходів з учнями, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи.

За підсумками медичного огляду для учнів, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи (СМГ), необхідно в позаурочний час в закладі освіти організувати додаткові фізкультурно-оздоровчі заняття. Для цього по закладу освіти видається наказ, в якому призначаються відповідальні особи (вчитель фізичної культури або медичний працівник школи — за згодою) за проведення цих занять, затверджуються списки груп (12–15 осіб) та графік проведення додаткових фізкультурно-оздоровчих занять для цих груп (2 заняття на тиждень по 40–45 хв. або 3 заняття на тиждень по 30–35 хв.).

Під час формування груп учнів, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи (СМГ), для відвідування занять фізкультурно-оздоровчої спрямованості бажано дотримуватися таких вимог: школярі в групі мають бути одного віку, статі та мати однаковий діагноз захворювання, але таке комплектування груп в межах одного закладу освіти майже неможливе. Тому дозволяється комплектувати (у відповідних вікових межах: 1–2 кл.; 3–4 кл.; 5–6 кл.; 7–9 кл.) змішані за своїм складом групи, враховуючи індивідуальні особливості фізичного розвитку й діагноз захворювання кожного учня, диференційовано підходити до розробки календарного планування навчального матеріалу. Календарні плани для кожної групи затверджуються адміністрацією закладу освіти. Для обліку фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями СМГ ведеться журнал (на кожну групу окремий журнал) обліку проведених занять з учнями, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи (СМГ). Більш детальну інформацію про організацію та проведення додаткових фізкультурно-оздоровчих занять з учнями СМГ можна знайти у методичному посібнику «Методичні рекомендації вчителям фізичного виховання закладів освіти м. Одеси щодо організації занять фізичною культурою з учнями спеціальної медичної групи», який отримав позитивну рецензію головного лікаря Одеського обласного лікарсько-фізкультурного диспансеру і був надрукований в щомісячному інформаційно-аналітичному журналі «Шкільний кур'єр» (№ 4, січень 2005 р.). Кількість годин на тиждень, які визначені для проведення додаткових фізкультурно-оздоровчих занять з учнями СМГ, додається до тижневого педагогічного навантаження вчителя, оплата за проведення цих фізкультурно-оздоровчих занять здійснюється відповідно до кваліфікаційної категорії вчителя.

Спортивно-масова робота в школі, її організація й проведення також регламентована наказом Міністерства освіти та науки України від 21.07.03 № 486 та складається з проведен-

ня внутрішньокільних спартакіад, спортивних змагань з видів спорту за навчальною програмою з фізичної культури, спортивних свят та вікторин, роботи в закладі освіти гуртків спортивної спрямованості та забезпечення участі школярів в районних (міських, обласних) змаганнях за програмою Спартакіади школярів. Тому немає жодного сумніву, що проведення на відповідному рівні спортивно-масової роботи в закладі освіти сприяє залученню учнівської молоді до здорового способу життя. В той же час система організації цієї роботи потребує деяких пояснень. Для якісної організації спортивно-масової роботи в закладі освіти необхідно впроваджувати такі організаційні заходи:

— наприкінці навчального року (травень місяць) на засіданні шкільного методичного об'єднання вчителів фізичної культури підводяться підсумки проведення спортивно-масової роботи за навчальний рік: визначаються успіхи та недоліки в проведенні спортивно-масової роботи, складається проект плану проведення спортивно-масової роботи на наступний навчальний рік, який подається на розгляд адміністрації закладу освіти;

— на початку навчального року (серпень місяць) проект плану проведення спортивно-масової роботи на наступний навчальний рік виноситься адміністрацією закладу освіти на педагогічну раду для обговорення;

— після обговорення на педагогічній раді план проведення спортивно-масової роботи на навчальний рік (зі змінами та доповненнями) затверджується рішенням педагогічної ради та вноситься (помісячно або «блочно») до плану виховної роботи закладу освіти на навчальний рік.

На підставі затвердженого плану спортивно-масової роботи на наступний навчальний рік для організації й проведення тих або інших внутрішньокільних спортивних змагань по закладу освіти видаються накази, в яких затверджуються терміни проведення змагань або плани проведення спортивних свят, визначаються учасники цих спортивно-масових заходів та призначаються відповідальні (вчителі фізичної культури, медичні працівники) за збереження життя й здоров'я учасників змагань. Аналогічно видаються накази на участь школярів у районних (міських, обласних) спортивних змаганнях, які відбуваються за межами закладу освіти. Також, як правило, за результатами проведених змагань або участі учнів у спортивно-масових заходах видаються накази про підсумки проведення або участі школярів у цих спортивно-масових заходах. Такий організаційний підхід до проведення спортивно-масової роботи в закладі освіти дозволяє забезпечити адміністративний контроль за проведенням спортивно-масової роботи на відповідному рівні, знижує можливість травмування учасників змагань. Оплата за проведення позакласної спортивно-масової роботи відбу-

вається на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 20.04.07 № 634 «Про затвердження розмірів підвищення посадових окладів (ставок заробітної плати) та додаткової оплати за окремі види педагогічної діяльності у співвідношенні до тарифної ставки» та наказу Міністерства освіти і науки України від 11.06.07 № 471 «Про внесення змін до Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти».

Гурткова робота з фізичної культури спрямована на поглиблене вивчення учнями школи тих або інших видів спорту за навчальною програмою з фізичної культури. Для проведення гурткової роботи з фізичної культури керівниками шкільних гуртків спортивної спрямованості наказом по закладу освіти призначаються, як правило, вчителі фізичної культури загальноосвітніх навчальних закладів, при цьому додаткові кваліфікаційні вимоги до керівників шкільних спортивних гуртків та секцій не висуваються. Також наказом по закладу освіти визначається кількість годин, яка надається для забезпечення проведення гурткової роботи в школі, зокрема з фізичної культури, графік роботи гуртків. З метою недопущення перевантаження учнів під час занять (тренувань) у спортивному гуртку тривалість одного заняття для учнів 5–8-х класів не повинна перевищувати 2 годин (45 хв. × 2), а одного заняття для учнів 9–11-х класів не повинна перевищувати 3 годин (45 хв. × 3), при цьому кількість занять (тренувань) на тиждень (2–3 заняття на тиждень) визначає керівник гуртка спортивної спрямованості. Керівник гуртка спортивної спрямованості також розробляє календарний план роботи, який затверджується адміністрацією закладу освіти. До занять в гуртку залучаються тільки учні, які за станом здоров'я віднесені до основної медичної групи. Кількісний склад однієї групи учнів для занять в гуртках спортивної спрямованості не може перевищувати 15 осіб. Для обліку проведених занять гуртка спортивної спрямованості ведеться журнал обліку (для кожної групи окремий журнал) відвідування учнями занять. Оплата за проведення гурткової роботи здійснюється по факту проведених занять відповідно до кваліфікаційної категорії вчителя.

Медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів та вихованців закладів освіти регламентується спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.09 № 518/674 «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах». Неухильне виконання вимог цього наказу дозволяє зменшити ризик фізичного перевантаження учнів під час участі у фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходах, запобігти випадків травматизму учнів.

Для забезпечення дієвого медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів в загальноосвітніх навчальних закладах пропонується забезпечити виконання таких заходів:

— наприкінці поточного навчального року (травень місяць) адміністрація закладу освіти спільно з класними керівниками та вчителями фізичної культури повідомляють батьків учнів про початок нового навчального року (протягом серпня-вересня місяців), всім учням школи необхідно пройти поглиблений медичний огляд та на підставі підсумків медичного огляду надати (до 1 жовтня) до школи довідку про стан здоров'я учнів. При цьому необхідно довести до відома батьків, що такі вимоги стосовно щорічного медичного огляду затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 08.12.09 № 1318 «Про затвердження порядку здійснення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів»;

— на підставі довідки про стан здоров'я учня, яку надали до школи батьки або особи, які їх замінюють, медичний працівник школи розподіляє учнів на медичні групи та надає списки медичних груп школярів до адміністрації школи;

— адміністрація школи видає по школі наказ про розподіл учнів на медичні групи та під особистий підпис ознайомлює з цим наказом педагогічних працівників закладу освіти, в першу чергу вчителів фізичної культури, які організують та проводять зі школярами фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заходи;

— класні керівники спільно з медичним працівником школи до класних журналів вносять «Листок здоров'я», в якому визначена медична група кожного школяра та терміни перебування школяра в цій групі. В разі переходу учня (учениці) з однієї медичної групи до іншої робиться додаток до основного наказу по закладу освіти про розподіл учнів на медичні групи та вносяться відповідні зміни до «Листка здоров'я». Учні, які не надали до школи довідку про стан здоров'я, відвідують уроки фізичної культури, але до фізичних навантажень не залучаються. Оцінка таким учням виставляється у вигляді «н/а», про що класний керівник зобов'язаний інформувати батьків учня або осіб, які їх замінюють;

— вчитель фізичної культури під час проведення з учнями фізкультурно-оздоровчих та

спортивно-масових заходів повинен забезпечувати контроль за функціональним станом учнів, систематично контролюючи частоту їх серцево-судинних скорочень (ЧСС). Особливу увагу необхідно приділяти ЧСС на початку уроку фізичної культури, під час виконання учнями фізичних вправ з субмаксимальним або максимальним фізичним навантаженням (складання учнями нормативів з навчальної програми) та наприкінці уроку;

— система відвідувань уроків фізичної культури посадовими особами для забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів обумовлена спільним наказом МОЗ України та МОН України від 20.07.09 № 518/674. З метою більш якісного контролю за проведенням уроків фізичної культури в школі та надання методичної допомоги адміністраціям загальноосвітніх навчальних закладів Одеським обласним інститутом удосконалення вчителів ще у 2001 році в науково-методичному журналі «Наша школа» (№ 3, 2001 р.) були опубліковані матеріали до аналізу уроку фізичної культури (оперативно-поточний аналіз уроку фізичної культури), які не втратили своєї актуальності і відповідності;

— адміністрацією двічі на рік на розгляд педагогічної ради виносяться питання про стан фізичного виховання в школі.

Забезпечення виконання вищезазначених методичних рекомендацій з організації та проведення в закладах освіти фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи сприяє планомірному та послідовному функціональному розвитку організму школярів, їх фізичних якостей та рухових навичок через залучення учнівської молоді до систематичних занять фізичною культурою та спортом і забезпечує дієвий медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів, зменшує вірогідність можливого травматизму школярів під час уроків фізичної культури.

І. О. ШАПКІН,

головний спеціаліст управління освіти та науки Одеської міської ради,

О. М. КРИВИЦЬКИЙ,

методист науково-методичної лабораторії творчого розвитку особистості Одеського обласного інституту удосконалення вчителів.

ТЕМАТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Основним завданням даної роботи є розробка критеріїв оцінювання теоретичних знань, умінь і навичок учнів, передбачених програмою «Фізична культура, 1–4 класи».

Розвиток фізичних якостей органічно поєднується з опануванням відповідних теоретичних знань, які розкривають значення та зміст, методи і правила занять з фізичної культури. До того ж, якщо рухові дії учня не відповідають нормам показників (з певних причин, учні, які віднесені до спеціальної групи), контроль навчальних досягнень відбувається саме за показниками теоретичних знань відповідно до розділів програми. Застосування теоретичного матеріалу допомагає кращому засвоєнню програми і прищепленню учням любові до систематичних занять фізичною культурою, збагачує досвід вчителів фізичної культури, класних керівників.

З метою забезпечення диференційованого підходу до оцінювання умінь та навичок, теоретико-методичних знань розроблено дванадцятибальну шкалу оцінювання.

Учню пропонуються картки із завданнями для визначення рівня знань теоретичного матеріалу. За кожну правильну відповідь учень отримує 0,5 бала. Коли учень завершить роботу, йому виставляється остаточний бал. Дана система забезпечує вчителям можливість правильно оцінити знання учня. Крім того, учню надається можливість підвищити свій рівень знань з предмета «Фізична культура».

Що ти знаєш про легку атлетику?

3–4-й клас

1. Яких ти знаєш олімпійських чемпіонів України? (Валерій Борзов, Микола Авілов, Олізаренко)
2. Що таке «човниковий біг»? (біг на спритність)
3. Яких правил потрібно дотримуватись при бігу на короткі дистанції? (бігти своєю доріжкою)
4. Як виконується стрибок у довжину з місця? (відштовхуванням двох ніг від землі)
5. Які бувають старту? (високий та низький)
6. З якої команди починається біг на короткі дистанції? («На старт!»)
7. Чим відрізняється біг на стадіоні від кросового бігу? (на стадіоні біжать своєю доріжкою, а у кросі — біг пересіченою місцевістю)
8. Що таке крос? (біг на витривалість, біг пересіченою місцевістю)
9. Що таке біг на короткі дистанції? (біг на швидкість)
10. Чим відрізняється біг від ходьби? (біг має фазу польоту)
11. Які стрибки ти знаєш? (стрибок у довжину з місця, з розбігу, у висоту способом «переступання»)

12. Як правильно тримати малий м'яч, щоб вдало виконати метання? (вказівним і середнім пальцем, але так, щоб він не торкався долоні)

13. Яке положення потрібно прийняти при метанні м'яча? (положення «натягнутого лука»)

14. В якому старті нема команди «Увага!»? (у високому старті)

15. Як правильно повинні працювати руки при бігу на короткі дистанції? (вздовж тулуба)

16. Скільки дозволяється робити фальстартів? (один)

17. Що таке витривалість? (це біг на середні та довгі дистанції)

18. Які бувають метання? (у ціль і на дальність)

19. Після скількох фальстартів не дозволяється змагатися? (після другого)

20. Де зародилась легка атлетика? (у Греції)

21. Яку ширину мають бігові лінії? (5 см)

22. Як вимірюється стрибок у довжину з місця? (за відмітками п'ят)

23. Як за легендою Геракл відміряв своїми стопами дистанцію для змагань на Олімпійських іграх у давній Греції? (стопами ніг, вона дорівнювала 600 стопам)

24. Який талісман Олімпійської збірної команди України був у Пекіні? (Лелеченя)

Що ти знаєш про баскетбол?

3–4-й клас

1. Коли і де вперше почали грати в баскетбол? (в Америці у 1891–1892 рр.)
2. Хто був засновником баскетболу? (американець Джон Нейсміт)
3. На якій висоті розташовано баскетбольний кошик? (3 м 05 см)
4. На якій висоті розташовано кошик у міні-баскетболі? (2 м 60 см)
5. Який розмір має м'яч у міні-баскетболі? (60-73 см)
6. Яку вагу має міні-баскетбольний м'яч? (450-500 г)
7. Яку вагу має баскетбольний м'яч? (650 г)
8. Який діаметр має баскетбольний м'яч? (75–78 см)
9. Скільки гравців у команді з міні-баскетболу? (12 гравців: 10 основних, 2 запасних)
10. Як правильно ловити м'яч, який передає тобі партнер? (вибігти назустріч м'ячу)
11. Скільки раз можна вести м'яч? (один)
12. Який розмір має баскетбольна лінія? (5 см)
13. Який радіус має центральне коло? (1 м 80 см)
14. Якого розміру баскетбольний майданчик? (26×14 м)
15. Яку форму має баскетбольний майданчик? (форму прямокутника)
16. Яку довжина має баскетбольний майданчик? (26 м)

17. Яку ширину має баскетбольний майданчик? (14 м)
18. Яку висоту має баскетбольна сітка? (8 см)
19. Який розмір має баскетбольне кільце? (45 см)
20. Скільки можна отримати персональних зауважень? (п'ять)
21. Скільки може бути бокових ліній? (дві)
22. Скільки кіл на баскетбольному майданчику? (три)
23. Який радіус всіх кіл баскетбольного майданчика? (всіх трьох 1 м 80 см)
24. Якою повинна бути стійка баскетболіста? (ноги розведені на ширину плечей і трохи зігнуті, трохи нахилити тулуб, руки зігнуті в ліктях, тримаючи готовими ловити м'яч, очима стежити за пересуванням м'яча та гравців)
25. Як правильно вести м'яч по майданчику? (пружним рухом кисті з розведеними пальцями штовхати м'яч униз, руки тримати донизу, очікуючи відскоку м'яча від підлоги, ляскати по м'ячу не слід)

Що ти знаєш про гімнастику? 3–4-й клас

1. Яких ти знаєш олімпійських чемпіонів із спортивної гімнастики? (Борис Шахлін, Рустам Шаріпов, Ніна Бочарова, Тетяна Гуцу, Стела Захарова, Марія Гороховська)
2. В якій країні зародилась гімнастика? (в Греції)
3. Від якого слова походить слово «гімнастика»? (від грецького слова «гігнос» — оголений)
4. До яких акробатичних вправ належать групування, перекиди, опорний стрибок? (до динамічних вправ)
5. До яких акробатичних вправ відносяться стійка на лопатках, міст, рівновага? (до статичних вправ)
6. Що таке перекид? (переворот через голову навкруги поперечної осі з послідовним торканням мата окремими частинами тіла)
7. Що таке загальнорозвивальні вправи? (це вправи з предметами та без них)
8. Що таке колона? (шикування в потилицю один одному на відстані витягнутих рук)
9. Що таке шеренга? (шикування один біля одного з інтервалом ширини долоні біля лінії обличчям в один бік)
10. Які вимоги потрібно виконувати на заняттях з гімнастики? (займатися тільки з дозволу вчителя на снарядах із страховкою)
11. Що таке стійка на лопатках? (це вертикальне положення тіла з опорою рук на попереку)
12. Що таке опорний стрибок? (стрибок через перешкоду з опорою рук на неї)
13. Що таке «місток» і як він виконується? (лежачи на спині з опорою рук на підлогу та вигинанням попереку і грудей догори)
14. З якого положення виконується перекид назад? (з упору, притулившись спиною до матів)
15. Де розташовуються руки при виконанні перекиду назад? (біля плечей)

16. Чим відштовхуватися при виконанні перекиду? (носками ніг)
17. Як виконується відштовхування в опорних стрибках? (відштовхуванням обома ногами)
18. Які існують способи лазіння по канату? (двома та трьома способами)
19. Як правильно виконувати підтягування у висі? (вис на прямих руках, носки витягнуті, без ривків)
20. З яких фаз складається опорний стрибок? (розбіг, відштовхування, політ і приземлення)
21. Хто здобув першу олімпійську медаль для незалежної України? (Оксана Баюл)
22. Біля якої гори запалюється олімпійський вогонь? (у Греції на горі Олімп)
23. Як були одягнені учасники Олімпійських ігор у давній Греції? (були оголені)
24. Чим нагороджують переможців сучасних Олімпійських ігор? (медалями)

Що ти знаєш про футбол? 3–4-й клас

1. Яких ти знаєш олімпійських чемпіонів України? (Михайличенко, Лютий)
2. В якій країні було розроблено правила гри в футбол, в якому році? (1863 рік, у Великій Британії)
3. З якої мови походить слово «футбол»? (з англійської)
4. Де вперше в Україні почали грати у футбол? (в Одесі)
5. Де вперше з'явилися футбольні м'ячі і з якої країни їх завезли (в Одесі, привезли британські моряки з Англії)
6. Скільки гравців у команді? (11 гравців)
7. Яку форму має футбольне поле? (форму прямокутника)
8. Яка вага м'яча? (450 г)
9. Який м'яч є найбільшим? (баскетбольний)
10. Що означає піднята догори жовта картка? (зауваження)
11. Що означає піднята догори червона картка? (видалення)
12. Як називалась перша в Україні футбольна команда? («Сокіл» зі Львова)
13. Який радіус має центральне коло? (9 м 15 см)
14. Скільки хвилин продовжується перерва? (15 хв.)
15. Яку довжину має футбольний майданчик? (120 м)
16. Який радіус має кутовий сектор? (1 м)
17. Де повинна знаходитись команда при початковому ударі? (на своєму боці)
18. Скільки секунд воротар має право тримати м'яч? (не більше 6 с)
19. Чи зараховується м'яч, забитий зі штрафного удару? (так)
20. Скільки кроків може зробити воротар з м'ячем? (не більше 4 кроків)
21. За що призначають 11-метровий штрафний удар (пенальті)? (за збиття гравця на штрафному майданчику)

22. Скільки хвилин продовжується гра? (90 хв.)
23. Зі скількох таймів складається гра? (з двох таймів)
24. Коли м'яч вважається забитим? (коли він перетнув лінію воріт)
25. Яку ширину має футбольна лінія? (12 см)
26. Чи можна замінити ворота гравцем із команди? (так)
27. В якому році футбол був включений до програми Олімпійських ігор? (в 1908 році)
28. З якого року розпочались чемпіонати світу з футболу? (з 1930 року)
29. З якого року розпочато проведення чемпіонатів Європи? (з 1960 року)
30. Який склад суддівської бригади? (арбітр — суддя на полі та два асистенти — судді на лінії)

Що ти знаєш про стародавні грецькі та сучасні Олімпійські ігри?

3–4-й клас

1. В якій країні було започатковано Олімпійські ігри? (Греція)
2. На честь якого бога проводились Олімпійські ігри в Стародавній Греції? (бога Зевса)
3. Де проводилися Олімпійські ігри? (в Афінах)
4. Чим нагороджували олімпійських чемпіонів у Стародавній Греції? (вінком з гілок оливи)
5. Біля підніжжя якої гори грецькі дівчата запалюють олімпійський вогонь на сучасних іграх? (гора Олімп)
6. Що є символом стародавніх Олімпійських ігор? (вінок з гілок оливи)
7. Як були вдягнені учасники Олімпійських ігор? (оголені)
8. Хто здобув перше олімпійське золото для команди незалежної України? (Оксана Баюл)
9. Чи дозволялося жінкам бути присутніми на Олімпійських іграх у Стародавній Греції? (категорично заборонялось)
10. Кому з жінок дозволялось бути присутніми на Олімпійських іграх у Стародавній Греції (жриці храму Деметрі)
11. Де і коли зародилися Олімпійські ігри? (У Стародавній Греції у 776 році до н. е.)
12. Як називалися переможці Олімпійських ігор? (олімпіоники)
13. Як часто відбувалися ігри у Стародавній Греції? (один раз на 4 роки)
14. Хто є винахідником олімпійського гасла? (священик Андрі Дідон)
15. Хто став автором висловлення: «На Олімпіаді головне не перемога, а участь»? (П'єр де Кубертен)
16. Де були проведені перші Олімпійські ігри сучасності? (В Афінах, Греція)
17. Що символізують олімпійські кільця? (об'єднання в олімпійському русі п'яти континентів)

18. Коли вперше був запалений олімпійський вогонь? (Амстердам, 1928 рік)
19. В якому році народилася традиція нести естафетою олімпійський смолоскип? (початок смолоскиповим естафетам було покладено у 1936 році у Берліні, Німеччина)
20. Хто з українських спортсменів виборов найбільшу кількість олімпійських медалей? (Лариса Латиніна)
21. Хто був першим президентом Національного олімпійського комітету України? (Валерій Борзов)
22. Коли і де Володимир Кличко здобув золото на Олімпійських іграх? (1996 р., Атланта, США)
23. Де і коли спортсмени України вперше взяли участь окремою командою в Олімпійських іграх? (У 1996 році в Атланті, США)
24. Скільки разів піднімався прапор України на Олімпійських іграх у Пекіні? (27 раз)

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Тест для оцінювання теоретичних знань учнів 3–4-х класів з історії фізичної культури та правил з легкої атлетики

КАРТКА № 1. Видатний український олімпійський чемпіон з легкої атлетики?

- А. Валерій Борзов.
- Б. Ігор Голубничий.
- В. Лариса Латиніна.

КАРТКА № 2. Що таке «човниковий біг»?

- А. Це біг на швидкість.
- Б. Це біг на спритність.
- В. Це біг на витривалість.

КАРТКА № 3. Яких правил потрібно дотримуватись при бігу на короткі дистанції?

- А. Бігти своєю доріжкою.
- Б. Бігти чужою доріжкою.
- В. Бігти по лінії.

КАРТКА № 4. Як виконується стрибок у довжину з місця?

- А. Відштовхуванням двома ногами з місця.
- Б. Відштовхуванням однією ногою.
- В. Відштовхуванням однією ногою з розбігу.

КАРТКА № 5. Які бувають старти?

- А. Високий, низький, сидячи.
- Б. Високий, низький, з упору присівши.
- В. Високий і низький.

КАРТКА № 6. За якою командою спортсмен стає на старт?

1. «Підійшли!»
2. «Побігли!»
3. «На старт!»

КАРТКА № 7. За якою командою спортсмен починає біг?

- А. «На старт!»
- Б. «Увага!»
- В. «Руш!»

КАРТКА № 8. Що таке крос?

- А. Біг по стадіону.
- Б. Біг горбистою місцевістю.
- В. Повільний біг по стадіону.

КАРТКА № 9. Що таке біг на короткі дистанції?

- А. Біг на швидкість
- Б. Біг на спритність.
- В. Біг на витривалість.

КАРТКА № 10. Чим відрізняється біг від ходьби?

- А. Біг має фазу польоту.
- Б. Ходьба не має фази польоту.
- В. Ходьба не має фази відштовхування.

КАРТКА № 11. Що таке метання?

- А. Це біг.
- Б. Це стрибки.
- В. Це метання м'яча у ціль та на дальність.

КАРТКА № 12. Як правильно тримати м'яч при метанні на дальність?

- А. Всією рукою.
- Б. Пальцями, стиснутими в кулак.
- В. Пальцями рук.

КАРТКА № 13. Яке положення потрібно зайняти при метанні м'яча?

- А. Руки з м'ячем над головою.
- Б. Руки з м'ячем опущені донизу.
- В. Руки у положенні «натягнутого лука».

КАРТКА № 14. В якому старті нема команди «Увага!»

- А. У низькому.
- Б. У високому.
- В. У загальному старті.

КАРТКА № 15. Скільки дозволяється робити фальстартів?

- А. Один.
- Б. Два.
- В. Три.

КАРТКА № 16. Спеціально обмежений простір для бігу спортсменів стадіоном?

- А. Перешкоди.
- Б. Смуги.
- В. Доріжка.

КАРТКА № 17. Переміщення учнів від старту до фінішу?

- А. Прискорення.
- Б. Біг за маршрутом.
- В. Біг за дистанцією.

КАРТКА № 18. Набирання швидкості після старту?

- А. Стартовий розбіг.
- Б. Біг по дистанції.
- В. Прискорення.

КАРТКА № 19. Як ще називають легку атлетику?

- А. Королевою спорту.
- Б. Біг стадіоном.
- В. Кросовою підготовкою.

КАРТКА № 20. Початок бігу за дистанцією?

- А. Стартовий розбіг.
- Б. Прискорення.
- В. Старт.

КАРТКА № 21. Яку ширину мають бігові лінії?

- А. 5 см.
- Б. 6 см.
- В. 7 см.

КАРТКА № 22. Як вимірюється стрибок у довжину з місця?

- А. За носками.
- Б. За руками.
- В. За п'ятами.

КАРТКА № 23. Місце приземлення після стрибка?

- А. Яма приземлення.
- Б. Стрибова яма.
- В. Пісочна яма.

КАРТКА № 24. Заключне прискорення під час бігу дистанцією?

- А. Завершення.
- Б. Фінішування.
- В. Добігання.

За кожну правильну відповідь за темою «Легка атлетика» учень отримує 0,5 бали. Учень повинен знайти та підкреслити правильну відповідь. За правильні відповіді він отримує загальну оцінку.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Тест для оцінювання теоретичних знань учнів 3–4-х класів з історії фізичної культури та правил гри у футбол

КАРТКА № 1. Яких ти знаєш олімпійських чемпіонів з футболу?

- А. Михайличенко. Лютий.
- Б. А. Шевченко. Ігор Біланов.
- В. Олег Блохін.

КАРТКА № 2. В якій країні були розроблені правила гри у футбол і в якому році?

- А. В 1863 році у Великій Британії.
- Б. В 1862 році у Бразилії.
- В. В 1861 році в Італії.

КАРТКА № 3. Який найважчий м'яч?

- А. Гандбольний м'яч.
- Б. Баскетбольний м'яч.
- В. Футбольний м'яч.

КАРТКА № 4. Де вперше в Україні почали грати у футбол?

- А. В Одесі.
- Б. У Києві.
- В. У Львові.

КАРТКА № 5. В якому році футбол увійшов до програми Олімпійських ігор?

- А. В 1908.
- Б. В 1912.
- В. В 1915.

КАРТКА № 6. Де вперше в Україні з'явилися футбольні м'ячі і звідки їх привезли?

- А. У Києві, з Іспанії.
- Б. У Донецьку, з Бразилії.
- В. В Одесі, з Англії.

КАРТКА № 7. Як називалась перша команда з футболу в Україні?

- А. «Сокіл» (Львів).
- Б. «Динамо» (Київ).
- В. «Чорноморець» (Одеса).

КАРТКА № 8. Скільки гравців у команді з футболу?

- А. 11 гравців.
- Б. 12 гравців.
- В. 13 гравців.

КАРТКА № 9. Яку форму має футбольне поле?

- А. Форму прямокутника.

- Б. Форму трикутника.
В. Форму чотирикутника.
- КАРТКА № 10. В якій країні зародився футбол?**
А. У Бразилії.
Б. У Мексиці.
В. В Англії.
- КАРТКА № 11. Скільки хвилин продовжується гра?**
А. 90 хв. Б. 95 хв. В. 85 хв.
- КАРТКА № 12. Яка вага м'яча?**
А. 450 гр. Б. 460 гр. В. 470 гр.
- КАРТКА № 13. Що означає піднята догори жовта картка?**
А. Попередження.
Б. Видалення.
В. Недопущення до гри.
- КАРТКА № 14. Коли розпочались чемпіонати світу з футболу?**
А. В 1930 р.
Б. В 1935 р.
В. В 1936 р.
- КАРТКА № 15. Коли розпочато проведення чемпіонатів Європи?**
А. В 1960 р.
Б. В 1965 р.
В. В 1970 р.
- КАРТКА № 16. Що означає піднята догори червона картка?**
А. Попередження.
Б. Видалення.
В. Штрафний удар.
- КАРТКА № 17. Який радіус має центральне коло?**
А. 9 м 15 см.
Б. 9 м 20 см.
В. 9 м 25 см.
- КАРТКА № 18. Скільки продовжується перерва?**
А. 15 хв. Б. 20 хв. В. 30 хв.
- КАРТКА № 19. Який радіус має кутовий сектор?**
А. 1 м. Б. 1,5 м. В. 2 м.
- КАРТКА № 20. Яку довжину має футбольний майданчик?**
А. 120 м. Б. 130 м. В. 140 м.
- КАРТКА № 21. Зі скількох таймів складається гра?**
А. 3 двох таймів.
Б. 3 трьох таймів.
В. 3 чотирьох таймів.
- КАРТКА № 22. В якому випадку м'яч вважається забитим?**
А. Коли пересік лінію воріт.
Б. Коли не долетів до лінії воріт.
В. Коли прокотився по лінії.
- КАРТКА № 23. Якою має бути висота воріт?**
А. 2,44 м. Б. 2,50 м. В. 3 м.
- КАРТКА № 24. Якою має бути довжина воріт?**
А. 7,32 м. Б. 7,55 м. В. 7,45 м.
- За кожен правильну відповідь за темою «Футбол» учень отримує 0,5 бали. Учень пови-

нен знайти та підкреслити правильну відповідь. За правильні відповіді він отримує загальну оцінку.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Тест для оцінювання теоретичних знань учнів 3–4-х класів з історії фізичної культури та знань про Олімпійські ігри Стародавньої Греції

- КАРТКА № 1. В якій країні було започатковано Олімпійські ігри?**
А. Єгипет.
Б. Індія.
В. Греції.
Г. Франція.
- КАРТКА № 2. На честь якого бога проводились античні Олімпійські ігри?**
А. Зевса.
Б. Гермеса.
В. Персея.
Г. Геракла.
- КАРТКА № 3. Де проводилися Олімпійські ігри в Стародавній Греції?**
А. В Афінах.
Б. В Спарті.
В. В Олімпії.
Г. На горі Олімп.
- КАРТКА № 4. Що є символом стародавніх Олімпійських ігор?**
А. Вінок з гілок оливи.
Б. Олімпійський вогонь.
В. Статуя Зевса.
Г. Голуб миру.
- КАРТКА № 5. Біля підніжжя якої гори запалюється олімпійський вогонь сучасних ігор?**
А. Олімп.
Б. Афон.
В. Парнас.
Г. Кронос.
- КАРТКА № 6. Чим нагороджували переможців Олімпійських ігор у Стародавній Греції?**
А. Вінком з гілок оливи.
Б. Вінком з гілок лавра.
В. Золотою прикрасою із зображенням Зевса.
Г. Золотою медаллю.
- КАРТКА № 7. Як були одягнені учасники Олімпійських ігор?**
А. Оголені.
Б. Туніки.
В. Сандалі.
Г. Стегнові пов'язки.
- КАРТКА № 8. Хто здобув перше олімпійське золото для команди незалежної України?**
А. Оксана Баюл (фігурне катання)
Б. Сергій Бубка (легка атлетика)
В. Андрій Шевченко (футбол)
Г. Яна Клочкова (плавання)
- КАРТКА № 9. У ролі кого дозволялося бути жінкам на Олімпійських іграх у Стародавній Греції?**

- А. Учасниць.
- Б. Глядачів.
- В. Суддів.
- Г. Категорично заборонялось бути присутніми.

КАРТКА № 10. Кому з жінок дозволялось бути присутніми на Олімпійських іграх у Стародавній Греції?

- А. Жриці храму богині Деметрі.
- Б. Всім жінкам.
- В. Заміжнім жінкам.
- Г. Жінкам, які вийшли заміж у період проведення попередніх ігор.

КАРТКА № 11. Коли зародилися Олімпійські ігри?

- А. У 776 році до н. е.
- Б. У 779 році до н. е.
- В. У 775 році до н. е.
- Г. У 774 році до н. е.

КАРТКА № 12. Як називалися переможці Олімпійських ігор і чим нагороджували чемпіонів?

- А. Олімпіоніки — нагороджували вінком з гілок оливи.
- Б. Занусі — нагороджували вінком із селери.
- В. Аполлон — нагороджували вінцем із соснових гілок.
- Г. Геракл — нагороджували вінком із лавра.

КАРТКА № 13. Як часто відбувалися Олімпійські ігри в Стародавній Греції?

- А. Один раз на чотири роки.
- Б. Один раз на три роки.
- В. Один раз у шість років.
- Г. Один раз у сім років.

КАРТКА № 14. Винахідником олімпійського гасла «Швидше! Вище! Сильніше!» був:

- А. П'єр де Кубертен.
- Б. Священик Андрі Дідон.
- В. Хуан Антоніо Самаранч.
- Г. Ейвері Брендедж.

КАРТКА № 15. Хто став автором висловлення «На Олімпіаді головне не перемога, а участь»?

- А. П'єр де Кубертен.
- Б. Сократ.
- В. Єпископ Пенсільванський.
- Г. Едіт.

КАРТКА № 16. Перші Олімпійські ігри сучасності були проведені в:

- А. Афінах (Греція).
- Б. Парижі (Франція).
- В. Римі (Італія).
- Г. Стокгольмі (Швеція).

КАРТКА № 17. Що символізують олімпійські кільця?

- А. Об'єднання в олімпійському русі п'яти континентів.
- Б. Країни-засновники Олімпійських ігор.
- В. Об'єднання найсильніших країн світу.
- Г. Національні олімпійські комітети, що беруть участь в Олімпійських іграх.

КАРТКА № 18. Коли вперше був запалений олімпійський вогонь в столиці Олімпіад?

- А. В 1896 році.
- Б. В 1912 році.
- В. В 1928 році.
- Г. В 1936 році.

КАРТКА № 19. В якому році народилася традиція нести естафетою олімпійський смолоскип?

- А. В 720 р. до н. е.
- Б. В 1896 році.
- В. В 1928 році.
- Г. В 1936 році.

КАРТКА № 20. Хто з українських спортсменів виборив найбільшу кількість олімпійських медалей?

- А. Борис Шахлін.
- Б. Лариса Латиніна.
- В. Яна Клочкова.
- Г. Сергій Бубка.

КАРТКА № 21. Хто був першим президентом Національного олімпійського комітету України?

- А. Валерій Борзов.
- Б. Леонід Кравчук.
- В. Іван Федоренко.
- Г. Валерій Лобановський.

КАРТКА № 22. Володимир Кличко здобув золото на Олімпійських іграх у:

- А. 1992 р. у Барселоні.
- Б. 1994 р. у Ліллекхаммері.
- В. 1996 р. в Атланті.
- Г. 2000 р. в Афінах.

КАРТКА № 23. Де і коли спортсмени України вперше взяли участь в Олімпійських іграх окремою командою?

- А. Барселона, 1992 р.
- Б. Ліллекхаммер, 1994 р.
- В. Атланта, 1996 р.
- Г. Нагано, 1998 р.

КАРТКА № 24. Скільки разів піднімався прапор України на Олімпійських іграх у Пекіні?

- А. 25 разів.
- Б. 27 разів.
- В. 30 разів.
- Г. 40 разів.

За кожен правильну відповідь за темою «Олімпійські ігри» учень отримує 0,5 бали. Учень повинен знайти та підкреслити правильну відповідь. Загальну оцінку він отримує за правильні відповіді.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Тест для оцінювання теоретичних знань учнів 3–4-х класів з історії фізичної культури та правил з гімнастики

КАРТКА № 1. Видатні олімпійські чемпіони зі спортивної гімнастики України:

- А. Борис Шахлін.
- Б. Андрій Шевченко.
- В. Сергій Новіков.

КАРТКА № 2. В якій країні зародилася гімнастика?

- А. Греція.
- Б. Китай.
- В. Японія.

КАРТКА № 3. Від якого грецького слова походить слово «гімнастика»?

- А. «Гімнос» — оголений.
- Б. Гімназія — навчальний заклад.
- В. Гімназист — учень.

КАРТКА № 4. Вид спорту у спортивній гімнастиці:

- А. Прикладна гімнастика.
- Б. Акробатика.
- В. Художня гімнастика.

КАРТКА № 5. Що таке перекид?

- А. Перекат на спину.
- Б. Перекат вбік.
- В. Переворот через голову.

КАРТКА № 6. Як називається снаряд, на якому підтягуються?

- А. Перекладина.
- Б. Колода.
- В. Канат.

КАРТКА № 7. Що таке колона?

- А. Шикування парами.
- Б. Шикування трійками.
- В. Шикування в потилицю один одному.

КАРТКА № 8. Що таке шеренга?

- А. Шикування парами.
- Б. Шикування трійками.
- В. Шикування один біля одного на лінії обличчям в один бік.

КАРТКА № 9. Які вимоги потрібно виконувати на заняттях з гімнастики?

- А. Лазити без дозволу вчителя.
- Б. Бігати по залу.
- В. Займатися на снарядах з дозволу вчителя.

КАРТКА № 10. Що таке стійка на лопатках?

- А. Це вправа, лежачи на маті.
- Б. Це вправа, сидячи у групуванні.
- В. Це вертикальне положення тіла з опорою рук під попереком.

КАРТКА № 11. Що таке опорний стрибок?

- А. Стрибки зі скакалкою.
- Б. Стрибки на двох ногах.
- В. Стрибок через перешкоду з опорою рук на перешкоду.

КАРТКА № 12. Що таке положення «місток»?

- А. Це положення, лежачи на животі.
- Б. Це положення, лежачи на боці.
- В. Це положення, лежачи на спині, з опорою рук та вигинанням попереку і грудей догори.

КАРТКА № 13. З якого положення виконується перекид назад?

- А. З упору, присівши лицем до мату.
- Б. З упору, присівши боком до мату.
- В. З упору, присівши спиною до мату.

КАРТКА № 14. Куди покласти руки при виконанні перекиду назад?

- А. Швидко зігнути руки і покласти до плечей.
- Б. Швидко зігнути руки і обпертися під попереком.
- В. Швидко зігнути руки і покласти на живіт.

КАРТКА № 15. Чим відштовхуватися при виконанні перекидів?

- А. Носками ніг.
- Б. Пальцями рук.
- В. Спиною.

КАРТКА № 16. Які бувають команди в строювих вправах?

- А. «Рівняйсь!», «Струнко!», «Вільно».
- Б. «Ставай, повернувши голову праворуч».
- В. «Розійдись!», «Ставай!», «Повернись!».

КАРТКА № 17. Які існують способи лазіння канатом?

- А. Два і три прийоми.
- Б. Один і два прийоми.
- В. Чотири і два прийоми.

КАРТКА № 18. Як правильно виконати підтягування у висі?

- А. Ривками зі згинанням ніг.
- Б. Вис на зігнутих руках.
- В. Вис на прямих руках, носки витягнуті, підтягнутися обома руками до підборіддя.

КАРТКА № 19. З яких фаз складається опорний стрибок?

- А. Розбіг, політ, приземлення.
- Б. Поштовх, політ і приземлення.
- В. Розбіг і приземлення.

КАРТКА № 20. Хто здобув першу олімпійську медаль для незалежної України?

- А. Оксана Баюл (фігурне катання).
- Б. Сергій Бубка (легка атлетика).
- В. Андрій Шевченко (футбол).

КАРТКА № 21. Біля підніжжя якої гори запалюється олімпійський вогонь?

- А. Парнас.
- Б. Афон.
- В. Олімп.

КАРТКА № 22. Прилад, призначений для виконання опорних стрибків:

- А. Козел.
- Б. Гімнастична лава.
- В. Гімнастична колода.

КАРТКА № 23. Чим нагороджують переможців сучасних Олімпійських ігор?

- А. Медалями.
- Б. Грамотами.
- В. Прикрасами.

За кожну правильну відповідь за темою «Гімнастика» учень отримує 0,5 бали. Учень повинен знайти та підкреслити правильну відповідь. Загальну оцінку він отримує за правильні відповіді.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Тест для оцінювання теоретичних знань учнів 3–4-х класів з історії фізичної культури та правил гри в баскетбол

КАРТКА № 1. Де вперше почали грати у баскетбол?

- А. В Америці.
- Б. У Бразилії.
- В. В Іспанії.

КАРТКА № 2. Хто був засновником баскетболу?

- А. Американець Д. Нейсміт.
- Б. Іспанець Луї Корволан.
- В. Француз Луї де Фюнес.

КАРТКА № 3. На якій висоті розташовано баскетбольну корзину?

- А. 3 м 05 см.
- Б. 3 м 10 см.
- В. 3 м 35 см.

КАРТКА № 4. На якій висоті розташовано корзину у міні-баскетболі?

- А. 2 м 60 см.
- Б. 2 м 70 см.
- В. 2 м 80 см.

КАРТКА № 5. Який розмір має м'яч у міні-баскетболі?

- А. 60–70 см.
- Б. 61–74 см.
- В. 62–75 см.

КАРТКА № 6. Яку вагу має баскетбольний м'яч?

- А. 560 гр.
- Б. 700 гр.
- В. 800 гр.

КАРТКА № 7. Яку вагу має міні-баскетбольний м'яч?

- А. 450 гр.
- Б. 500 гр.
- В. 600 гр.

КАРТКА № 8. Який діаметр має баскетбольний м'яч?

- А. 75–78 см.
- Б. 76–79 см.
- В. 77–80 см.

КАРТКА № 9. Скільки гравців у команді з міні-баскетболу?

- А. 10 гравців: 8 основних і два запасних.
- Б. 12 гравців: 11 основних і один запасний.
- В. 13 гравців: 11 основних і два запасних.

КАРТКА № 10. Як правильно ловити м'яч, який передає тобі партнер?

- А. Стоячи на місці.
- Б. Вибігаючи назустріч м'ячу.
- В. Відбиваючи долонями м'яч.

КАРТКА № 11. Скільки разів можна вести м'яч?

- А. Один раз.
- Б. Два рази.
- В. Три рази.

КАРТКА № 12. Якого розміру лінія у баскетболі?

- А. 5 см.
- Б. 6 см.
- В. 7 см.

КАРТКА № 13. Який радіус має центральне баскетбольне коло?

- А. 1 м 80 см.
- Б. 1 м 85 см.
- В. 1 м 90 см.

КАРТКА № 14. Який розмір баскетбольного майданчика?

- А. 26×14 м.
- Б. 27×15 м.
- В. 28×18 м.

КАРТКА № 15. Яку ширину має баскетбольний майданчик?

- А. 14 м.
- Б. 15 м.
- В. 16 м.

КАРТКА № 16. На якій висоті розташовано баскетбольну сітку?

- А. 8 см.
- Б. 9 см.
- В. 10 см.

КАРТКА № 17. Який розмір має баскетбольне кільце?

- А. 45 см.
- Б. 46 см.
- В. 47 см.

КАРТКА № 18. Скільки можна отримати зауважень під час гри у баскетбол?

- А. 5 зауважень.
- Б. 6 зауважень.
- В. 7 зауважень.

КАРТКА № 19. Яку форму має баскетбольний майданчик?

- А. Прямокутник.
- Б. Трикутник.
- В. Чотирикутник.

КАРТКА № 20. Яку довжину має баскетбольний майданчик?

- А. 26 м.
- Б. 27 м.
- В. 28 м.

КАРТКА № 21. Скільки бокових ліній?

- А. Дві.
- Б. Три.
- В. Чотири.

КАРТКА № 22. Скільки кіл на спортивному майданчику?

- А. Одне.
- Б. Два.
- В. Три.

КАРТКА № 23. Який радіус всіх кіл баскетбольного майданчика?

- А. Всі три по 1 м 80 см.
- Б. Всі два по 1 м 90 см.
- В. Всі три по 1 м 90 см.

За кожную правильну відповідь за темою «Гімнастика» учень отримує 0,5 бали. Учень повинен знайти та підкреслити правильну відповідь. Загальну оцінку він отримує за правильні відповіді.

Д. П. СЛІПЕНКО,

вчитель вищої категорії, вчитель фізкультури ОНВК № 13 м. Одеси,

М. С. МІЦЕНКО,

відмінник народної освіти, вчитель-методист, вчитель фізкультури ОЗОШ № 5 м. Одеси.

В ПАМ'ЯТІ ВІЧНО БАЛТСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ...

Училище наше — гордість і натхнення, світлий дім юності нашої, джерело мудрості і підтримки. Твій черговий ювілей спонукає з щемлінням у серці згадати старенький, знайомий до найменших дрібниць двір, який з кожним роком стає кращим. Це нагода ще і ще раз з вдячністю згадати всіх, хто був причетний до нашого становлення, кому батьки довірили нашу подальшу долю.

Скільки теплих слів хочеться сказати Ніні Сергіївні Шендеровській, Анатолію Івановичу Прущаку, Світлані Анісімовні Фроловій, Георгію Васильовичу Хомову, Володимирі Івановичу Онищенку, Людмилі Якимовні Антиповій, Галині Семенівні Олеевій.

Вони на все життя для нас залишаються вчителями. Спасибі їм.

Наше рідне Балтське училище... Ми, як завжди, тремтливо ступаємо на твій поріг і кажемо: «Ти — найкраще!». Щасливі тим, що тут чекають кожного випускника, радіють і пишаються його успіхами, пам'ятають всіх. Тут хочеться відкрити душу, бо знаєш — тебе зрозуміють.

Важко навіть порахувати скільки нас за 80 років розлетілося з твого гнізда по світу. Однак з впевненістю можна сказати, що в закладах освіти північних і центральних районів області немає жодної школи, де б не працювали випускники Балтського педагогічного училища.

Нам випало велике щастя бачити нинішніх випускників чи то будучи головами державної кваліфікаційної комісії в рідному училищі, чи приймати їх на курсах підвищення кваліфікації, або ж вболівати за їх успіхи на Всеукраїнському конкурсі «Учитель року».

Педагогічний колектив училища високопрофесійний і таким був завжди. І як приємно відзначити, що в основному він залишився незмінним, а традиції, які започаткували ветерани педагогічної праці, підтримує і продовжує нове покоління молодих викладачів. Тому, незважаючи на поважний вік, училище не старіє.

Величезна відданість своїй справі допомогла директору училища Сергію Івановичу Іванікову, відміннику освіти України, зробити училище взірцем як для студентів, так і для жителів м. Балти.

Ошатні аудиторії, наповнені науково-методичним та матеріально-технічним забезпеченням, сучасна бібліотека, схожа на престижний ресторан студентська їдальня, надзвичайної краси фонтани і багато-багато квітів. Та головне — це викладачі. Саме завдячуючи їм училище не просто кузня педагогічних кадрів. Тут формуються майбутні керівники органів і

закладів освіти, органів виконавчої влади, працівники Міністерства освіти і науки України, управління освіти і наукової діяльності, поети, мистецтвознавці, науковці.

Авторитет і успіхи випускників училища — його імідж. Колишні випускники приводять на навчання в рідне училище не тільки своїх дітей, але й онуків. Приймають їх ті ж викладачі, хто тут навчався сам, а надалі навчалися їх діти.

Як добре, що училище виховує цілі педагогічні династії, зберігає традиції, як добре, що ми всі разом.

Щорічно 25 березня в училищі збирається дружня сім'я колишніх випускників. По-батьківськи радо і сердечно зустрічає їх Сергій Іванович.

Переступивши поріг рідної альма-матер, відразу поринаєш у такий знайомий і незабутній світ нашої юності. Серцем відчуваєш щастя, пригадуєш роки навчання і розумієш, що нічого не змінилось.

Сердечно вітаємо з ювілеєм педагогічний і студентський колективи, ветеранів Балтського педагогічного училища. Бажаємо всім щасливої долі та творчого натхнення, міцного здоров'я, благополуччя і родинного затишку. Нехай історично повернеться до вас добро.

Найщиріші побажання всім, хто навчався в нашому училищі. Найкраще почуття вдячності, гордості і передають слова гімну Балтського педагогічного училища.

На зеленому пагорбі, на видноколі
Сяє вікнами, наче розмай,
Рідний заклад, як частка у кожній долі.
Ти студентські роки пригадай!

Пролітають роки, наче пісня барвіста.
Ти вже вчитель, ти інших вже вчиш.
Та запал той студентський — веселий, іскристий
У серці своєму назавжди залиш!

В пам'яті вічно Балтське педагогічне,
Вулиця Шевченка, №2...

Ю. І. ЗАВАЛЕВСЬКИЙ,

перший заступник директора Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, канд. пед. наук, доцент, заслужений працівник освіти України, випускник Балтського педагогічного училища 1976 року,

Л. К. ЗАДОРОЖНА (НЕПІЙВОДА),

заступник директора Одеського обласного інституту удосконалення вчителів з науково-методичної та навчальної роботи, канд. філос. наук, народжена знаком «Відмінник освіти України», медаллю «В. О. Сухомлинський», випускниця Балтського педагогічного училища 1976 року.

СТОРИНКИ ІСТОРІЇ БАЛТСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА

Балтське педагогічне училище, вулиця Шевченка, 2.

Це один з наймальовничіших мікрорайонів міста, який прикрашають історичні та архітектурні пам'ятки: костел Святого Станіслава (перша третина XVII — початок XVIII ст.), Свято—Успенський собор (пам'ятник архітектури кінця XIX — початку XX ст.), пожежна вежа (початок XX ст.).

Саме місцезнаходження педагогічного закладу в цьому історичному мікрорайоні зумовлює його причетність до всіх подій, які відбувалися і відбуваються в історії Балтщини. Училище було і залишається не тільки кузницею підготовки професійних кадрів, а й загально-визнаним осередком культури.

Історію Балтського педагогічного училища можна поділити на два основних періоди.

Перший період: від часу його заснування 1 вересня 1930 року до 20 липня 1941 року (окупація німецько-фашистськими загарбниками м. Балти).

Другий період: від 29 квітня 1944 року (звільнення м. Балти від окупантів) до сьогоднішнього дня.

За весь період існування педагогічне училище три рази змінювало свою назву. З 1930 до 1938 року воно називалось педагогічним технікумом, з 1938 до 1944 року — педагогічною школою, а з 1944 року і до цього часу — педагогічним училищем.

З утворенням восени 1924 року Молдавської автономної Радянської Соціалістичної Республіки, центр якої до 1927 року був у м.Балті, на території колишнього Балтського чоловічого монастиря був утворений Молдавський педагогічний навчальний комбінат. До нього входили молдавський, український педтехнікуми, рабфак і педагогічні курси. Український педагогічний технікум, в якому було три паралельні групи, розпочав свою діяльність першого вересня 1930 року. Ця дата й є початком заснування Балтського українського педагогічного технікуму.

Відкрито училище в 1930 році згідно з Постановою Ради народних комісарів і наказом Наркомпросу.

Першим директором педагогічного училища з 1930 по 1933 рік був С. Г. Запорожець.

З 1933 року на посаді директора працює М. К. Гладких.

З 1934 по 1935 рік — С. І. Бердичівський.

З 1935 по 1937 рік — І. В. Яричевський.

З 1937 по 1941 рік — Я. С. Кахно.

Не обминула війна учнівський та педагогічний колективи Балтської педагогічної школи (нині педучилище). З окупацією Балти навчальний заклад на три роки припиняє діяльність. Викладачі та учні пішли на фронт.

Після визволення Одеської області Балтська педагогічна школа відновлює свою роботу. В архівах училища зберігається книга наказів за 1944 рік, в якій є наказ № 1 від 3 червня 1944 року, п. 1: «Я, Камбій Тимофій Григорович, цього числа приступив до тимчасового виконання обов'язків директора педшколи».

Через рік директором Балтського педагогічного училища призначено Дмитра Кириловича Кохановського, який очолював цей навчальний заклад до 1969 року. Це була людина високоосвічена, надзвичайно віддана своїй справі.

На руїнах звільненого від фашистських окупантів міста, без будь-якої матеріальної бази, на ентузіазмі працівників училища відроджувався навчальний заклад, якому завдячують отриманням професії не одне покоління вчителів початкової ланки освіти.

З 1968 по 1985 рік училище очолював заслужений вчитель України, відмінник народної освіти, учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років Антошко Михайло Якович. За 17 років свого перебування на посаді директора педучилища Михайло Якович разом з педагогічним колективом багато зробив для удосконалення навчально-виховного процесу, зміцнення матеріальної бази училища. Продовжив його роботу Присяжнюк Василь Петрович, який перебував на посаді директора училища з 1985 по 1996 рік.

Але матеріальна база є лише додатком до головного скарбу училища — його викладачів та обслуговуючого персоналу, самовіддана праця яких створила позитивний імідж нашому випускнику.

Гордістю педагогічного училища є заслужений вчитель України Хомов Георгій Васильович. Після закінчення Балтського педучилища, з 1955 року протягом 42 років Георгій Васильович працював викладачем музики. Нагороджений медаллю «За доблесну працю», знаком «Відмінник народної освіти», Почесними грамотами. Делегат П'ятого з'їзду вчителів України в 1987 році.

Багато років педагогічній справі віддала Бобровська Софія Дмитрівна, у трудовій книжці якої один запис: 20 серпня 1948 року, Балтське педучилище, викладач педагогіки і психології.

Історія училища містить багато імен, що самовідданою працею забезпечили йому добру славу. Хочеться відзначити викладачів та співробітників училища, які в різні роки працювали в стінах нашого навчального закладу

і назавжди залишилися в пам'яті вдячних студентів. Це В. Г. Шульга, Л. П. Суслова, Н. Я. Бурдіян, М. П. Томін, А. А. Олєєв, І. Ф. Гловацький, С. С. Шендеровський, М. С. Абакумова, М. Ф. Сервачук, А. І. Ляшев, Н. С. Гладченко, Л. Б. Гарачук.

Вагомий внесок у виховання студентів зробили, а зараз знаходяться на заслуженому відпочинку: А. Г. Кочергін, Л. В. Томіна, О. С. Гловацька, Є. В. Соболева, В. Г. Гончарук, В. А. Дербо, З. І. Вітенко, В. О. Тарасенко, Н. П. М'ясківська, Д. Є. Голякова, Л. Д. Заяць, Л. Я. Антіпова, В. І. Оніщенко, М. І. Рожнова, О. І. Балтян, Н. Д. Малиновська, В. В. Коновська, В. Є. Дорош, Г. С. Калініченко, З. В. Лупінська, Д. С. Туз, А. Ф. Хіміч, Л. Ф. Сагайдак, І. П. Вдовиченко, Л. В. Патроль, а К. Д. Самсонок, Г. С. Олєєва продовжують передавати свій досвід молодим колегам.

В 1997 році навчальний заклад було реорганізовано в Балтське училище Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (постанова Кабінету Міністрів України від 29.05.1997 р. № 526). Плідною була співпраця училища з професорсько-викладацьким складом університету, з його ректором В. Г. Орищенко, проректором з навчальної роботи Н. В. Яблонською з питань модернізації діючих і створення нових навчальних програм, пошуку шляхів забезпечення необхідних умов для професійного зростання педагогічних кадрів, підвищення їх наукового потенціалу.

У 2009 році училище за розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2009 р. № 1449-р реорганізовано у Вищий навчальний комунальний заклад «Балтське педагогічне училище» Одеської області.

Основною спеціальністю, яку отримують випускники училища, є «Початкове навчання». У даний час училище готує спеціалістів з додатковою кваліфікацією: вихователь школи-інтернату (дитячого будинку), керівник дитячого художнього (хорового) колективу, вчитель з правом викладання англійської мови в початкових класах, соціальний педагог.

У 2003 році Міністерство освіти і науки України видало ліцензію на право здійснення освітньої діяльності з підготовки бакалаврів з напрямку «Початкове навчання» шляхом створення на базі училища навчально-консультаційного центру Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. За ліцензією Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського працюють курси користувачів персональних комп'ютерів.

За 80 років існування училища підготовлено більше 15 000 спеціалістів для початкової школи. Серед випускників училища велика кількість педагогів відомих як в районі, області, так і в інших областях України та за її межами.

В училищі на стаціонарі навчаються 597 студентів, 54 — на заочному відділі. Студенти училища є постійними учасниками і призерами регіональних і обласних олімпіад з предметів загальноосвітнього циклу (математика, фізика, російська та українська мови), конкурсу педагогічної майстерності, Міжнародного конкурсу знавців української мови імені П. Яцика. Традиційними стали науково-практичні студентські конференції, що сприяють виявленню та підтримці обдарованої молоді, розвитку творчих здібностей, підвищенню якості підготовки фахівців. Студенти училища — стипендіати Президента України, Верховної Ради. Творчі роботи студентів друкуються на сторінках газети «Педагогічний вісник», «Розкажіть онуку», в навчально-методичних журналах «Освіта. Технікуми, коледжі», «Початкова школа».

Предмет постійної уваги керівництва училища — чітка організація навчального процесу, досить високий рівень методичної роботи.

Сьогодні в училищі працює творчий висококваліфікований педагогічний колектив, в якому: 18 мають педагогічне звання «Викладач-методист», 27 — «Старший викладач», 32 нагороджено знаком «Відмінник освіти України», 1 — знаком «В. О. Сухомлинський», 7 — знаком «А. С. Макаренко».

З метою підвищення ефективної та цілеспрямованої роботи в училищі діє 10 предметно-циклових комісій, які використовують педагогічну спадщину К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, нові інформаційні і педагогічні технології навчання, сучасну комп'ютерну техніку.

Балтське педагогічне училище має досить міцну матеріально-технічну базу: два навчальних корпуси, в яких розміщено 22 навчальних кабінети, методичний кабінет, початкові класи базової школи, які входять в структуру комплексу, для виконання цільової програми інформатизації навчальних закладів обладнано новий навчальний комп'ютерний комплекс, бібліотека (загальний фонд — 62 300 примірників) та читальний зал на 80 місць, музей училища, спортивний та хореографічний зали, актову залу (на 350 місць), кабінет для занять з хорового співу, гуртожиток (440 місць) з готельними номерами, медичний кабінет з ізолятором, їдальня з трьома залами на 160 місць, дві теплиці.

Діяльність училища спрямована на реалізацію державних освітніх програм: Закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття» та інших нормативних і директивних документів з питань освіти, якими передбачено основні напрямки розвитку вищої освіти в Україні; на удосконалення навчально-виховного процесу, на якісну підготовку майбутніх фахівців для початкової школи, органічне поєднання навчання і виховання творчої особистості.

Педагогічне училище є центром культури та освіти на півночі Одеської області, яке сприяє підвищенню науково-методичного рівня та професійної майстерності викладачів, студентів, вчителів початкових класів. Значну роль в цій діяльності відіграє методичний кабінет. Тут представлено узагальнений досвід роботи викладачів училища, систематизовано і оформлено методичне забезпечення навчальних дисциплін і методичне забезпечення практики студентів, дидактичний та ігровий матеріал. Актуальні питання оновлення освіти, підвищення ефективності професійної підготовки студентів висвітлюються викладачами на сторінках фахових газет і журналів. Методичний кабінет встановив творчі зв'язки з педучилищами Одеси, Білгорода-Дністровського, Запоріжжя, Кременчука, Нікополя, Дніпропетровська, Жовтих Вод, Нового Буга. На базі училища проводяться засідання методичних об'єднань ВНЗ I–II рівнів акредитації Південного регіону.

Вже стало традицією проводити спільні засідання методоб'єднань з вчителями початкових класів шкіл міста, району з питань підвищення якості підготовки спеціалістів для початкової школи.

В училищі роками складалася чітка система виховної роботи. Традиційними стали культурно-виховні заходи: Шевченківське свято, Тижень першокурсника, конкурси педагогічної майстерності, тематичні тижні, робота гуртків художньої самодіяльності: академічний жіночий хор, народний хор, вокальні та фольклорні ансамблі, духовий оркестр, розпочала свою діяльність студентська телевізійна студія. Колектив художньої самодіяльності училища виступає з концертами в місті, районі, пропагуючи українську культуру. Гурту української пісні «Чисті джерела» (керівник О. І. Куций) та ансамблю сопілкарів «Дударик» присвоєно звання «Народний художній колектив» (керівник Т. С. Віхренко).

Важливе місце в системі оздоровлення молоді займають спорт та фізичне виховання. Студенти училища — призери обласної Олімпіади з фізичної культури серед ВНЗ I–II рівнів акредитації.

Викладачі училища ведуть активну громадську роботу, серед них є депутати міської Ради народних депутатів.

Ми пишаємося тим, що багато наших випускників займають сьогодні керівні посади в державних установах. Але особливою гордістю його є поетеса, лауреат премії імені Євгена Маланюка Наталка Поклад; перший заступник

директора Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, кандидат педагогічних наук, доцент Ю. І. Завалевський; заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи Одеського обласного інституту удосконалення вчителів, кандидат філософських наук Л. К. Задорожна; професор, доктор математичних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова О. Осадчий; директор комунальної установи «Центр реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями» м. Одеси Н. І. Варгоцька; заступник голови Балтської районної державної адміністрації О. В. Нечипорук; завідувач відділом освіти Красноокнянського району М. О. Піструїл; директор оздоровчого центру «Одисей» М. О. Завойчинський; директори шкіл Л. А. Доні, Г. С. Бенковська, В. Я. Дорошенко, Л. А. Безкоровайна, О. В. Драганюк.

Національна презентаційно-рейтингова програма «Діловий імідж України. Національні досягнення» відзначила трудовий колектив почесно нагородою — срібною відзнакою «Визнання року — 2009» в номінації «Освіта та наука України» серед вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації. За високий професіоналізм, вагомий внесок у соціально-економічний, науковий та культурний розвиток України, формування та популяризацію її міжнародного іміджу училище — «Флагман освіти і науки України — 2010».

За вагомий внесок у розвиток вітчизняної освіти, підготовку висококваліфікованих фахівців для початкової школи, впровадження в навчальний процес новітніх педагогічних технологій і науково-методичних досягнень, зміцнення соціального захисту студентів, активну громадську діяльність трудовий колектив Балтського педагогічного училища нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною грамотою Одеської обласної державної адміністрації.

Минає час, але незмінним залишається призначення одного з найстаріших педагогічних закладів України — готувати молодших спеціалістів, висококваліфікованих вчителів початкових класів із додатковою спеціальністю, виховувати в них духовну культуру, усвідомлення великої відповідальності за майбутнє України.

С. І. ІВАННІКОВ,

директор Балтського педагогічного училища, викладач вищої категорії, викладач-методист, відмінник освіти України.

80-РІЧЧЮ ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА ПРИСВЯЧУЄМО

За роки існування навчального закладу предметно-циклова комісія викладачів психолого-педагогічних дисциплін накопичила та примножила досвід роботи щодо підвищення професійної майстерності, якості підготовки майбутніх фахівців початкової освіти. У 60–80-ті роки ХХ століття успішно розв'язували завдання виховання вчителів початкових класів наші викладачі: М. Я. Антошко, С. Д. Бобровська, Л. В. Томіна, Л. Б. Гарачук. Саме вони присвятили свою діяльність формуванню такого вчителя, який би був взірцем для нового покоління, здатним змінити підходи до навчання і виховання.

Сьогодні предметно-циклова комісія працює над проблемою розвитку у студентів педагогічного мислення, конструювання та проектування навчально-виховного процесу в початковій школі, вміння орієнтуватись у світовому освітньому просторі, стимулювання професійного росту вчителя. Тому навчальні заняття з педагогіки (викладачі О. П. Лугова, Т. П. Лугова, Н. С. Шендеровська, С. О. Фролова) проводяться із застосуванням інноваційних технологій, інтерактивних методів навчання, які допомагають студентам сприймати педагогіку співробітництва, особистісно орієнтовану педагогіку та педагогіку толерантності, що спрямовані на розвиток і виховання особистості дитини.

Традиційно студенти старших курсів звітують про наслідки літньої, переддипломної педагогічної практики. Творчі звіти готуються спільно з викладачами комісії.

Викладачі психології та предметів додаткової спеціальності О. Г. Прущак, Н. В. Дончук, Л. А. Бронзель, О. М. Чусова знайомлять студентів з проблемами розвитку особистості, формують в них діагностичні вміння, які в майбутньому вони будуть використовувати в роботі з учнівським колективом, окремим учнем, навчають умінню застосовувати тренінги, проектні методики, методи саморегулювання та самоконтролю.

Якісна підготовка вчителів початкової школи потребує їх професійного удосконалення. Цьому сприяють науково-практичні конференції, відкритий захист курсових робіт, конкурси педагогічної майстерності, зустрічі з кращими вчителями міста та району, знайомство з роботою альтернативних шкіл («Квінта», м. Котовськ), участь в регіональних олімпіадах, де студенти протягом 10 років посідають призові місця, та регіональних форумах студентів-лідерів.

Викладачі психолого-педагогічних дисциплін беруть активну участь у методичній роботі училища: впровадження в практику роботи

нетрадиційних занять, методів навчання та виховання, розробка методичних рекомендацій на допомогу студентам-практикантам, випуск педагогічних бюлетенів, вісників, створення опорних конспектів, схем, методичних посібників з предметів, які вже вивчались, та нововведених («Основи педагогічної підготовки вчителя», «Педагогічні технології навчання в початковій школі»). Є активними учасниками психолого-педагогічного семінару для викладачів, педагогічних читань.

У методичному кабінеті можна познайомитися з роботою викладачів (розробки виховних годин, позакласних заходів, різних видів педагогічної практики, матеріали з досвіду роботи кабінету педагогіки, методичні рекомендації і т.д.). Педагогічна практика з виховної роботи та додаткових спеціальностей в школах міста сприяє формуванню вміння експериментувати, організовувати виховну роботу з колективом та індивідуальну роботу, прогнозувати результати своєї самостійної підготовки, впроваджувати соціометричні методики, методи профілактичної роботи та соціальної реабілітації.

Комісія практикує проведення спільних засідань методичних об'єднань з викладачами інших дисциплін, кураторами груп, до яких запрошуються і члени студентської ради з метою обміну досвідом щодо впровадження нових технологій навчання та виховання дітей в умовах розвитку національної школи, практикуються регіональні методичні об'єднання викладачів психолого-педагогічних дисциплін на базі училища.

Велику методичну допомогу викладачі надають вчителям початкових класів та вихователям шкіл-інтернатів. Вони запрошуються на методичні об'єднання, на яких відбувається ознайомлення з сучасними технологіями навчання та виховання, проводяться кваліфікаційні консультації з питань соціальної та корекційної роботи.

Викладачі психолого-педагогічних дисциплін горді за таких своїх випускників, як Ю. І. Завалевський (кандидат педагогічних наук), перший заступник директора Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України, Л. К. Задорожна (кандидат філософських наук), заступник директора Одеського інституту удосконалення вчителів), С. А. Бадюл (кандидат педагогічних наук), викладач ПНПУ імені К. Д. Ушинського, Л. А. Цибух (кандидат педагогічних наук), викладач ПНПУ імені К. Д. Ушинського, О. О. Крючкова (кандидат педагогічних наук), які примножують досвід роботи нашого навчального закладу, надають науково-методичну допомогу в питаннях удосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін.

Н. С. ШЕНДЕРОВСЬКА,

викладач вищої категорії, викладач-методист, голова предметно-циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін.

СВІТА І СПОГАДИ ПРО РОКИ НАВЧАННЯ

«У кожного своя доля і свій шлях широкий» — ці слова Тараса Шевченка давно стали аксіомою. Проте у десятка тисяч педагогів України, Росії, Білорусії, Молдови та інших країн колишнього СРСР є дещо, що об'єднало та зріднило їх назавжди. Це — роки навчання в одному з найстаріших педагогічних закладів — Балтському педагогічному училищі. І їх спогади про ці роки.

Незабутні роки

Гортаючи сторінки свого життя, я з найбільшою теплотою завжди згадую чудові чотири роки навчання у Балтському педагогічному училищі. Вибір навчального закладу був не випадковим, оскільки все моє життя пов'язане зі школою. Мої батьки були вчителями, а батько тривалий час очолював Ухожанську восьмирічну школу Балтського району. Наша сім'я навіть жила у будинку на шкільному подвір'ї. Тож іншої професії я навіть не уявляла.

У 1964 році я вступила до педучилища. Навчатися було нелегко, але цікаво. Гуртожитку ще не було, і ми жили на приватних квартирах. Класним керівником у нашій групі «В» була незабутня Наталя Дмитрівна Малиновська, турботлива і добра, як мама, проте як викладач російської мови і літератури — вимоглива та принципова. З нею було цікаво і на позакласних заняттях, і в колгоспі на сільськогосподарських роботах. Минуло багато років, а я й досі згадую її мудрі життєві поради та корисні кондитерські рецепти. На базі 8-ми класів навчалось три групи по 30 чоловік. Відношення між групами «А», «Б» і «В» були товарицькими, ми завжди і в усьому допомагали один одному.

Я не була на зустрічах випускників минулих років жодного разу, тож у моїй пам'яті однокурсники збереглися такими, якими вони були під час навчання: молодими, гарними, ініціативними. Часто зустрічаючись з Адаменко (Догналук) Камелією Михайлівною, яка працює в педучилищі, ми з теплотою згадуємо Наталю Дмитрівну, вчительку музики і співу Людмилу Євгенівну Михальчевську, про яку мені хочеться сказати багато гарних слів. Це великої душі людина, добра і чуйна, майстер своєї справи. Я з нетерпінням чекала уроків музики, занять хору та ансамблю. Мені завжди було сумно, коли вони закінчувались. Людмила Євгенівна до сьогодні залишається нашим наставником і старшим другом.

Неможливо забути Гончарук Валентину Григорівну, яка викладала у нас українську мову та літературу, а пізніше і методику викладання цих предметів. На її уроки ми йшли з острахом, проте добре підготувавшись. Суворая, вимоглива, пунктуальна, вона не допускала ніяких поблажок лінивим. Це тільки пізніше,

коли я вступала до Одеського державного університету на філологічний факультет (українське відділення), згадувала з великою вдячністю цього чудового викладача. З університету в тому році надіслали подяку Балтському педучилищу за відмінну підготовку студентів з української мови та літератури.

З великою повагою згадуємо Гавенка Віталія Сергійовича, викладача історії, який з перших днів ставився до нас вимогливо, спокійно і наполегливо вчив нас учитися.

З теплотою і любов'ю згадуємо уроки ручної праці, які проводила Людмила Якимівна Антипова та уроки Галини Семенівни Олеевої. Молоді, чарівні викладачі, не набагато старші за нас, вони навчили багато корисному, що згодилося в роботі з дітьми. І сьогодні, коли зустрічаємося з Галиною Семенівною, то щиро вітаємо її, розпитуємо про життя, бажаємо здоров'я.

Поважали всі ми Бобровську Софію Дмитрівну за глибокі знання з психології та педагогіки, якими вона «озброїла» нас на все життя.

Згадуємо Крючкова Олександра Васильовича, Хомова Георгія Васильовича, які хоч і не навчали учнів нашої групи, та були зразком педагогічної майстерності, чудовими музикантами. Разом з ними ми ставили оперу «Запорожець за Дунаєм», з якою їздили в Молдавію, місто Орґеев, в педучилище. А потім молдавські студенти приїжджали до нас з чудовими концертами.

Мені найважче давалася математика. Та цей нелегкий предмет викладав чудовий вчитель Антипов Анатолій Іванович. Він досконало знав свій предмет, зрозуміло пояснював. Ми поважали і любили його за те, що ніколи не принижував учнів, яким не «давалася» математика, терпляче пояснював знову і знову. Багато і цікаво розповідав про своє студентське життя. В 1969 році, коли ми закінчували педучилище, він уже працював заврайвно і вручав нам направлення на роботу. А директором на той час став Михайло Якович Антошко, який на випускному курсі викладав нам педагогіку. Запам'яталися його приклади з життя, нестандартні педагогічні ситуації. Талановитий вчитель, чудова людина. Ми склали державні іспити з його предмета на «відмінно».

Часто згадуємо Кохановську Тамару Дмитрівну, яка викладала дитячу літературу. Вона була взірцем для нас, сільських дівчат, в усьому: в манері одягатися, спокійно розмовляти, ввічливо вітатися, душевно усміхатися. Поряд з нею ми розуміли, як нам ще далеко до досконалості. Незважаючи на свій молодий вік, вона була дуже мудрою, добре розуміла людей. Деякі студентки були просто закохані в неї і намагалися наслідувати її в усьому.

Найцікавіше було навчатися в училищі тоді, коли почалася практика в школі, літня практи-

ка в таборах. Ми пробували свої власні сили: були і помилки, і невдачі, але були і щасливі миті перемог. Тоді я зрозуміла, що професію обрала за покликом серця. 36 років я віддала педагогічній діяльності. Спочатку працювала в молодших класах, а коли мама пішла на пенсію, то замінила її і почала викладати українську мову та літературу в старших класах. З першого дня роботи і до останнього працювала в Ухожанській школі. Коли пішла на пенсію, то «передала естафету» колишній своїй учениці — відмінниці — Снігур Аллі Дмитрівні. Діти мої династію не продовжили, та найстарший онук твердо сказав, що буде навчатися в Балтському педучилищі і обов'язково стане вчителем.

Невпізнанно змінилося обличчя училища. Прекрасно впорядкований фасад, подвір'я, спортивна площадка, гуртожиток, квітучі клумби, дитяча площадка в парку — все це справа рук педагогічного колективу та студентів. Бажаю всім міцного здоров'я та творчих успіхів.

Л. Ф. Мельниченко (Середа),
випускниця 1969 року.

Школа гартування

Важко порівнювати педагогічні навчальні заклади, коли не маєш про них загального уявлення. Однак хочеться виділити серед педагогічних училищ саме Балтське училище — справжню кузню педагогічних кадрів історичного південно-східного Поділля. Питання про заснування педагогічного закладу в м. Балті Подільської губернії ставилося ще до Жовтневої революції, проте вирішити його вдалося лише в 30-ті рр. ХХ століття.

Балтське педучилище стало не лише справжньою школою підготовки вчителів молодших класів, музики, образотворчого мистецтва, педагогів-організаторів дитячих колективів, вихователів груп продовженого дня, воно перетворилося на потужний виховний центр педагога як особистості, вчителя як громадянина держави.

Варто відзначити високий професійний рівень викладацького складу педучилища. У навчальному закладі працювали фахівці, віддані своїй справі, які не лише на теоретичному, але (що дуже важливо) на практичному рівні доносили до студентів велику силу знання. Як тут не згадати викладача суспільствознавства Ігоря Михайловича Закриничного; російської літератури — Лілію Петрівну Білецьку (надзвичайно строгого, знаючого і справедливого викладача); російської мови — Зою Іванівну Вітенко та Л. В. Варецьку; української мови — Людмилу Зіновівну Слобідьку; української мови та української дитячої літератури — Ольгу Іванівну Балтян; російської дитячої літератури — Валентину Андріївну Кузьміну (яка завжди закликала до добра); фізич-

ного виховання та методики викладання фізичної культури — Сергія Івановича Іваннікова; педагогіки — Світлану Онисимівну Фролову; теоретичних основ математики — Людмилу Костянтинівну Скаргу; географії — Галину Семенівну Олєєву; біології — Валентину Сергіївну Звереву; музики та методики викладання музики — Валентину Григорівну Гончарук; початкової військової підготовки — підполковника С. І. Антипова і майора В. І. Сученка та багатьох інших. Варто відзначити, що практично всі викладачі того часу (1985–1989) були не лише справжніми фахівцями, але й візирями для копіювання у житті. Це були люди високої культури, які здійснювали виховання особистим прикладом, гідно несли звання «вчитель».

Ретельною підготовкою до уроків вражала викладач російської літератури Лілія Петрівна Білецька. Нам часто доводилося писати роботи за результатами прочитаних творів російських класиків ХІХ, першої половини ХХ століття. Як я не старався, проте завжди показував надзвичайно низький результат. І лише з роками я збагнув, що елементарна грамотність залежить від кількості та якості прочитаної літератури. На жаль, тоді мій читацький список був дуже коротким, оскільки домашнє виховання та й часті пропуски уроків в школі через хворобу не дали мені змоги високо тримати планку педучилища.

Проте саме тут прокинувся смак до читання російської дитячої літератури, власне тієї літератури, яку через об'єктивні причини не довелося прочитати ще в недалекому минулому. Як тут не згадати майстерність Валентини Андріївни Кузьміної, уроки якої пронизувала ідея формування в нас, майбутніх педагогів, почуття добра, яке, до речі, було характерною рисою всієї радянської дитячої літератури.

Значну увагу трудовий колектив педагогічного училища приділяв вивченню музики, образотворчого мистецтва, методиці його викладання, ручній праці та методиці її викладання. В училищі функціонував цілий штат педагогів-музикантів, які вчили студентів індивідуальній грі на баяні, фортепіано, українських та російських народних інструментах. Вишуканістю оздоблення вирізнявся кабінет образотворчого мистецтва, де, застосовуючи прийоми народного петриківського розпису, з великим смаком були облаштовані не лише стіни, але й спинки стільців. Це була справжня лабораторія живопису, де вміло навчали малюванню викладачі Марія Іванівна Рожньова, Анатолій Аркадійович Олєєв. Здобуті навички малювати відразу по закінченні педагогічного училища дозволили мені оформити куточок «У світі казок» в дитячому садочку колгоспу ім. Калініна р. Вербки Чечельницького району Вінницької області, куди за відсутністю місць в школі я потрапив на нетривалий час на роботу. Вже після служби в армії мені довелося читати образотворче мистецтво у Вербській загальноосвітній школі,

використовувати вміння малювати при оформленні учнівського кабінету та шкільного краєзнавчого музею, а предмет «Образотворче мистецтво» перетворив чи не в основний в школі. Знання та навички з образотворчого мистецтва були використані і в подальші роки, при виданні наукових монографій, збірників наукових праць.

Як випускник Балтського педучилища, в армії я скористався ще однією перевагою. Завичай до армії потрапляли люди без будь-якої освіти. На цьому фоні випускники будь-яких навчальних закладів, до числа яких довелось належати і мені, виділялися достатньо потужно та користувалися особливим попитом. Тут знадобилися знання методики викладання фізичної культури, придбані в педучилищі. С. І. Іванніков настільки майстерно викладав цей предмет, що в армії не викликало ніяких труднощів вишикувати кілька сотень солдатів для проведення ранкової зарядки, причому сержанти добровільно уступали місце молодому солдату.

Своєю організованістю та різнобічністю славилася культмасова робота, якій в Балті надавали досить великого значення. На особливу увагу заслуговували Новорічні вогники, які перетворювалися на справжнє свято для студентів. Оскільки активний зал, де відбувалися свята, знаходився на другому поверсі старого корпусу, то нам завжди наполегливо рекомендували танцювати, не відриваючи ніг від підлоги. Мені як великому любителю цієї справи було не зовсім комфортно розробляти відповідну методику танцю, проте такий підхід дозволив сформулювати своєрідну манеру танцю.

Балтське училище заклало гарний фундамент для подальшого педагогічного та наукового зростання. Рівень випускників педучилища був набагато вищий, ніж у випускників загальноосвітніх шкіл. Годі й говорити, що наша група здала державні екзамени без жодної трійки. Варто відзначити й те, що протягом усього періоду навчання дирекція вела жорсткий відбір студентів, відчислила за низьку успішність та систематичні порушення дисципліни шосту частину студентів. Особливо нестійкими виявилися хлопці, яким Господь дарував більші таланти, ніж у мене, проте не дав умінь працювати. Вийшло так, що серед 4 своїх одногрупників я один закінчив педучилище.

У 1987 р., з приходом нового директора, були оздоблені стіни коридорів старого корпусу, встановлені дзеркала. Це надавало інтер'єру особливого парадного настрою та зобов'язувало до відповідного поведіння в колективі. Складалося враження, що навчальний корпус перетворився на палац. У цей час директором В. П. Присяжнюком було замінено меблі у багатьох кабінетах, особливо хотілося б відзначити обидва кабінети історії та су-

спільствознавства, де були поставлені нові столи, стільці, шафні стінки.

З самого дитинства я полюбив історію. Так сталося, що у Куренівській школі (с. Куренівка Чечельницького району Вінницької області), звідки я родом, її дуже цікаво викладав директор школи, учасник бойових дій Великої Вітчизняної війни Леонід Маркович Гальчинський. Зі вступом до педучилища осередком постійного спілкування також стали молоді історики, які прийшли сюди одразу по закінченні Одеського державного університету імені І. І. Мечникова — Ада Віталіївна та Василь Іванович Дізанови. Ада Віталіївна стала першим класним керівником нашої групи. Потрібно відзначити, що 1985 рік був чи не найпершим, коли до педучилища на базі 8-ми класів відразу набрали вісім груп. Це був час найвищого підйому училища. Після від'їзду в 1987 р. родини Дізанових до Ізмаїлу класне керівництво взяла на себе також історик — Камелія Михайлівна Адаменко, яка перейшла до нас з міської школи-інтернату. Як і Ада Віталіївна, Камелія Михайлівна готувалася до лекцій з надзвичайною серйозністю, вражав її високий інтелектуальний рівень та широкий діапазон знань як в царині історії, так й інших суспільствознавчих наук. Новий класний керівник відразу зарекомендувала себе як принциповий і вимогливий викладач.

Важливе місце в роботі училища займала організація педагогічної практики. Як тут не згадати педагогічну практику в школі-інтернаті м. Котовська, стажування у піонерському таборі в Затоці на Чорному морі, роботу в піонерському таборі «Лісовому» Котовського району Одеської області, допомогу сільськогосподарським підприємствам в селах Балтського району, зокрема с. Плоского, Оленівки, роботу на Кодимському консервному заводі тощо.

Порівнюючи особисте навчання у Балтському педагогічному училищі та Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова, хочу відзначити, що стосовно фахової підготовки училище дало значно більше, ніж навчання в університеті. Тут дався в знаки не стільки рівень підготовки науково-викладацьких кадрів, скільки бажання та готовність викладачів формувати з нас, ще зовсім юних людей, висококваліфікованих спеціалістів. У наш час, коли загальноосвітні школи давали непоганий підготовчий рівень, колектив училища з цим завданням успішно справлявся. Мабуть, такий підхід до виховання педагогічних кадрів був характерним далеко не для кожного педагогічного училища, а тому, з цієї точки зору, Балтське педучилище можна поставити в ряд класичних навчальних закладів, на кшталт гімназій чи військових училищ дореволюційної Росії.

Наскільки фаховоспрямовуючим виявилось Балтське педучилище, може засвідчити той факт, що лише з нашої групи лєвова частка

випускників й нині працює за фахом. Так, учителями молодших класів працюють: в Бершадському районі Вінницької області — Худолій Лариса, Бадлак Світлана, Осадча Валентина, Гончаренко Наталія, Пасічник Євгенія; в Кіровоградській області — Скрипник Ніна, Квятковська Наталія; в Одеській області — Січко Олена, Кучер Юлія, Цокур Олена тощо. Деякі однокласники досягли значних результатів на педагогічній ниві. Наприклад, Осадча Валентина в 2008/2009 навчальному році стала учителем року Бершадського району Вінницької області, а Цокур Олена — учителем 1999/2000 навчального року Балтського району Одеської області й одним з найкращих вчителів Одеської області. В старших класах викладають Присяжнюк Тетяна — німецьку мову, а Басалига Тетяна є директором Мало-Кириївської загальноосвітньої школи Бершадського району Вінницької області. Так що з упевненістю можна сказати, що вихованці Балтського педагогічного училища є гідними фахівцями на педагогічній ниві України.

С. Таранець,

канд. іст. наук, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, випускник 1989 року.

* * *

Я навчався в Балтському педагогічному училищі з 1994 по 1998 рік, отримав спеціальність молодшого спеціаліста — початкове навчання.

Раніше Балтське педагогічне училище закінчили мій старший брат, мамина сестра, дві двоюрідні сестри. Я заздрив їм, бо навіть зовнішній вигляд студентів, їх мова, поведінка були прикладом для молоді міста.

І я був гордий тим, що навчався в педучилищі.

З перших днів навчання зрозумів різницю між школою і училищем.

Нам, студентам, викладачі з перших днів дали зрозуміти, що ми — майбутні вчителі, вихователі і відносилися до нас, як до колег, з великою повагою. З самого початку навчання нам прищеплювали любов до дітей, знань, батьків, Батьківщини.

Життя студентів і училища було одним цілим, училище стало нам рідною домівкою. Там була дружба, любов, там була самодіяльність, концерти, виїзди з народним ансамблем «Світанок» (художній керівник Купчик Анатолій Тимофійович), а також академічним хором під керівництвом мого класного керівника Базюка Михайла Євгеновича в інші міста. Ми стали переможцями у конкурсах, обмінювались досвідом зі студентами інших училищ.

Багато моїх друзів — студентів працюють учителями, директорами шкіл та на інших по-

садах. Я завжди з радістю і гордістю згадую ті роки, коли був студентом, бо вони незабутні.

В. В. Кода,
випускник 1998 року.

Заочна подорож у минуле

На дворі 2010... А наче вчора було 1 вересня 2001 року, коли почалося студентське життя юної котовчанки в Балтському педучилищі.

Ще з дитинства я мріяла стати вчителем. Навчаючись в школі, чула від старших друзів багато позитивних відгуків про перспективи навчання в училищі. Коли прийшов час вибору професії — фінансове чи педагогічне, вибір без вагань зробила за останнім. Пам'ятаю, коли приїхала з матір'ю здавати документи для вступу до навчального закладу, перші враження були, що ми в «гостях» у Справжніх Господарів. Охайно пофарбований в зеленій колір паркан, на клумбах доглянуті різноманітні квіти, ідеальна чистота на території та в корпусах.

Швидко роль абітурієнта змінила на статус студента. На шляху до здобуття професії були труднощі й перешкоди, злети і падіння, радість і смуток. Кваліфікованими педагогами, майстрами справи на чолі з С. І. Іванніковим були створені всі умови для успішного навчання.

Складно було на першому курсі — це період адаптації, програма 10–11-х класів. Особисто для мене цікавими були уроки зарубіжної літератури. Л. П. Білецька навчила мислити, працювати над змістом класичного (важкого для сприйняття) твору, власним прикладом показала необхідність об'єктивної оцінки знань учнів і наполегливого, систематичного самовиховання. Минуло 9 років, а я пам'ятаю, як на перших уроках опрацьовували Оноре де Бальзака «Гобсек», вели дискусії на тему «Влада золота».

При училищі працювала доступна та недорога їдальня. На великій перерві студент середнього достатку міг дозволити собі комплексний обід за 2–3 грн. Для заохочення тим, хто добре вчився, та малозабезпеченим давали на місяць однокласні талони на харчування. Це дозволяло економити кошти батьків та стимулювало до кращого навчання.

Кожного року всі студенти училища їздили на осінньо-весняні польові роботи. В автобусі завжди лунала весела пісня. Сумлінною працею ми поповнювали запаси їдальні. Працювати та організовані студенти їздили на екскурсію до Києва або Львова. Пам'ятаю, як наш автобус до Києва відправлявся вночі, і Сергій Іванович особисто бажав нам щасливої дороги.

На належному рівні проводилося дозвілля. На студентських оглядинах наша 11 група зайняла 1 місце. У подарунок ми отримали великий пакунок солодошів.

На території училища працювала теплиця, тому на столах круглий рік була різна зелень. А які заварні тістечка пекли наші кухарі! Смакота!

У нас була дружня «студентська родина». Нашою другою «мамою» була куратор Т. С. Віхренко. Вона завжди давала нам поради, допомагала добрим словом у важку хвилину. Одна моя однокласниця народила дівчинку. Так склалася доля, що перші роки життя дитини мати виховувала її одна, без батька, але підтримували їх обох всі. Сергій Іванович надав безкоштовно кімнату в гуртожитку, група допомогла фінансово, хто міг — продуктами харчування. Коли Юлька підросла, по черзі забирали з дитсадка, поки мама поралася по господарству і вчила уроки, дівчата гралася з маленькою. Сьогодні особисте життя склалося добре, а Юлька успішно навчається в школі.

Я дуже вдячна витримці вчителя-методиста, викладачу математики Л. К. Скарзі. Правду кажучи, я з острахом йшла на її уроки. Всі 45 хвилин руки і ноги «трусилася!», але досі добре пам'ятаю 3 схеми розбору задач — аналітичний, синтетичний і аналітико-синтетичний. Я вдячна Вам, Людмиле Костянтинівно, за особистий приклад, яким повинен бути справжній вчитель: вимогливим і водночас гуманним.

Головна задача вчителя початкових класів — це в цікавій, доступній формі подати навчальний матеріал. Навчальна практика...

Майстерність проведеного уроку залежить від знання методики, від підготовки вчителя, особистих якостей його характеру.

В народі кажуть: «Як розпочнеш справу, так і піде...» І ось мій перший урок — російська мова, 2-й клас. Мені дуже пощастило, тому що методистом була Т. М. Саранчина і при підготовці я відчувала її постійну підтримку. Урок був детально розписаний по хвиликах. Я була цілком спокійна. Добре пам'ятаю повні цікавості обличчя дітей. Тема уроку «Для чого руки потрібні» пов'язана з різними професіями.

Тоді я, напевно, зрозуміла, що у виборі професії не помилилася!

Були уроки для душі. Для мене — це соціологія, етика і естетика. Багато дізналася про людину в суспільстві, її поведінку, духовність. Емоційні лекції К. М. Адаменко, пов'язані з життям, викликали у мене різні почуття — радість, жаль, подив, захоплення, біль. Дві навчальні години проходили як п'ять хвилин. Я з нетерпінням чекала наступного тижня, наступних уроків.

Щиро дякую Вам за уроки людяності, добра і справедливості.

Відома істина, що студентські роки — найкращі!!!

А студентські роки в Балтському педучилищі — це «золоті» роки юності.

О. Ткач,
випускниця 2005 року.

Ювілей — це таке свято, коли рідні люди, найближчі друзі збираються разом, щоб висловити свою любов і повагу до ювіляра, побажати йому довгих років щасливого життя, натхненної праці на благо рідної землі, любові і розуміння від близьких, витримки й сили для здійснення своїх найсміливіших задумів і планів. А якщо йдеться про ювілей педагогічного навчального закладу, то за цим стоять плани і звершення, інноваційні проекти, їх розробка і впровадження, творчі пошуки, людські долі освітян, від яких залежало і залежить духовне зростання тих, хто здобув право плекати майбутнє своєї країни.

Пройшовши довгий шлях становлення і розвитку, училище стало однією з найважливіших ланок безперервної педагогічної освіти, яка в умовах модернізації освіти України спрямовує педагогів на розвиток професійної майстерності, самосвідомості, формування гуманістичних психологічних настанов, соціально значущих мотивів професійної діяльності.

Протягом десятиліть колектив училища накопичував унікальний досвід підготовки кадрів для закладів освіти нашої країни, активно сприяв вивченню і розповсюдженню кращого педагогічного досвіду, інноваційних технологій, оптимальної організації навчального процесу. Наукові знання, отримані під час навчання в училищі майбутніми освітянами, стали потужним чинником розвитку педагогічної практики, трансформувались у прогресивну технологію освітньої діяльності вчителів та учнів.

Доля склалася так, що мені довелося не лише зростати в училищі, як і іншим освітянським дітям, батьки яких працювали в училищі, але й прийти сюди в якості викладача, маючи за плечима не тільки університетську освіту, але й маленький досвід роботи вчителем в сільській школі. Не скажу, що це було не страшно! По-перше, треба було працювати під керівництвом батька — директора училища, який ставився до моєї роботи ще більш вимогливо, ніж до роботи всього педагогічного колективу, а по-друге, на учнівських лавах перед собою я мала зустріти своїх «однокашників», з якими разом гралася на схилах яру, лазила по деревах, бігала до школи... Що скажу я їм, своїм нинішнім учням — студентам училища, майбутнім вчителям, чи зможу завоювати право бути їх вчителем і наставником?

Професійне становлення і зростання професійної майстерності відбувалися в колективі, який став для мене другою родиною. Тут проходили будні і свята, разом ми обговорювали, як краще організувати підготовку педагогічних кадрів, співали в учительській пісні, коли раптом вимикалось світло, раділи впровадженню в освітній процес кожної новинки, яка могла б підвищити рівень професіоналізму майбутніх

фахівців і вчилися, вчилися, вчилися..., а потім несли свої творчі надбання учням.

«Життя прожити — не поле перейти», — говорять в народі. І перші сходинки до справжнього освітянського професіоналізму наші вихованці, і ми разом з ними, проходили саме тут, у нашій рідній *Alma mater*. Це незабутні роки.

Краплинка за краплинкою майбутні педагоги вбирали в себе навички життя в новому суспільстві, правила високоморальної поведінки, не лише готові знання, але й уміння ставити питання і знаходити на них відповіді, працювати самостійно, вирішувати непрості проблеми, які стоять перед молодістю людиною на порозі великого життя. Вчилися бути оптимістами і не пасувати перед труднощами, вчилися працювати, не цураючись ніякої роботи — чи то роботи з облаштування свого училища, чи то роботи на сільськогосподарських ланах, чи то суспільно корисної праці у місті... без чого не можна досягти успіху в жодній справі. Вчилися розуміти, що в тому-то й сила освіти, що завдяки знанням людина розвивається.

Колектив училища, який складався з досвідчених педагогів і освітянської молоді, завжди йшов у ногу з вимогами часу, акумулюючи кращий педагогічний досвід, утверджуючи нове, прогресивне у педагогічній діяльності, яка передбачає нині переорієнтацію навчання на розвиток особистості, впровадження інтерактивних методів педагогічної співпраці вчителя і учнів на всіх освітянських рівнях, розробку і впровадження інноваційних педагогічних технологій у практику роботи навчальних закладів, науково-методичне забезпечення навчального процесу, формування громадянських

цінностей. Свідомо не називаю прізвищ моїх колег, бо кожен з них, як і кожен з моїх вихованців, однаково дорогі мені. Тут, у Балтському педагогічному училищі, проходили мої університети професійного зростання, і саме завдяки їм я в подальшому житті змогла стати працівником Міністерства освіти України, автором програм, підручників і посібників для педагогічних навчальних закладів і шкіл, 25 років керувати навчально-виховною роботою великого педагогічного колективу як заступник директора Київського педагогічного коледжу імені К. Д. Ушинського. За це низький уклін і щира подяка моїм наставникам. Ви завжди щедро віддавали свої знання, життєвий досвід, теплоту свого серця молодому поколінню — і в цьому секрет Вашої нев'янучої чарівності й душевної краси.

Нині Балтське педагогічне училище — це потужний, висококваліфікований колектив, який веде успішну роботу з реалізації нових підходів до педагогічної освіти. Цілеспрямована творча праця всіх його працівників — і викладачів, і студентів, є гарантом високої якості освіти юних громадян України.

Бажаю натхнення і великих творчих успіхів колективу на цьому нелегкому і почесному шляху.

Щастя Вам усім на нашій рідній Землі!

Т. Д. Попова (Кохановська)

Зібрала та підготувала спогади

К. М. АДАМЕНКО,

викладач вищої категорії, старший викладач, викладач суспільно-економічних дисциплін, випускниця 1969 р.

СПІВЗВУЧНІСТЬ УЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕРДЕЦЬ

Викладачі Балтського педагогічного училища працюють над проблемою «Методологічна переорієнтація процесу навчання та виховання на розвиток особистості студента, формування його основних компетенцій шляхом підвищення ефективності праці кожного викладача, використання його потенційних творчих можливостей».

Це і чітка уява кожним членом колективу своїх прав та обов'язків, це і гласність в навчально-виховній роботі, це і виховні заходи, спрямовані на згуртування колективу викладачів і студентів, це і психологічна просвіта педагогічного колективу, і підвищення фахового рівня.

Адміністрація училища та методичний кабінет забезпечують якісну перепідготовку викладачів. Викладачі проходять її і в різних педагогічних училищах та коледжах Південного регі-

ону України, в Одеському обласному інституті удосконалення учителів, в ПНПУ імені К. Д. Ушинського та національному університеті імені І. І. Мечникова. А також, згідно з договором про співробітництво між Міністерствами освіти і науки України та республіки Болгарії і Росії, викладачі проходять перепідготовку за кордоном.

Крім того, викладачі постійно підвищують свій фаховий рівень, беручи участь у науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах. Все це сприяє творчому розвитку педагогічного колективу.

Нещодавно викладачі Балтського педагогічного училища були на семінарі «Основи гуманно-особистісного відношення до Дитини в освітянському процесі», який проводив видатний вчитель, почесний член Російської Академії освіти, дійсний член Академії педагогічних

наук України, доктор психологічних наук, професор Ш. О. Амонашвілі та його дружина, академік Російської Академії освіти, доктор педагогічних наук, професор Валерія Ніорадзе.

Вони поділилися своїми роздумами щодо гуманізації освіти. Висвітлили і проаналізували проблеми, які постали перед сучасною школою в умовах глобалізації, ринкових відносин і бездумного імпорту західних освітніх технологій.

Розглядаючи позитивні і негативні сторони нашої педагогічної системи, Ш. О. Амонашвілі загострив увагу на тому, що попри всі свої недоліки, негарязди і труднощі свого існування наша рідна школа змогла зберегти найголовніше — духовність.

У своєму виступі він звернувся до мудрості метрів педагогіки — Я. А. Коменського, К. Д. Ушинського, Л. С. Виготського, В. О. Сухомлинського, П. П. Блонського, М. І. Пирогова, до проблем духовно-морального виховання. Розмірковуючи над тим, в чому полягає істина школи, визначив головну мету школи — виховання благородної людини та окреслив горизонти розвитку освіти, яка, на його думку, перш за все має базуватися на ідеях класиків вітчизняної педагогіки. Він підкреслив, що «наша Рідна Школа пройшла випробування, які не проходила школа жодної іншої країни. Вона облагороджувала суспільство, вона об'єднувала нації і народи, вона зрощувала таланти, високу культуру та науку, вона берегла духовність, вона піднімала людей, допомагала їм стати особистостями, збуджувала в них прекрасні почуття співчутливості, любові, поваги, віри в себе, довіри до інших. Вона захищала своїх вихованців від згубних почуттів власності, ненажерливості, заздрості, ненависті.

Але вона не завжди справлялась зі своєю місією і навіть залишила у деякого неприємні спогади, викликані авторитаризмом. Ідеальна школа — це не та, в якій все вже на своєму місці, а та, яка невтомно прагне до ідеалу. Немає ідеальних шкіл. Саме спрямованість до ідеалу є істиною Школи.

Слова видатних діячів педагогіки проникли прямо в душу, і створювалось відчуття повного контакту, внутрішнього розуміння і початку перетворення.

Тільки справжня особистість може виховати особистість. «В школі має царювати серйозність, яка допускає жарт, але яка не перетворює всю справу на жарт, ласкавість без нудотливості, справедливість без прискіпливості, доброта без слабкості, порядок без педантизму і, головне, постійна розумна діяльність. Тоді добрі почуття і прагнення самі собою розвинуться в дітей, а зачатки поганих нахилів, які придбані, можливо раніше, потрохи згладяться».

Цю істину педколектив і має донести до наших студентів.

«Школа — майстерня людяності.
Школа — майстерня гуманності.
Школа — спільнота вчителів і учнів.
Школа — храм».

Великий Ян Амос Коменський говорив: «Всякий учитель повинен знати, що кожна знайдена метода є лише сходинка, на якій треба зупинитись для того, щоб іти далі».

Лише гуманна педагогіка вирощує загальнолюдські цінності, які визначають норму та якість життя: віру, праведність, любов, гуманізм, справедливість, культуру, совість. Ця педагогіка спирається на камені храму, які заклали великі діячі освіти. Настав і наш час взяти участь у будівництві школи-храму та послужити сходженню землян до світла духовності. Викладачі нашого училища всім серцем сповнені прагнення зробити свій внесок, аби висікти на тому Храмі слово «Духовність». Це буде гідний дарунок людям від вчителів ХХІ століття.

В. Г. КРЮЧКОВА,

викладач вищої категорії, викладач-методист, викладач математики Балтського педагогічного училища.

ПРО ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗМАГАНЬ І ОЛІМПІАД У 2009/2010 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

На виконання заходів, передбачених Державною національною програмою «Творча обдарованість», Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді» від 24.04.2000 р. за № 612/2000 в області створюються передумови для розвитку інтересів, нахилів та здібностей обдарованої учнівської молоді, серед яких важливе місце займають предметні учнівські олімпіади.

У 2009/2010 навчальному році було проведено III (обласний) етап Всеукраїнських учнівських олімпіад з 19 базових дисциплін (українська мова і література, історія України та всесвітня історія, основи правознавства, іноземні мови (англійська, німецька, французька, іспанська), математика, фізика, хімія, біологія, географія, основи інформатики та обчислювальної техніки, основи економіки, російська мова та література, російська мова та зарубіжна література, болгарська мова та література, молдовська мова та література, трудове навчання), в якому брали участь 1609 учнів, переможцями визнано 496 учасників.

I місце вибороли 62 учні з різних районів області;

II місце — 116 учнів;

III місце — 318 учнів.

У 2010 році на IV етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад Одеську область представляв 71 учень, з яких 30 вибороли призові місця.

I місце — 5 учнів

II місце — 11 учнів

III місце — 14 учнів.

Переможцями I–IV етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін стали:

З фізики — **Чернявський Євген Владиславович**, учень 9-го класу Рішельєвського ліцею.

З української мови і літератури — **Златева Ірина Іванівна**, учениця 9-го класу навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа II ступеня — ліцей» м. Білгорода-Дністровського.

З економіки — **Неізнаний Дмитро Олександрович**, учень 9-го класу навчально-виховного комплексу «Морський ліцей-загальноосвітня школа № 24 I–III ступенів» м. Одеси.

З біології — **Легановська Марина Олегівна**, учениця 8-го класу гімназії № 5 м. Одеси.

З біології — **Штеніков Микола Дмитрович**, учень 10-го класу Червонокутської загальноосвітньої школи I–III ступенів Ширяєвського району.

Розподіл місць за предметами:
українська мова і література — 1 перше місце

математика — жодного призового місця
фізика — 1 перше, 2 других
хімія — 1 друге, 4 третіх
біологія — 2 перших, 2 других, 1 третє
географія — 1 друге
економіка — 1 перше, 2 других та 2 третіх
історія — 1 третє
основи правознавства — 2 других, 1 третє
англійська мова — 1 третє
французька мова — 1 друге
німецька мова — 2 других, 2 третіх
іспанська мова — жодного призового місця
основи інформатики — жодного призового місця

трудове навчання — жодного призового місця.

За ініціативою освітян Одеської області та працівників ООІУВ в Україні проводяться Інтернет-олімпіади з базових предметів, які набули статусу Всеукраїнських. З 26 по 28 грудня 2009 року в м. Одесі відбувся фінальний етап IX Всеукраїнських учнівських Інтернет-олімпіад з математики, фізики, хімії, біології, географії, економіки і відкритої Інтернет-олімпіади з російської мови та літератури.

На I–II (заочні) етапи IX Всеукраїнських учнівських Інтернет-олімпіад з математики, фізики, хімії, біології, географії, економіки і відкритої Інтернет-олімпіади з російської мови та літератури, які були проведені в червні-жовтні 2009 року, було надіслано 1765 робіт з 24 регіонів України.

До участі в III (очному) фінальному етапі IX Всеукраїнських учнівських Інтернет-олімпіад з математики, фізики, хімії, біології, географії, економіки та відкритої обласної Інтернет-олімпіади з російської мови та літератури було запрошено 179 учнів з 21 регіону України. У змаганнях взяли участь 106 учнів, а саме:

Автономна Республіка Крим — 4 учасники
Вінницька область — 1 учасник
Волинська область — 6 учасників
Дніпропетровська область — 2 учасники
Донецька область — 14 учасників
Житомирська область — 2 учасники
Запорізька область — 3 учасники
Київська область — 2 учасники
Луганська область — 2 учасники
Львівська область — 28 учасників
Одеська область — 3 учасники
Сумська область — 2 учасники
Харківська область — 25 учасників
Хмельницька область — 2 учасники
Черкаська область — 2 учасники
Херсонська область — 3 учасники

Полтавська область — 2 учасники
Івано-Франківська область — 3 учасники
Представники Одеської області вибороли три призових місця, а саме:

— Диплом II ступеня з хімії — **Плюснєв Дмитро Сергійович**, учень 11-го класу Рішельєвського ліцею м. Одеси.

— Диплом II ступеня з російської мови та літератури — **Рабінович Марина Львівна**, учениця 11-го класу гімназії № 1 м. Одеси.

— Диплом III ступеня з хімії — **Афанасенко Елеонора Вадимівна**, учениця 9-го класу ліцею «Чорноморський» м. Одеси.

У 2009/2010 навчальному році 39 переможців Всеукраїнських Інтернет-олімпіад взяли участь у IV етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад з математики, хімії, фізики, географії, економіки, біології, інформатики, з них 33 учасники (84,6 %) стали переможцями. 12 учнів нагороджено дипломами I ступеня, 15 учнів — дипломами II ступеня, 6 учнів — дипломами III ступеня. Досягнуті результати є свідченням високого рівня підготовки учасників, кваліфікованого та якісного проведення Всеукраїнських учнівських Інтернет-олімпіад.

Важливим напрямком роботи кафедр ООІУВ з обдарованою молоддю є проведення інтелектуальних змагань з базових дисциплін серед учнів сільських шкіл області. Протягом 2009/2010 навчального року в них брали участь 1249 учнів з 26 районів Одещини, з них переможцями визнано 24 учні, що свідчить про високий рівень підготовки та проведення заочних і очних турів змагання.

Щорічно в журналі «Наша школа» друкується стаття про підсумки проведення III та IV етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад.

Важливе місце серед інших видів інтелектуальних змагань займають учнівські турніри, які проходять під патронатом Міністерства освіти і науки України.

На Всеукраїнському турнірі юних фізиків команда Рішельєвського ліцею представляла Одеську область та була нагороджена дипломом II ступеня.

На VII Всеукраїнському турнірі юних істориків Одеську область представляли команди Балтського району та команди Авторської М. П. Гузика експериментальної спеціалізованої I—III ступенів школи-комплексу № 3 м. Южного.

З 20 по 25 квітня 2010 року на базі Одеського обласного інституту удосконалення вчителів проводився VIII Всеукраїнський турнір з інформатики. Одеську область представляли команди Рішельєвського ліцею та збірна команда Київського району м. Одеси.

Протягом року було проведено:

• **X Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика**

Баліцький Микита Сергійович, учень 9-го класу ЗОШ I—III ступенів № 38 м. Одеси, зайняв II місце.

Заохочувальними преміями в номінації «За оригінальне виконання творчих робіт» відзначено **Сунітка Олександра Геннадійовича**, учня 8-го класу ЗОШ I—III ступенів № 57 м. Одеси.

В номінації «За шанобливе ставлення до мовних традицій українського народу» — **Пилипенко Крістину Олександрівну**, ученицю 8-го класу Вигінської ЗОШ Білгород-Дністровського району.

В номінації «За творчий потенціал» — **Сисіну Катерину Михайлівну**, ученицю 7-го класу Ананівського НВК Ананівського району.

• **Регіональний конкурс «Найкращий відгук на сучасну дитячу прозу» для учнів 4–5-х класів**

Переможцями стали:

— **Чумаченко Інна Вікторівна**, учениця 5-го класу Новопетрівської ЗОШ I—III ступенів Великомихайлівського району (диплом I ступеня)

— **Мурашко Тарас Володимирович**, учень 5-го класу Лабушненської ЗОШ I—III ступенів Кодимського району (диплом II ступеня)

— **Кифорак Вадим Сергійович**, учень 5-го класу Іванівської ЗОШ I—III ступенів імені Б. Дерев'янка Іванівського району (диплом III ступеня)

— **Молодід Анастасія Юрївна**, учениця 4-го класу Ананівського НВК «ЗОШ I—III ступенів — ліцей» Ананівського району (диплом III ступеня)

— **Псатія Олег Олександрович**, учень 4-го класу Березівської ЗОШ I—III ступенів № 1 Березівського району (диплом III ступеня)

— **Ткаченко Ольга Миколаївна**, учениця 5-го класу ЗОШ I—III ступенів № 38 м. Одеси (диплом III ступеня).

• **Всеукраїнський конкурс учнівської творчості**

Переможцями III (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості стали:

— **Абази Марина Сергіївна**, учениця 7-го класу Татарбунарського НВК «ЗОШ I—III ступенів-гімназія» Татарбунарського району (Лауреат IV етапу)

— **Марич Яромир Сергійович**, учень 5-го класу НВК № 90 ім. О. С. Пушкіна «СЗОШ I—III ступенів з поглибленим вивченням німецької, англійської мов — дошкільний заклад» м. Одеси

— **Проц Юлія Олександрівна**, учениця 8-го класу Теплодарської ЗОШ I—III ступенів м. Теплодара

— **Тодорова Ірина Вікторівна**, учениця 8-го класу Коноплянської ЗОШ I—III ступенів Іванівського району

— **Яровенко Анатолій Валерійович**, учень 11-го класу ЗОШ I—III ступенів № 81 м. Одеси (переможець IV етапу).

• **Міжнародний конкурс з українознавства**
Переможцями у виконанні письмових робіт, захисту науково-дослідних робіт та участі в Інтернет-олімпіаді стали:

— *Заграничний Володимир Володимирович*, учень 10-го класу Лимарської ЗОШ Татарбунарського району

— *Тарасенко Каріна Ігорівна*, учениця 8-го класу Нерушайської ЗОШ Татарбунарського району

— *Глуценко Олександр Олександрович*, учень 8-го класу Струмківської ЗОШ Татарбунарського району

— *Жалдак Владислав Віталійович*, учень 10-го класу НВК Пужайківської ЗОШ I–III ступенів — ДНЗ» Балтського району (III місце в Інтернет-олімпіаді).

• **Всеукраїнський фестиваль-конкурс читців «Тарасовими шляхами»**

Дипломом Міністерства освіти і науки України за яскраве виявлення національної самовідданості у I Всеукраїнському фестивалі-конкурсі читців «Тарасовими шляхами» нагороджено *Нечипоренко Валерію*, ЗОШ № 80 м. Одеси; *Гончарук Анастасію*, НВК «Гармонія» м. Одеси.

• **Всеукраїнський історико-літературний конкурс «Лицарі українського романтичного**

світосприйняття. *М. Коцюбинський, С. Параджанов»*

Переможець — *Козлова Вікторія Едуардівна*, учениця 11-го класу ЗОШ I–III ступенів № 11 м. Одеси.

• **Всеукраїнський конкурс шкільних літературних творів та творів образотворчого мистецтва на тему «Безсмертний подвиг українського народу»**

Переможці:

— *Драгнева Людмила Станіславівна*, учениця 11-го класу Задунайської «ЗОШ I–III ступенів Арцизького району

— *Сімаченко Марія Олегівна*, учениця 8-го класу Татарбунарського НВК «ЗОШ I–III ступенів — гімназія» Татарбунарського району

— *Шальнова Аліса Андріївна*, учениця 9-го класу ЗОШ I–III ступенів № 38 м. Одеси.

Аналіз результатів участі наших учнів в різноманітних інтелектуальних змаганнях свідчить про прагнення дітей до творчості. Бажаємо нашим обдарованим дітям успіхів, творчого натхнення і подальших перемог!

Таблиця 1

Результати участі учнів Одеської області в III та IV етапах Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін у 2009/2010 навчальному році

Предмет	Кількість учасників III етапу			Всього	Переможці			Всього	Учасники IV етапу	Переможці IV етапу	Переможці IV етапу		
	Одеса	міста області	сільська		I	II	III				I	II	III
1. Українська мова та література	35	22	66	123	4	8	32	44	3	1	1	0	0
2. Математика	71	26	41	138	5	9	23	37	4	0	0	0	0
3. Фізика	62	27	20	109	3	7	33	43	6	3	1	0	2
4. Хімія	56	21	50	127	4	8	22	34	6	6	0	1	4
5. Біологія	44	25	72	141	4	9	42	55	8	5	2	2	1
6. Географія	60	25	67	152	4	7	21	32	4	1	0	1	0
7. Економіка	21	14	8	43	3	5	5	13	6	5	1	2	2
8. Історія	40	29	51	120	2	8	26	36	4	1	0	0	1
9. Право	33	19	43	95	3	6	21	30	7	3	0	2	1
10. Англійська мова	53	17	37	107	3	7	17	27	5	1	0	0	1
11. Німецька мова	26	3	7	36	3	3	8	14	4	4	0	2	2
12. Французька мова	25	0	10	35	3	4	6	13	5	1	0	1	0
13. Іспанська мова	6	0	0	6	0	2	0	2	4	0	0	0	0
14. Інформатика	37	9	13	59	3	4	8	15	3	0	0	0	0
15. Трудове навчання	5	0	19	24	4	4	4	12	2	0	0	0	0
16. Болгарська мова	0	3	57	60	3	5	7	15					
17. Молдовська мова	0	0	48	48	3	5	8	16					
18. Російська мова та література	25	20	31	76	4	7	16	27					
19. Російська мова та зарубіжна література	56	14	40	110	4	8	19	31					
Всього	655	274	680	1609	62	116	318	496	71	31	5	11	14

Результати інтелектуальних змагань серед учнів сільських шкіл за 2003—2009 рік

№ п/п	Район	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009								
		заочн	очн	пер	заочн	очн	пер	заочн	очн	пер	заочн	очн	пер	заочн	очн	пер						
1.	Ананьівський	35	11	1	53	11	4	9	3	0	104	5	2	43	11	0	16	3	0	23	0	
2.	Арцизький	59	10	1	38	4	1	47	10	3	17	4	0	2	1	0	21	2	1	9	1	
3.	Балтський	155	4	-	54	0	0	63	2	0	76	1	1	74	7	1	76	6	0	89	0	
4.	Б-Дністровський	51	10	3	46	6	2	17	5	2	9	3	1	15	5	1	18	2	0	43	0	
5.	Біляївський	13	2	1	12	3	1	7	1	0	13	2	1	3	2	0	1	1	0	54	2	
6.	Березівський	73	7	1	32	1	0	59	7	2	31	3	0	23	2	0	21	4	0	8	0	
7.	Болградський	92	22	5	46	12	4	30	9	1	15	3	0	34	5	0	11	4	1	27	0	
8.	Великомихайлівський	36	7	5	60	14	2	55	11	0	64	7	1	28	6	1	39	12	1	39	2	
9.	Іванівський	53	5	1	62	4	2	45	5	1	37	5	1	23	4	0	26	5	0	37	1	
10.	Ізмаїльський	60	11	3	48	13	3	80	19	4	137	16	4	118	23	9	94	28	11	142	7	
11.	Кілійський	43	6	1	32	9	5	20	5	2	47	19	6	39	14	4	30	15	2	74	3	
12.	Кодимський	33	2	1	13	0	0	13	1	1	50	2	0	31	3	1	1	1	0	9	0	
13.	Комінтернівський	4	1	1	8	2	2	15	3	0	26	3	0	34	1	0	15	6	0	91	2	
14.	Котовський	110	8	1	127	9	2	130	17	3	112	9	1	146	12	1	98	12	1	181	1	
15.	Красноокнянський	113	5	1	108	4	3	99	3	0	87	1	0	146	2	0	87	4	1	102	0	
16.	Любашівський	19	1	0	35	1	1	34	1	0	47	0	0	31	2	0	0	0	0	31	0	
17.	Миколаївський	6	0	0	1	1	0	1	0	0	2	0	0	9	0	0	11	1	0	13	0	
18.	Овідіопольський	18	3	1	20	2	0	19	1	0	11	1	0	14	3	0	18	2	0	14	2	
19.	Роздільнянський	2	0	0	0	0	0	3	1	0	14	4	1	10	3	0	12	3	0	3	0	
20.	Ренійський	34	8	0	34	12	6	73	14	2	90	9	4	69	10	3	36	7	2	65	1	
21.	Савранський	1	0	0	7	0	0	22	2	0	15	1	0	21	3	1	9	2	0	9	0	
22.	Саратський	5	2	0	2	1	1	27	5	0	54	4	0	12	6	1	25	8	0	25	0	
23.	Тарутинський	0	0	0	0	0	0	5	0	0	230	2	0	7	1	0	17	2	0	12	0	
24.	Татарбунарський	62	10	1	30	4	1	32	5	0	154	6	0	127	11	0	60	7	1	56	1	
25.	Фрунзівський	65	5	1	56	2	0	35	5	0	158	5	0	53	8	0	28	4	0	48	0	
26.	Ширяєвський	21	1	1	16	0	0	2	1	0	22	2	1	54	3	1	ë	3	2	45	1	
Всього по містах		1162	139	36	940	115	40	942	136	21	1622	117	24	1166	148	24	770	144	23	1249	0	24

**Переможці та призери IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад
2009/2010 навчального року**

П. і. по батькові	Місто, район	Навчальний заклад	Клас	Місце	Предмет
1. Чернявський Євген Владиславович	м. Одеса	Рішельєвський ліцей	9	I	Фізика
2. Андріяшен Владислав В'ячеславович	м. Одеса	Рішельєвський ліцей	8	III	Фізика
3. Фучеджи Валентин Іванович	м. Одеса	Рішельєвський ліцей	8	III	Фізика
4. Гульпа Юлія Анатоліївна	м. Одеса	НВК № 90 «СЗОШ I—III ст. з поглибленим вивченням німецької, англійської мов — дошкільний заклад»	11	II	Німецька мова
5. Туркіна Катерина Олександрівна	м. Одеса	НВК № 90 «СЗОШ I—III ст. з поглибленим вивченням німецької, англійської мов — дошкільний заклад»	11	II	Німецька мова
6. Швецова Тетяна Сергіївна	м. Одеса	Гімназія № 4	10	III	Німецька мова
7. Баїс Анна Фаридівна	м. Одеса	НВК № 90 «СЗОШ I—III ст. з поглибленим вивченням німецької, англійської мов — дошкільний заклад»	9	III	Німецька мова
8. Ремізовська Діана Владиславівна	м. Одеса	СЗОШ № 121	9	III	Англійська мова
9. Томсинська Валерія Артурівна	м. Одеса	ОНВК № 84	11	II	Французька мова
10. Плюснов Дмитро Сергійович	м. Одеса	Рішельєвський ліцей	10	II	Хімія
11. Кожанов Вадим Олександрович	Великомихайлів- ський район	Великопосковський НВК «ЗОШ I—III ст. — ДЗ»	9	III	Хімія
12. Нікіфоров Олексій Анатолійович	м. Одеса	Рішельєвський ліцей	8	III	Хімія
13. Пирогов Вадим В'ячеславович	м. Одеса	Одеська гімназія № 9	11	III	Хімія
14. Чорній Олександр Петрович	м. Одеса	Рішельєвський ліцей	8	III	Хімія
15. Коваль Юлія Анатоліївна	м. Одеса	ОСЗШ I—III ступенів № 86	10	II	Правознавство
16. Кокош Родіон Григорович	Ренійський район	Ренійський НВК «ЗОШ I—III ст.—ліцей»	11	II	Правознавство
17. Євлаш Світлана Олександрівна	м. Одеса	Одеський юридичний ліцей	11	III	Правознавство
18. Братінов Іван Іванович	м. Білгород-Дні- стровський	ЗОШ I—III ст. № 3	11	III	Історія
19. Іванов Олексій Володимирович	м. Одеса	Гімназія № 8	10	II	Географія
20. Златева Ірина Іванівна	м. Білгород-Дні- стровський	НВК «ЗОШ II ст. — ліцей»	9	I	Українська мова
21. Селезньов Володимир Олександрович	м. Іллічівськ	Загальноосвітня школа I—III ст. № 4	10	III	Економіка
22. Гусарова Ольга Ігорівна	м. Одеса	Одеський економічний ліцей Одеської міської ради Одеської області	10	II	Економіка
23. Кузнецов Андрій В'ячеславович	м. Іллічівськ	Загальноосвітня школа I—III ст. № 4	10	II	Економіка
24. Кудрявець Євген Володимирович	м. Білгород-Дні- стровський	Білгород-Дністровський НВК «Загальноосвітня школа II ст. — ліцей»	11	III	Економіка
25. Неізнаний Дмитро Олександрович	м. Одеса	Одеський НВК «Морський ліцей — ЗОШ № 24 I—III ст.»	9	I	Економіка
26. Легановська Марина Олегівна	м. Одеса	Одеська гімназія № 5 Одеської міської ради	8	I	Біологія
27. Тельпіс Валерій Валерійович	Арцизький район	Деленська ЗОШ I—III ст.	8	II	Біологія
28. Штеніков Микола Дмитрович	Ширяєвський район	Червонокутська ЗОШ I—III ст.	10	I	Біологія
29. Ковальова Марія Василівна	м. Одеса	Рішельєвський ліцей	11	III	Біологія
30. Куртева Ганна Михайлівна	Болградський район	Виноградівська ЗОШ	8	II	Біологія

Ю. В. БОГАТИЙ,

заступник директора із зовнішнього тестування та моніторингу якості освіти ООІУВ,

С. А. ТУВІЧЕНКО,

завідувачка центру організаційно-інформаційного забезпечення ООІУВ,

І. В. МАРТИНЕВСЬКА,

методист центру організаційно-інформаційного забезпечення ООІУВ.